

HÊVÎ

KOVARA ÇANDÎYA GIŞTÎ

\$ 6 (Etranger)

HEJMAR 3 / SEBAT 1985

40 FF

ESPOIR

HÊVÎ

Revue culturelle kurde

No. 3 - Février 1985

Prix : 40 FF

Directeur de la publication : Helkewt Hekim

Réalisation : Joséfa Bertolino, Ali Bucak et Mohamad Hassan

Collaborateurs : Ibrahim AHMED (Angleterre), Rojen BARNAS (Suède), Ferat CEWERI (Suède), Dr. Kemal FUAD (Berlin), Dr. Cemşid HEYDERI (Suède), KENDAL (France), MALMISANIJ (France), Simko NAKAM (France), Ferhad ŞAKELI (Suède), Hesên SEYF (Suède), ZILFI (Berlin).

SOMMAIRE

- Hommage à Yilmaz Güney et à Cigerxwîn	7
- Souvenirs d'Ihsan Nouri Pacha sur la révolte d'Agri (1927-1930)	25
- Notes sur l'écrivain Enwer Mayî - <i>Dr. Rêzan</i>	39
- L'enfant malade (nouvelle) - <i>F. Cewerî</i>	43
- Le dernier jour de la vie de Mistê (nouvelle) - <i>Ş. Sorekli</i>	46
- Memê û Eysê (pièce de théâtre) - <i>X. Çaçan</i>	55
- Poèmes inédits - <i>T. Reşîr, B. Brecht, Cankurd, M. Hamî, Birîndar, Amed, D. Zengi</i>	73
- L'anathème dans le folklore kurde - <i>M. Lewendî</i>	80
- Publications récentes	87
EN KURDE DUMILÎ	
- Recueil de folklore dumilî - <i>Malmîsaniy</i>	93
- Deux poèmes - <i>E. Gökçe</i>	105
- Les aventures de Silêman Gence (conte)	107
- Le combat de Nêrib et Siwan - Texte recueilli par <i>P.I. Lerch</i>	109
- Bibliographie dumilî - <i>établie par Malmîsaniy</i>	114
- Le genre et le pronom dans le dialecte dumilî - <i>Dr. Q. Kurdo</i>	118
EN KURDE MÉRIDIONAL	
- Hommage à Yilmaz Güney, Cigerxwîn et Sicadî - <i>S. Nakam, Dr. M. Xeznedar, H. Hekîm</i>	203
- A propos du recueil de nouvelles de Mem - <i>Sepan</i>	192
- Un aperçu du folklore kurde - <i>K. Husamî</i>	170
- Poèmes inédits - <i>E. Peşêw, E. Qadrî Caf, E. Şerîfî</i>	163
- La Fuite (nouvelle) - <i>F.K. Ahmed</i>	148
- Le Secrétaire de cellule (nouvelle) - <i>S. Şêxaxayî</i>	137

La revue Hêvî (Espoir) est une publication bi-annuelle de l'Institut Kurde. Elle est ouverte à tous les courants de la vie culturelle kurde.

Les textes publiés n'engagent que la responsabilité de leur auteur.

Pour toute correspondance, écrire à : Institut Kurde de Paris, 106, rue La Fayette, 75010 PARIS - FRANCE. Tél : 824 64 64.

L'Institut Kurde de Paris bénéficie de subventions du Fonds d'Intervention Culturelle.

HÊVÎ

KOVARA ÇANDÎYA GIŞTÎ

HEJMAR 3 / SEBAT 1985

**Kurmanc di dewleta dinê da
Aya bi çi wechî mane mehrûm ?
Bîlcimle ji bo çi bûne mehkûm ?**

Ehmedê Xanî (sedsala XVII)

SERECEM

KURMANCÎ

- Bîranîna Yılmaz Güney û Cigerxwîn 7
- Ji nameyên hatî 21

BELGE

- Bîranînên Ihsan Nûrî Paşa (II) 25

ZIMAN Û EDEBIYAT

- Kanî Berhemên Enwer Mayî ? - *Dr. Rehber Rêzan* 39
- Lawikê Nexweş - *Firat Cewerî* 43
- Roja Dawî ji jiyana Mistê Kurê Salha Temo - *Şahîne Soreklî* 46
- Memê û Eysê - *Xelilê Çaçan* 55

HELBEST

- Ax dayê, dayê - *Tosîne Reşîr* 73
- Welatê me - *Bertolt Brecht* 74
- Ez û Kewê - *Cankurd* 75
- Zîndan - *Mejdal Hamî* 76
- Yekîti - *Birîndar* 77
- Tiralî - *Amed* 78
- Kurmê darê ne jê be xera nabe tucarî - *Dilawer Zengî* 79

FOLKLOR

- Nifir - *M. Lewendî* 80
- PIRTÛKÊN NÛ 87

DUMILÎ

- Folklorê Ma ra - <i>Malmîsanij</i>	93
- Wa Suwend bo, wa şirt bo - <i>Enver Gökçe</i>	105
- Ca'deyanê ma di zî - <i>Enver Gökçe</i>	106
- Maceraî Silemonî Gince	107
- Qawxê Nêrib û Sîwanî - <i>P.I. Lerch</i>	109
- Welat Welatê Kurdon o - <i>Xortê Kurd</i>	112
- Xona Hecî	113
- Bibliyografya dimilî - <i>Malmîsanij</i>	114
- Haletekanî cins û bînay berkar le zaza da - <i>Prof. Qanatê Kurdo</i>	118

KURMANCIYA XWARÊ

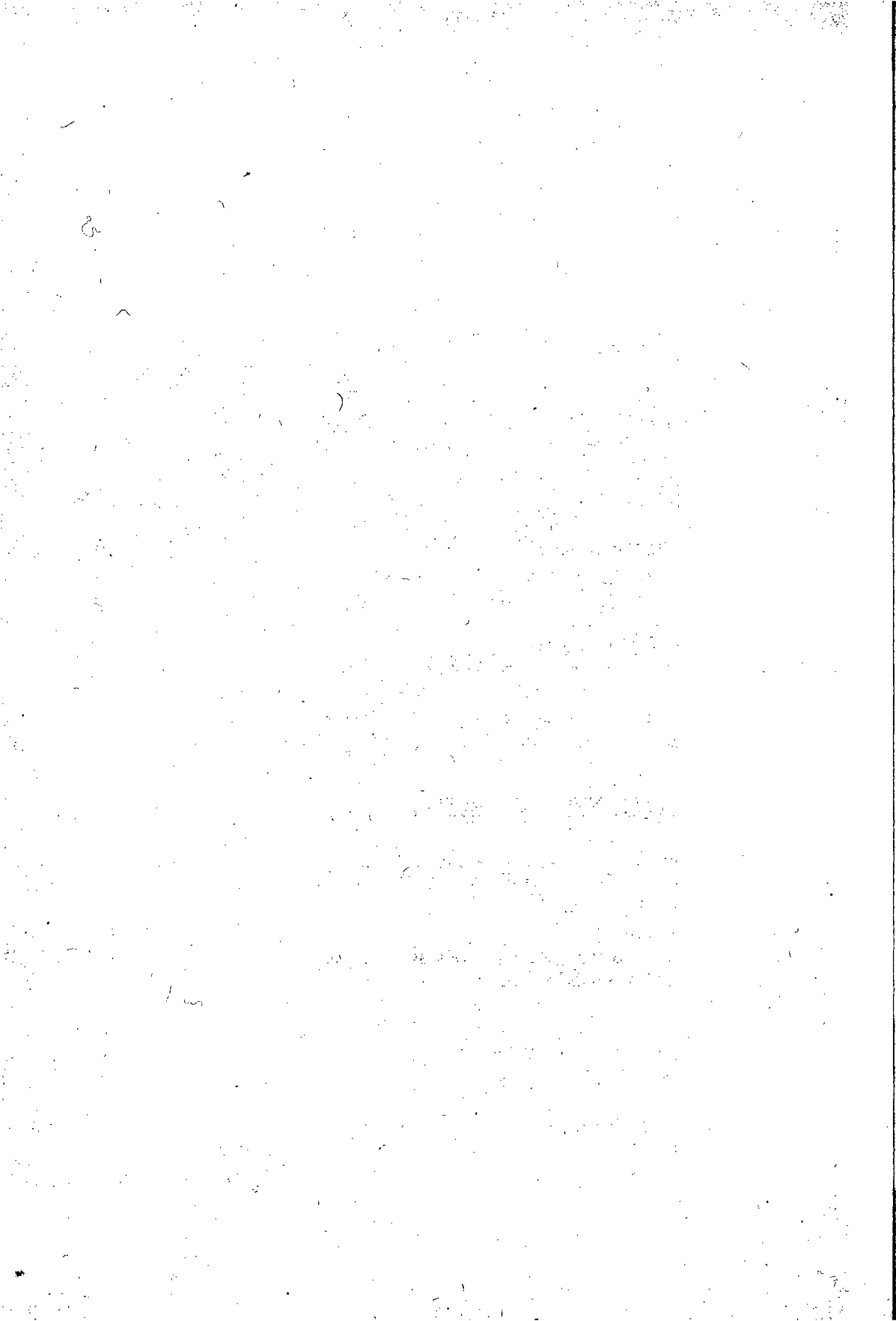
- Rijanî estêreyêkî pirişingdar - <i>Dr. Marif Xeznedar</i>	203
- Diwa Sefer rêbwarêkî nesrewt - <i>S.N</i>	201
- Koçî Sêyem - <i>H. Hekîm</i>	197
- Namey hawrêyan	195
- Bûmelerze le gomî meng da wi berew asoyekî geştir - <i>Sepan</i>	192
- Serincêkî serpêyê - folklorî kurdî - <i>Kerîmî Hisamî</i>	170

HELBEST

- Sedan Sal e - <i>Ebdulla Peşêw</i>	163
- Zengoley yad - <i>Enwer Qadir Caf</i>	159
- Siware - <i>Ehmed Şerîfî</i>	154

ÇIROK

- Helhatin - <i>Fazil Kerîm Ehmed</i>	148
- Serşane - <i>Siyamend Şêxaşayî</i>	137

BÎRANÎNA YILMAZ GÜNEY û CIGERXWÎN

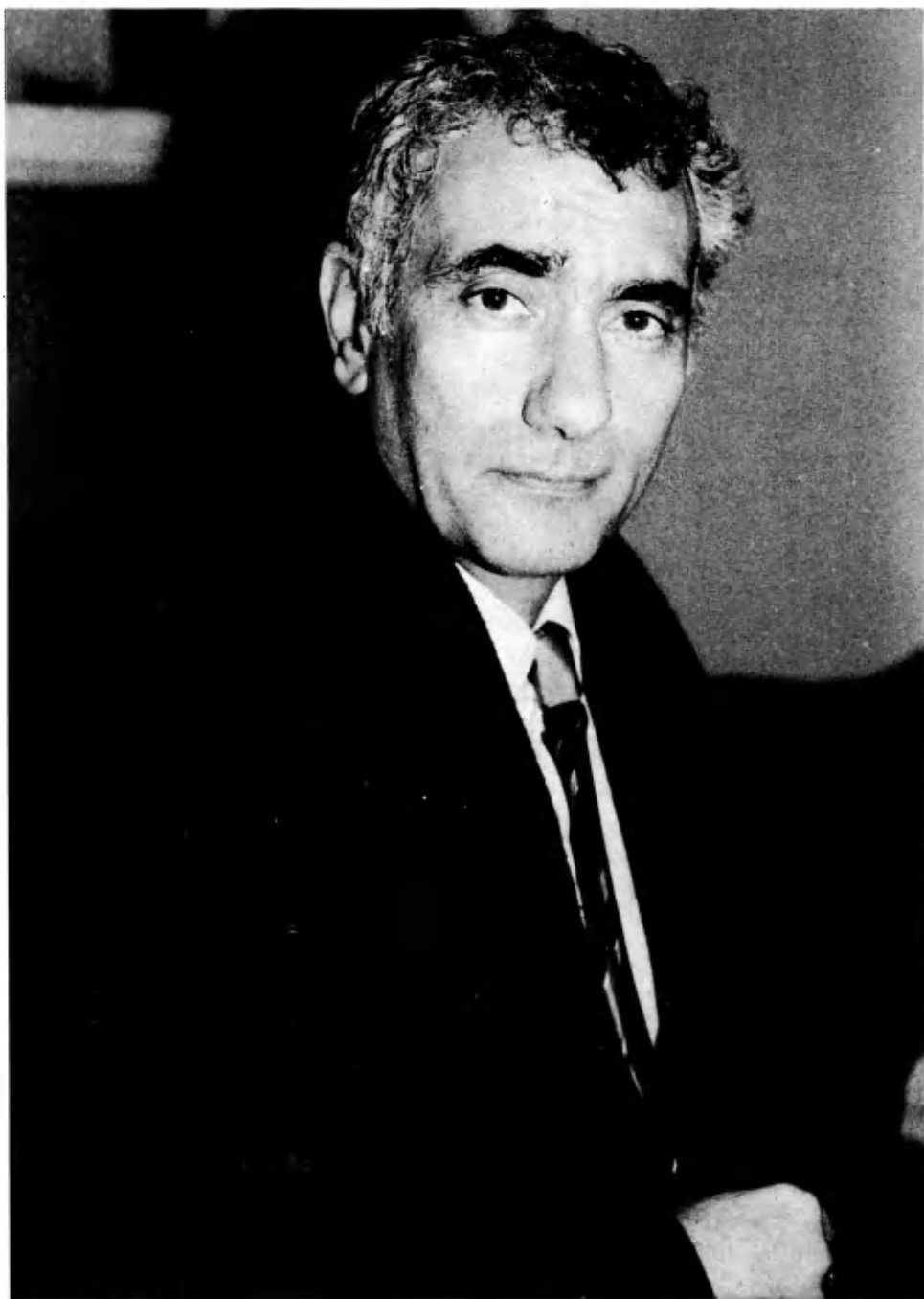
Enstîtuya Kurdî di şînê de ye, çand û hinera kurdî di şînê de ne, gelê kurd xemgîn e : di nav çend heftên payîza reş a 1984 de du himdarên Enstîtuyê, du şerkarên tirsnezan ên azadiyê ji nav me çûn, du sitûnên jiyana me ya çandî hilweşiyar, du stêrkên geş ên esmanê Kurdistanê xuricîn.

Hevalê me Yilmaz Güney hê 47 salî bû. 25 salên pêşîn ên jiyana xwe, wekî piraniya Kurdan, di nav tunebûn, belengazî û hezar û yek dijwarî de derbas kiribû. Qasî 12 salan jî di zindanan de. Bi filmên xwe, bi pirtûkên xwe, xwe bi hemû cihanê dabû qebûl kirin, bûbû dengê xurt ê azadîxwazên Tirkîyê, remza şerkarî û têkoşeriyê, hêviyek mezin ji bo doza kurdî. Ew hê nû gihîştibû azadî û serbestiyê, dixwest xwestek û meremên xwe yê salan bibe serî, bi dehan film çêke li ser rewşa Kurdan, li ser şerê Kurdan, trajediya Kurdan bi temamî dinyayê bide nasîn. Haziriya her du filmên pêşîn pir jî pêş ve çû bû. Feleka bêbext dest neda, mirina bêwext û xedar nehişt ku ew xewn û kam bibin pêkahî.

Cigerxwîn Seydayê me bû, çîrûska welatparêziya kurdî wî xist dilên çend newşên Kurdan. Xwendekar an feqeh, xwenda an mela, mîvîskar, ronakbîr, helbestvan an dengbêj, têkoşer û welatparêzên kurd ên çil salên dawîn, xasme yê Kurdistanê Tirkîyê û Sûriyê, hîşyarbûna xwe ji Cigerxwîn re deyndar in. Piştî ev çend salên têkoşîn û keftelehtë Seydayê me yê hêja bê ku rizgarbûna perçeyekî Kurdistanê bibîne, li şaristana wefat kir.

Ewê her du lawên giranbiha yê gelê kurd bi afirandinên xwe timî di dil û têkoşîna me de, di dilên newşên Kurd ên nû de bijîn. Baştirîn bîranîna wan domandîna têkoşîna wan e.

Di vê hejmarê de em bi kurtî jînegariya wan bi bir tînin û ewê di payîza 1985 de «Hêvî» hejmarên taybetî li ser wan derîne.

GOTAREKE YILMAZ GÜNEY*

Hevalên min ên hêja,
hogirên min,
û mêvanên hêja,

Hun bi xêr hatine, silav li we ...

Wekî hun dizanin, Newroz ji bo gelê kurd nîşana berxwedana dijî zaliman û zordestiyê, dijî dilsarî û teslîmîyetê, nîşana şerê azadî û serxwebûnê, nîşana yekîtî û hevîrtinê ye.

Ez dizanim ku dilên hevalên ku îro li vê derê civiyane bi tevayî bi van hisan lê dixê. Ewê dilê zarokên me jî ji bo van hisan lê xe. Ji bo azadî û serxwebûnê, ji bo ku belavbûnê vagerînin yekîtiyê...

Heya îro di ber van amancan de gelek gorî hatin dayîn, wê hê jî bî dayîn, ji ber ku bê gorî serketin ne mimkin e. Divê ku em xwîn û hêşiran bidin ber çavan. Em dipirsin : gelo kes dikare dengê dilekî teji ezm û inyat, teji bawerî bibire ? Em dîsa dipirsin : gelo mimkin e ku serê gelekî ev qas biqerar, ev qas mîrxas û fedakar bê tewandin ? Tucar...

Gelî hevalan, cefa, stem, belengazî, xwîn û hêşirên çavan qedera gelê kurd nîne. Em vê qederê red dikin, em vê qederê nas nakin. Em naxwazin ku zarokên welatekî ji çar alî de îşxalkirî, mistemleke bimînin, dixwazin bibin zarokên welatekî kurdî serbixwe, yekbûyî û azad, zarokên Kurdistanê. Em dixwazin li welatê xwe, li ser axa xwe, bi zimanê xwe stranên evîn û azadiyê bistirên.

Em dixwazin dinya xwe bi destên xwe ava kin, axa xwe bi destên xwe bi kar bînin, teşeyên nû bidin wan û em dixwazin li ser axa xwe di bin ala xwe

* *Yilmaz Güney* vê gotarê 18 adar 1984 di cejna Newroz a ku Enstîtuya Kurdî li Parîsê çêkiribû li ber du hezar mêvanan bi zimanê tirkî got. *Yilmaz* dîtinên xwe yê li ser rizgarîya gelê kurd tucar bi vê zelalî û xurtahiyê negotibû. *Gelo jê re çê bûbû ku ev cara dawîn e ku ew li hafa gelê xwe dipeyive ? Gilî û şîretên vê gotarê fêrên jiyanêke dewlemend, berhemên cêribandin û ramanên salan in. Gotar wesîyatnameyek e ji bo welatparêzên kurd, ji bo canîya Kurdistanê, ji bo newşên nû yê Rohelata Navîn.*

de serbest û serbixwe bijîn. Em dîsa ji bîr nakin ku menfeeta karker, gundî û xebatkarên kurd, tirk, ereb û ecem di avakirina dewletên yekbûyî û xurt de ye. Lê yekîtiyek weha bi pêkanîna hoyên (şertên) yekîtiya bidil mimkin e. Heke ev tunebe, ev yekîti xewn e, ji vê bûnê li pêşiya me bi tenê rêyek heye : him li nav xwe û him jî li dervayî xwe têkoşînek piralî ...

Gelî hevalan, amanca kesên ku îro li gelek hêlên Kurdistanê, li serê çiyân li deştan, di zindanên faşizmê de li dijî stem û zulmê şer dikin, tîn kuştin jî her ev e. Emê bîranîna wan ên ku di şer de hatin kuştin, ku di vê rêyê de şehîd ketin di dilê xwe de û di têkoşîna xwe de xwedî bikin û bidin jiyandin. Xwezî bi wan ên ku bi berxedan mirin. Û bûn agirê meşala serxwebûn û azadiyê. Pir xwezî bi wan ! ..

Hevalên hêja, tê bîra we, di cejna ku ji bo vebûna Enstîtuya Kurdî hatibû çêkirin min awa gotibû : Enstîtuya Kurdî ne di xizmeta filan an bêvan grûbê de ye, Enstîtu malbendeke zanistî ye ku de xizmeta temamiya neteweyê kurd de ye. Xebat û icraeta salekê, ez bawer im, van gotinên min rast derxistin. Bila herkes baş zanibe ku ewê Enstîtu karakterê xwe ye serbixwe û bêalî, avahiya xwe ya demokratîk di ser her tiştî de bigre û biparêze. Ewê tucar nekeve dafika polemîk û xirecîrên siyasî yên stewr. Divê ku hun jî Enstîtuyê weka çavê xwe biparêzin û piştîvaniya têkoşîna wê bikin.

Hevalên min, Enstîtu şitlek tovê serxwebûnê ye û berhema têkoşîna ku neteweyê kurd heya îro daye ye, pêşveçûn û xurtbûna wê bi xebat û hevkarîya we ve girêdayî ye. Emê li dora Enstîtuyê bicivin û li gora karîna xwe alîkariya wezîfên ku wê daniye pêşiya xwe bikin. Emê zanibin ku şerê serxwebûnê tevahiyek e. Carna nivîsandîneke du rêz ku rastiye îfade dike, ramanek, carna qîrîna stranek ku di dilê xelkê de deng dide, carna mizrabek ku li tîla tenbûrê dide, piricar ji bombeyek atomî xurtir in. Ji ber vê yekê ye ku divê em di her warên jiyane de şerkarên baş, şerkarên jêhatî bin û divê ku em şerkarên weha bighînin.

Divê ku em baş, pir baş li tenbûra xwe xin ; divê ku em xweş, pir xweş stranan bistîrên. Divê ku em wêneyên baş, pir baş çêkin. Divê ku em çîrokên baş, helbestên baş, romanên xurt binivîsin. Divê ku em zane, dîplomat û teknîsyenên xurt bighînin. Divê ku destê me him baş qelemê, him makîne him jî çekê (sîlihê) bigire. Divê ku carna tenbûra me bibe çek, carna çekê me me bibe tenbûr. Dîsa em baş dizanin ku ê ku stranên baştirin, gotinên rastirîn dibêje gulleya ku di ciyê xwe de hatiye bi kar anîn e.

Hevalno ! Çiyayên me, deşt û çemên me li hêviya me ne. Em naxwazin emrê xwe tev li xerîbiyê derbas kin û stranên xerîbiyê bêjin. Em xelkekî wisan in ku bi mîrxasiya xwe destanan nivîsandiye û ezm, biqerarî û hoyên me têr dikin ku bi ser dijwariyên pêşiya me kevin.

Şoreşgerên demokratên tirk, ecem û ereb wekî parastgerên mafê gelê kurd ê bi xwe tayînkirina qedera xwe perçeyek vî şerî ne û şerê dijminê mişterek dikin. Bratiya çînî ya çînên bîndest yek ji xurtirîn çekên me ye.

Bila dost û dijmin, herkes zanibe ku emê bi serkevin, miheqeq bi ser kevin. Wekî şerkarekî azadiyê mirin ji wekî kole jîndinê çêtir e.

**Bijî Kurdistanê serbixwe, yekbûyî, demokratîk !
Bijî bratî û piştîvaniya gelên tirk, kurd, ecem û ereb !
Û bijî Enstîtuya Kurdî.**

JÛNENÎGARIYA YILMAZ GÛNEY

1937- Y.Güney li gundê Yenice, di navçeya Adanê tê dinê. Diya wî Gulê ji eşîreke kurd a deşta Mûşê ye. Di salên Şerê Cihanî yê Pêşîn de welatê xwe terikandiye hatiye aliyê Adanê. Bavê wî Ahmed Kurdekî zaza yê Siweregê bû, ji ber şerên eşîran hê di zarotiya xwe de li Adanê bicih bûye. Heta 14-15 saliya xwe Yilmaz Güney her texlit karên piçûk ên ku lawikekî belengaz dikare di bajarekî wekî Adanê de bike dike : pembûçinî, şagirtî li ber destên goştîroşan, hwd, ... Di ber de jî ew diçe xwendegahê. Bavê wî dixwaze ku ew bixwîne û bibe katibê ser qapana pembûyê ...

«Min tiştêk din dixwast, dibêje Yilmaz, lê min nizanîbû ev tiştê din çi ye».

1952 - Di kovara «Birgün» de çîrokek li ser şerê gundiyan diweşîne. Di wê heyamê de rastî sosyalistan tê û hişyarbûna wî ya siyasî dest pê dike.

1955 - Bi awayekî vekirîtir dinivîsîne û jî ber nivîsarên xwe bi «propaganda komunîstî» tê sûcdar kirin, 7 sal û niv zîndan û 2 sal û niv sirgûn didinê. (Dû re, cezayê wî dikeve 1 sal û niv zîndan û 6 meh sirgûn). Sûcê wî : di çîrokeke wî de, jinikeke gundî ji axê re dibêje : «Ewê rojek dawiya we bê».

1958 - Di filma «Alageyik» a Atif YILMAZ de dileyize û beşdarî nivîşandina senaryoya wê jî dibe. Mehkemên wî dom dikan.

1959 - Mahkeme hikmê dawîn dide. Yilmaz xwe dide alî û dev ji xwendina xwe ya aboriyê, li Fakulta Aborî ya Stenbolê, ber dide.

1961 - Xwe dide dest û 18 meh di girtîgehê de dimîne. Li wê derê romana xwe ya pêşîn «Boynu Bükük Öldüler» (Ew Stûxwar Mirin) dinivîsîne ku tê de piranî ji jiyana xwe û malbata xwe îlham stendiye.

1963 - Y. Güney dikeve şîrketêke belavkirina filmên sînemayê. Ew bajêr bi bajêr digere, filman pêşneyarî xwediyên sîneman dike. Di nav van filman de hinek zehf lê tesîr dikan, wekî yên Lütfü AKAD, xasme «Kanun Namina»

(Li ser navê qanûn). Ew hindê çend senaryo û gelek çîrokan dinivîsîne. Wekî «Qralê Nexweşik ê sînemayê» nav û deng dide. Di 5 salan de di bêtirî 60 filmên ticarî (yên melodramî) de dileyze.

1968 - Karxweyê (patronê) wî bi mehkûmiyeta wî dihise û wî ji kar derdixe. «Ciyê komûnîstan li cem min nîne!».

Yılmaz Güney filma ku wekî cêribandina girîng a yekemîn a filmçêkeriya xwe dihesibîne, pêk tîne! «Seyit Han» (Seyit Xan, Bûka Axê). Ev film li ser adetên Kurda ye û li Kurdistanê hatiye kişandinê.

1972 - Dîsa zindan, ji ber ku xwendekarên şoreşger ên firar li mala xwe hewandiyê û veşartiyê. Di girtîgeha leşkerî ya Selimiye de rêzke çîrok û name dinivîsîne: «Selimiye Üçlemesi» û «Selimiye Mektuplari».

1974 - Çend hefte piştî azadbûna xwe, wî bi kuştina hakimekî tirk sûcdar dikin û 18 sal ceza didin wî.

Ew di zîndana xwe de 3 senaryo «Sürü» (Kerî), «Yol», «Rê», «Düşman» (Dijmin) û 2 pirtûk dinivîsîne: «Ogluma Hikayeler (ji kurê min re çîrok) û «Soba, Pencere Camı ve İki Ekmek İstiyoruz» (Em sobe, sûşeya pacê û du nan dixwazin). Ji ber pirtûka wî ya qedexekirî «Faşizm Üzerine» (Li ser faşizmê), 7 sal û nîv cezayê nû û 2 sal û nîv ji sirgûn didinê. Û ew qas cezayê din jî ji bo benda wî «Siyasi fraksiyonlar üzerine». Ji ber nameya ku ji Sênor Fernando HERRERA, sermiyanê Festivala Valladolid (Espanya) şandiye 5 sal cezayê din jî dixwe. Li ser hev, cezayên wî digihên 100 salan.

Filmên wî «Sürü» (Kerî), «Düşman» (Dijmin), «Arkadaş» (Heval) li Tirkîyê qedexe dibin. Kerî, ku çîroka eşîreke koçerên kurd ên ku kerîya xwe dibin Ankarê ye, li Awrûpayê zehf tê ecibandin.

1980 - Piştî darbeya leşkerî ya 12 îlonê, her wekî imkana ku ew li wela-tê xwe filman çêke an bide çêkirin namîne, Y. Güney firar dike û tê li Fransayê cîwar dibe. Berî hatina xwe, wî ji zindana xwe filma Yol (Rê) bi hevkarê xwe Şerif GOREN dabû kişandin.

Ev film ewê di Festivala Nawneteweyî ya Cannes'ê ya 1982 de xelata zê-rîn bistîne û di dinyayê de deng bide.

1981 - Remza berxwedana dijî rejîma leşkerî Yılmaz Güney di kanûnê de ji netewahiya (milliyeta) tirkîyê tê avêtin. Filmên wî, pirtûk, afîş û wêneyên wî tînan qedexe kirin.

1982-1983 - Pêkanîna filma «Dîwar» li ser zîndanên zarokan li Tirkîyê. «Ew Stûxwar Mirin» bi zimanê fransîzî derdikeve.

24 sebat 1983 - Yılmaz Güney tevî çend ronakbîrên kurd ên navdar li Parîsê Enstîtuya Kurdî datîne ji bo parastin û pêşvebirina çanda kurdî.

9 îlon 1984 - di saet 5.30 de Yılmaz Güney li nexweşxaneyek Parîsê wefat kir.

ŞÎNA YILMAZ GÜNEY

Çend roj berî mirina xwe, Yılmaz Güney wesiyet kiri bû ku cenazê wî ji «mala wî ya Parisê Enstîtuya Kurdî» rakin.

13 ê îlonê tabûta wî anîn Enstîtuyê da ku hemû kesên ku wî dinasîn, ku jê hiz dikir û heyranên wî bûn, dikaribin werin silava xwe ya dawîn lê bikin.

Ji saet 9.30 ta 14, bê fasilê, dora 2000 kes, ên pirîcar kelegirî, di eywana mezin a Enstîtuyê de di ber meytê wî de bihurîn, silav lê kirin û serxweşiyê dane jina wî Fatoş Güney û keça wî.

Li ser navê hikûmeta fransiz Mîrze Jack Lang, Wezîrê çandê, hatibû serxweşiyê û Stî Danielle Mitterrand, xatûna Serekkomarê Fransayê, ku wê rojê ne li Parisê bû, qevdeke gul şandibû.

Serekwezîrê Yunanistanê, Mîrze Andreas Papandreou jî li ser navê xwe, sefirê xwe yê Parisê şandibû Enstîtuyê.

Gelek şexsiyetên navdar ên dinya hiner û sinemayê, wekî Patrick Chéreau, Costa-Gavras, hatin cara dawî silavê li çêkerê YOL'ê kirin.

Lionel Jospin, sekreterê Yekemîn ê Partiya Sosyalîst a Fransayê, Maxime Gremetz, endamê sekretariya Partiya Komunîst a Fransiz û berpisiyarê siyaseta derva, Guy Hernier, endamê Politburo ya Partiya Komunîst a Fransiz, berpisiyarê sendikayên C.G.T., C.F.D.T. û F.E.N. hatin xatirê xwe ji Yılmaz Güney xwastin. Partiyên siyasî yên kurd, teşkilatên kurdî yên Awrûpayê û qasî bîst komele û teşkilatên tirk ên Awrûpayê noneran (temsîlkarên) şandibûn şîne.

Ji çar aliyên dinê, bi sedan têt û name yên serxweşiyê gihîştin Enstîtuyê. Herwekî, yek bi yek bersîvdana wan ne mimkin e, em ji hemiyar re li vêderê spasiyên xwe yên dilsoz pêşkêş dikin.

Cenazê ji Enstîtuyê birin Meydana République û ji wê derê bi hezaran kes pê re heta goristana Père Lachaise, ya mêrxasên Komûna Parisê, meşiyar. Li wir, bi hezaran karkerên kurd û tirk û hevalên ji gelên din wî defn kirin.

Ji bo xatirê wî merivê bi nav û deng ku xwe berî her tiştî têkoşerekî şoreşger dizanî, karkerên tirk û kird bi hev re Enternasyonalê gotin.

PEYAMA CIGERXWÎN

Seydayê Cegerxwîn li ser mirina Y. Güney peyama jêrîn şandibû Enstituyê :

«Mirina dostê min ê hêja Y. Güney dilê min perçe kir. Ez pir xemgîn im, dilbikûl im.

Yılmaz stêrkeke geş bû di esmanê milletê kurd de. Pir zû xuricî. Bi mirina wî diwarek mezin ê seqafeta kurdî hilweşiya.

Feleka bêbext dest neda ku ew merema xwe bibe serî, filmên nû çêke, doza Kurdistanê bi cihanê bide nasîn. Em çi bikin ? Hêvîdar im ko ewê stêrkeke din, stêrkên din di esmanê me yê reşê tarî de peyda bibin, dewsa wî bigirin.

Mirin li pêşiya me hemiya ye, jê re çare nîne. Tu kes nikare xwe jê xelas bike. Lê gava ew wilo bêwext bi carek tê, hê xedartir e.»

MIRINA GÜNEY DI ÇAPA BIYANÎ DE

Ji Swêd ta Awistralya û Hindistan, ji Amerîka Latîn ta Kore û Japonya, li Rohelata Navîn û li Awrûpa hejmareke gelek bilind a rojname û kovarên cihanê li ser mirina Yılmaz Güney nivîsîn, radyo û televîzyon qala wî kirin. Ewê bi hinceta yeksaliya mirina wî piraniya van bend û gotaran di nav pirtûkêki bîn civandin û çap kirin. Berhevokeke destpêki ya van nivîsaran (dora 50 rûpel) di hejmarê 8 a bultena Enstituyê de derket. Di hejmarên 9 û 10 ên bultenê de hin bendên din jî hatin weşandin.

Va ne, bi kurtî, çend bernameyên girîng ên ku li ser Y. Güney hatine pêk anîn :

- Ji bo bîranîna Yılmaz Güney, televîzyona fransîzî TF1 şeva 10 ê îlonê filmeke belgegerî ya Patrick BLOSSIER «A TOUR DU MUR» (Li dora Dîwar) ku li ser kişandina filma dawîn a Güney «Dîwar» hatibû pêk anîn, nîşan da.

- Weşîneka MOSAIQUES a televîzyona fransîzî roja 23 îlon 1984 bernameyek li ser merasîma cenazê Yılmaz Güney nîşan da.

- Şemî 29 ê îlonê, radyoya çandî ya fransîzî France Culture car din bernameya ku Héléne TOURNAIRE di 1978 de li ser Kurdistan pêk anî bû weşand : «Les Kurdes, un peuple réfugié dans la poésie». Ev bername ji saet 19 ta 21.30 dom kir û li pey wê bernameyek ji bo «bîranîna Yılmaz Güney» hate weşandin bi beşdariya Jean Bertolino, Kendal û Héléne Tournaire.

- Şeva 27.10.1984 li ser radyoya fransîz France Culture, weşîneka «Divergences» filmçêkerê kurd Yılmaz Güney bi bir anî. Dengbêj Temo jî beşdarê vê bernamê bû.

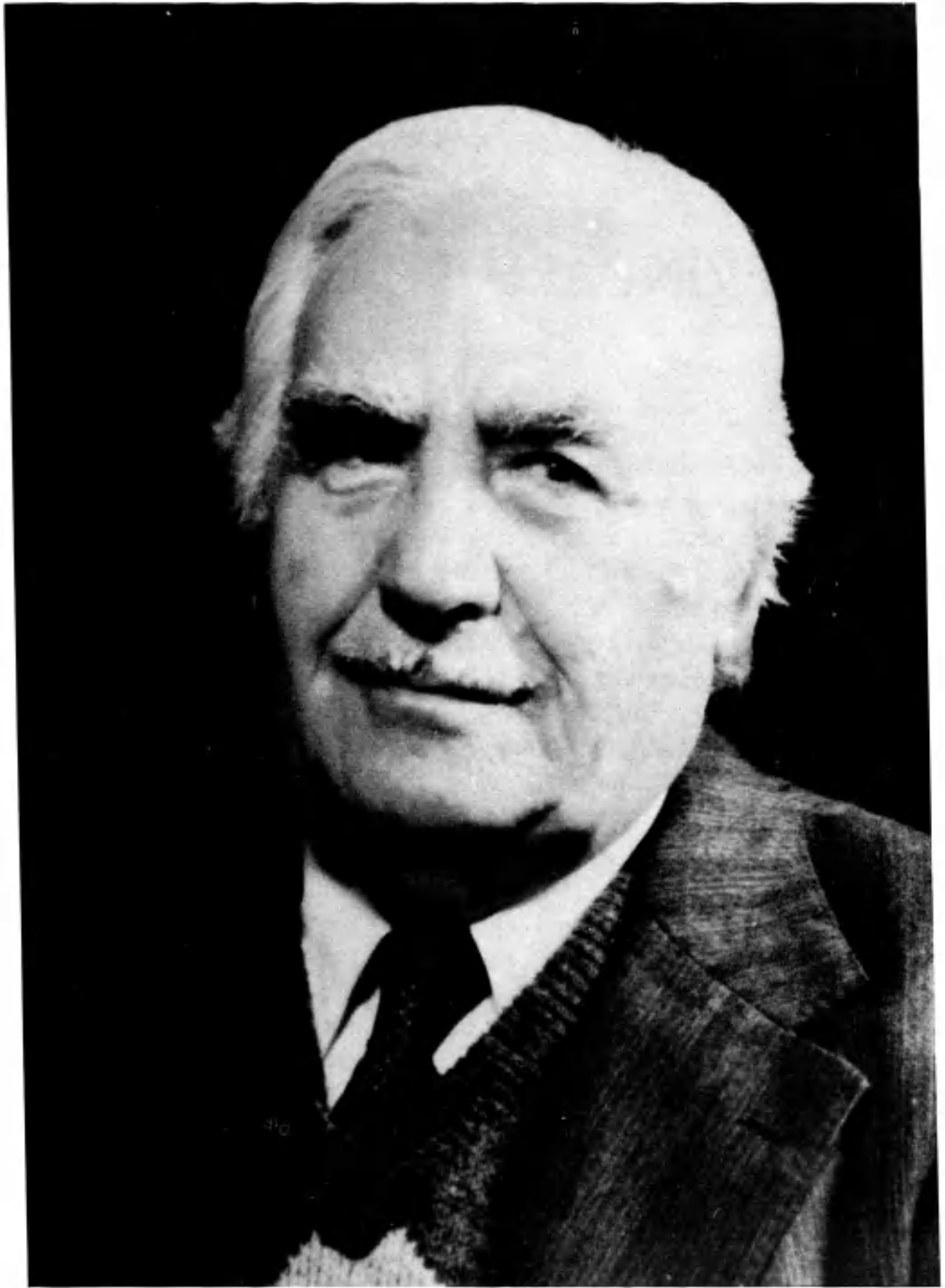
- Roja 27.10.1984 di çarçeva Festivala Xerîban de Yılmaz Güney bi bir anîn ; sê filmên wî «Endişe», Düşman» û Sürü» li sînema Splendid a bajarê Fives-Lille hatin nîşan dan.

- Weşîneka RESISTANCES a televîzyona fransîzî Antenne 2, şeva 3.1.1985 bernameyê 20 deqîqe li ser Yılmaz Güney nîşan da. Di vê bernamê de filmekê ku li gundê Güney û bi beşdariya hin heval û hevkarên wî yê Tirkîyê hatibû kişandin nîşan dan.

EVÎNDARE WELAT IM

cigerxwîn

*Ji bona her kesek yarek heye ê min welat yar e
Belê çibkim di destê dijminê xwînxwar û xeddar e
Çiqas pesnê giran bêjim nikarim ez bidim zanîn
Çeleng û nazik û şeng û şepal û şox û cebbar e
Hezar wek min di vê rê de bi van derd û kulan kuştin
Tilisma ser devê genca, di sînga min de reşmar e
Çi zanî qîmetavê şengeşoxê dijminê bêbext
Ne wek min dil bi top û awirê yarê birîndar e
Eger çendan bi dest dijmin belê yara min a şêrîn
Bi navê wê bilind bûme giham gerdûnê seyyare
Bi wan lêvên şekerbarîn bi min da soz û peymanek
Ji min pê ve ku dil nadî kesî ew yara bêçare
Ev e soza me jî pê re ku dil her dem bidim desta
Netirsim ez ji zindan û ji lêdan û ben û dar e
Li ser her kavilî rûnim, bikim qêrîn heta her kes
Ji tamara xewê rabin bibin hozan û hişyar e
Di bin lingê xwe de deynin serê dijmin wekî dûpişk
Li ber pozê xwe deynin wê gula nû pişkivî xar e
Di govenda me de her kes bi dilşadî bikin dîlan
Li şûna hêstirên çavan xuşîn bèn co û cobar e
Ev e soza min û dilber eger bimrim di vê rê de
Ji vê dinya xweş û şêrîn Cegerxwîn jî ne bêpar e.*

JÎNENÎGARIYA CIGERXWÎN

Keyo CIGERXWÎN

Cigerxwîn di sala 1903 a li gundê Hesarê hatiye dinê. Ji 11 xwûşk û bira tenê sisê mane : bi xwe, birayê xwe û xwûşka xwe. Ev yeka gelek tiştên nîşan dide : Feqîrtiyê, belengaziyê û nexweşiyê. Roj roja axa û bega, şêx û mela bû. Wana nanê gundiyan bi zor ji destê wan digirtin û Cigerxwîn yek ji wan bû. Ji bo ku zikê dê û bavê xwe û xwe têr bike, Cigerxwîn hê di salên zaroktiyêde dest bi kar kiriye û stemkariya beg û axa baş naskiriyê. Hê emrê wî 15-16 sal bû dê û bavê xwe bi salek navber winda dike. Carna li cem birayê xwe yê mezin û carna jî li cem xwûşka xwe dimîne û ji wan re şivantiyê û rençberiyê dike. Di salên 1918 û 1920 an de di riya hesin de dişixule.

Cigerxwîn di zaroktiya xwe de çend salan çûye ber melan xwendiyê. Lê ji ber belengaziyê nikariye xwendina xwe bidomîne. Sala 1920 a Cigerxwîn serê xwe hiltîne û berê xwe dide deşta Diyarbekrê, bo ku biçê ber şêx û melan bixwîne. Ew, xwendina 15 salî di 8 salan de diqedîne. Dema feqetiyê Cigerxwîn li herçar parçên Kurdistanê têr digere û rewşa gelê Kurdistanê baş nasdike. Sala 1928 Cigerxwîn dibe Seyda û her ûsa di vê salê de jin jî tine.

Dema Cigerxwîn meletiyê dike, bi mesela kurdî hişyar dibe. Ewî nivîsandiyê û ûsa dibêje : «Wekî tê bîra min, di sala 1924 an de bû ko ez li ser destê Şewqî Begê Erxanî şiyar bûme û bîra kurdperweriyê biriyê, bûme welatparêz. Çenda ko ez berî hingê ristevanekî kurd bûm, min caran ristên xwe bi zimanê erebî jî datanî, lê min ev mîletperweriya hûr û kûr nizanî bû.»...«Lê ez bi xwe di vê qunaxê de bê xeber û agah bûm, haya min ji tiştêkî nebû. Ji nanê zikê xwe û xwendina mizgevtê pêva li tiştêkî dî nedigeriyam. Me nizan bû çawa Kurd dixebitin û ji bo çî dixebitin. Lê paşiyê min ev serpên ha ji devê hin hevalên xwe bihîstin û nivîsîn.... Piştî şerê Şêx Seîd Efendî, sala 1925 a min dest bi xebatê kir.»

Di destpêka salên sîhî de Cigerxwîn şaşik û cîbbê davêjê û êrişê şêx û axan dike. Beg û axayên kurdperwer piştgiriya Cigerxwîn dikin. Piştî ku Cigerxwîn dest ji meletiyê berdide, diçe du gundan ava dike. Dixwaze rewşa gundan li ser êsasên wekhevîbe. Lê pir naçe, gundî li hev nakin û Cigerxwîn dest ji gundîtiyê berdide û tê Amûdê. Li wir Cigerxwîn û hevalên xwe li hev dicivin û biryara sazkirina nadiyekê (komelekê) didin. Sala 1937 an «Nadiya Ciwankurd» saz dikin.

Lê pir naçe, kolonyalistên Fransa vê nadiyê digrin. Derheqa karê nadiyê Cigerxwîn ûsa nivîsandiye : «Ev cara yekem e ku Kurdên Cizîrê, xortên kurd kurd, bi zimanê zikmakî dixwînin, tarîx û rewşa milletê kurd dibihîzin»... «Cara yekem e ku şerqî û xwoşxwanên kurdî bi dengê bilind li nav bajarê Amûdê têne gotin. Jin bi lîlan û mêr bi demançaya bersiva me didin.»

Sala 1946 an Cigerxwîn dikeve Xoybûnê û kar dike. Navê Xoybûnê diguherin û dikin «Civata Azadî û Yekîtiya Kurdistan». Gava Cigerxwîn ji vê civatê diqete, dinivîse : «Di wê çaxê de min baş nas kir ku çendan Xoybûn bi nav hatiye guhartin jî, lê hê peyayên wê bi hev ra girêdayî mane û destê xwe zû bi zû ji rojava bernadin. Dek û dolab û daxwazên malmezinan nayên guhartin. Gur in, lê xwe di nav postê berxikê de vedişêrin.»

Sala 1949 an de Cigerxwîn dibe hevalê komûnîstan. Vê gavê girtin û lêdan jî bi serê wî de tînin barandin. Bi xwe nivîsiye : «Cara yekem e tême girtin. Cara yekem e dibim hevalê komûnîstan û cara yekem e dubendî ketiye navbera min û malmezinan.»... «Hê jî nûve min xwe da xuyakirin û rêça xwe da guhartin. Çûme ser olekî dî û kevneperestî bi şûn xwe ve hişt û gavên xurt û hêja ji bo welatparêzî û aşitîxwezî û gerdenezadî bi pêşde avêtin.» Cigerxwîn heta sala 1957 an bi xurtî bi komûnîstan re xebitiye. Serokatiya Komîta aşitî li Cizîrê kiriye.

Piştî ku hevkarîya Cigerxwîn û komûnîstan diqete, Cigerxwîn bi hevalên xwe ve rêxistina Azadî saz dikin. Sala 1958 a jî bi Partiya Demokratê Kurd ve dibin yek. Partî, sala 1959 an Cigerxwîn dişîne Kurdistanê Iraqê. Cigerxwîn li wir, li Bexdayê di Unîversîtê de dersê kurdî, zaravayê kurmancî dide xortên kurd. Piştî ku navbera Kurda û hikûmatê xirab dibe, Partiya Demokrat xwe diqşîne serê çiya sala 1962 a hikûmata Iraqê bera Cigerxwîn dide û Cigerxwîn vedigere Kurdistanê Sûriyê.

Sala 1957 an di kongra Partiya Demokratê Kurd li Sûriya de Cigerxwîn tê hebijartinê Komîta Merkezî ya Partiyê. Heta dawîya jiyana xwe jî Cigerxwîn endamê Komîta Merkezî a Partiya Demokratê Kurdên Pêşverû li Sûriyê bû.

Sala 1969 an Cigerxwîn cardin diçe Kurdistanê Iraqê û li şoresê nêzîkî salekî dimîne. Sala 1973 an jî ber stemkarîya hikûmeta Surî Cigerxwîn diçe Lubnanê û heya sala 1975 an li wir dimîne. Dîwana xwe ye sîsiya li Beyrûdê çap dike.

Sala 1979 an Cigerxwîn hate Swêd. Pênc salên dawî jî jiyana xwe Cigerxwîn li Swêd derbaskir.

**
*

Heta niha 14 afirandinên Cigerxwîn hatine çap kirin.

- 1 - *Dîwana Yekem, Prisk û Pêtî, 1945*
- 2 - *Cim û Gulperî, 1948*
- 3 - *Dîwana Diwem, Sewra Azadî, 1957*
- 4 - *Reşoyê Darê, 1956*
- 5 - *Gotinên Pêşyan, 1957*
- 6 - *Destûra Zimanê Kurdî, 1961*
- 7 - *Ferheng (perçê yekem), 1962*

- 8 - *Ferheng (perçê diwem), 1962*
- 9 - *Dîwana Siyem, Kîme Ez ? 1973*
- 10 - *Mîdya û Salar, 1973*
- 11 - *Dîwana Çarem, Ronak, 1980*
- 12 - *Dîwana Pêncem, Zend Avîsta, 1981*
- 13 - *Dîwana Şeşem, Şefaq, 1983*
- 14 - *Dîwana Heftem, Hêvi, 1984*

ŞÎNA CIGERXWÎN

Seydayê Cigerxwîn şeva 22.10.1984 li Stockholme wefat kir Cenazê wî roja in, 2.11.1984, ji Stockholme bi merasim rakirin. Welatparêzên Kurd ên ji çend welatên Awrûpayê hatî, di nav wan de Sermiyanê Enstîtuya Kurdî, di merasimê de hazir bûn û li hozanê mezin silava dawîn kirin. Paşê, li ser wesyeta Seyda, cenaze şandin Sûriyê. Rojnamevanekî kurd ku ji bo şîna Seyda çû bû Sûriyê ji xwendevanên me re qala vê bûyera dîrokî dike :

Şeva 4.11.1984, saet dora 21 an. Salona bendemayîni ya Balafirgeha Şamê ji qasî hezar welatparêzên kurd û nonerên teşkilatên Kurdistanê teji bû. Danîna balafira ku cenazê hozanê kurd ê mezin Cigerxwîn ji Stockholme dianî Şamê îlan kirin. Weşki bi şûn de xortên kurd - xortên hêviya Cigerxwîn- cenazê, weka ku çûkekî sivik hilgirin, li ser milên xwe anîn nav qelebalixa bendewar. Pê re tabûtê bi gul û kulîlkan xemilandin, di ambulansê de bi cih kirin. Nivê şevê ambulansa bi cenaze barkirî kete ser riya Qamişlo.

Wê şevê xelkê Qamişlo ranezabû. Lempikên hemû malan veketî bûn. Herkes li hêviya helatina rojê bû, kar, xwendegah, wezîfe nedihate bîra kesî. Xelkê Qamişlo di nav hestekî wisa da bû ku gotina wî dijwar e. Ewê cenazê hozanê xwe yê mezin Cigerxwîn li ser destên xwe hilgirtina. Ewê bi sed hezaran kes bi hevra biqîrîna «Cigerxwîn nemiriye ! Cigerxwîn namirin !» û bi vî awayî nemiriniya Cigerxwîn di dîrokê de binivisandina. Û xelkê Qamişlo, wekî ku bixwaze xelkên bajarên kurd ên din têxe hesûdiyê, kubar bû.

Hestên (hisên) ku di bajarên kurd ên din de dihatin jîyan jî ne cihê bûn. Ji Çiyayê Kurmanca ta Dêrikê gelê kurd ê welatparêz ketibû ser riya Qamişlo. Her welatparêzê kurd dixwast nîşan de ku Cigerxwîn ê ku kaniya ramana (fikra) welatparêziyê bû, bûye nemir.

Bi helatina rojê re cenaze gihîşt axa Kurdistanê. Li wê derê gelek kes, ku di nav wan de Sekreterê Giştî yê Partiya Demokrat a Kurdên Pêşverû yê Sûriyê, Hemîd Derwêş jî hebû, li benda cenazê bûn. Nêzikî bajarê Heskê bûbûn. Saet li dora 10'a cenaze, tevî konvoyek dirêj kete Heskê. Bi hezaran

Kurd cilên xwe yê neteweyî li xwe kiribûn û li her du aliyên kolana sereke ya bajêr û heta dervayî bajêr rawestiya bûn, li cenazê silav dikirin. Keçan cilên sor û zer û kesk li xwe kiribûn, sê bi sê komikan qê kiribûn û bajarê Heskê dixemilandin.

Di nivê riya Heskê-Qamişlo (84 km) konvoyek 20 km li dû ambulansa cenazê pêk hatibû. Heya Qamişloyê xelk li qerexên rê civiya bû, li cenazê silavê dikir û dikete nav konvoyê. Li gund û bajarokan wesait nemabûn. Hemû wesait, traktor, kamyon, otobêz, pikap û erebe ketibûn ser riya Heskê - Qamişlo. Waliyê Heskê ji Qeymeqamê Qamişlo re tîlefona dikir, digotê : Lehiya mirov û wesaitan ji Heskê rabû ber bi Qamişlo tê, bila haya te jê hebe!

Berê nûçe hatibû belav kirin ku ewê cenaze roja 5.11.1984 di saet 9 de bigihê Qamişlo. Û bi sed hezaran kes* sibê zû li derveyî bajêr civiya bûn, çavên wan li riya bûn. Kes li nav bajêr nemabû. Te digot qey sendikayeke xurt biryara greveke giştî daye û li dervayî bajêr jî xelk cejna Newrozê pîroz dike.

Dawiyê cenaze saet li dora 15 a tevî bêtirî 50 hezar kes xuya kir. Sed hezarên ku bendewar bûn jî tevî wan bûn. Dengên «Cigerxwîn nemiriye ! Cigerxwîn namirin !» li hawir belav bûn. Xelkê dest pê kir cenazê tevî ereba wî rakir hewayê û hilgirt.

Teşkilatên kurdî ên ku merasîma cenazê amade kiribûn îndî nikaribûn vî mexlûqatî kontrol bikin. Xelk kontrolê girt destê xwe û bi disîplineke mezin dest bi meşê kir. Li pêşiya sed hezaran, bi hezaran xortên kurd, ên ku cilên xwe ên netewî li xwe kiribûn, di destên wan de wêneyên Cigerxwîn û çeleng, şirîteke çend kîlometir pêk anî bûn û ber bi mala Cigerxwîn dimeşyan. Kuçe û kolanên Qamişlo têra van sed hezaran nedikirin.

Li ser wesiyata Cigerxwîn cenazê wî di baxçê mala wî de veşartin. Li ser gorê Sekreterê Giştî yê Partiya Demokrat a Kurdên Pêşverûyên Suriyê Hemîd Derwêş û Kerîm Ahmed, endamê Polîtburoya Partiya Komunîst a Iraqê gotar gotin. Civîna bi bîr anîna Cigerxwîn li Qamişloyê hefteyek dom kir.

H.C.

* Li gora texmînan dora 300 hezar kes beşdarî merasîma cenazê Cigerxwîn bûn. Li tevahiya bajarên kurd ên din ên Sûriyê û wisa jî li Şam û Helebê jî civinên ji bo bîranîna Cigerxwîn hatin çê kirin. Li dervayî welêt jî civinên bîranînê li Stockholm, Paris, Moskova, Lenîngrad, Sydney, Köln û hê gelek bajarên din ên Avrûpayê hatin pêk anîn.

ji HÊVÎ yê re name

Gelek silavên biratî li we teva dikim, di xebat û tekoşîna we de serketin û serfirazî dixwazim.

Kovara Hêvî kete destê min. Bi rastî we xebateke gelek giran û hêja daye ser milên xwe ; di Ewrûpayê de cara pêşîn e ku, kovareke kurdî bi sê zaravayên kurdî dertê. Derketina wê ya bi sê zarava, giranbihayiya wê bêtir dike, ew dibe bingeha dan û standina hemû Kurdan.

Xala netewetiyê ya yekemîn, ziman e. Çaxa zimanê neteweyekî bê wenda kirin an jî bê pişavtin (asîmîle), ew netewe nikare xwe bi netewatî bide pejirandin. Li gora min, her Kurdekî ku doza serbixwebûna welatê xwe, azadiya gelê xwe û rizgariya netewa xwe bike, divê xwe hînî nivisandin û xwendina zimanê xwe yê zikmakî bike. Çaxa meriv xwe hînî xwendin û nivisandina xwe neke, meriv hem zimanê xwe ji bîr dike, xwe bi xwe winda dike û bi ser de daxwaza dijmin ya pişavtina zimanê kurdî jî tê cih. (Ji bo kesên xwenda derbas dibe).

Gelek ji me hene (ji bo kes, rêxistin û partiyan jî derbas dibe) dibêjin «em li dijî kolonyalîzmê ne» û berdewam dikin «ziman ne pêwîst e, çaxa Kurdistan zigzar bû, wê çaxê emê xwe hînî ziman bikin.»

Çi dîtinek çewt û şadkirina dilê dijmin ! Tam xwestina dijmin jî ev bi xwe ye.

Carekî ku, ziman wenda bû, şertek ji yê netewetiyê ji holê radibe û pê re netewek jî wenda dibe. Îro her gelek bi zimanê xwe li dinê tê naskirin. Heger îro zimanê min tune-

be, ez nikarim bêjim ez Kurd im, wê yê li hemberî min bipirse : tu bi çi zimanî diaxivî ? Wê çaxê emê çawa bersivê bidin û xwe biparêzin. Bê guman meriv dikare ji hezar çernî avê bine û xwe pê biparêze, lê ev têr nake.

Serbixwebûna welatê meriv û zimanê meriv bi hev re girêdayî ye, meriv nikare wan ji hev veqetîne.

Erê rast e, ziman ne girîng e, lê ne di dema îro de. Ev dûrişme hatibe gotin jî ne ji bo dema îro hatiye gotin. Ev gotin encex di civakeke komunîst de derbas dibe û dikare cîh bibîne. Ji ber ku, di civaka komunîstî de tu zor û sitem li ser hebûnên gelerî nemîne, millet êdî ne ji bo parçe-parçe bûnê lê ji bo hemjîyanê wê bixebitin. Bê guman hemjîyan îro jî kam a dilê me ye û ev dûrişma me ya bingehîn e, lê mixabin îro ew merc nînin. Hemjîyana hemû mirovan wê dûrişma me ya bingehîn be, lê divê neyê ji bîr kirin ku meriv pêlik bi pêlik hildikşe serê ban.

Di pirtûka «mafê çarenûsî» de Lenîn dibêje :

- Yekîtiya gelan, bi serbixwebûna welatan gengaz (mikin) e, heta welatên bindest serbixwe nebin û nebin xwediyê welatê xwe, yekîtiyeke bi xwestek çê nabe. Ji vê yekê, ji ku em karibin bi gelên dinê re bibin yek, divê berê em bibin xwediyê welatê xwe û mafê xwe bi destên xwe bigerin. Serbixwebûn û doza welatekî, mafê netewan e, şertekî netewetiyê jî ziman e. Heger ji niha ve em zimanê xwe pêşde nebin û lê xwedî derneke-

vin, emê nikaribin xwe bi gelê xwe û bi dinê bidin pejirandin.

Dîtin a «piştî rizgarkirina Kurdistanê ziman hêsan e», dîtineke çewt e, weke ku hinek «rizgariya Kurdistanê li benda hatina sosyalîzmê dihêlin» di bingehê de çewte e û ne li berjewenda gelê Kurd e.

Îro li her çar alî Kurdistanê gotinên biyanî ketine nava zimanê kurdî, gelek ji Kurdên me xwe wenda kirine û xwe Kurd napejirinin. Heger em ziman li benda serbi-xwebûna Kurdistanê bihêlin, an ji rizgariya Kurdistanê li benda avakirina sosyalîzmê bihêlin «mala me Kurda şewitî ku, ji xwe şewitiyê.» Wê çaxê emê yekcarî têkevin nava tore û gerdîş (adet) ên dijmin û emê bi rastî bibin «Tirk, Ecem, Ereb ê çiyayî.»

Bav û bapîrên me gotine «ziman mifta derî ye» an jî «her zimanek zilamek e». Ger em zimanê xwe nizanibin û bavêjin piştguhê xwe, ne zilam lê em nabin xulamê gelê xwe jî.

Birîndar
Almanya Federal

* *
*

Hevalên berêz,

Li pêş hemû tiştêkî, silavên xwe yên şoreşgerane, li çiyayên bilindên Kurdistana Iranê ra pêşkêşê we yê hêja dikim. Her wisa dixwazim xebata we ya bilîmet û hêja, ji bo miletê me yê reben û jar, roj bi roj berbi pêş biçê.

Hevalên hêja, damezrena Enstîtuya Kurd, ji bo miletê kurd ciyê kêfxweşiyê û ciyê serbilindiyê ye. Bi taybetî ji bo pêşdabirina çand û sineta miletê me, Enstîtuya Kurd dibê bibe bingehêkî zanyarî. Da ku, bikare, çand û sineta miletê me, yê bilaw û paşdamayî, kom bike û pêşda bibe. Ez xwe wek niştimanperwerekî kurd baweriya min, ji Enstîtuya Kurd heye ku, wezîfa xwe ya giran û lê gelek hêja, wê.ci bine. Ji bo miletê me wê bibe bingehêkî peşengî li aliyê çand û sinet da.

Hevalên hêja min bihîst ku du ewladên mêrxas, du ewladên xebatker û hêja yên miletê kurd, Tewfîq Wehbî û Yilmaz Güney çûne heqîya xwe. Mirina wan herdu xebat-

kerên mêrxas miletê me xiste şinê. Alyê din jî dujmin xiste şadiyê. Çimki mirovên wiha bikêrhatî û hêja li nav milet da kêmbayî peyda dibin, kêmbayî derdikevin. Ji xebata wan herduwa xebatkerên xelkî, xelkê me kêfxweş û serbilind e. Çi wextêkî wana ji bir nake, wê hemû wexta dilê xwe de wê wana bijîne û wê pê wana mehtê xwe bike. Miletê me baweriya wî heye ku ji di nav refên xwe da, hezaran Tewfîq û Yilmazê, derêxe li hember dijminên xwe. Da ku rêya wan nemiran winda nebe û dirêjayî hebe(...)

Ez hêvîdar im ku hûn, her wisa xebata wan herdu nemira ber bi pêş bibin û ala wan berz bigrin.

Silavên biratî û şoreşgeriyê.

Kamil Reşo
Xelkê Kurdistana Tirkiyê lê
niha li Kurdistana
Iranê da pêşmerge

* *
*

... Ez dixwazim bi kurtebirî nêrîna xwe ya li ser kovara Hêvî bêjim : Kovara Hêvî, weke ku we jî rohnî kiriye, ku ev yekem car e, kovarek wisa bi hersê zaravayên kurdî derdikeve. Lê bi a min, bi zaavayê kurmancî pir hindik hatiye nivîsandin. Kovar 208 rûpel e. Ji van 208 rûpelan tenê 50-55 rûpel bi zaravayê kurmancî hatiye nivîsandin. Yê din hemû bi soranî û zazakî ye.

Gava ku ez vê yeka han dibêjim, mana xwe ne ew e, ku ez li hember zaravayên din im, an li hember nivîsandina zaravayên din im.

Rast e, divê ku em bi zaravayên din jî binivîsin û wan jî têxin warê nivîsandinê. Lê ji alîkî ku em bala xwe bidinê, bi hezaran pirtûk, rojname û kovar bi zaravayê soranî çap bûne. Ji aliyê din jî pir klasîkên dinyayê hatine wergerandin.

Lê bi kurmancî ? Na, ne bi hezaran, bi dehan pirtûk çap nebûne. Bi zazakî jî çap nebûne. Lê gava ku em kurmancî û zazakî bidin ber hev, ferqe mezîna di navbera wan de heye. Kurmancî zaravayê herî mezîna e. Ji sedî ne nod be jî, ji sedî hyştê gelê kurd bi kurmancî dipeyivin, an kanîna bipeyivin.

Ger ku hûn di kovarê de hebîkî din jî cih bidin kurmancî, bi a min dê baş bibe. Wek

N. Zaza jî gotiye, ku ji her sê mehan carekê kovar derkeve dê hîn baştir bibe. Ji ber ku çavên pîr Kurdan li riya kovarên kurdî diqerimin.

F.C
Swêd

**
*

DIZÊN ZAROWAN

Rojekê kurê min ji dibistanê vegeriya mal, girî di çavan de, ji dayîka xwe re got :

- Hun derewan li min dikin ?
- Çima em derewan li te dikin ?
- Hun dibêjin ku em ji Kurdistanê hatine !
- Mîrzo ! Bavo ! em ji Kurdistanê hatine.
- Mamostê me îro hişt ku hevalên min bi min bikenin ... Pirs kir : tu ji kîderê yî, min gotê ku ez ji Kurdistanê me, loma kenîya û hevalên min jî, wî nexşa welatan anî û ji wan re got : de werin binêrin, ka Kurdsitan li kîderê ye ...

Mamostê kurê min 17 salî tirk bû, li dibistanên elemanan dersên olperestiyê didan zarowan, ez pey ketim, derket ku li qunsiliya Turkiyê jî kar dike. Ji wê rojê de zarowên me çend malê Kurdan li vir naçine dersên wî. De bila em şiyar bin, ewan dixwazin zarowên me, li dervey welat jî ji me bidizin.

Cankurd
Almanya Federal
1984

**
*

... Felekê carekê çerxa me Kurdan xerab badaye. Karwanê kulê carekê konê xwe yê reş li carekê li warê me vegirtiye û me bûye cînar, şirik ! Sedemên gotinên min ên jorin ew e ku em Kurd her li derwelat hewl didin xwe (ya rastî her li TERKE welat) ku em dîsan «kok» û «reha» xwe ya kurdewarî bibînin ; û li ser pêgirtiyên (edetên) xwe yê nêgêrî bisekinîn. Lê birîna welatê me yê bindestkirî carekê kêmkirî girtiye û birîna wî (welêt) zehf jî kûr e. Ji me re zehf xebat, zehf xîretî, zehf jîrîtî divêt.

Divêt em lawên bindest (şoreşger an welatparêzên kurd) jîrîtîyê ji xwe re wek erkekî bingehîn bibînin û bêjin ku em deh, bîst, sî ... hezar çaran ji yê din zehftir xebat bikin, da ku em bighêjin koça hempayên xwe. Lewra em carekê dû koçan ma ne. Bawer im hûn têdighêjin ez li kîjan defê dixim.

Serketina, serfiraziya û serdariya we daxwaza min e.

Brayê we
M. ARARATÎ
Austriya

**
*

... Ez dixwazim dîsa li ser naveroka nama xwe ya di hejmarê 2 a Hêviyê hatiye weşandin hinek rawestim. Lewra bersiva Hêviyê min têr nekiriye û qîma min pê nehatiye. Ango ew babet li ba min zelal nebûye. Bi hêviya zelalkirina babetê ez dixwazim bersiva Hêviyê bidim.

Di nama xwe da min nivîsandi bû ku ; «Me» ya neyîniyê tenê û tenê di fermana hazir û yekser da tê bi karanîn.

«Hêvi» jî di bersiva xwe da weha dibêje : «Neyîniya fermanê ji bo kesê duwemîn timî bi me çêdibe.»

Belê rast e, û gotina min bi xwe jî ew e. Lewra fermana hazir û yekser tenê ji bo kesê duwemîn e.

Ma gelo gava em bi dildarî bala xwe bidin van pevok (hevok) ên «Hêvi» yê, emê karibin bibêjin ku ev jî bo kesê duwemîn ferman in, an na ?

1 - «Em ji hemû welatîyên xwe hêvi dikin ku di vî warî de berpirsiyariya xwe ji bir mekin, cih nedin peydabûna dijwarî û tevliheviyan.»

a) Ev ne ji bo kesê duwemîn, ji bo kesê sêyemîn e. Lewra bernava ku divê hevokê da weşartiye û ne pêwîst e mirov bikarbîne ya kesên 3 a e, ne ya kesên duduyan (hun) e.

b) Beşê dawîya vê hevokê (cih nedin) jî dide nîşandan ku ev ferman, hêvî ye. û «me» ya neyîniyê di gotina pêşiya wî da bi şaşî hatiye danîn, an bişaşî hatiye nivîsandin.

2 - «Di vê navê de hemû nivîskarên kurd tika dikin : Em heryek di tenga xwe gotinên nuh çê mekin.»

Ev jî ne ferman, tika ye. Û bernava tê da hatiye danîn (em) e, ne (hun) e.

Ji ber vê yekê ez dîsa dibêjim ; di nav herdu hevokan da jî diviyabû di şûna «me» ya neyîniyê da «ne» ya neyîniyê bihata danîn.

Hêvi di bersîva xwe da weha dibêje :

«Lê di zimanê peyvandinê de, piricar ev teşe têkil dibin û em ji hevalê hemberê xwe ra di şûna mekeve de nekeve dibêjin. Heçî rûpela 29, meremê bi du awayan gotin mimkin e.

a) Mezintirîn helbestvanê Tirk.

b) Mezintirînê helbestvanê Tirk.»

Belê rast e. Di zimanê peyvandinê da li hinek ciyên Kurdistanê ev tevlihevi çê dibe. Ji ber vê hoyêye ku hin zimanzanên me jî di bin vê werêçê da mane û her du awan jî dirist dîtine. Lê di baweriya min da wek ku Mîr Celadet û Bedirxan gotine, di fermana neyîniyê da divê mirov «me» ya neyîniyê bikarbîne.

Mixabin hin gotinên din jî hene ku di zimanê peyvandin û nivîsandinê da bikar tên anîn.

Di hinik ciyên Kurdistanê da di şûna venakim da navekim tê gotin û di hinek zimanên nivîsandinê da jî di şûna meztir û meztirîn da mezintir û mezintirîn tê bi kar anîn. Lê gel eger ne bi tevayî be jî bi piraniyek mezin mestir û mestirîn bikartînin û venakim dibêjin.

Belê mirov dikare mezintirîn û mezintirînê jî bikarbîne lê ne di ciyek da. Gava bi tişteki din bê timam kirin, qiyas kirin, an nîsbet kirin wê demê divê mirov daçeka izafê «ê» bikarbîne. Lê li derê vi awayî «ê» nayê xebitandin.

Herwekî :

«Umeta wî çêtirînê umetan» (Mewlûda melayê Batê).

«Ji amê melek qencitirîn ey ciwan Nehcilenama Mele Xelîlê Sêrtî.

Di nivîsandina hêviye da eger nîsbeta mezintirîn bibal helbestvanan va natana kirin wê demê rast bû.

Mebest jî vê nivîsandinê hêviya vekirina riya mînaqêşên weha ye.

Bi silav û hezkirinên biratiyê jî Hêvi yê ra jiyaneke domdirêj dixwazim.

Zinar Şîro
Swêd

(Di hevokên 1 û 2 de gotina Z. Şîro ye : dişûna ji bîr mekin û çê mekin diviya bû ku ji bîr nekin û çê nekin bihata nivîsandin û ew bi xeletî wisa hatine danîn.

Heçî meztir ew di zimanê rojane de kurteya mezintir e ; meztirîn û mezintirîn her du jî rastin.)

BÎRANÎNÊN IHSAN NURÎ PAŞA (II)

Piştî bi kurtî qalkirina serxwebûnên kurdî ji sala 1514 ta Agrî, nivîskarê bîranînan çend gotin li ser dîroka çiyayê Agrî gotibû û paşê herdu serokên serhilanîna Agrî, Bro Heskî Telli û Ihsan Nûri

nasandibû. Di salên 1926-27 de mêrxas û welatparêzên kurd ên sereke yek li dû yekî xwe digihandin Agrî. (binêre Hêvî, hejmar 2).

Iro Heskî waliyê Agrî û Temirî Şemkî fermanarê jandarmayên Agrî helbijartin. Niştimanperweranî kurd wê gavê marşa Agrî bi şadîmanî dixwendin, digotin :

Iro dîsa hêrsa te hat
Ev agiran bûne kelat
Kom bûn êdî serte civat
Hilbe Agrî, Hilbe Agrî

Eyûb Axa, ji rêisên eşîreta Qotan, pey dîrxistina brayê xwe yê mezin bi rojavayê Enedolê, ligel çend kesik xizm û dost û pêwendên xwe li beşê bakûrê Agrî li Kelefey Korxan pena* biribûn. Li ber pelamarên* Romê ketin, çend saet şer kirin ; berdan Tirkan, hêzên tirk çend nefer dîl û kuştî dan, mecbûr man, ji par ra kişiyan. Eyûb Axa xwe bi hêzên Agrî girê da. Bi ev çêşnê bakûrê Agrî jî bi destê netewexwazên kurd ket.

Hêzên Agrî bihêztir bûbûn. Rûniştewanên bajarê Bayzîdê, ji bona şewatê, ji qamişên dorûberê Agrî kelk* digirtin. Mecbûr man bac bidin, ji komelên neteweyî yên kurd ên Agrî îzin bigirin, ta bi azadî nêzikî sînorê Agrî bin, qamiş biçinin, bi pişt kerê bar kin, bibin.

Dewleta Tirkîyê dît ku ligel hêzên zor jî naqedîne karê bike îcar ku min li nav Agrî da îdareya kurdî danîme, ûmîd kir me bixapîne. Ji bona hilweşandin û têkdanîna vê hêza Agrî û ev civatên netewayetî yên kurd qanûnek

* *penabirin* : îltice kirin ; *penaber* : mûlteci ; *pelamar* : êriş, hicûm ; *kelk* : feyde, istifade, *kelk girtin* : istifade kirin.

derxist ku navê wê «qanûna te'cîl» bû û li Meclîsa Mezin a Neteweyî ya Tirkiyê jî pesend kiribûn. Li ber vê yasayê bexşîn û lêbihartina hemû karên xerab bi Dewlet re li temamî welatê Kurdistanê pesend kirin û ragiyandin, yekî jî rûspiyanên Bayzîdê bi vê qanûnê ve şandin Agrî, ta em ji vê qanûnê agah bin.

Ewanan ji zarokê Agrî dixwastin ku ew dest ji şer bikêşin, îtaet bi dewletê bikin, ji vê qanûnê kelk bigrin. Min gotim ev dek û dolabê Romê ye, bawer mekin, efû nîne. Brayek Bro Heskî hebû zor dindar bû, digot : Tirk kafir bûne, her kesê teslîmê wan be, ew jî kafir dibin, telaqê wan jî batil dibe. Ji wî re Araratîyan Sofî digotin. Navê wî Eyûb bû. Çaxê ruesa têgihîştine ku Kurdên ku Dewlet girtibû an ji welatê wan dûr xistibû azad bûne, hatine ser ciyên xwe yên berê, wê çaxê giliyên wê bawer kirin. Dewlet giliyên rûniştevanên Agrî tewecuh qerar da, ji xwe ve çend neferên din jî azad kir.

Nûvîneranên* dewletê, xeyn ji propaganda li nav rûniştevanên Agrîyê, ligel Ihsan Nûrî û Şêx Abdulqadir, ku jin û zarên wan bi rojavayê Enedolê dûr xistibûn, gotûbêj dikirin, bi navê dewlet qewl didan heke ji dewletê re îtaet kin, ewê jin û zarên wan azad kin û bişînin cem wan. Ev pêşneyarên nûvîneranên dewletê ji aliyê Ihsan Nûrî red bûn, lê Şêx Abdulqadir û kurapê wî çûne Bayzîdê, xwe bi destê dewletê spartin. Îcar Şêx Abdulqadir ligel nûvîneranê din memûr bû were Agrî heta bi qise û tedbîrê dostane Bro Heskî jî ligel xwe bibe cem dewletê. Lê çaxê Agrîyîyan evî zanîn, rîya wan birîn, nehiştin ew werin Agrî, wan şûnda zivirandin.

Dewlet digot : Ji şer dest bikêşin, îtaet bi dewletê bikin, ji ev qanûn kelk bigirin ! Teşkilata Agrî cewab da, got : heke dewlet rast dibêje, bila serokên Kurdan ku ji welatê dûr xistiye azad bike, cardin wan bişîne ciyên wan ên berê, ku em bawer kin. Zehf nekêşa jin û zarên Şêx hatin, ekserê serokên ku bi rojavayê Enedolê dûr xistibûn berdan, ewan jî hatin welatê xwe. Li ser vê qanûnê êdî Kurd teslîmê dewletê dibûn, diçûn welatê xwe.

Hinekê wan ên ku ji derva li Agrî pena biribûn, çav dane Şêx Abdulqadir, çûne Bayzîdê. Ewan ên ku diçûn, xwe didan destê dewletê, dewlet jî silahê wan nedistand, hetta xelat û beratekê jî bi wan dida.

Di nav wan de Seyîd Abdulwehabê Berzencî û Axayê Temir Şemkî jî hebûn. Ev herdu ji fedakartirîn Kurdan bûn, li ser daxwaza qomandarê niştîmanperweranê kurd xwe bi destê dewletê dabûn. Neqşeyê* qomandarê eve bû ku teşkilata «Xoybûn» li navçeyê din ên Kurdistanê çê bikin. Ewê yek li navçeya Êrcîs, yê din li navçeya Tuzlûcê û Qaxizmanê kar bikira.

Niştîmanperestî li nav hinekî serokên canbezaran wisa zor bû ku xwe bi destê dewletê spartinê kufir dizanîn, bi hîç çeşnekê* giyanê xwe bi giliyê qanûna te'cîl nedidan.

Di ev serbendê de bû qomandarê niştîmanperweranên kurd nûvînerê resmî yê komela «Taşnaq» a fillan li Agrî qebûl kir, ji ber ku Kongra kurd bi fillan re yekbûnê dixwast, ku li dijî neyarê mişterek yek bin, alîkariya hev bidin. Kurd û Fille bi xweşhalî pesend kiribûn.

* nûvîner an noner : temsilkar, neminende ; neqşe : pîlan ; çeşne : awa, cor, teher, vîne.

Navê wî Ardaşêr Mûradyan bû, di nav Kurdê Zîlan nav girtibû, xelqê gundekî fille yê nêzîkê şarê Xenis bû. Xortekî têgihîştî û neteweperest bû.

Hinekan, mêvandarê qomandarê kurd ji nûvînerê fille re behane kirî digotin, hêzê çekdarê fille bi aliyê netewexwazên kurd hatiye ; lê ev rast nebû.

Teslîmbûnî hinekî Kurdên muhacir, rêvebirinî qanûna te'cîl hêzên Agrî zor kêmbûn û di babetê xwarin de jî zor bi tengî ketibûn. Lê em kêmbûnê, hizra me bi Romê qe nehisand.

Zivistan bû. Berfekê li navçeya Bayzîdê heta sînorê niştimanperwerên Agrîyê pûşandibû. Bihar gihîşt, ev berf hê jî neheliyabû. Di katek de, di bin tarê Agrî roj bi roj di şûna berfê giyayê hêşîn derketibû. Ji rûyê vê bûyînê xurekê pez û dewaran li navçeya Bayzîdê zor telef dibûn, li ber eve xelqê dorûberê Bayzîdê li ser qîseyê dewletê hatin ser vê yekê ku ligel Teşkilata Agrî gotûbêj bikin, pez û merrên xwe ji bona çêrandin bi aliyê Agrî bişînin. Bi ev çeşne colê pez û dewar bi aliyê Agrî berjêr bûn. Qerar bû xwedanê heywanet li gora heywanê xwe ji Teşkilata Agrî re pez bidin. Bi ev çeşne rûniştevanên Agrî ji babetê xwarinê asûde bûn. Tê gotin, Xwedê bi niştimanperestan (...) * bi vî tehrî yarî dabû ...

Qomandarê netewayetî kurd, bona zortir xwe nişandanê û pesendnekirina qanûna te'cîl, ji aliyek Xalis Beg bi çend siwar û peyan û ji aliyê din Ferzende Beg ligel siwarên wî memûr kir herin navçeyên li bin nifûza Romê, rê bibirin, post bişêlînin, xetên telgraf û telefonê biqetînin, emniyet û rahetiyê egle kin. Çaxê giliyê kutasiya rûdaveya Agrî li nav Tirka belav bûbû, desteya Xalis Beg 300 nefer eskerê teze bi çek ragirt û pasevanê vanî bê çek kir, têkoşa bi heftan. Ferzende Beg û her weha desteyê Edo Ezîzî û desteyên piçûktir ku ji Agrî derdiketin, rêyên nêzîk digirtin, xerabî dikirin û dizvirin qudret û xebatê bi riya hêzê Agrî re, bi çawa cilve dewletê dixapandin. Bi rastî, li navenda kurdî ya Agrî tenê deh mêrên çekdar mabûn li pêşiya hengê Bayzîdê .

Havîn gihîşt. Katê ji bona lepadding, ji bona xerabiyê munasib ! Şêx Abdulqadir ligel dest û pêwendên xwe çû zozanê çiyayê Şinek ku dûr ji Agrî bû, jin û zarên wî jî dewlet ji Izmîrê anî tehwîlê wî da.

Êdî desteyên canbêzarên Agrî li nav erdê Tirkîyê zor dûr diçûn. Desteya Ferzende Beg ji helmeta xwe ta navçeya Hesên Qele, nêzikayetî Erzerûm dirêj dikir ! Layekî helmeta xwe da karvansêra li nîvanî Hesên Qele. Sari Qamiş girt, çend zabitên tirk ku ligel jin û zarên xwe diçûn bi Sari Qamiş dil girtin. Paşê bi ihtiramê jina ku li cem wan bûye memûran azad kirin. Ihtirama ku bi jina kiribûn û parastina namûsa jinan xesletê çakê Kurdan diyar kir û li nav zabita deng dabû.

ELO BEŞO

Desteya Elo Beşo ku tenê pênc mêr bûn ku heya derê Erzurûm diçûn. Carek nêzîkê zinya Palan Döken mifrezeyên eskeriyê taqîbê canbêzaran bûn

**(1) di vîr de çend gotin nayên xwendin.*

e, tele* avêtine, pey şerek sivik, zabitek û çend esker kuştin, kincê wan li xwe kirin, çekê eskeran ragirtin, zivirin ; kincê zabit li ser Elo Beşo bû.

Pey şerê 1930 ku Agrî bi destê Romê ket, hinek canbêzar li navberê perakende mabûn. Elo Beşo bi yek hevalê xwe li nav şikeftêk simmê dêran. Eskerên Rûmî dor li şikeftê girtibûn, dixwastin bikevin nav şikeftê. Di nav wan de şer dest pê kir. Paş midetek, hevalê Elo Beşo xwest here teslim bibe ; Elo Beşo tifeng û fişeng ji wî sitend, hişt ew ji şikeftê derkeve. Elo Beşo bi tenê ma. Eskeran bomb davêtin, Elo Beşo nedihîşt biteqin, niştva digirt, bi aliyê eskeran davêt. Carek neqedand bombê bigire, teqiyâ, ser rûyê wî xûnî bû, çavê wî nedidît, dîsa bi gulûle bi neyar nehisand. Şev bûbû, hewa munqelîb bûbû, baranê şedîd dibarî. Eskera ji bona xwe ji baran veşartin çûn dizanîn ku bi tenê mirovek di şikeftê da ye, li derê şikeftê dirêj erdê bûne. Elo Beşo kincê eskerî li xwe kiribû, paltoyê eskerî li ser kîşa. Baran çiqas şedîd bû ewqas jî hewa tarî bû. Elo Beşo hêdîka xwe gihand derê şikeftê, mîna eskeran dirêj erdê bû, hêdî hêdî li nav eskeran ji bona xwe cih vekir, piçekî ji devê şikeftê dûr ket, paşê bilind bû. Heke yekî ewî didî tesewir dikir eskerek hevalê wan e. Bi vî tehrî ji nav eskeran difilite, dikeve nav hevalên xwe.

Rojek zabitek Romî xeber dişîne, xwastiye were wan bibîne. Memed Axa Heyderî jî li nav frariyan bû. Ew zabit tê nava wan dibêje : eskerên ku di şikeftê dorê li Elo Beşo girtibûn, ez tevî wan bûm. Ew Elo Beşo kîjan e nişan didin ; çavê wî radmîse, dibêje : tu çawa ji şikeftê derketî, ji nava me xelas bûyî ? Elo Beşo tarif dike !.

Memed Axa digot : rojek Elo Beşo gote min îşev xew dît, îro esker tên ser me, emê şer bikin, ezê di vî şerî da bêm kuştin ! . Û wisa jî bû. Wê rojê Romî hatibûn ser wan, şer çêbûbû û Elo Beşo jî hatibû kuştin.

* *
*

Tello, ji omerayê Melazgirt û hevalê wî Çavreş û tevî çend mêrên Hesenî heya navçeya Mûşê diçûn ; keyn ji xerabiya ku dikirin îrtibata Agrî ligel navçeyên din ên Kurdistan bi cî dianîn.

Keyn ji ev çêsnê xebatê, niştimanperestaniê Agrî li ciyên din ên Kurdistan jî xebata têkoşeran ra tîrêjê dida. Çumkî Agrî navendê şorişa Kurdistan bû (..)* Li qismetê nivroya Kurdistanana Tirkiyê navçeyên Midyat, Mêrdîn, Şirnexê serokê xêla Hevirkî Haco Axa îdare dikir. Desteyên wî heya Eroh û Hekarî diçûn ...

Rojnameyek tirk bi navê «Gece Postası» dest bi nivîsîna meqalat kiribû. Ev meqalat di bin navê «Isyana Mezin a Agrî û şerên wî çawa bûn», bîranî-nên Yüzbaşı Zöhdî Güven, zabitek tirk bû. Ev zabit li sala 1929 hatibû Kur-

* tele : dafîk ; canbêzar : fedakar, fedayî ; (2) di vir de çend gotin nayên xwendin.

distan, li alaya jandarmî ya seyar kar kiriye û hinekê li şerêd Kurda hevbeş bûye. Nivîser di navbera meha temûz a 1929 li Zonguldak bi rê ketiye, hatiye Trabzonê û wisa dinivîse :

Hema Şoforên Trabzon çaxê navê Igdîrê - bajareke li bakûre çiyayê Agrî, zor nêzik e li sînorê Ermenistana Sovyetî- dibihistin, serê xwe xwar dikirin, digotin «heya Erzûrûm diçin, ji wê pêştir naçin, li wan deran şaqî zor in. Wê salê di rohelat de xebat û têkoşîna eskerî ji bona girtina çiyayê Agrî û temirandina şoreşê dewam dikir. Paş çend roj mayîn li nav Trabzon, ji bona pey-dakirina otomobîlek, min şoforek ji dostêd hevalên xwe peyda kir û bi hezar zehmet razî kir ku me bibe Erzurûm. Di nav rê da her gilî ku me dibihîst, hemû ji bona şaqiyanê kurd bû. Li Gumuşhane - bajareke li nivê riya Erzûrûm - Trabzon - digotin : Wextekî midirekê nehîyê bi navçeyên rojhelat, ber bi ciyê karê xwe diçû. Çaxê bi çiyayê Kop digihîje - li nav Bayburt- Erzûrûm çar Kurdên çekdar pêşiya maşîna (otomobila) wî digrin, perê wî distînin, li nav xwe bi vî tehrî par dikin :

«Heso evî kiriya riya te, ev jî kiriya riya min, evî maliyatê malê, ev jî maliyatê zevîyê !». Pey vê beşkirinî dizvirin cem midir, dibêjin, «em rêbir nîn in, çiqas pêwîst bû me girt, zêdemayîn didine te, bigir», pere danê, paşê gotinê ; «Fermû, te bi Xwedê dispêrin !».

Zöhdî Güven jî li çiyayê Kop da rastê du mirovên çekdar tê. Ewanan kêşik kêşê rê bûne. Zöhdî Güven dibêje : bi min gotin : «bi me welamê* çil mêrên çekdarê Dêrsimê -navçeya di navbera Erzîncan û Xarpêtê, iro Tirka Tuncelî nav danê- bi vî alî tîn, lêbelê em ta niha nizanin ew li ku ne». Ev zabit bi hezar tirs û lertz xwe bi Erzurûm digihîne. Şoforê ku wan anîbû qerar bû bi Igdîr bibe deng û basê ku bi tirs li çilonayetê destê û taqimên Kurda dibhîse tê cem wan, dibêje : «Ez nikarim ji Erzurûm pêş da herim, dizvirim Trabzonê ! Hun ji bona xwe çareyek peyda kin !».

Ewanan giliyên zabitek Romî ye ku li babetê fealiyet û reftarê muadela-neyê desteyekî canbêzarên kurd çaxê encam dayê destûratê ku girtibû li nav rojnameyek Istanbul da çap kiri bû. Desteyên ku ji Agrîyê dûr diketin, ji aliyê Kurdên Tirkîyê bi corekî şayeste mêvan dibûn, ji bona wî hewcê wan ne bûn ligel xwe bar û nan û pêxwarin bibin. Brîndarê wan li layên navçe tîmar dibûn û ji navenda wan re dişandin. Yekî ji wan desteyar çûbû navçeya Adilcewaz û çiyayê Sîpan. Li wê derê tacirên pez hebûn, pezê xwe diçêrandin, destê mêvan nekiribûn, tenê pezek ji nedabûn ku serjêkin, bixwin. Ewanan ji Kurdistan pez berhev dikirin, dibirin Sûriyê difrotin. Ji bona çavtirsandin û têgihandina ev kesan, desteyên Ferzende Beg, Xalîs Beg û Edoyê Ezîzî şandin çiyayê Sîpan gelleyê* tacira, ku zêdetir sê hezar pez bûye, bigrin, bînin Agrî. Eva destûr hate bi cî kirin. Her çend eskerên Romê riya wan girtibûn û xwastibûn pez bizvirînin, belam* neqedandibûn. Xwedanên pez bi Anqerê tîlgraf kişandin, gotin :

* *welam* : 1) bersîv, cewab. 2) peyram, mesage ; *gelle* : kerî, col ; *belam* : lê, lêbelê.

«Heke Dewlet nikare me û malê me ji tecawiza şaqiyanên kurd biparêze, çêtir e ku Kurdistanê bi Kurda, bi wan bispêre, ta teklîfa me jî diyar be !.»

Rûdave* yek li pişt a din çêdibûn. Ji ber ku dewlet ji qanûna te'cîlê jî kelk û sûdê* negirtibû, ji bo dîtin û qisekirin heyeteke nuwîneran şand Bayzîdê.

ÇAVPÊKETINA KURD û TIRK

Em li zozanan bûn. Rojek qomandarê jandarmên Bayzîdê, Arif Hikmet Bey, xeber şand, hate dîtina me. Yek qîte fotografê eyala min Yaşar Xanim ku li Bayzîdê derxistibûn anîbû, bi min da û got : heyetek ji Ankara hatiye, dixwazin we bibînin. Me qebûl kir, cewab da ku sibehê saet heşt hev bibînin.

Roja din, beyanî, piştî sînorê Agrî-Tirk, li erdê Tirkîye, ev çavpêketin pêk hat. Ez, Ihsan Nûrî, çend hefta ji serokên kurd bi bîst siwarên ku li bareyê azayetî* û şehamet serhatiyên rojgarî* bûn bi hevra çûbûn. Ewanan jî bi du maşîn* hatin tevî deh jî esker. Endamên ev heyeta bêrîtî bûn : du nûvînerên Civata Mezin a Netewayetî ya Tirkîyê -ku yek nûvînerê Istanbul, ê din nûvînerê bajêrê Bayzîdê qomandarê tumena-firqeya-Qerekosê¹, çend zabit û Arif Hikmet, fermendarê jandarmên Bayzîdê.

Pêşneyarên nûvînerên bêrîtîyê ev bûn :

1 - Arambûna Agriyê

2 - Destparastin ji pelamardanê riya û xirabîkirin

3 - Şûndadayînî pezê taciran

4 - Ji hemû zêdetir, derketina Ihsan Nûrî ji Agrî bi her şertê ku ew bi xwe bixwaze.

Li muqabil da Araratiyan her xirabiyek kirine tê bexşîn, her yarmetî ku pêwîst be ewê dewlet bide, rahetiya wan temîn bike.

Min tevahê hemû pêşneyarên wan red kir. Bi min gotin : Were niştîmanê xwe, dewlet li her babetê ji bona selamet û rahetiya te qewl dide ! Bi welamî min got : ez li nava niştîmanê xwe me, ji we ihtiyacim nîne ; esasen bi qewlê dewleta we baweriya min nîne !.

Gotin : tu kîjan dewletê dixwazî, em memûriyet bidin, here meaşê xwe bigir û kar bike !

Min got : Ez naxwazim ku navê dewleta we li ser min be.

Gotin min : ha jî te ra pasaport bidin, her li ku dixwazî azadane here. Ewê pasaportê ji te ra konsolosê Tirkîyê li Tebrîzê bi xwe bîne, bide te.

Min bi welamî got : beyhûde zehmet mekêşin ! Ez bi hîç ciyê naçim. Ez xulamê neteweyê kurd im. Ewanan dikarin bi min teklîfa tayîn bikin. Hun heke rast dibêjin, welama eva ala serbixoya kurd ku li ser çiyayê Agrî li ber çavê dewletê ve daçikandiye bidin.

Hatin ser pîrsa pezê tacira, gotin : van peza kî anîne, bidin xweyê wan.

* *rûdave* : bûyer, hadise ; *sûd* : istifade ; *azayetî* : mêranî, mêrxasî ; *şehamet* : cesaret ; *rojgarî* : jiyarî ; *maşîn* : otomobîl.

Min got : ev pez kî anîn, belav kirin nav, hemû xwarin, tamam bû. Heke bawer nakin, min Ferzende û Xalis Began nîşan da û got : evanan çûn anîn, ji wan bipirsin. Yekî ji nuwîneran ji Ferzende Beg ra got : heke hun peza nedin, dewlet jî we efû nake ! Ferzende Beg welam da : em ji dewletê ef naxwazin, hewcê me bi bexşînî dewlet nîne. Qederek ligel Bro Heskî qise kirin, me jî li gel zabitan qise kir. Metalîbî Agriyîyan li du wûşe (gotin) da kurt dibû : Azadiya Kurdistan !... Cîgehî hîç mebestegiyan nebû ku dewlet nezanî be ! Pêldanî alaya sêrengîn a serxwebûna Kurdistan li ser girên Agrî, çiyayên Cezîra Botan û Midyat, Sason û Xerzan û çiyayên din ên Kurdsitan bi destê azadîxwazên kurd baştirîn û aşîkartirîn amanca wan bû. Diyar bû ku dewlet dixwaze me bixapîne !

Tenê di ev çavpêketinî da dest hat peymanê li ser zarekî wisa ku hêzên Agrî êrişê Bayzîd ne kin û Dewleta Tirkîyê jî bi ser Agrî hêz û esker neşîne.

Li axirî gotûbêjan de, çend ji wan zabitên ku navê Ihsan Nûrî ji Istanbûlê nas dikirin bi Ihsan Nûrî gotin : çî xizmetê dixwazî bi şexsê te bikin ? Ihsan Nûrî got : jina min bişînin Helebê !.

Havîn ser çû, êlat gerane ser gundên xwe. Şêx Abdulqadir, ku teslîmê dewlet bûbû û hêjî li jêr fermana dewlet da bû, li gundên xwe, ku li nivroyê rojavayê Agrî bûn, rûnişt. Elo Beşo ku bi Şêx guh neda, teslîmê dewlet nebûbû, mirovên çekdarên xwe şande ser. Em li hawara Elo Beşo çûn, mirovên Şêx vegeyîyan ser ciyê xwe.

Çend mal ji êla Hesorî bi îcaza dewletê li kelefîyên gundê xerabê Kanî Korkê ava kirin û bi cî bûn. Gundê Kanî Kork li nivroyê Agrî da û li kêleka sînorê Agrî û Romê li jêr destelatê* Tirkîyê bû. Kanî Kork ji bo çavpêketin û axaftin li gel dewletîyan û serokên Araratîyan zor baş ketibû. Çend roj paş avakirin, çavpêketinên dostane di nav serokên Agrî û zabitên tirk ên şarê Bayzîdê li vî gundî pêk hat. Keyayê gund Hemîd Ismaîl mêvandarîke germ û gorî li mêvanan girt ; ev çavpêketin di hewayek zehf dostane de tamam bû, çend wêneyek ji bona birmanê helgirtin.

Zabitên tirk bi Ihsan Nûrî pêşneyar kirin ku rojek biçe Bayzîdê, mêvanê ewan bibe. Di welama (cewaba) xwe de min got : qewl bidin min ku ez dîsa bi xoşî vegeyîm Agrî, ezê bi ser çav, bi xoşhalî bêm. Ji bo navê mêranî û wefa li ser qewlê xwe, bi hevmeslekên xwe zabitên tirk bawerîya min hebû. Zabitan gotin : emê bifikrin, paşê bişînin dû te. Paşê jî hîç xeber û basek nebû.

Paş çend rojên din, wezaretê hindurî ya Tirkîyê bi riya waliyê Bayzîdê bi min xeber da ku hevaljina min bi riya Sûriyê ketiye û ji Tirkîyê derketiye.

Li ser pêşneyara hikûmetê, berpirsîyarên Bayzîd û serokanî Agrî li nêzîkayê Kanî Kork dîsa hev dîtin. Di vê çavpêketinê da hikûmet çend kes ji rûesayên kurd ên mutîê xwe li gel xwe anî bû. Yek ji wan Teymûrê Kesko-yî, serokê xêla Kesko-yî bû. Di nav axaftinê da got : Ez Tirk kurê Tirk im.

* *destelat : hikm, otorite.*

Xwast dilê hikûmetê xweş bike. Ev giliyê Teymûr bi Agriyian giran hat. Bro Heskî bi xwînsarî û heqaret welam da got : ji Xwedê dixwazim pey mirinê, tu li gel brayên xwe yên Tirk çal bibî !

Li zivistana wê salê, di şerê ku di nav Kurdan û eskerên tirk de qewimî laşê Teymûr li teniştê laşê zabitek tirk, li çiyek, di nav kendalek de hat dîtin. Herduwan anîn di paşila hev de çal kirin. Xwedê hêviya Bro qebûl kiribû.

Çend roj paş ev çavpêketin rûdavekê bû ku ji serokên Agrî bi temami diyar kir ku ev hevdîtin tenê ji bona xapandina û xewkirina Agriyian bûye.

ŞERÊ KANÎ KORK

Rojekê beyanî*, payîz bû. Hewa bi birê beyaniyê bi kar ketibû, şevnemê xwe bi ser erdê raxisti bû, li ser rûyê çîmenên pelasîde û zerd mîna dilopên ferhîskî ji ser goneyên zerd kilor dibûn. Tîrêjên tavê perdeya tariya şevê qelaştibûn, di ber serê ewran lê dabûn. Teze tebîetê ronahiyê bi riyê zevî gihandibû ku çend dengên tifink ji nêzîka xetê sînorê kurd-tirk bilind bûn. Li pey wan şelikî mîtraloyoz hate bihîstin. Zehf nekişa gundê Kurd Ava ber bi gullebaranê topên neyar ket. Kurd Ava ku ji sînorê kurd-tirk çend sed metir dûr bû, nêzîktirîn gund li neyar bû, mala me û mala Bro di vî gundî da bû û ala serxwebûnî kurd jî li ser vî gundî pêl dida. Berê navê wî Tirkmen bû, min guhirî Kurd Ava danî bû.

Tirka qewlê xwe şikandibûn, me Kurda xafîlgir kiribûn. Bi rastî jî Kurdên Agrî di vê demê da helxeleta bûn. Ji bona wî beşek hêzên Agrî li nav erdê Tirkiyê xerîkê isperkênanê xwe bûn, beşek siwarên kurd çûn ku xwe li şûnên girîng ên Zinya Agriyê di nav Agriya Mezin û Piçûk da bilind rabigrin, nehêlin Tirk ji wî alî werin, çûnkî di her teqê ordukeşî da ev cî diket pelamarê Tirka ta ji vê rê navbera navçeyên Agrî û erdên bêlay ên Iran bibirin, hêzî Agrî gemaro bidin (dor lê bigrin). Kes li vê zîne nebû ku ji bona me gelek bitirs ba ; em hemû di gund da rûdiniştin. Gundek jî li ba me bû, belam ev gund ji me dûr bû, gundê Mûsa Bêrkî bû.

Ev du gundan vala kirin, jin û zar bi nêzîkî sînorê Iran çûn. Frokeyên neyar li esmanê Agrî difiriyan, bi bomb û mîtraloyozên xwe, mîkrobên ecel direşandin li ser rûyên jin û mindal.

Qomandarê kurd li gel Bro Heskî û duwanzde mêrên din di gund da man ta pêşiya pelamara neyaran bigirin. Şer giran bû belam bo Agriyian nebû. Me neyaran didît, girên pêşiya Kanî Korkê girtibûn, bolikek siwar û topek jî li wêderê bû. Pelamarê peya nedihat dîtin. Gulûleya peya û mîtraloyozên van ber bi Agrî nedavêtin, şerê qors (giran) li aliyê Kanî kork bû ...

Li Kanî Kork, 25 mal rûniştî bûn û li ser qiseyê dewlet ava kiribûn. Têkoşeranî Agrî baş dizanîbûn ku rûniştevanên gundê Kanî Kork hîç karî bi pêçevaney dewlet nekirine ko hêzên dewlet li ser wan pelamar bikin. Nişkeva me dît düyê qalind ji ser Kanî Kork bilind bû, pey wî jin û zarên kurd derke-

* *beyanî* : sibe, danêsibê ; *fermisk* : hêstirên çavan.

tin bi aliyê sînor beziyan, hatin Agrî. Ez li hespê xwe siwar bûm, çûm wan deran bibînîm, min dî ewanan bi aliyê gundê Şêx Abdulqadir, ku mutî'î dewlet bû, diçûn. Du ta zarok ku çaxê revê dayikên xwe winda kiribûn li deştê mabûn digiriyan. Min wan li bin agirê mîtralyozên neyar siwarê hespê xwe kir, zivirîm nav hevalan.

Frokên neyar her xerîkê gulûlebaran bûn li ser jin û zarokan. Çawa bû braziyê Bro yî neh salî, Ibrahim, bi tifinga xwe li laşê mezin ê firokek da, anî xwarê û ew li nav zeviyên di bin hikmê Tirkîyê ket. Tîpên siwarên tirk ji bona parastina frokê bi rê ketin, li piştê girek ji çav winda bûn.

Ta vê çaxê kesî nizanîbû Tirka ji bo çî rikê li Kanî Korkê kiriye. Zehf nekêşa, çend têkoşerên ku çûbûn nav Tirkîyê, zivirîn. Evan, Êlxanê kurê piçûkê Bro û Mela Şunullah ku yek ji canbêzaranê netewayetî kurd bû, rojên îne li mizgefta Agrî xutbê bi navê netewayetî kurd dixwand, li gel pênc fedaî bûn û digotin :

Em îşev dereng gihîştin Kanî Korkê, westiya bûn, xwastin şevê li mala Hemîd Ismaîl istirahet bikin û sibê beyanî sînor derbas bin. Êdî em nizanin Romî çawa bihîstîye em îşev li mala Hemîd Ismaîl mane. Xwedanê gund ji bona destmêj girtin ji gund derdikeve, dibîne destek siwarên tirk bi gund tîn. Bi bîrê fedaiyan dikeve ku li mala wî mêvan in. Kurd ji bona parastina mêvanên xwe, her çî ji destê wan tê kêmasî nakin. Ji bona vê, bi siwaran qîrîn dike : Siwarno pêş da neyên ! Aliyek jî hawarê jina xwe dike : zû tifinga min bine ! Jina wî tifingê ji wî ra bir, em jî rabûn, tifing û rextê xwe girtin, beziyan derva çûn. Siwar nesekînin, dîsa pêş da dihatin. Hemîd Ismaîl gulûleyek avêt, eskerek kuşt, me jî xwe gihand Hemîd Ismaîl. Şer dest pê kir, gundî jî hatin aliyê me. Me çend esker kuşt, çekên wan girt. Alayek esker ku ji şev dor li gund girtibûn, li hawara siwara hatin, şer qors bû. Sê mîr ji nav gund şehîd ketin. Me gund berda, çûn, me dît naqedînin pêşiya alayê bigrin. Çaxê revê sê jin û qîzek piçûk, 4 salî, hatin kuştin. Em bi aliyê we hatin, gundiya berev Şêx çûn.

Paşê hate zanîn ku du mîr û pitêyek-pitê ji qîza zor piçûk ra dibêjin- jî ji agirê mîtralyozê birîndar bûne û brayê Hemîd Ismaîl û jina Hemîd Ismaîl jî bi mukafata mêvandariya ku çend roj pêş ji zabitan re kiribûn. Revîyên Kanî Korkê tîpek eskerên Tirka li pey xwe bi Agrî kişand, wanan ji pira li ser çemê sînor derbas bûn hatin erdê me. Xwastin ku pez û dewarên Kanî Korkîyan ku li alî me li qerexa çem diçêriyan talan kin, bibin. Dîtina vanan û revîna dilşewitane ya jin û zarên kurd ji çengê eskerê Romê êdî mecala tehemul ji bo desteyê piçûk ê Agrîyîyan ku li ser gir didîtin nehişt. Mêrxasên kurd hatine ser eve ku numayîşek ji nimûneyên qaremaniyên bav û bapîrên xwe bidin, ervahê ev mezinan ku ji bona parastina niştîman û azahiya xwe bi şûrê rût hesp bi deryaya neyar dibezandin şad bikin, xwastin carek jî perdeyê ji xebat û şerêd Iran û Tûran ên mêjûyî ra bi çavên neyarên kurd raxin. Bi hemû ragihênin ku neteweyê kurd ê îroyî bi rastî neveyên ev palewanên navbangên ku li meydana şer da rûh û hestî* nebezî* û şerkarî li xwîna pak

* hest : his ; nebez : palewan, mêrxas.

û zelal a aryayî wan hîç alegorekî bi ser da nehatiye, bi kurtî xwastin di ev rojê da hêjayiya rasteqîne ya şerkarî û mêranî ji Kurd û Tirk ra pêkewe* hewsengînên ber derê xwe aşîkar bikin, ji yar û neyar itiraf bigirin, xwestin canê xwe li ber piyê me'şûqê Azadî pêşkêş kin. Tesmîm girtin : ba zanîna zêde û bertêrbûnê çekê neyar û ji hemû girîngtir li miqabilê tenê yek şerkarê kurd hebûna sed esker bi çav girtinê hemûyê vanan rêkêb kin. Pêwîst bû şehamet û tehevore cibilê kurd kêmasiya hejmarî cibran ke. Pey maçkirina kevîrên reş ên Agrî mîna Hecerelesveda Kabê ya neteweyê kurd, pişt bi Agrî rû bi neyar pêşda çûn. Meydan rast û rût û ji Agrî dûr bû. Êdî neyar nikaribû bêje Kurda kelk girtine ji aşîneyetiya bi newalên pirzinar ên Agrî ji çengê merizgar dikin. Li babetê hejmar û çêsnên çekan qorxanê neyar zehf bêtir bû ; li bareyê cîgirtin zor ciyên baş li çengên neyar bûn, li pişt gir û li nav gund bûn ! Lê peçivaneyê van Kurda li zevîkê rast û rût bû. Lê li haletê ev hemû zal de têkoşerên kurd tesmîm kiribûn, te digot ervahê palewananên kevn ên Iran li gel rûhê wan têkil bûye, di ev misabeqeya giyanbazî de her yek dixwast ji ên din serfiraztir bin. Agrîyîyan nedixwastin xwîna bêgunahan birêjin, vanan tolê wan negirin. Xwastin sunbilên spî ên payîzê ku li dewrûberê çemê sînor li ser zeviyên kesk hêşîn bûne bi xwîna sor rengîn bikin, ala niştîmanî kurd careke din berçav xî. Êdî gulûleyên top û mîtralyoz pêşiya wan nikaribûn bigirin. Xwîna şerkarên kurd keliyabû.

Li ser rikêbî mutehevranyê kurd neyar erdê Agrîyê bi cî hiştin, helatin nav gundê Kanî Korkê. Neyar pê re çopira ku li pêşiya Kanî Kork li ser çemê Sînor bû gulûlebaran dikirin ta Kurd nikaribin derbas bin. Hevalên şerê min gihîştin pirê û li kêlekê perderiyê erdê bûn, dest pê kirin şer. Di nava wan de tenê ez siwar bûm ; li nêzikayetê pirê peya bûm. Li wan deran cî nebû ku hespê biveşêrim. Min hespê kêşa nav cuhek. Neyar pirê li bin agirê mîtralyoz girtibû ku em nikaribin jê derbas bin. Mîm dît şer dirêj dikşîne, min tewekelê Xwedê kir, siwarê hespê bûm, mehmûz bi hespê da, xwe gihand pirê. Giliya hevalên ku digotin neyar li nav gund e, zû peya be, min guh neda, pirê derbas bûm, gulûleyek jî bi aliyê gund avêt. Ji gund jî çend gulûle bi min şêlik kirin. Ez ketim nav gund. Peyayên tirk ji aliyê dinê gund berdan. Wê gavê Yadoyê Delxerî û Osmanê Kilem bi sê siwaran destûrekî girtibûn, ji rûyê pirê ku pênc sed metir li rojavayê pira Kanî Kork bû derbas bûn, aliyê girekî ku li aliyê rast û piçekê li pişt neyar bû hesp bezandin, çar nal çûn.

Li nav gund, çend jinên dîl, ku yekî avis bû, xwe veşartibûn bi dengê hespê min zanîn ku Kurd e ; eskerên Romî ku li gund peya bûbûn, ji malan derketin ; laşê jinîkek ku Romî dixwastin li gel xwe bibin û neçûbû, li nav gund kuştibûn, li ser erdê bi xwîna xwe gevez bû, ciyê çend nîze li ser laşê wî dihate dîtin. Ev jin jîna kurapê Hemîd Ismaîl bû. Gund hatibû girtin, jinên rizgarbûyî digiryan, bi çavê pir firmîsk xwe bi min gihandin, xwe bi hefsarê hespê çespandin nedihîştin pêş da herim, ketine lingê hespê hemêz kirin, Sim, rikab û piyê min radimîsin, lava dikirin neçe, mîna dîn bûbûn.

* pêkewe : bi hevra.

Bro û hevalên wî ku li pêşiya pirê dirêjî erdê bûn, şer dikirin, dîtin ku min li nav gund hesp bezand, rabûn û ji pirê derbas bûn, peyatî hatin. Jina xwe bi kenar kişandin. Em tev çûn pişta gund. Di vê katê de Yado Delxerî û Osmanê Kîlem xwe ragihandibûn kêlek û pişta Romîyan û li wan didan. Romîyan dît ku me gund girtiye û ji du alî pelamarê dikin, panîk kete nav wan. Bro Heskî go îcar dora min e, bi îsrar û lava hespê min girt, siwar bû, li pey peyayên ku ji Kanî Korkê revîbûn ket. Peyayên Romî zor dûr bûbûn. Zivirî, bi tenê bi mevaziyê neyar rikêb kir. Rê dûr, erd rast û pir bi kevîrên piçûk bû, Ji bona ku Romî nikaribin li Bro xin, me wan di bin agirê şedîdê xwe girt. Bro bi girê ku Romî li ser bûn gihîşt, êdî neyar wî nedidît. Neyar xerîkê parakîşanê bû. Qomandarê firqeya Romî ji hemû zûtir siwarê otomobîla xwe bû, revî, paşê maşîna xwe şand pê topên girêdan ji destê Kurdan xelas kirin.

Yadoyê Zîlanê Delxerî ku li pişt û kêlekê Romî rikêb kirî, neyaran ji şûna xwe rakiribû xwe gihand çend eskerên ku mabûn, dîl girt. Em derketin gundê Qotisê, ku li rûyê çiyayê pişta Bayzîdê bû, ji wê derê bi gulgule Romîyên firarî teşyî' bikin. Li zinya Qotis top û eskerên wan hebûn.

Ev şer gelek ecêb bû. Zêdetir ji du hezar peya û siwarên meşqdîtî bi top û mîtralyozên mezin û piçûk û bombefroke* li pêşiya panzde peya û şeş siwarên kurd te digot mîna ku gur ketiye nav pez, direviyan, mîtralyozan bi cî dihiştin ; taqimek esker dihatin girtin, dîl dibûn, frokê û bi pasebanên wê va bi cî hiştibûn. Kurd ta gundê Qotis ku li singê çiyayê pêşiya Bayzîd bû pêş da çûn.

Kurdek ji gundê Hellac, navê wî Ibrahîm Azo bû. Frokevanê wê froka ku gulûleyên Kurdan anîbûn xwarê bi şarê Bayzîd biribû. Di zivîrandîna da hatibû zinya Qotis - navê zinya Qotis, zinya Şeytan bû. Çaxê gihîşte me, got : çaxê ez hatim zinya Şeytan, eskerên tirk ji pêşiya we direviyan, çend zabitên tirk bi dûrbîn li meydana şer temaşa dikirin, yekî ji wan destê xwe li çokê xwe dixist, digot : Xwedê ev çi bêbextî ye ? Ev qas peya û siwar ên bi top li pêşiya çend Kurdên rût û tazî û birçî firar dikin !

Belam nayê zanîn qomandarê tirk li babetê ev şer çi rapor daye, hejmara Kurda çi qas nivîsiye. Ev şer li nav mirovan bûbû efsane, belav bûbû. Digotin ku li nav rêzê şerkerên kurd siwerek kincspî peyda bûbû, Tirka dişkand.

Nêzikî êvar bû, şerkerên Agrî çûne ser ew froka ku Kurda anîbûn xwarê. Duwanzde peyayên din ku Eyûb Axa, birayê Bro Heskî û çend peyayên Mûsa Birki di nav wan da bû zûtir xwe bi pasevanên frokê gihandibûn, dest bi teqe kiribûn. Wez'ê meterisê eskera gelek baş bû. Li nav girên tabîye nêzîka gundê Dûdkan meterizek girtibûn. Şerkeranê ku li çiyayê Qotis da bûn pêwîst bû nezikê kilometrek li erda rast li jêrî agirê neyar da biçin.

Seyid Resûl Berzencî û Ferzendeyê Hesenî, du mêrên sergerê Rustem pepend, kêleka çep a siwarên Tirkan bin gulûle girtin ... peyayên mesafetê me derbas bûn girê pêşiya neyaran girtin. Ew siwarê kurd ê ku bi tenê xwe bi Kanî Korkê gihandibû xwe bi nav du girên ku Kurd û Tirka girtibûn û şer

* *bombefroke* : *bombavêj*, *balafîra bombavêj*.

dikirin gihand, ji hespê peya nebû, xwe da penayê girê neyar, ji zaviyeyê meyite kelk girt û xwe ji gulûlên neyar veşart.

Qomandarê siwarên tirk dît ku Kurd nakevin, axir dil kir fermana paşekêşi da, li gel sê eskerên siwar hespên xwe bezandin çûn. Seyîd Resûl û Ferzende çûn ev zabitî bigirin, belam negihîştin. Eskerên din neqedandin xwe bi hespên xwe bigihînin, peyatî parekêşi dikirin. Çaxê dengê tifingan hate birin, şerkaran feryad kirin : Romî revî ! Min êdî dereng nekir, xwe gihand ciyê Romî ; hespên wan û sê kuştî, çend birîndarên wan û çekên wan mabûn ! Şerkarên kurd her yekî hespek girtin. Neyar bi rêzên nêçirê di erda rast da para diçûn.

Siwarek dît ku neyar ji dest difilite, êdî dereng nekir, mehmûz bi zikê hespê da, bi tenê rikebê neyar kir. Tifinga wî nebû, dehtîr di destê wî da bû ; gulûleyek agir kir, qalingê fişeng di nav lûlê da ma, dehtîr xerab bû. Çend esker zivirîn, nihêrîn, dîtin ku siwarek bi tenê rikêb dike. Siwar xwe winda nekir, bi tirkî notilê zabitên tirk ferman da : Teslîm bin ! Dest bilind ! Neyar mînanî ku manyetîze bûne zû îtaet kirin. Siwar kete nav neyaran, tifingek û qetarek fişeng ji destê eskerek girt û ferman kir : tifengên xwe ji destên xwe bavêjin zeviyê ! Avêtin. Paşê ji dîlketiyan ra wa'd da, go : dilteng mebin ezê îşev we bişînin Bayzîdê nav hevalên we. Ev siwar xeyn ji qomandarê kurd kesê din nebû !

Ez qederek sekinîm ta peyayên me hatin. Ewan eslehê dîlan girtin. Min tifengek zêde girtibû û min wê da Bro Heskî. Teyara ku anîbûn xwarê nêzik bû, em çûn dîtina wê. Mixabin di nav Agriyîyan kes nebû frokê bifirîne, belam ji mîtralyoza ku di frokê de bi cî kiribûn me dest nekişand û wê ji frokê derxist. Bi destûra qomandar hindurê frokê teji giyayê hişk kirin. Qomandar li gel Ahmedê Hacî û Bro li kêleka frokê man, ên din çûn. Çaxê ew dûr ketin, agir avêtin giya, ewanan jî hespên xwe bezandin, çûn bi hevalên xwe gihîştin. Qederek dûr ketin, bombe teqîyan û frokê tike tike kir, dengê wan zafera Kurdan bi guhê Romîyan gihandin. Nêzikî Agrî bûn, dîlketiyan bi kiras û derpê şandin Bayzîdê ta ahalî bibîne ku Romî nikare şikesta xwe veşêre.

Ferîşteyê şevê balê reş û tariyên xwe bi serê ev kuşt û kuştaran kişa, ji pêşiya çavan veşart. Xeyn ji simê hespên ku me ji Romîyan girtibûn û peyayên me hemû lê siwar bûbûn, tu dengê nedihat. Bêdengî şûna teqînên top û tifingên cehenemî girtibû. Nale û nezarên birîndarên ku musebib in ku ev şerê xunavî dest pê kiriye, destê tol giran û padaşê dagir kirin û pelamar deranî jin û zarên bê tavan bi çakî dabû, pilîseyek ku li ser froke bilind bû bi şerkaran re oxir bixêr digot. Bombên ku ji bona kuştina jin û mindalên kurd di nav frokê danîbûn, bi dengê muhibî teqîya, feth û pîroziya Agriyîyan îlan kir.

Katê şerkaran gihîştin cem frokê, du mindalên kurd ji gundê Hellac ji bona dîtina frokê tîn. Çaxê bi kêleka frokê digihîjin, bomb diteqe, her du mindalan jî dikuje. Bi vê teqîna bombê perdeya teatra* Kanî Kork hate girêdan.

* *teatr : şanogerî, tiyatroyê*

Çendek berê, qomandarê sînorê tirk mîralay Ferhad Bey bi min xeber şandibû, gotibû : Em çira şergerên xwe didine kuştin. Tu were, em herdu tenê li hevxin, yek ji me were kuştin, şer tamam be. Min di welamê de gotibû : «Heke yekî ji me bimire şer tamam bibe, ez elan hazir im. Belam tu hêjî têngîhiştî ku em Kurd ji bo çî li gel Tirkan şer dikin ! Em azadî û serxwebûna netewayê kurd dixwazin. Ku dewleta we evî qebûl ke şer tamam dibe. Belam doel* kirina min jî heke pêwîst bû, ne li gel te, li gel serekê neteweyê tirk doel dikim, ji ber ku ez jî nuwînerê kurd im, em milletek in. Pêşiya ku tu herî, emê rojek hevdu li ser meydana şer ziyaret bikin. Evî bizane : heye ku bimirim, lê bi hezaran mîna min û ji min çêtir di nav Kurda de henin ku tolê* neteweyê kurd ji Tirka digirin. Eva kuşt û kuştar wê çaxê tamam dibe ku civata Mezin a Netewayetî ya Tirkîyê mafên netewayetî yên Kurda qebûl û îlan dike ! ...»

Ew şev Ihsan Nûrî bi wan siwarên dîl spart, got : «Bi qomandarê xwe Mîralay Ferhad bêjin : îro ez hatim, şa bûm ku emê li meydana şer wî bibînim. Ji bona wî him li Kanî Kork, him li vir, hun bi xwe dîtîn, ez li pêşiya şerkarên xwe hatim, ewî bibînim. Zor dilteng bûm ku min nedît, zû revî, ji destê min difilitî. Diyare gelek zîrek bûyî, di şûna te, min siwarên te dîl girt û çekên wan ji destê wan stend.»

Li ser wa'dê ku ji dîlketiyan ra dabûn, wan azad kirin, bi şarê Bayzîdê şandin.

Tê gotin ku ava rûbarê sînorê ev beşê strana Agriyê dixwendin.

Roja azad li ser te helat
Ronîka ta Besre reşand
Nav milletê azadî çand
Hilbe Agri, hilbe Agri !

Şerê Kanî Kork bi serbestî ji postên sînorê Iranê, ji Ser Kanî û ji girê Ayî Bey dihate dîtîn. Nûvînerê Filleyên Taşnaq jî li Agri bû, ew jî şahidê van canbêzarên kurd bû.

Agri ezîztir bûbû, li ber çavan gewretir* dihat, lawên Agri ev beşê* Marşa Agri bi şadî, bi tehrê ku dengê wan çiyên dilerzand, dixwendin.

Hilbe Agri, hilbe Agri
Ji sawa te Tirk digirî
Te dît çawa Rûmî revî
Hilbe Agri, hilbe Agri !

(Dûmahîk heyê)

* doel : dûello, şerê du kesan ; tol : heyf, intiqam ; gewre : mezin, beş : par, peşk.

1. Iro navê Qerakosê Agri danîn e. Waliyê Agri ku jî tirsu têkoşeranê Agri birbûn Qerakosê, lê dîsa bi navê Waliyê Bayzîdê kar dikir. Qeymeqamê Qerakosê jî anîbûn Bayzîdê ; ew jî li şarê Bayzîdê dîsa bi navê qeymeqamê Qerakosê kar dikir. Vî kari jî tirsu Kurdan kiribûn.

ZIMAN û EDEBIYAT

KANÎ BERHEMÊN NIVÎSKAR Û DÎROKNIVÎS ENWER MAYÎ ?

Dr. Rehber RÊZAN

Rojnamenivîsiya kurdî ji roja derketinê û heya niha roleke mezin lîstîye û dilîze di mējûya gelê kurd da ; çî organên çapemenî derketine û derdikevin serçavine giranbiha ne ji xwendevanan ra û bi taybetî ji lêgervanan ra.

Kovara Ronahiyê¹ a rehmetî Celadet Bedirxan, yek ji kovarên taybetî ye di dîroka rojnamevaniya kurdî de. Emê di cihekî din da vegerin ser wî, lê di vir da em dixwazin bi kurtî li ser nivîskar û dîrokvana Enwer Mayî bipeyivin û mebesta me ew e ku em bi berpirsiyarî rawestînin beramber kelepûra netewî û rewşenbîrên xwe binasin û wana binasin.

Li dawîya sala 1983 a em nêzikî heftekî li pirtûkxana Enstîtuya Kurdî li Parîsê mijûlî kovara Ronahiyê bûn, bi eşqeke mezin me rûpelên wê dixwendin, lewra yekemîn car bû hemû 28 hejmarên wê ketibûn dest me. Gava em gihîştin rûpelên 10-11 ji hejmara 12, lista berhemên Mela Enwer, an Lawê Çiya (bernavê wî bû) bala me rakişand û bi rastî xem û keser ji me re peyda kirin, we pirsek dahat pêşîya me, ku em li pey wê bigerin, bizanin çî berhem çap bûne, çî destnivîs mane ?.

Navê Mela Enwer carekê bi me re di kovara Hawarê de derbas bû² di wê hejmarê de hozanvan helbestek bi sernivîsa «Beyta Kewê» belav kiribû û sê perçe helbest di ronahiyê de çap kirine : «Serbest»³, «Pirsa min ji Xwedê»⁴ û «Cewab ji Xwedê»⁴ û di hejmara 12 a ew dabûn nasîn, ku Mela Enwer li gundê Mayê, dorhêla Amêdiyê, sala 1913 a hatiye dinyayê ; ji binemaleka olî û wêjêperwer. Xwendina xwe li ber destên melayên binav û deng li Dihokê,

1) Yekemîn hejmar «Ronahî» yê di yekê nîsanê da, sala 1942 de derket li Şamê, xwedî û berpirsiyarê wê : Mir Celadet Ali Bedirxan bû, bi şewakî giştî kovar her mehê carekê derdiket, hejmar 28 a ya dawiyê di adara 1945 a derket.

2) Binêr : Hawar, hejmar 52 a, 20 a kanûna paştî, 1943, rûp. 7.

3) Ronahî, hejmar 12 a, 1 ê adarê, 1943, rûp. 11.

4) Ronahî, hejmar 16a, 1 ê tîrmehê, 1943, rûp. 8-10.

Zaxo, Amêdiye û Erbilê xelas dike, bi xwe, dibe mela û ji bilî mijadên olî mamosta Enwer Mayî nefeseke niştimanperwerî bi feqehên xwe de berdide⁵ û wana hîni alfabeya latîni kurdî dike. Heya sala 1943 a, em dîzanin ku ew melatiyê dike, piştî wê demê wek ji jêderan tê zanîn ku ew tevî jiyana rojnamevanî dibe, bend, gotaran bi kurdî, erebî dinivîsîne, bayexeke mezin dide pirsên dîrokî, du berhemên heja di wê babetê de bi zimanê erebî ji me re dihêle⁶. Dîroknivîsê mezin doktor Kemal Ahmed Mezher çalakiya mêjûnivîsiya Enwer Mayî bi vî coreyî dinirxîne : «Enwer Mayî yeke ji wan serbazên ke bi dilsozî hatiye meydana mêjûnivîsiya kurdî».⁷

Enwer Mayî xwediyê texlît behre bû, ew serbazekî nenas e di warî helbestvanî da, wek ji Ronahiyê tê zanîn, gava temenê wî sî û sê sal bûn. Di salên sî û çelî da ji babelîska bîstan, dema birayên Bedirxaniya Celadet û Kamêran sergovendiya rojnamevaniya kurdî (di kurmancîya jorîn da) dikşandin, wê heyamê hozan Enwer Mayî jî rûyê hejmareke Ronahiyê dixemilîne bi lista hin berhemên xwe, em jî wana raberî xwendevanan dikin :

1 - Dîyariya Lawan. Pend û şîret li ser jiyana civakî û welatparêziyê.

2 - Kitêba Gergorî, bi navê «Leylaneka Sipî», wergerandiye kurdî.

3 - Mewlûdeke Kurdî, menzûm.

4 - Tertepêleke (Kitêbeke) metelûkên kurdî, qederê 2000 metelûk tê de ne.

5 - Tertepêleke baweriyê, menzûm.

6 - Dîwana Mela Enwer, şîrên welatîn, heyran û wesif.⁸

Ev lista xem û keser ji me re peyda kirin ... Va ye bêtirî çel sal di ser re bihurtin û xwediyê wê 21 sal in (sala 1963 çû rehmetê) spardeyî axa Kurdistanê bûye û çavên me bi berhemên çapkirî neketine. Lê rojnama Hawarê bi ser de bedxeberê dide me, ku piraniya helbestên hozan hinda bûne û hatine şewitandin, herweha çend perçe helbest bi dest mamosta Cemal Silêman de mane⁹ zor mixabin eger encam we çikos be !.

Hîn rûyekî din ji çalakiya rehmêtî Enwer Mayî ji me re tê nasîn ; wî dilsozî baş zanîbû bayexa berhemên berhevnekirî, ên mayîne di paş dîwarên vepenî da ; ew bi xwe karekî mezin dike :

«Gelek nivîsîn li ser Ezîdiya nivîsîne û gelek jî kom kirine, belê mixabin negihîşt hemiya belav ket û heta domahiyê li dû ev biçêt»¹⁰. Ew destê

5) Binêr : Helbesta «Serbest», Ronahî, hejmar 12.

6) 1) Mihadere li ser Kurdan li Çinê, Bexdad, 1959, (bi erebî)

2) Kurd li Behdînan, Mosil, 1960, (bi erebî)

7) Doktor Kemal Ahmed Mezher, Mêjû, kurte basêkî zanistî mêjû û Kurd û mêjû, Bexdad, 1983, rûp. 179. Me gotinên doktor wergerandin ser kurmancîya jorîn.

8) Ronahî, hejmar 12 a, 1 ê adarê, 1943, rûp. 11.

9) Binêr : Hawkarî, 19.7.1984, rûp. 10.

10) Taha Mezher Mayî, t êkisteke nû ji olê êzîdyatî, Roşnabîrî Nû, hejmar 102 a, temûz 1984, rûp : 87.

xwe davêje nihêniyên ola Êzîdiyan, hin belgeyên pîrozî ji wî olî, piştî mirina wî raberî xwendevanan dibin. Helbestvan Taha Mezher Mayî hin têkistên (metnên) nû ji «Meshefa Reş» û «Cilwê» belav dike¹¹ û me dinasîne bi hin mijadên wan eserên nîrxîn.

* *

*

Rojgara berhemana jî wek a jîndaran dijwar e, sext e. Piraniya berhemên li ser xaka Kurdistanê hatine vehandin, jînge ji wan re, jî xwediyê wan re pir caran bêdilovan bûye. Em bawer nakin li dinyayê ti millet wa berhemên nivîskarên wan qedexekirî bin, şewtandî bin wek me Kurda. Lê tevî her tiştî pêwîst e em fersendê bernedin : binivîsin, bicivînin, wergerînin, bikolînin, bilîmet û rewşenbîrên xwe binasin, binasînin, biparêzin û roj bi roj hebûna xwe dewlemend bikin bi şakar berhema.

11) *Binêr : jêdera binavkirî, rûp. 87-92.*

alîkari ji bo ferhenga kurdî - fransizî

Enstîtu ferhengeke kurdî - fransizî çêdike. Ev xebat karên ku Kamuran A. Bedirxan di sî salên dawînên jiyana xwe de pêk anî bû didomîne û tamam dike. Ta niha qasî 55 000 gotin hatine berhev kirin û wergerandina fransizîya gotinên ku bi tîpên A, B, C dest pê dikin qediyaye, tîpa D jî di ber qedandinê de ye.

Ev ferheng ewê mezintirîn û firehtirîn ferhenga zimanê kurdî be û dixwaze, qet ne be, piraniya mezina dewlemendiyên zimanê me diyar bike. Piştî çapa wê ya fransizî, ewê çapên bi zimanên din (tirkî, almanî, ingilîzî, erebî, farisî) bên amade kirin.

Ziman malê hemû Kurdan e. Wekî derya ye, kûr û fireh e. Çi şivan, çi gavan, çi koçer, çi cotkar, çi dengbêj, çi nivîskar, her welatîkî me wekî masiyan di nav vê deryayê de mezin bûye û jê parekê stendiye. Enstîtu di xebata xwe de hewcê zanîn û alîkariya hemû welatîyên me yên bixîret e. Em dixwazin ku kevirê her Kurdekî dilsoz di vê avahiya giştî de hebe. Kerem kin, navên giya û daran, ên hêşinatî û meywan, ên rawir û teyran, ên haletên kar an gotinên ku hun bawer dikin nadir û kêmdîtî ne ji me re bişînin. Ku dikaribin her gotinekê piçek izah kin an wergerandina wê bi zimanê ku hun pê çêtir dizanin li kêleka wê deynin baştir dibe. Heçî navê giya û daran, heta dikaribin diyar bikin bejna wan çend bilînd e, li ku hêşîn dibin (di erdên avî an bejî de, li devên çema an li çolan), berên wan çawan in, çi reng in, çi qas gir in, tên xwarin an na, tama wan çawa ye ? Ku dikaribin pelek ji darê an jî berê wê, an wêne (resm) yê giya an teyr bişînin hê jî çêtir dibe. Tikaya dawîn : ji bîr me kin di nameya xwe de bêjin hun ji kîjan bajar an navçeya Kurdistanê ne.

Ji niha ve, spasên germîn ji bo alîkariya we.

* * * *

Nameyan li ser navnîsana jêrîn bişînin : Ferhenga Kurdî, Institut Kurde de Paris, 106, rue La Fayette, 75010 PARIS, FRANCE.

LAWIKÊ NEXWEŞ

Firat CEWERÎ

Lava ku ketin nav nivînan, dîsan dengê giriyê lêwîk hat. Diya wî zû ji nav nivînen xwe rabû û pêsîra xwe xiste dev. Lê lawîk bi pêsîrê jî aş nebû. Wî qet devê xwe neda pêsîrê. Wisan digiriya, ku carna lal dibû. Jinikê lihêfa mêrê xwe ji ser çavên wî avêt û bi ser de qîriya :

- De rabe ha ! Qe tu rabe awakî ji vî lawîkî re çê bike ! Qe rabe xwe biavêje camêrna ! Ev lawîk mir ! ...

Mêrik vê carê erza jina xwe neşikand. Hema zû ji nav nivînan rabû û hebki lampe bilind kir. Cigarek qalind pêça, vexist û li ber serê lêwîk rûnişt. Dû re destê xwe dirêji lêwîk kir û ji jînikê stend. Lawîk bir ber lampê û lê nihêrî. Rûyê lêwîk zer bûbû. Gava ku digiriya, wek darekî hişk dibû. Lê giriyê wî îşev ne wek giriyê tu şevan bû. Ji giriyê her roj û her şev cihê bû.

Dilê mêrik bi rewşa wî şewitî û bê hemdê wî çend dilop hêsir ji çavan hat. Hêsirên ku ji çavan hat, di ser riwê wî ê bi rih de herikî ser simêlê wî ê gur û qalind. Ji roja ku wî bir biribû heya bi îro tu caran negiriyabû. Ji xwe li cem wî girî ji peyan re şerm bû. Girî karê pîrekan bû. Lê ew di wê deqîqê de têgihîşt, ku peya jî kanin bigirîn û dilên wan jî diêşe.

Jina wî ya ku ji kerban û ji girî nikanîbû di cihê xwe de rawestiya, ber bi wî çû û bi stûxwarî jê re got :

- Ma tu dibêji em çawan bikin lo ? Em çî awayî ji vî lawîkî re çê bikin ?

Mêrik serê xwe vir de û wê de hejand û bi keser got :

- Ez nizanîm !

Jinik îcar bi dengêkî bilind giriya û got :

- Ma ku tu nizanibe, kî ê zanî be ? Ma ezê bi vê pepûkiya xwe zanibim ?

Mêrik tu bersîv neda. Weke zarokan kire îskîn û bi piştê destê xwe hêsirên xwe paqij kir. Ji bo ku giriyê xwe bisekinîne cigarek vexist. Lê giriyê wî nesekinî. Çend caran diranên xwe qiriçand û bi pistîni tiştin got. Her sê ji digiriyan. Lê ê mêrik tenê hêsir ji çavan dihat. Dengê giriyê wî weke ê jina wî û layê wî nedihat. Piştî ku cigarek din jî vexist got :

- Mîratê niha ku gundbûya, minê biçûya xwe biavêta camêrna. Qe çawan

bûya meyê awak çê bikira. Lê bajar e, ka ezê xwe biavêjim kê ha ! Ezê çi bikim ?

Biskî deng ji her duwan hate birîn. Lê lawikê nexweş her digiriya. Carna jê ji nişkê ve qîrîn pê diket û li ser piştê lal dima.

Şev dereng bûbû. Saet sê-çarê şevê bû. Donê ku di lampa wan de mabû dawî hat (qediya, xelas bû). Lampê sê-çar caran li ser hev kire pit-pit û agir bi fitilê ket. Pir tê de neçû vemirî. Hundirê xênî bi yek derbê re tarî bû.

Gava ku lampe vemirî, mêrik rabû ser xwe û çû derî vekir, da bi şewqa ronahiya ji derve, hebki hundir ronî bike. Barana ku dihat hîn xurtir dibû. Ewr ji jor de weke zihakî ber bi rojava de dikişiya. Giregir û şîrçeşîrqa esmana qidûmê mirovan dişkand. Ji xwe her carekê ku ewran birûsk vedida, weke şîşek sor li dilê mêrik keve. Çavên wî fireh dibûn û tîrsa mirinê dikete dilê wî.

Mêrik dîsan derî girt û bi destpelinkê li hestê xwe geriya. Hestê xwe li ber nivînê xwe dît û vexist. Jina wî lawik di dest de û xwe li quncika xênî kiribû qomik. Lawikê nexweş her digiriya. Ev deh rojên wî bû, ku pêsîr nexistibû devê xwe. Carna ku diya wî bixwesta pêsîrê têxe dev, qîrîn pê diket, digiriya û li ser piştê lal dima.

Gava ku mêrik di bin şewqa ronîya heste de, jina xwe û lawê xwe di wê rewşê de dît, weke ku agir têkeve dilê wî, dîsan ji kerban hêsir ji çavan hat. Dû re daqûl bû û bi heste sobe dada (vexist). Ji xwe êzingên wan ên ku mabûn hew ew bûn. Du roj berê ew êzing xistibûn sobê û li bendî rojek pir sar û dijwar sekinî bûn. Sar û seqema herî dijwar hîn mabû. Lê ji ber ku don di lampê de nema û hundir tarî bû, mêrik ji bo ku hebki hundir rohnî bike sobe vexist. Deriyê sobê jî vekirî hişt, da ku hundir baş ronî bibe. Êzingên di sobê de hişk bûbûn. Gava ku mêrik agir berdayê, alavê avêt ser çavên wî û hîn ji porê wî û simêlê wî kizirî.

Di wê biskê hundir hebki germ û ronî bû. Şewqa sobê li dîwêr wek hêlkanê dihejiya. Mêrik ber bi jina xwe çû û li ser tûtikan rûnişt. Dû re lawik ji destê wê girt û bi dilşewatî lê nihêrî.

Spîkên çavên lêwik zer bûbûn. Çavên wî fireh dibûn û dihatin girtin. Wer ku giriya bû dengê wî ketibû. Mêrik serê xwe hejand û got :

- Welleh ev lawik dê bimire, xelasiya wî tune !

Jina wî peyva wî birî :

- Qe bila devê te ji xêrê vegere, çi ye tu qala mirina lêwik dikî !

Mêrik tişt negot. Lawik da destê jinikê, rabû ser xwe û cigara xwe bi agirê sobê vexist. Piştî ku du hulm li ser hev li cigarê xist, li jina xwe zîvirî û got :

- Ezê rabim herim mala cîranê Seydo hîn êzing û don deyn bikim. Ku ev soba me biqede, emê bê agir û ronî bimînin.

Jinikê bi dengêkî nîvgirî got :

- Tu zane, ku te bivê here.

Her ku diçû şîrqîn û giregira ewr zêdetir dibû. Dengê xuşîna baranê weke dengê xuşîna çemekî ji derve dihat. Hîn ew wilo bi hev re dipeyivîn, dilo-

pek li ser serê mêrik ket. Mêrik pêşî bawer nekir ku dilop e. Piştî ku destê xwe da serê xwe, tégihîşt, ku bi rastî jî xanî dilopan dike. Di hundirê wextek kurt de, dilopên xênî hîn zêdetir bûn. Tew ji qorziya xênî weke ku mirov bi kulman avê birijîne, av herikî hundir. Jin û mêr bi lez firaxên ku hebûn danîn ber dilopan. Lê firaxên wan têra hemû dilopan nekir, pir dilop bê firax man.

Mêrik qapûtekî leşkeran ê kevin avêt milê xwe û ji jina xwe re got :

- Ez herim bê ez hinek don deyn nakim. Ku dinya li me ronî bibe, dibe ku Xwedê rêkê nişanî me bide.

Jinikê piştî ku keserek kûr kişand got :

- Welleh nakeve serê min, ku tu kes vê şevê li te derî veke, lê dîsan jî here, dibe ku camêr bi xwedî wijdan derkevin. Ezê jî rabim herim ser xênî du gundoran lêxim û hinek ka lê bireşnim, dibe ku hebki dilop bisekinin.

Mêrik piştî ku di dilê xwe de axînek kûr kişand got :

- Baş e. Û ji hundir derket.

Piştî ku mêrik ji hundir derket, jinikê lawik di nav lihêfekê de pêça, kevnikek avêt nav milê xwe û derket ji der ve. Baran hîn xurtir bûbû. Mirov digot qey bi kûzan tê. Ji ba û baranê mirov nikanîbû çavên xwe vekira. Jinikê teneka kayê xiste destê rastê û bi mêrdewanê (sêlim, derence) de bi jor ket. Çaxa ku gavê xwe avêt ser xênî, kevirê bin lingên wê şemitî û jinik ji jor de weke gomagi mezin li ser dika çimento, ya li ber devê derî li erdê ket. Serê wê ji hev belav bû, bû meyt û li erdê ma.

Piştî deh-panzdeh deqîqan, mêrik bi çend qutik dar û bi şûşek don vege-riya û di deriyê paşiya xênî de kete hundir. Ku kete hundir, zû qapûtê xwe ê ku ji baranê şil bûbû ji xwe kir, hestê xwe ji bêrika xwe derxist û vexist.

Ji dengên dilopan pê de tu deng ji hundir nedihat. Mêrik şaş û ecêbmayî ma. Hestê xwe ê vêketî xist destê xwe ê çepê û ber bi lihêfa lawê xwe çû. Dît ku lawik bêdeng li we erdê di nav lihêfê de dirêjkirî ye. Pêşî di dilê xwe de got, «Ox, qe wa bîskê xew kete çavan». Dû re weke ku tişteq niqutî dilê wî, hêdî ji bo ku lêwik hişyar neke lihêfa wî ji ser çavan hilanî. Lêwik qet xwe tev nelivand. Weke darekî hişk rep ma. Mêrik hema rahiştê û bi qîrîn bang jina xwe kir. Gava ku tu deng ji derve nehat, mêrik digel lêwik bazda derve û dîsan bi qîrîn bang kir.

- Xatêê ... Xatêê. Malşewitiyê lêwik can daye !

Hîn peyva wî di dev de bû şîrqînek ji ewr hat û birûskê veda. Bi vedana birûskê re, çavên wî li jina wî xwîna ser wê ket. Hema bi yek derbê re qîrînek jê hat û xwe tevî lawê xwe avêt ser.

ROJA DAWÎ JI JÎYANA MISTÊ KURÊ SALHA TEMO

Şahîne SOREKLÎ

Salê bi umrê şazde salî bû bûk û bîst û heft salin jî bû jinebî. Xwediyên wê kirin nekirin wê carek din bidin mêr, lêbelê Salê qayil nebû ; ew li Kaniya Ereban¹ li ser her du kurên xwe rûnişt û ji ew roj şûnve bi navê Salha Temo hat naskirin.

Kaniya Ereban îroj bûye beşek ji bajarê Kobanî, lêbelê bîst salan berê ew gundekî bi serê xwe bû. Di dawîya heftan de, xasme dema biharê, xelkê bajêr nan û vexwarina xwe radikirin û berên xwe didan Kaniya Ereban. Li ser giyayê kesk, di bin siya daran de û li kêleka çayê, wan çig, kibab, salete û xwarinên din çêdikirin, dixwarin, vedixwarin û ber rojava berê xwe didan bajêr, vedigeriyan malên xwe. Ava Kaniya Ereban avek qerimî û zelal bû. Xelkê wê derdorê jê re digotin ava qinê û ta roja îroj gel dizane ku ew qine ji çêkirina Romanan e, yên ku ber salên pir ew hêl jî kiribûn bin destên xwe.

* *
*

Payîz e, êdî qeram hêdî şûna germa havînê digre û li Kaniya Ereban roj hîn nuh çûye ava. Mistê nivînên xwe û birayê xwe li ser sekûyê radixe. Tevî ku payîz e jî, ew û birayê xwe hîn li derva radikevin. Bavê wan berî şeş salan çûye rehmetê û dayika wan rojekê birçî, yekê têr ew xwedî kirine. Mistê ji hevdan dihere hejdane, birayê wî Xello du salan ji wî biçûktir e. Xello lal e û dilên xelkê bi xwe dişewitîne. Her kes dibêje : «Xelloyê bextereş ; heyf ku ev xortê delal û bextereş nikare şorê bike.»

1) *Kaniya Ereban : Bajarê Kobanî di navbera her du şerên cihanê de hat şên kirin. Fransîzan li wir qîşle bo leşkerên xwe çêkirin û ji ew cîh re digotin COMPAGNIE. Wisa Kurdan ew nav kirin Kobanî. Li her du hêlên Kobanî kanî hene. Li roava Kaniya Mursîd (beşê li hêla Tirkî : Mursît Pinar) û li rohilat Kaniya Ereban. Pir û kalên me digotin ku di demên kevin de, di salên bê baran de, Ereben koçer havînê dihatin wan doran û ji eşîrên kurdan îzin dixwestin ku ew pezê xwe li dora kanî biçêrînin û av bidin. Wisa navê Kaniya Ereban li wê kanî bû.*

Em niha çîroka Mistê li şûnê bihêlin, herin ya Xellê. Bi bîr û baweriya her kesî be, ew emrê Xwedê bû û di qedera Xello de hatibû nivîsandin ku ew jîyana xwe lal derbas ke, lêbelê ev gotin ji rastî dûr bû. Xello bi xwe qerar dabû ku ew jîyana xwe lal berdewam ke. Bi umrê pênc salin ew şandin ber xoce. Doma çavên Xello li çoyê xoce yê dirêj ket, çûyîna xoce li hesabê wî nehat. Qet nediket qafê wî, ango wî fêm nedikir, ji bo çî xoce dixwaze bi hukmê zorê peyvên bê feyde û bê mane bi wî hokirin bide.* «EBCED HEWWEZ HUTTÎ KELEMEN,...» Xellê ronedî li xoce vedigerand lêbelê şing², xoce yek pê vedida û digot : «hey kerê çolê, li çavên min menihêr, di kitêbê de bixwîn EBCED HEWWEZ HUTTÎ...». Xello ji kerban re dest bi girî dikir, dilê kafiran bi wî dişewitî lêbelê ne yê xoce. Ew ji derdê çûyîna xoce ge giriyabû, ge reviyabû, ge xwe veşartibû lê xilas nebûbû. Rojekê xoce gotibû : «bixwîn, Xello bixwîn, lawo bixwîn, li min vegeîn, kero bibêje EBCED bibêje HEWWEZ...». Xello du-sê caran devê xwe ji hev vekiribû lêbelê deng qe jê derneketibû. Ji wê rojê şûnve lawik du salan xwe li lalkî dabû, şor ne kiribû û wisa xwe ji xoce xilas kiribû.

Du sal derbas dibin, zarok hêdî hêdî dîsa dest pê dike, dipeyive. Rojekê bav bi çepelan digre dibe dibistanê. Xellê dikin odak mezin ; di hindir de mamoste sekiniye û ji mindalan, yên ku li ser sendeliyan rûniştîne, pirsan dipirse. Zarok yan dibêjin NEAM û yan KELLA. Xellê ne pirsên mamoste fêm dike û ne jî tê dighê çima şagirtên wî wisa bersîva wî didin, lêbelê peyva KELLA, kelle, şiva serê dewêr, dihanî bîra wî û lêwik wer texmîn dikir ku dersa îroyîn belkî li ser dewar û pez e. Rojekê mamoste hin pirsan li ser textereşê dinivîse û ji zarokan dixwaze, ew bersîvên wî di defterên xwe de binivîsin. Pey neh-deh deqan mamoste tê cem Xellê û dibêje IKTUB³. Xello li mamoste seyr dike û dikene. Mamoste carek din bi qehr li wî emir dike ew binivîse. Xello çavên xwe berdide erdê û deng nake. Mamoste dihere şiva xwe ji ser masê radike, vedigere cem Xellê û jê re dibêje bila ew destek xwe veke. Pey ku lawik çar-pênc şivan di destê xwe yê rastê de dixwe, ew diqîre, direve der û berê xwe dide Kaniya Ereban. Roja şemiyê di komcivîna sibê de midûr bang Xellê dike, xizmeçî bi newqa wî digre, wî radike û midûr jî bi xêzera-nek zirav li textê qûna kurik dixwe. Di wê rojê de Xello dîsa xwe lal dike û nema zimanê xwe difetilîne. Di hindir zikê heftê de midûr dişîne pey bavê û jê dixwaze ew kurê xwe bibe mal.

Xello neh salin bû dema bavê wî mir. Dû mirina bavê xwe, wî rihet rihet dest bi axaftinê kir. Du-sê salan pey mirina bavê, Xello rojekê berê xwe dide gundê Mezrê, dihere mala xaltiya xwe. Wê şevê şerek mezin di navbera qaçaxçiyên û leşkerên Tirk de çih digre. Dora nîvseetekê tiqetîqa mîtralyoz û tîfing û demançan dinê tîjî dike. Dû nîvêşevê qaçaxçî hejmarek mezin dewar û titûnek pîr ji beşê Tirkî tinin hêla Sûrî û di nêzikî Mezrê re derbas

* bi wî bide hînkirin.

2) şing, xoce yek pê veda : şing, deng hat dema xoce bi şivê li lawik xist.

3) Iktub -bi erebî- : binivîs/ neam -bi erebî : erê, belê/ Kella - bi erebî : na.

gundê Minazê dikin. Dûre belî dike ku wan du hevalên xwe yê birîndar di Tilşeyrê re şandibûn Kobanî ; yek ji wan di zik de birîndar bûbû û yê din ji lingek xwe di nav mayînan de winda kiribû.

Bi rohilat re cîpek tijî cendirme li pêş mala muxtêr sekinî. Cendirman çayî vexwarin, dûre xort û peyayên gund kom kirin û dest bi feleqe kirina wan kirin. Bi nişkeve çavên çewîş li çavên Xellê rast hatin, bang wî kir û şûna qaçaxçiyên jê pirsî. Xello bi rastî jî bersîva pirsê çewîş ne dizanibû lêbelê çawîşê cendirman bawer nekir, lepê xwe yê rastê ta dikane paşve kişand, du sîlle li kurik xistin, ew pêre gêj kir. Xello ji qehra xwe hema hindik ma biteqe, xwe zept nekir û got : « Ez di devê bavê te n...» Çawîş wek dinan bû û dixwast bizanibe wî çi gotiye. Muxtêr çawîş bi xwe re bir derva û ew bi peran razî kir. Dema çawîş vegeriya hindir, ew nema êdî li şûna qaçaxçiyên dipirse lêbelê ille dixwaze bizanibe «ev lawê bê edeb» ji wî re çi gotiye. Muxtêr sond xwar ku «ev zarokê nezan» tiştêk xirab negotiye, lêbelê bê fayde. Çawîş emir da ku Xellê rakin feleqê. Deng ji Xellê dernediket, lêbelê bi kulman hêstir, nûnerên jan û qehra hindirê wî, di kêlekên çavên wî yê reş-belek re, wek kevir û zinar û agirê qehra volkanan dihatin der û di nav bijangên wî re rêçik çêdikirin, yan di nêzikî guhên wî re li ser kulavê oda muxtêr dirijiyên û yan jî, hin caran dema wî qafê xwe dilivand, li ser eniya wî belav dibûn û diketin nav porê wî. Di ev deqeyên jiyana xwe de, Xellê di dilê xwe de sondek mezin û giran xwar ku ew êdî ji vir şûnve li ev cihana bêbext şorê neke.

Niha em dişa vegerin destpêka çîroka xwe, dema ku berê êvarê Mistê, birayê Xellê, şeltên xwe û birayê xwe yê lal li ser sekûyê radixist. Îroj kêfa Mistê li cih bû û sebir nedikir şelta xwe raxe û li ser vekeve. Di çend hefteyên bihurin de, wî li virûwir ji xelkê re pembî berhev kiribû, hin pereyên rênçberiya xwe dabû dayka xwe û bi yê mayî jî ji xwe û birayê xwe re hûr-mûr kiribû û yek ji ev tiştên ku hatibûn kirin radyok transîstor bû, ya ku wî îroj bi xwe re anîbû mal û sebir nedikir wê veke û guh bide ser. Bi rastî ev seet li cem Mistê wek roja cejnê bû û ew zehf ji xwe razî bû ji ber ku, bi hesabê wî be, hemû welatên cihanê di vê deqê de dibin emrê tiliya wî de bûn. Bi pêçiya girikê ya destê rastê Mistê derziya radiyo virde û wêde dibir dianî û wisa ji Londrê der diket, bi ser Beyrût, Şam, Qahîre, Eman, Bexda, Mosko û Tehranê diket û bi rê ve ji xwe re qasî cixare-kişandinekê li şûnekî disekinî û guhdarî stasyona radyo ya wî bajarî dikir.

Li Enqerê keçek deng-zengilîn li ser însaniyet û edaletê dipeyivî. Mistê di dilê xwe de pesna xwe da, dema wî ferq kir ku ew piraniya axaftina keçikê fêm dike. Ew demek dirêj di dukana Canîgê qesab de xebitîbû û tevî ku Canîg Ermenî bû jî wî, wek piraniya Ermeniyên Kobanî yê ku ji derdê neheqî û tadeyên zordaran xaniyên xwe li şûnê hiştibûn û li vir cih bibûn, bi tirkî qise dikir û wisa şagirtên wî jî, ji wî û yê derdora wî fêr dibûn zimanê tirkî. Tevî ku Mistê pir bi siyasetê nedizanibû jî, ew ecêbmayî ma dema wî peyvên wek însaniyet û edaletê ji keçîka deng-zengilîn bihişt. Di dilê xwe de Mistê wisa got : «va qîzîka di radyo de şorê dike, dengê wê ji Enqerê têye, ya ku paytexta hukmata tirk e û xelk û alem jî gîh dibêjin ku hukmata tirk in-

saniyet û edaletê nas nake, lêbelê wa ye keçik aşkere gotina mirovî û edaletê dikêye.» Mistê cixarek pêça û fikirî. Hat bîra wî ku çiqas pîr û kalan, denbêjên kurd û xortên di siyasetê de mijûl dibin li ser kuştin û talan û neheqiyên kemalîstên tirk di derheqê gelê kurd de peyivîne ; ku çawa leşkerên Tirk, bi gotina Maroya Ermenî, bi hezaran zarzêç, jin û mêrên Ermeniyar avêtine ava çemane ; ku çawa hukmata tirk bombe li wê hêla xeta tirênê çandine, ev bombên ku sal bi sal dibin sedema qutkirina lingên bi dehan mirovên kurd yên ji derdê tunebûn û bêkarbûn û belengazî rihên xwe dikin devên xwe, qaçaxî dikin ; çawa leşkerên tirk qışleyên xwe li ser qûç û giran lêkirine û ji rojava ta rohilat ev sînorê li ser Kurdan ferzbûyî bi şewqa projektoran ronî dikin û nahêlin ne Kurdên li vê hêlê, ne yên wê hêlê nêzikî li xeta hesinî bikin ; ku çawa hejmarek ji jin û peyayên kurd yên beşê Sûrî ji xwe re di nav erdên xwe de dixebitin û yan di rê de diherin, her sal bi guleyên leşkerên hukmata tirkî bê sûc û sedem tên kuştin ; ku ...Nirçe-nirç bi devê Mistê ket, serê xwe leqand û wek mirovek nehişar bi xwe re got : «va mesela meselak pir kûr e ; ne îşê nezanên wek min e.»

Derziya radyo li ser stasyona bajarê Şamê sekinî. Ebdonasir⁴ li ser yekîtî, sosyalîzm û azadî dipeyivî. Dengê «aşe-îş»⁵ û çepikan axaftina wî pir caran eware dikir. Mistê cixarak din pêçand, bi darîkê kibritê vêxist, nefesek kûr jê kişand û dîsa dest pê kir bifikire. «Ê bavê min, » Mistê got ji Ebdonasir re, «madam tu li ser heqê millet şorê dikî ; de çima bo me mektebeke bi zimanê me venakî ; tu çima çend stranên me jî nakî radyo, bo pişîka me jî hebki bi wan rabe.» Mêjiyê Mistê di ev mesele de zor mijûl bû. «Na ez benî», bersîva pîrsa xwe Mistê da, dema ew di kûraniya dilê xwe de gihîşt hilika⁶ meselê û fêr bû ku ev camêr li ser mafê Ereban, ne yê Kurdan diştexile, «ma kê rojekî li ser heqê me bextereşan şor kiriye, ku îroj bikî !! » Careke Mistê bi xwe re kenî, li birayê xwe nihêrî û got : law Xello, welle radyo meriyan xirab ho dike. Mirov dest pê dike kûr-kûr bifikire.»

Derziya radyo Mistê li stasyonêkê rast hat, xwediyê xwe vêre vecinîqand û jorve çêkir. «Law' Xello, va bi kurmançî ye ; lawo bi Xwedê ev bi kurmançî ye», bang kir Mistê. Derziya radyo wî li bernama Erîvanê ya kurdî qelibî bû. Şabûna Mistê pir dirêj nekir çimkî deng ji Erîvanê baş ne dihat. Lawik derzî virde bir, wêde bir, radyo leqand, berî bi jor de kir, bî jêr de kir, lêbelê nedikanîbû (nikarîbû) xiş-xişê ji stirana Meyrem Xanê veqetîne û yan deng zelaltir bike. «Ne em bin ne ev bernama be», Mistê got bi qehir, «bi zoor çize-çiz jê tê der. Ma nedikanin hebki qewîn bikin, bo em jî wek însanan bibhîzin û dilê xwe honik bikin.» Mistê derzî livand ser stranek erebî û li wir sekinand. «Mistê», ji nişke ve dayka wî bang kir, «de bes e êdî kurê min. Ji tînge-tînga wê quzilqurtê min nimêja xwe ya yasiyan gîh şaş kir.»

4) Ebdonasir : Cemal Abdul Nasir -Di salên 1958-1963 Misir û Sûrî di bin navê Komara Erebi Ya Yekbûyî de yekîtî çêkirin. Ebdonasir, wek ew li cem Kurdan dihat naskirin, serokê komarê bû (berî yekîtî û dû şikestina yekîtî ew serokê Komara Misrê bû).

5) Aş / Yeîş - bi erebî : bijî -aşe- îşa wan dihat : digotin bijî ev kes yan bijî ev tişt.

6) Hilika meselê : cewherê meselê, binê kûraniya meselê.

Çilkek baran li ser enîya Mistê ket, yê ku li ezman mêze kir û kenek sivik anî ser lêvên xwe, dema hat bîra wî çawa zarokên gund îroj dû nîvro bi şûlikê dilîztin. Pazde-bîst zariyan dabûn dû hev û ji malekî diçûn yek din, digotin :

Şûllikê !

Avê berde Kûllikê

Tasek avî zehwanê

Berde binê leganê

.....

Baran bibar bibar

Çûçikan hebkên me xwar

Sêwîngan serên hev xwar

Hêdî hêdî çilkên baranê girtir û pirtir bûn. Mistê û Xellê bi lez şeltên xwe kişandin hindir. Li derva dengê mindalan dihat, ew dilîztin û qe ne dixwastin herin hindir. Barana payîzê ya yekemîn zor li kêfa wan hatibû, lêbelê pir dirêj nekir ew jî çûn hindir xaniyan. «Maşalla, tu dibê belkî derê kunan li ezmên vekirine», dengê Salha Temo hat.

Li şûna bêderan peya û zarok kom dibûn, jin û keçên berbext jî li pêş deryan ; û şora barana vê êvarê di devê her kesî de dibû benîşt. Nedihat veşartin ku hilma bayê honik û bîna axa bi barana payîzê şilbûyî zor li xweşiya gundiyan hatibûn. Dengê teqîna bombekî bi nişkêve hat guhan û deh deqan şunve carek din. Gûmîna her du bomban xew ji çavên yên kombûyî dizî û nema êdî kes meraq dike vegere nivînên xwe, bo razê: «Ev mayînen Tirkan in diteqine», hat dengê peyakî, «yan dîsa malik li bextereşek fiqare şewitî, ling qut bû ; yan jî hin ji ev bombên nale-lê-hatî bi ber ava baranê ketin, diteqine.»

Trimbêlek gihîşt gund û li ber malekê sekinî. Du mêrik jê peya bûn, bi kebanîya malê re çend gotinên kin kirin û dûre berên xwe dan şûna bêderan, çûn ketin nav koma peyan. Li Kobanî nivê bajêr yê bakur di bin ava lehiyê de mabû û zirarek mezin li beşê nêzikî sinorê Tirkî bûbû, pir tiştên dukan û qehwexanan bi ser ava lehiyê ketibûn, hin xaniyên kelpîçin hilweşiyabûn...

* * *

*

Bi rohilat re Mistê ji mal derket, berê xwe da gundê Elişarê ; karê wî li wir hebû. Dema girê gund derbas kir, dengê xweş bala Mistê kişand ser xwe, digot :

«Sala çûnî l'vê demê

Mala me l'Bîra Remê

Te ez kuştim helandim

Kirme şûşa melhemê

Leylo, Leylo, Leylo, lê Leylo.

Sala çûnî l'vê çaxê
 Mala me l' Gawir Daxê
 Te ez kuştim helandim
 Kirme şûşa gulyaxê
 Leylo, Leylo, Leylo, lê Leylo.»

Mistê dizanîbû ku ew xwediyê ev deng nas dike, sekinî û baş guhdarî kir, ji bo îspat ke ku texmîna wî sedî-sed rast e. «Lo lo Remo,» Mistê bang kir dema li cem wî êdî ti şek neman ku xwediyê deng Remo ye. «Hele were, were ! Ez Mist im, Mistê Salha Temoo.» Remo ji strana xwe eware bû û Mistê ji riya xwe, her du xort ber bi hev çûn û dest pê kirin li halên hev bipirsin.

- Tu kengî ji Tirkî vegeyayî, Remo ? Welle keko min bêriya te kir.

- Ez roja îne vegeyayim Mistê Can. Min dixwast ez îroj ser mala we de werim, te bibînim û silavên xaltiya xwe ya li Sirûcê⁷ bighînim dayka te.

Xweziya⁸ min bi dilê te be Remo !; tu ji xwe re têr geriyayî. Hele bibêj, Sirûc xweş e?

- Welle Sirûc bi xwe ne weqa, lêbelê Riha bajarek xweş e. Xwedê mala hukmata tirk hilweşîne. Ger ne ev sînor û bombên binê erdê bin, bi otombîlê ji vir ta Riha seetekê jî dirêj nake.

- Malava, hele ez diherime Elişarê, karê min li wir heye ; lê tu vê sibê zû li vir çî dikî ?

- Ma haya te jê tune ? Te nebihîst ku şeva bihurî pir hûrmûrên dukanên Kobanî bi ber lehiyê ketin ? Ez ji xwe re bi dû rêçika ava ketime. Belkî ez tiştêkî ji xwe re bibînim. Berî tu bang min kî, min sandiqek tiji şûşeyên kazozê dît. Were ez şûşekî dudiyar bidim te ; ji xwe re bi rê ve vexwe.

Mistê du şûşê kazoz ji hevalê xwe stand, xatir jê xwast û berê xwe da rê. Remo sandiqa şûşên kazozê rakir û hîn dixwest bang Mistê ke û jê re bibêje ku ewê berê êvarê were mala wan, dema ku teqînak naye hesaban hat û Remo dît çawa laşê Mistê rabû jor li erdê ket. Remo berve hevalê xwe reviya lêbelê lingên wî li hev geriyar û ew bi rû ket erdê. Guhên wî dikirin zîngezîng, dinê li ber çavên wî pîlik-pîlikî dibû, dil dikir gupe-gup û ew gêj bûbû, erd û ezman li dora wî difertilîn. Remo dîsa rabû ser xwe, wek serxweşan du-sê caran berve rastê û çepê çû û hat, lêbelê xwe zept kir, hişên xwe hebki anîn ser hev û xwe gihand hevalê xwe. Dema çavên wî li bedena Mistê ket, ew qîrî, li xwe xist û dest pê kir bi her du destan xweliya şovê li ser serê xwe bibarîne. Ew wek mirovek dîn li dora laşê hevalê xwe dizivirî û şaş bûbû çî bike, dema tûte-tûta trimbêlekê ket guhên wî ; cîpek li ser rê sekinîbû û şofêr bang wî dikir...

7) Sirûc (Surûc) troj li beşê Kurdîstana Tirkîyê, lêbelê piraniya Deştê Sirûcê li beşê Sûrî ye. Hin ji gundên Deştê Sirûcê li başûrê (qibleyê) şivên hesinî (xeta tirênê - sînorê Tirkî û Sûrî) ev in : Mîktele, Helinc, Şeran, Tilêjbê, Şerran, Com Eli, Kazikan, Xerîb, Elişar, Dîhaban, Kîkan, Mizirdawd, Kaniya Ereban.

8) Xweziya min bi dilê te be : qaskiya ez di şûna te de bama, çiqas dilê min dixwaze min jî wek te bikira.

Tixtorê Kobanî ereb bû, ji bajarê Şamê hatibû wir û şagirtê wî jî kurd bû, yê ji pênc salan pirtir neçûbû dibistanê. Piraniya karûbarên tixtor li ser milên şêgirt bûn û xelkê digot şagirt ji tixtor çêtir nesaxî û birînên nexweş û birîndaran derman dike. Îroj tixtor dereng mabû. Hindir xaniyê tixtor tiji jin, peya û zaroyên nexweş bû û şagirt yek li pey yekî li paş perdê miayene dikir ; şagirtên di bin destên wî de jî di quncekî de derzî li hinan dixistin. Carekê dengê tûtika trimbêlekê hat û Remo pêre xwe avêt hindir. «Hawar, ez dest lingên we radimûsim...» Mistê di paşya cîpê de vexistibûn ; rûyê wî reş-qûl bûbû, çavên wî wek hîvên şevên zivistanê dibrûsîn, lêbelê ti germayî di wan de nema bû, lingê wî yê çepê di jêr çongê de qut bûbû û sê çar tamarên tazî xuya dikirin, pîyê wî yê çepê di bin enîşkê de qetiya bû û li ser kêleka wî hatibû danîn, hêlek sîngê wî qul bûbû û pilçikên xwînê ji birînê der diketin Mistê dinalî û digot : «ez şewitîm ; hawar tixtor, ez di bextê bavê te de me, min xilas ke !..» Dema wî dengê şêgirt, ne yê tixtor, bihîst, axaftina wî hebki ji berê şêntir bû û di çavên wî de çirûskek hêvî hat peyda kirin, wek mindalek windabûyî yê ku di bazara bajêr de dengê kesek ji gundê xwe dibhîze. Wek tê gotin rih şêrîn e ; tev ku rewşa Mistê weqa xirab bû jî, gidî nedixwest destên xwe ji jiyane bişo. Şagirtê tixtor ji kerban re dest pê kir qisên kêr ji Mistê re bibêje : «ey alçax, tu çi digeri li nav şov û keviran vê sibê ? Tu dixwazi kazozê vexwî, ha ? De here bimir...»

Nexweşxana Kobanî nexweşxanak bê sermiyan bû ; nav û şûna xwe hebû lê kar û feyda wê tune bû. Tixtor ji xwe re şûnek vekiri bû û bi peran li xelkê dinhêrî. Bi kinî, li Kobanî bo Mistê tu hêvî tune bû. Trimbêlê berê xwe da bajarê Helebê, lêbelê berî ku bi çemê Ferêt⁹ bigihê rihê Mistê teslîm bû ; êdî xwîn di canê wî yê hevde salin de nema.

* *
*

Salha Temo bi umrê sih û sê salin wek pîrek di şestî de xuya dikir. Bi porê sipî, bi çavên ji hêstiran sor bûyî, bi sûretê ji kişandina keseran qermeçî, bi dilê ji derdê kul û hewesan şikestî, bi hindirê ji dest bêtaran şewitî, bi şara qetiyayî, bi kiras, xeftan û bervaneka reş li ser gora kurê xwe rûniştibû û bi wî re digot :

«Mistê min, cîgera dayika xwe ! Ez bi şev û roj ji te re duan dikim. Ne roja min roj e, ne şeva min şev e, kurê min. Birayê te Xellê ev bûn sê roj devê xwe bi nêr nekiryê ; wer di quncikê xênî de rûniştîye, ketîye xewn û keyalan. Wey Xwedêyo, mala te ava be, te çira ez nekirim qurbana Mistê, ez bi dora wî re negerandim ?»

Salhê hêstirên xwe damalandin û dest pê kir, lorand :

- Lo Xwedêyo, te çima li min wa kir ;
Te hijên dara Mistê min bi umrê hevde salin
ji vê dinê rakir ?

9) Çemê Ferêt 35 kîlometir li rojava Kobanî dikeve hindir Sûriyê.

Ya Rebbî, tu dizanî, min jiyana xwe
Bona xatirê her du lawan winda kir ;
Min xwe bi xortê baqil, bi Mistê xwe
yê sivik û delal şa kir.
Te çima mala wî çavreşî, wî ciwanî
Bê sûc û sedem ji nav xwedî û hevalan bar kir ?

Salhê dîsa hêstir bi devê pîyek xeftên ji rûyê xwe damala, çîşki¹⁰ vêsî
kir û domand :

- Wey xwediyên bombê, we çawa pergala min belav kir,
Xwedê pergala we jî belav ke ;
Rebbê alemê hijên dara we ya bi xwîna Kurdan hatî avdan
hişk bike, kurm û mûriyan têke, bişewtîne û ji vê dinê rake !
Xwedê li we were xezebê, we tar û mar ke, ji hev belav ke, we winda ke !

Û Salha Temo hêstir barandin, giriya. Hin caran serê xwe dileqand û
caran jî sivik bi destê rastê li pêsira xwe ya çepê û bi destê çepê li ya rastê
dixist :

- Lo Misto, tu çelengo bejin ziravo, şîrhelalo ;
Lo lawo, tu xwîşêrîno, bê keso, lo delalo ;
Lo xweşikî, tu ciwano, rûlikeno, lo bêmalo.

Bila hilweşe mala wan dijminan, wan bêbextan ;
Bila ew bikin nekin, tum li pê bin, negihên deran ;
Bila ew zadê xwe biçinin, li şûnê rakin korik û zîwan.

Ma ew bin, ew jin û zaroyên xwe li paş bihêlin,
Bibin parsekçî û rûşên ev cihan ;
Ma ew bin, ew xêrê nebînîn, werê serê wan
Ya wan anî serên gelan ;
Ma ew bin, bi roj tî bin, bi şev birçî bin,
Li vê dunê bimînîn cahîl û nezan.

Carekî Salhê pê hesiya ku ro li ava ye ; rabû ser lîngan, destek da ser
kevîrê serê gorê û got : «Ezê herim mal, kurê min. De bi xatirê te Mistê.
Dayka te sibe bi rohilat re dîsa li cem te ye.»

Salha Temo berê xwe da Kaniya Ereban, giran giran meşîya, çû mal. Li
bakurê wê, li ser şivên hesinî tirênek dirêj, wek marek reş yê ku li ser laşê
mirovek nexweş dixuşe, hêdî hêdî berve roava dikişîya, dûyê komirê reş û
gemarî li ezmanê hêşîn belav dikir.

Sydney (Awîstralya) 5.8.1984

10) Çîskî : Hebki, hindik, ne pir.

TÊBINÎ :

*Di payîza sala 1958 an de ava lê hin bombên Tirkî, yên li ser şnor hatî çandin, bi ber
xwe xistin û derbas hêla Sûrî kirin. Xortek kurd nêzîkî Kaniya Ereban pê li mayînekê kir
û wek di çîrokê de hatî xuya kirin mir.*

kitêbxana enstîtuyê

Kitêbxana Enstîtuyê dixwaze bibe himê Kitêbxana Neteweyîya Kurdistanê. Tê de niha bi 25 zimanan bêtirî 2600 cild kitêb hene. Hin ji van kitêban gelek kevn in, di sedsalên XVIII û XIX de çap bûne. Hin destnivîs jî hene.

Ji kovarên kevn, civanbendên (kolleksiyonên) Hawar, Ronahî, Roja Nû, Stêr û Kurdistan (Iran) temam bûne, ên kovarên din tên berhev kirin.

Di vê navê de Enstîtu, belgeyên arşivên diplomatîk, film, wêne û diapozîtîf, kaset û sêlikên kurdî jî dicivîne. Ta îro dora 2000 diapozîtîf, 26 film û qasî 130 saet mûsîqîya kurdî hatine civandin.

Bê guman, ev hê destpêk e ; karê salekî ye. Divê ku em afirandinên li ser ziman, dîrok û çanda xwe diyar kin, binasî û bi dinyayê bidin nasîn. Civandina arşivên me yê neteweyî, dewlemendkirina kitêbxana me ya neteweyî karê her welatparêzî kurd, her Kurdekî bixîret e.

Li kitêb, kovar, film, wêne, kaset û belgeyên li ser Kurdan bigerin ; we bi çî zimanî çî peyda kir ji kitêbxana Enstîtuyê re bişînin. Çavên xwe li dengbêj û çîrokbêjan, xasme li yê pîr, bigerînin. Stran û çîro-ên wan bigrin kasetan û ji me re verêkin. Bila, bi mirina wan, keriyek ji folklorê gelê me wînda me be, ji bîran neçe.

PARASTINA ÇANDA KURDÎ, KARÊ ME HEMÛYAN E.

MEMÊ û EYŞÊ

Xelilê ÇAÇAN

Leyistvan :

- 1 - Elî Axa, emrê wî 50 salî ye.
- 2 - Eylaz, gilavî, emrê wî devedevî 60 salan e.
- 3 - Memê, xortekî tûnsizî 25 salî.
- 4 - Eyşê, 18-19 salî ye.
- 5 - Wetê, diya Memê, 60 salî ye.
- 6 - Mexsûd, xulamê axê, emrê wî 40 salî ye.
- 7 - Zozan, jîna axê 50 salî ye.
- 8 - Hevsê, pîra sêrbaz 60-65 salî.

PERDA YEKA

L i mala Elî Axa kulavên xuristanî raxistine, li ser wana balivên quştûkî ne. Elî Axa, ku merîkî hupizî ye, birûyên wî tên dikevîne ser çavê wî, çavên çux-çerkezî lê ne, kolozê xwe daniye ser çoka xwe, şar û temezî daye dorê.

Elî Axa - Çiqas difikirim, riya ji riya dernaxim, çi bikim, wekî ecêbekê bînime serê wî kelbê kurê Wetê, Memê. Wekî Eyşa bedew ji min ra bimîne. Kuro Mexsûd ! /dike gazî/

Mexsûd -/ Şalekî fire lê, bilûzek berî ser şal daye, kolosekî bê şarî û şimaqî di sêrî da, tê hundir û li ber Axê temene dibe./ - Emir ke Axa !

Axa /ji serî hetanî pîya li Mexsûd dinhêre û dibêje/- Kuro, ca here gazî gilavî ke, bêje Axa bi lez gazî te dike !

Mexsûd - Vê sehetê Axa ! /tirçikekê dide xwe û diçe/.

Axa - Hela bira gilavî jî bê, çika aqilê wî çî dibire ? Ew merîkî wisan e, wekî çare ji hemû tiştî ra dibîne, herge lazim e bertilê hildide, ruşwetê dide, lo hela wextê lazim e bextê xwe jî dişewitîne.

Zozan - /Ne ewqas bedew e, lê kincê şar-qutîn lê ne, di nava zêr û zîva da winda bûye./ Bi hêrs tê hundir.

Elî Axa - Qîzê Zozan, eva çiqas we' de ye tu nehatibûyî dîwana min. /Bi şikberî/ Dibe tişteq qewimiye ?

Zozan - /Bi hêrs/ Tişteq neqewimiye, çî biqewime jî dîsa ji rûyê te da ye, tu tiştê nelirê dikî, xelq caba ser min da dişîne.

Elî Axa - Cabê çî keçê, kê çî ji te ra gotiye, ca ji min ra bêje, kê cab ser te da şandiyê, ez ji heqê wana bême der, heqê kê ye li kêfa nav-mamûsa min keve.

Zozan - Îzina kesekî tune li kêfa nav-namûsa te keve, lê izna te heye, wekî li kêfa nav-namûsa xelkê bikevî, navê xwe li pey qîzê xelkê xî !

Elî Axa - Keçê, te ez birim kirim e hevalê wan tûzîka, çima ji bîra te çûye, wekî ez Axa me.

Zozan - Çima, wekî tu Axa yî gerek e tu dinê hûfî xwe bikî, çî ye ?

Elî Axa - Canim, zêde-zêde xeber mede, tu giliyê xwe bêje, çika giliyê te çî ye û ji van dera here, min gazî meriya kiriyê, merî ê niha bêne cem min.

Zozan - Eva çend meriya ser minda gilî şandin, wekî mêrê te diçe pêşiya qîz û bûkê me. Niha jî dê û bavê Eyşê gilî ser min da şandine, wekî tu çuyî pêşiya qîza Rizgan, Dîlberê.

Elî Axa - Canim, tu û wana ji riya Xwedê ketine, kê çûye pêşiya Dîlberê, dibên ro diçe, qeda naçe. Eva bendana min û wana.

Zozan - Him diçî pêşiya qîzê xelqê, him jî xwe afû dikî. Tê niha bêjî ez ne çûme pêşiya qîza Zurbê, yanê jî pêşiya bûka Şikrî, Zilfo jî, ez kîjanê bêjim, kîjanê nebêjim, ez me'rûma Xwedê nizanîm bi ku da herim.

Elî Axa - Keçê, tê ji vêderê bicihimî herî, an na ezê rabim ser û guhê te melhut kim. Tu kulfet î, here di mala xwe da rûne, tu wî çaxî dikarî xeber dî, kê çaxê nanê te tune, ava te tune, tê wê di nav zêr û zîva da winda bûyî, îdî çî dixwazî, ji Xwedê qedê dixwazî ?

Zozan - Bira ez di nava xelqê da nebime sosret, zêr û zîvê te ji min re ne lazîm in. Her carekê ez seh dikim, wekî te gilî ber qîz û bûkê xelqê avêtine, an na çûyî pêşiya wana, ez dibêm : Xwedê, bira erd biqelişe, ez tê de herim ; bes e, ez vê sosretiyê îdî nikarim bibim !

Eli Axa - Xwedê hebînî, dewsa min tu çima di erdê da diçî, kê mêr e bira bê bi min ra xeber de. Xwedê hebînî, çima giliya ser te da dişînin ?

Zozan - Heyran, meriyê mînanî te ber xwe nakevin, wekî şerm bikî, tê giliyê wisa bikî, tu wê îdî kurê xwe tînî ber zewacê, sibê nebî-nebîçirkê te dê hebin, axir tu xortek nînî. Wekî tiştê wisa dikî. Heyran, herke dixwazî yeka dinê bînî, xwe ez ne bêxweyî me, ezê jî herim mala bavê xwe.

Gilavî - /*Merîkî aşxorkî, kincêd kurmancî lê, qure-qure tê hundur*/ - Selam, Axê min !.

Eli Axa - / *Tevhevbûyî*/ Selam maqûl, kerem ke rûne. Zozan, tu here, ezê bême malê, emê xeber din. /*Zozan bi hêsir ji otaxê derdikeve*/.

Gilavî - /*Bi lawkayî*/ Çi bûye, xanim çima hêrs bûye ? Canim, ev jin bela serê meriv in, wekî bihêlin ewê sibê hetanî êvarê bê nan û av xeber din.

Axa - Welle, tu rast dibêjî, ewana bona xeberdanê hatine dinê, ya dinê jî xêncî me gere tav li ser yeke dinê nekeve.

Gilavî - Axê min, meriyê aqil li vê dinê ew e, wekî bi jinê ra nekeve huncetê, xêr ku kete huncetê, mala wî dê xirav be. Here, eger dikarî pê ra lawikaya bike û ya xwe jî di binî va zanibe, dilê te çi dixwaze bike, emê ji vê dinê çi bibin. Axayê min, tu kêfa xwe neşkêne, niha giliyê xwe bêje, hêrsa jinê jî mîna kela dîzê ye, ew zû kel diçe û kela wê jî zû datîne.

Axa - Canim, welle giliyê te ye, yê kurê camêra tu yî, wekî serê xwe ji jina ra danaynî. Yek e, çi bêjî, çi nebêjî ew naxape.

Gilavî - Vê sibê çi qewimîye, xulamê te lezo-bezo hat, ez ji xewê rakirim, go axa bi lez gazî te dike. Min go çi ye kuro, dibe savar sar dibe. Go : welle tu savar tune, lê axa gazî te dike.

Axa - Lo mala te ava be, tu çiqas radizêyî, ji meriyê çaxê te ra gerek e şevê ancax çar-pênc sehetan razên.

Gilavî - /*Bi ken*/ Lo maqûl, ne meseleke me awa heye : dibên Kurmanc birçî ye, xew jê ra çi ye, Kurmanc têr e, xew jê re xêr e.
/ *Bi lawikayî* /, Axê min, tu giliyê xwe bêje, lê ji bîr meke ji xulam ra bêje bira ji me ra çayê, qawekê bîne.

Axa - Lo mala te ava, ca tu xwe di şerma xwe da bigre, çay û qawe narevin, lê tu gelekî ji zikê xwe hiz dikî, ha !

Gilavî - Axê min, em mane, ew zik, gerek e em rind miqatîyê li xwe bikin, mêrê mezin zû dikevin, lê zaro bi çilma pozê xwe jî dikarin bidebirin. Em bêjin, ez ji te mezintir im, ya min û te xwe nabe yek.

Axa - *Mexsûd ! /dike gazî/, kuro ji me ra çayê qawê bîne !*

Gilavî - Axê min, aqilê te çi dibire li dinê, bîna şer tê, tu were şer bibe, emê ji dest û pîya herin.

Axa - Emê çima ji dest û pîya herin, xwe me naşînin ber şer, wekî em ji dest û pîya herin, kê ji dest û pîya diçe bira here.

Gilavî - Wisa nebêje, axê min, her şerek bi xwe ra ziyane tîne, ji şera gişk jî li ziyane dikevin, padişa, ku padişa ye, dîsa li ziyane dikeve.

Mexsûd - */Sênî di dêt da tê hundir, çayê qawê datîne ber Axê û Gilavî, diçe/*

Gilavî - Kuro Mexsûd, çayê germ xwey ke, îro kêfa min ji çayê heye, ezê çend fîncana zêde vexwim.

Mexsûd - Axa, min semewir teze avêtîyê, çiqasî vedixwî, vexwe, bi saya serê Axê her tişt jî heye.

Axa - Eylaz, lê tu qe nabêjî, te seba çi gazî min kiriye, gilî-gotinê te çi ne ?

Eylaz - */Bi lawikayî/* Hela ro neçûye ava, şev jî dirêj in, tu ditirsi, wekî ez giliyê te nebihêm, de niha bêje, çika giliyê te çiyê, ez jî zanim te seba xêrê gazî min nekiriye.

Axa - Welle, ez jî qet nizanim çi bêjim.

Eylaz - Camêr, heta niha tu bi lez diketî, îcar nizanî çi bêjî, qet tişt nake, ezê vê fîncana çayê jî vexwim, heta tu giliyê xwe li hevdatinî.

Axa - Mala te ava be, ew xeysetê te ye, meriv çi dibêje, tu giliyê meriv tirane digrî.

Eylaz - Axê min, wekî li vê dinê meriv hinek jî heneka neke, wê çawa roja wî derbaz be. Tu dizanî di vê êlê da ez û tu ne, kirîn-birîna êlê di destê me da ne ; bêje çika em çi bikin ? Tu dizanî, serê min û kura jî di oxira te da ne, tu çima ber xwe dikevî ?

Axa - Xwedê serê te xwey ke, lê dixwazim gilîkî ji te ra bêjim, gerek e tenê di orta me da bimîne.

Eylaz - Ji sola xwe ra bêje camêro !

Axa - Ezê ji te ra bêjim, tu jî hela di ser vê pirsê da bifikire.

Eylaz - Lo mala te ava be, seba te ez dikarim qe bê duşurmîşbûn jî bikim.

Axa - Na Eylaz, eva gilîkî wisan e, wekî em gerek e aqilanî bikin, an na emê di nava êlê da bibine sosret, hurmeta me dê bikeve.

Eylaz - Canim, Xwedê sosretiyê nede, heta niha em kîngê bûne sosret-robot, wekî îro bibin.

Axa - /*Hinekî bi şerm*/ Tu dizanî, wekî ez ji Eysê jina Memê hez dikim, em çawa bikin, ku ecêbekê bînin serê Memê, wekî Eysê ji min ra bimîne.

Eylaz - Rastî jî pirseke çetîn e, em wekî wî serwinda kin, paşê wextê te Eysê ji xwe re anî, cimaetê e'se bêje, bi destê wî Memê hate serwindakirinê.

Axa - A, bona wê yekê jî min gazî te kiriye û bi te ra dixwazim şêwrê bikim.

Eylaz - /*Bi fêlbazî destê xwe li hev dixê*/ Me ji gelek tiştê re çare dîtiye, emê ji vê pirsê re jî çarekî bibînin. Kuro Mexsûd, /*dike gazî*/, çayê bîne. /*Mexsûd çayê tîne dide ber*/. Axê min, kuştin jê re dest nade, ya girtinê aqilê min nabire, çimkî bona wî bigirin, manî tunene.

Axa - Ez ji te razî me, lê em çi bikin ? Ez jî difikirim, rê ji riya dernaxim.

Eylaz - Axayî sax be, were em tişteki awa bikin.

Axa - Bêje, çika tu çi difikirî ?

Eylaz - Ji min esker dixwazin, ezê hema îro gazî kimê, bêjimê da wekî karê xwe bike, tê herî eskeriyê. Ezê bişînimê cîkî wisayî dûrî-derez, wekî Eysê tenê di xewna xwe de bibîne. Tu bi xwe jî dizanî, wekî eskeriya niha jî 7 sal e, kê zane 7 sala kî sax bimîne, kî bimire.

Axa - /*ji cî radibe diçe eniya Eylaz*/. Welle tu rind fikirî, şîrê te xwarî li te helal be. Lê tu zanî, wekî pêşkêşa te jî li ser min, ha...

Eylaz - Canim, ji bona pêşkêşê şerm e, tu bi xwe pêşkêş î, çima ji bîra te çûye, te çi qencîke mezin bi min re kir, wextê ewî kûçikê Eslan çû got, wekî bertil daye min, ku ji te nebûya, ji xwe wê ez him ji gilavîtiyê derxistima,

him jî bigirtama, anê em bêjin çiqas giliyên wisa hatine ber destê te, te bindoşek kirine.

Axa - Ez borcdar im, Eylaz, ne axir di êlê da tu jî ne parîkî piçûk î, tu jî not-la şûrekî dudewî li piştta min sekiniyî. Çima van giliya birê te ji bîr dike, lê ji bona çi min ev gilî qe ji birê xwe re jî ne gotine, tenê ji te re dibêjim.

Eylaz - Kuro Mexsûd ! /*dike gazî, Mexsûd tê hundir*/, here mala Weta pîr, bêje Memê kurê wê, bê gilavî li mala Axê de rûniştiye gazî te dike, bira ne-sekne, bê.

Mexsûd - /*Tirçikê dide xwe*/ . Vê sehetê, Axa !

Eylaz - Wekî ew geda hate vira, tu qet dengê xwe nakî, yanê xwedêgiravî haya te ji tiştêkî tuneye. Hela hergê dikarî tu li piştta wî xeber de, yanê gunê xwe pê tîni, hemin ya dila jî bira di dila de be.

Axa - Ser çavên min, Eylaz.

Eylaz - De bira here yeke xwe bêje, dû da jî ya me. Axa, lê tu hay ji Eysê heyî, ewê ji te re bê, lê wekî li hêvîya mêrê xwe ma, xwe tu niqarî bi zorê binî.

Axa - Eylaz Can, çima nizanî, çima te sistiya jina ne dîtiye,. Emê pîrika Hevsê binin, çend zêra bidinê, bira «li kûpê xwe yê sêra» siyar be, here mala Eysê, tu binhêrî, ew di nava çend roja de wê çawa ji rê derxe û ji min re bîne yolê.

Eylaz - Axa, welle, aqilê min ji vê yekê dibire, çimkî ew di vê êlê da kîjan qîzê û bûkê bixwaze, dikare ji rê derxe.

Axa - Ya dinê jî, wextê wê di derheqa hebûnê, zêr û zîva de gotê, ewê bi der-bê ra temê xwe biguhêze ; ya dinê jî ewê bibe jina Axê êlê, ne jina tûzîkekî tî-birçî.

Eylaz - Wisa nebêje, Axa, cimaet dibê : «Jin jî hene, jinkok jî hene, seba navnamûsa xwe qe tûyî ser zêr-zîv jî nakin.»

Axa - Tiştêkî nake, bira ew kelb ji vira biqewire, here, ew şuxilê paşê ye.

Mexsûd - /*Tê hundir*/ Gilavî sax be, min Memê anîye, bê hundir ?

Eylaz - Bêje wî bira bê.

Memê - /*Kincên teze li xwe kirine, simêlkî qeytanî lê ye*/ . Selam, gelî Axa. /*li ber wana temene dibe*/.

Axa - Kerem ke rûnê, Memê min, qe halê diya te çi ye ? Dinhêrî Eylaz, Memê çawa bi derbekê ra mezin bû, çend sal pêş da ew parî tîfal bû.

Eylaz - Dinya wisan e, Axê min, karik ji xwe di bin selika da namîmin, mezin dibin.

Axa - Bavê wî belengazî li ser talan hate kuştin, lê eferim ji diya wî ra, ew li ser tîfalê xwe rûnişt, mezin kir. Memê lawo, dibên zewicî, rast e ?

Memê - /*Bi şerm*/ Erê Axa, rast e.

Axa - Xudê li hev bîne, lawo !

Memê - Zehf razî me Axa, Xwedê kurê te bihêle.

Axa - Lê tu li kî derê yî, çi şuxilî dikî, qe rojekê bi ser me da nayê.

Memê - Malim, Axa, ancax şuxilê malê pê ra dighînim, de tu dizanî halê me gundiya : cot in, cobar in, dewar û pez e, hemî şuxilê malê jî notla qulê dîwaran in. Yekê digrî, ya dinê vedibe, şuxil bi ber şuxil va dertê.

Axa - Rast e lawo, qaraniya malê çetîn e, wekî di stuyê mêriv da be, ew jî merekî tenê.

Memê - Axayî sax be, em jî diqacqicin, wekî ji xelqê paş da nemînin, xwe ji şîn û şahiya daneynin.

Axa - Eferim lawo, bavê te jî wisa pêciryayî bû, em bêjin, tu parî tîfal bûyî, wextê bavê te hate kuştin, bîra te nayê.

Eylaz - Memê, tu dizanî, wekî min seba çi gazî te kiriye ?

Memê - Welle nizamim, Axa, wextê xulamê Axê hate pey min, diya min jî ecêbmayî ma, wekî gilavî çîma gazî min dike.

Eylaz - Lawo, kaxezê te hatine, tu gerekê herî eskeriyê.

Memê - /*Bi dilşikestî*/. Lê diya min pîr e, jîna min cahil e, wê çawa bin ?

Eylaz - Wê çawa bin, ewê di mala xwe de bimînin, hetanî tu têyî.

Axa - Tu nikarî hinekî vî şuxilî paş xî, ne axir xort teze zewiciye, li ber miraz e.

Eylaz - Axayê min, ev fermana min nîne, eva fermana dewletê ye. Ez qe

dikarim paş xim. Xwe Memê tenê nîne. Wê hela gelekê mînanî wî jî herin eskeriyê, çima ewana kurê dê û bava nînin ?

Axa - Eylaz, hilbet ez ji te fam dikim, lê herge mecal hene, qene çend meha paş xe.

Eylaz - Axa, evî şuxulî ez tenê dikarim heftekê paş xim, heftekê şûn da ezê kaxezê wî bidimê, ew gerek e here.

Memê - /*Bi melûlî*/ De qirar qirara dewletê ye, ezê idî çi bêjim, dest diçe ber destê dewletê ?

Axa - Memê, bêje diya xwe û kufleta xwe, wekî kêmasiya çi dibînin, bira ser min de bîn, ez ji wana tu tiştî teksîr nakim.

Memê - Zehf razî me Axa, ew kulfetên wisa nînin, wekî seba tiştê herin ber derê xelqê.

Axa - Lawo, çima tu min xelq hesab dikî, ne axir ez Axê we me, ez û bavê te tevayî mezin bûne, em bêjin wextê bavê te mir, min hindik komek daye diya te ?

Memê - Tu kurê Axa, bavê min yê kesîba, we çi hevaltî bi hevra kiriye ? Em bêjin niha ez û kurê te, em dikarin, bi hevra hevaltîyê bikin ? Naxêr, nikarin. Kurê kesîba bi kesîba ra hevaltîyê dike, kurê dewletîya jî bi dewletîya ra hevaltîyê dike.

Eylaz - Memê, de niha here, karê xwe bike, wekî tê herî eskeriyê.

Memê - Pak /*Memê diçe*/

Eylaz - Bira here bizanibe, wekî dew birê mast e, te dît hela serda jî çawa berzeq berzeq xeber dida, digot ew kulfetên wisa nîne, wekî herin ber deriya. Heta tu herî, bêyî, çika tê wana bibîni, îcar wê neçne ber deriya.

Axa - Tiştê nake, dilê wî tije ye, bira hinekî jî zêde zêde xeber de.

Eylaz - Te ne dît, kulê çawa di dilê wî da hene. Kurê Axê û kesîba çî wan bi hev ketiye, yanê hûn çî dixwazin, dikin.

Axa - Lê Eylaz, tu zanibe, wekî ew her tiştî fam dike, zane ku ev şuxilê destê me ye.

Eylaz - Lo hela çawa dixwaze, bira hema wisa jî texmîn bike, emê ya xwe bikin, paşê çi dibe, bira bibe. De Axa, ez çûm, bira şuxilê te jî açix be !

Axa - Ez zehf razî me, maqûl, bira Xwedê me ji hev nede şermê. /Eylaz diçe/.

(Perda tê dadan.)

* *
*

PERDA DUDUWAN

/Mala Memê, maleke kesîb, textek li rex dîwêr e, carcimeke kevin li ser e, li kêleka dîwêr dîz, kûp cîwar kirine, çend kursî danîne orta malê. Wetê destê xwe kiriye nav kêleka xwe, bi hêrs li nav malê diçe tê/.

Eyşê gore di dêst da, çê dike.

Wetê - /Kincêd kurmancîyê heznî lê ne/. Eyşê lawo, tu dibêji gilavî çima gazî Memê kiriye, ew jî di mala Axê de. Hebe tune be, ewana dixwazin dîsa şer û dawekî tev rakin.

Eyşê - /Kincine kurmancîne bedew lê ne, gora çê dike/. Çima Memê, çi kiriye, me kurê wan kuştîye, wekî şer û şiltaxa bavêjine me ?

Wetê - Ewana bira nebêjin ez kevnejinek im, çi bixwazin dikarin bînine serê me, ezê wana di nava êl û eşîrê de bikime sosret, giliyê wana bighînime text û tacê padişê.

Eyşê - Dayê, ev axa-beg çi ji cimaetê dixwazin, malê yekî dibin, bertîla ji yekî din dixwazin, heta jin û zarê wana jî zordestiyê li zarên kesîb dikin.

Wetê - Tişteki nake lawo, kê zor û zulmê, şer û şiltaxa dike, ew yek tê pêşiya wana, ewê rojekê bi ser bela xwe vebin.

Memê - /Bi hêrs-hêrs tê hundir, li ser text rûdine û cigarê dikişîne/.

Wetê - Lawo, ewana çima gazî te kiribûn ?

Memê - /Bi hêrs/. Qet, hema wisa gazî kiribûn.

Wetê - Hilbet, çima gazî te kiribûn, çimkî ewana ji bona xêrê gazî meriya nakin.

Memê - /Bi hêrs/ Min dişîne eskeriyê, îcar te seh kir ?

Wetê - Eskeriyê ? /di orta malê diçe û tê/. Lê te ne got, wekî diya min pîr e, kulfeta min cahil e, kê wê wana xwey ke. Çiqas hevalê te hene, ku neçûne

eskeriyê, hema ewana jî te dîtin.

Memê - Na, min xwe kerr kir, min go ez şa me, wekî hûn min dibin ! /*bi eks dibêje*/.

Wetê - Lo lawo çima bi hêrs xeber didî, min hema wisa pirsî, çimkî di vê yekê de ez tiştêkî dijminatîyê dibînim.

Memê - Gotin ji bona wan decala çî ye ; ewana, ku inyata xwe kutane yekî, îdî notla meriva bernadin, hetanî diranê xwe di wî da nekine xwarê.

Wetê - Erê welle wisan e lawo, lê çima te çavê wana rêtiye, wekî li te kirine inyat ?

Memê - Çima tu nizanî, dayê, xortekî êlê wekî kinceke temîz li xwe bike, an kulfeteke baş bistîne, lê dikine inyat, hetanî ew serwindayî dikin, an ne jî sekesiz dikin.

Wetê - Lawo, belkî Xwedê bi bextê wan re nîbe, belkî ewana bela xwe li ber piyê xwe bibînin.

Memê - Lê dayê, ewana stûr bûnin, Xwedê jî bi meriyên wisa nikare, ka evdê ku pê bikaribin ?

Wetê - Erê lawo, welle xebera te ye, eva dinya zorban e.

Memê - Dayê, lê eva dîwana zora û zorba nîne, wê axê êlê roj nava nîvro bajo pêşiya xelqê, giliya ber qîz û bûkê xelqê ra bavêje, hela wextê em dergîstî bûne jî, çend cara gilî ber Eysa bûka te re jî avêtine.

Eysê - De ewî jî caba xwe rind sitend. Welle min wisa berî wî dayê, wekî kûçika nan ji destê wî nedigirt. Bira nebêje ez axa me, wextê cinê min bigre, ez bavê xwe jî nas nakim. Ya dinê jî ez sola Memê bi serê bavê wî re naguhêzim.

Memê - Hela wextê gilavî gazî min kir, ew jî li wê derê bû, henek dikirin, ji xwe va hê li piştê min digire, digot Memê li ber miraz e, tu nikarî eskeriya Memê paşve xî. Ji ewî tirê ez nizanî, wekî eva temam şuxilê wî ye, eva gişk ewî teşkîl kiriye. Hela ser de jî digot, wekî herge diya te û jina te kêmasiya tiştêkî dikişînin, bira bi ser min de bên, ez ji wana tiştêkî teksîr nakim.

Wetê - Lê te ne got bira destê te bi don be, li serê te be ; diya min û kulfeta min têne ber derê kûçikê mînanî te ?

Memê - /*Bi hêrs*/ . Welle, çawa lazim e min cawaba wî da.

Eyşê - Memê, tu qet nefikire, here eskeriyê, rind qulix ke, zû were, heft sala na, sed salî be jî ezê li hêviya te bim, ezê pîra diya te jî notla ronaya çavê xwe xwey kim, nav û namûsa te jî bilind bigrim.

Wetê - /*Digrî, bi desmalê çavê xwe paqij, dike*/. Xwedê, eva çi zulm e, meriv zavê çend roja jî nehêle, di mala xwe de bimîne, wekî bi mirazê xwe şa be. Min caniya xwe ya ter û can da ser wî, ew bi parsê-pûrsê xwey kir, mezin kir, gîhande mirazê wî, îro jî destê me ji hev dikin. Xwedê tu qebûl nekî ji sebebê me ra.

Eyşê - Tiştêkî nake, dayê, ber xwe mekeve ! Sal in wê bên û herin, rojekê jî te hew dît, wekî Memêyê te hat, dîsa şayî kete mala te.

Wetê - /*Bi girî*/. Erê lawo, sal in wê bên û herin. Lê gelo wê çawa herin, dîsa çavê diya te ya belengaz wê li rê û dirba biqerimin, ezê li ser rê û dirba bisekinim, kê bê û here pirs û pirsiyara Memêyê xwe bikim, lê gelo kê wê pirs û pirsiyara min re bine ? Xwedê tu çima ruhê min nastinî, wekî ecêbê awa li ber çavê xwe nebînim.

Eyşê - /*Bi kelogirî*/. Dayê, bes e, li ser oxira Memê de megirî, girî xirab e, hinekî jî ber xwe bide.

Wetê - Ez qurbana te bim, Eyşê, dil e, nasekine, ez jî dixwazim li ser riya Memê xwe de negirîm, lê nikarim, lawo.

Memê - Dayê, meriv li ser miriya digrî, li ser saxa nagirî. Çi bû ji te re, xwe min nabin dar dakin ?

Wetê - Bira sebebê te dar dakin, lawo, wekî îro min şîna wana bikira.

Memê - Dayê, de zû bike, kincên min dagrin, ew kûçik dê niha meriya bişîne pey min.

Wetê - /*Bi kelogirî*/. Eyşê, lawo, de zû bike, xurca Memê bine em dagrin. /*Eyşê gava xurcê tîne datîne ber dê, kela Wetê hê gur dibe, digrî*/.
.

Memê - Dayê, de zû bikin, wextê giriyê nîne.

Wetê - /*Ji kêleka xwe gore û lepika hildide*/. Ha ne lawo, eva gorê te, miqatî xwe be, lingê te necemidin, eva jî lepikê te, eva kincê te yê binîda, eva kincêd te yê serda. Eyşê lawo, ca xwarina riya wî jî bine têke xurcê, kê dizane delalê dilê min dê riya çend qonaxa here.

Memê - Dayê, meriv ji mala xwe derket, îdî dûr û nêzik yek e.

Wetê - Erê lawo, belkî diya te kor û kotî be.

Eyşê - /*Xwarinê tîne*/. Ha ne eva kade ye, eva hewle ye, eva penêr e, eva jî nan e.

Wetê - /*Radibe ji ber pişta xwe kîsikekî derdixê, tiştekî jê derdixê û dibêje*/. Memê, lawo, hela di bûktiya min de ev çend zêrê hanê bavê te dane min, got, Memê min mezin bû, bidê. Min ew heta niha xwey kirine, dest nedanê, de hanê hilde hilde, welatê dûr î derez e, dibe li te lazim bê, hezar û yek olecaxê dinyayê hene ; herge lazim be, bide xwe xilas ke, were.

Memê - Dayê, ez wan zêra nabim, ez mêr im, kîderê jî hebe ezê serê xwe xwey kim, tu hilde ewê lazimî we bên.

Eyşê - Hilde, Memê, hilde, bira di dilê diya te de nebe xem. Em di mala xwe dan in, şikir mal-halê me pirî-hindikî heye, emê xwe pê xweykin.

Memê - /*Zêra hildide*/. De wekî ji we ra ne be xem, hanê, nivê min, nivê we /*ew nivê zêra dide Eyşê*/.
/

Eyşê - /*Ji ber pişta xwe desmaleke morîkirî, neynikekê derdixê*/. Memê, hanê vê neynikê û vê desmalê çawa bîranîn hilde, lê miqate be winda mekî.

Memê - Eyşê can, meriv qe pêşkêşa wisa dike ? Ew jî pêşkêşeke mînanî pêşkêşa te ?

Memê - /*Ew jî ji cêba xwe desmala xwe derdixê*/. Hanê Eyşê, eva jî desmala min ji te re pêşkêş, wextê ez dikevime bîra te, derxe hevekî serda mêzeke, bira xemê dilê te bela bin. /*Eyşê dide ser dilê xwe û dike paşla xwe*/.
/

Dibe ringe-ringa denga, ber derî du ersewil têne hundur.

Ersewilê yekê - /*Yekî hupizî ye, kincê eskeriyê lê ne, tiving di dest da ne*/. De zû bike Memê, lawik li hêviya te ne, gilavî em şandine dû te.

Memê - Çima ezê birevim, wekî gilavî hûn şandine pey min ?

Wetê - Gilavî, wekî merivekî wisayî rast e, ew çima kurê xwe, kurê axê naşî-ne eskeriyê ?

Memê - Giliyên wisa çima dibêjî, eskerî jî, hemû olamê dewletê jî bona me kesîb û kûsîban e, ew ji bona dewletiya nîne.

Ersewilê duda - Canim, tu çima ji me ra dibêjî, em jî merîne mînanî te berdestî ne. Çi ji me ra dibêjin, em wê jî dikin. Ji me re gotine herin Memê bînin, em jî hatine. Hergê naxwazî, bêje, wî çaxî emê ya xwe bikin.

Wetê - Hûn xwe wisa efû dikin, hesêvankî hûn hindik li serê xelqê dikin, xelqê dikutin, mal-halê wan dibin, îro jî hatine dibêjin em merîn in berdestîn in, çi ji me ra dibêjin, em jî dikin. Belkî bêjin herin xwe di gelî da bavêjin, hûnê wisa bikin ?

Ersewilê yekê - Na, xwe em ji riya Xwedê neketine, wekî serê xwe li diwêr xin. Dayê ew e pêşekê me, wekî em, bi gotina wana nekin, ewê me ji xebatê derxin û zarên me dê tî-birçî bimînin, îcar jî yekî dinê wê li me xe.

Memê - /radibe ser piya/. De dayê, Eysê êdî wextê dem û xatiran e, ezê zû-zû we ra name bişînim, hun jî min ji bîr mekin. /Ew xwe pêşiyê davêje pêştra dê ; dê bilind digrî, nîfira li Axa û bega dike. Paşê xwe davêje pêştra Eysê, xurca xwe hildide û ji mal derdikeve/.

Dibe kûrekûra Wetê û Eysê.

Perda tê dadan

* *
*

PERDA SISIYA

Mala Memê. Heft sal derbas bûne, hebekî guhastin ketiye nav malê, Weta dê pîr bûye, Eysê jî îdî qîzeke bûkîn nîne, jineke bi qedemê xwe ye. Wetê li ser text rûniştiye, tizbiya xwe dikşîne, xêr-şer-xudê ...

Wetê - Eysê, îdî heft salê Memê tamam bûne, lê kanî qet ser û beratê wî tune, qet kaxezeke wî jî tune.

Eysê - Tişt nake dayê, ewê îdî li kîderê hebe, Memê ê bê.

Wetê - Eysê, ez ewqas bêsebir bûme, wekî bawer nakim Memê xwe bibînim.

Eysê - Dayê, çima tiştê wisa dibêjî, te ewqas ber xwe daye, nikarî çend roja jî ber xwe bidî ?

Wetê - Na, Eysê, kambaxê tiştên wisa di nêta min re derbas dibin ...

Eysê - Çi nêt, dayê, dilê xwe sax ke, tiştên xirab ji nêta xwe derxe ! Şikir Memê wê bê, emê şayikê di mala xwe de deynin.

Wetê - Heyran, çi tê bira bê serê min, bira ez derdê we nebînim, lê hûn derdê min bibînin.

Eyşê - Dayê Can, tu çima wisa dibêjî, bira tu jî sax bî, em jî sax bin. Dayê, wekî Memê bê û me weha sax û silamet bibîne, wê çiqas şa be, wê per û baskê wî tunebin bifire.

Wetê - Erê welle, wê gelek şa be, bira ew roj bê, bira Xwedê jî ruhê min bistîne.

Eyşê - De bira dijmin jî bimrin, biteqin, ewana çî nêt danîbûne pêşiya xwe, jî wana ra li hev ne hat, Xwedê çawa li situyê wana xist.

Wetê - Te dît ewê Memêyê min şande eskeriyê, çawa li ser bela xwe vebû, no-tila kûçika geve kirin. Xwedê min qurbana nav û namûsa te ke, te kolosê Memê di nava pismama da bilind xwey kir.

Eyşê - Dayê Can, here razê, tu gune yî, ber xwe mekeve, zehf çûye, hindik maye, te hew dît Memê rojekê jî hat.

Wetê - Erê lawo, welle ez westiya me, ez herim razim, şeva te bimîne xweş. /Wetê diçe/.

Eyşê - Belengazê çiqas bêsebir bûye. Xwedê xirab ke, ceger e, çetîn e. / Ew jî ciyê xwe çêdike, radibe razê, demekê çira vêsandine, xêlekê şûnda dengê kutana derî tê/.

Eyşê - /çira vêdixe, dike gazî/. Ew kî ye vê şevê derê me dikute ?

Memê - /Dengekî ji dûr tê bihîstinê/. Ez im, Eyşê.

Eyşê - Tu kê yî, ez vê şevê derî venakim.

Memê - /Deng ji derva tê/. Eyşê, tu min nas nakî ? Ez Memê me, kurê Weta dê me, kilê çavê Têlî Eyşê me.

Eyşê - /Dudilî dibe, xwe tevhev dike, diçe derî lê vedike, Memê tê hundir, xwe davêje hemêza Eyşê. Eyşê jî Memê hemêz dike, hêsirê şabûnê di çavê herduwan ra jî davêje/. Wey Memê Can, ez ji herdu guha kerr bûbûm, ez jî herdu çava kor bûbûm, min çawa te nas nekirî.

Memê - /Bi şabûn/. Eyşê Can, eva 7 sal derbas bûne, teyê ji kîderê dengê min nas kira.

Eyşê - Memê Can, tu hespa xwe bikişîne aliyê tewlê, ez jî ji te re nan bînim, tu jî rê hatî, niha birçî yî/. Memê diçe. Eyşê nan, xwarinê dide ser texte/.

Memê - /Tê hundir, dîsa xwe davêje peştra Eyşê/. Eyşê Can, min bêriya te kiribû.

Eyşê - Memê Can, tu bizanibe te çiqas bêriya min kiribû, deh cara jî zêdetir min bêriya te kiribû, de rûnê, nanê xwe bixwe.

Memê - /*Memê rûdinê, lê dest bi nanxwarinê nake*/. Eyşê Can, lê ka pîra diya min, here gazî ke bira bê, bêje kurê te Memê hatiye.

Eyşê - Memê can, pîra dê razaye, gune ye, emê sibê bêjinê, bira şa be. Niha ez naxwazim deng lê kim. /*Ew ji bona wê yekê weha dibêje ku têr bi hevdu şa bin*/.

Memê - Wekî te niha bigotayê, wê pak bûya, lê wekî dibêjî sibê, bira giliyê te be. Ê, de bêje ! Eyşê can, qet êdî çi heye, çi tune ye. Di nav êlê da kê sax e, kê miriye ?

Eyşê - Di nav êlê da çi hebe, ew kelbê Elî Begê, wekî şev û ro li pey xelqê diçû, lê dan kuştin, wisa jî pê ne hesiyan kê ew kuşt. Ew gilaviyê tu şandî eskeriyê, ew jî ket, gever bû.

Memê - Wisan e Eyşê Can, kê xirabîya xelqê dike, bi xwe li ser bela xwe vedibe. De bêje, halê we çawa bû, we qe korlixî nekişand ?

Eyşê - Me qet korlixiya tu tiştî nekişand, me ji xwe re ekin-tîknê xwe dikir, pê wilo diçûn.

Memê - Eyşê, Xwedê kî Weta dê zehf pîr ne bûye, gelo li ser gav û çavê xwe ye ?

Eyşê - Memê Can, lê pîr nebûye, eva 7 sal derbas bûne, şev û roj çavê wê li riya te bû. Kê diçû-dihat ewê pîrsa te dikir, çiqas roj e xewnên te didîtî.

Memê - Eyşê Can, de ciyê me deyne, em razên, tu dizanî min qonaxa 7 roja qedandiyê, min hespê xwe yî belengaz jî hindik mabû biteqanda, çimkî min şev û roj dajot, wekî zû bighîjme we.

Eyşê - Vê sehetê Memê, ezê ciyê te deynim. /*Eyşê diçe piş perdê*/.

Memê - /*Li nav malê diçe tê, dor û bera dinihêre*/. Xwedê kesîbtîyê xirab ke, lê eva hal e, em tê da dijîn. Tişteke nake, Xwedê rehîm e, dibe ku Xwedê rojekê jî bide me, emê jî dewletî bibin.

Eyşê - /*dike gazî*/. Memê de were, ciyê te hazir e.

Memê - Vê sehetê, Eyşê. /*Ew diçe, demekê seyr dike, dibe tarî, paşê dibe ronahî*/.

Wetê - *Kincine heznî lê ne, piştta wê ketiye ber, bi ecêbmayî tê hundir, ji*

xwe re dibêje/. Mêvanê Xwedê ye, hespê xwe li serê tewlê girêdaye, eva ji çek û silihêd wî ne. Lê ew bi xwe kanê ye ? Wekî nivê şevê mêvan hatiye, Eyšê çima ji min re ne gotiye ? */Ew hêdî hêdî ber bi perda ciyê Eyšê diçe/.* Çika ez ji Eyšê pirs kim, eva kî ye hatiye. */Ew perdê dikişîne, Memê û Eyšê li ser text paldayî dibîne, lê Memê nas nake û paşda vedikişe./* Ev çi ye weyî Eyšê, te paşî Memê zenda xwe ya morî-mircan daye ber serê kurê xelqê ? Şerm ji te re Eyšê, ne te digot ezê kolosê Memê bilind xwey kim, ev bû sozê te ? Tû, qeda bê li eslê jinê ye. */Ew tev-hev dibe/* De tuê niha ji xwe re bibînî, te hatiye peyî namûsa Memêyê min kiriye. */Ew ber bi tivingê diçe, tivingê hildide/.* Ezê niha berî qefesa wî dim, bira cî bi cî can de. */Ew hinekî difikire, tiving ji destê xwe datîne/.* Na, wê deng li dinê bela be, wê bêjin bûka wê bênamûsî kiriye û kolosê Memêyê min wê berjêr be. */Ew ber bi rimê diçe, rime digre destê xwe, hildibire/.* Xwedê xirab ke qeweta jinê, tu were qefesa wî bi carekî xilas neke. */Ew şûr digre destê xwe, ji kalan dikişîne, ewê jî ji destê xwe datîne/.* Dibe wextê lêxistinê serê şûr bighîje dereke Têlî Eyšê. */Ew ber bi soraniyê diçe, ji kalên dikişîne, hêdika ber bi ciyê Memê diçe/.* Eva rind e, ezê deynime ser kevçika dilê wî, ewê di kevçika dilê wî da here, heya bihustekê jî di doşekê de here xwar. */Ew tele-tel diçe soraniyê, li kevçika dilê Memê dixê, nalîn dikeve Memê/.*

Eyšê - /Ji dengê nalînê ji ciyê xwe banz dide. Wextê soraniyê bi xûnê va di destê Wetê da dibîne, dike qîrîn/. Weyê dayê, marûmê, te çi kir ? Ne eva kurê te Memê ye, îro hatiye mêvanê pîra dê ye, îro jî te kiriye mêvanê qebrê ye.

Wetê - Wey lawo, /xwe davêje ser meytê Memê, xwe vedirû, paşê rûdinê kêleka meyt û dinivê je.

*Eyšê - Navê tajîya Memê min Çilê ye,
Selefê siyara diçe tê ye,
Kuştina Memê bi destê dê ye,
Weyla min bêçarê !*

*Wetê - Memê min siyarê Bozê zirav e,
Min nizanibû îro li Eyšê bûye mêvane,
Dayka te gurê serê çiya be, lawo !*

*Eyšê - Şam-Heleb li devê rê ye,
Serê Eyšê bi qurban be,
Memê li hespekî zirav siwar e, rê da tê ye,
Dê çawa kuştîye kure xwe Memê ye.*

*Wetê - Rênga Helebê bi zebeş e,
Memêyê min xweyê Bozê serxweş e,*

Dayika te yê çima li herdu dinya rûreş e,
Dayika te gura serê çiya be, lawo !

Eyşê - Darê lianê li serê rê ne,
Şaxek sêv e, yek hirmê ne,
Kê ecêba ha diye, bînaye
Dê bibe qesasê serê kurê xwe Memê ye.

Wetê - Xwedê çavê te kor ke rû dinê,
Te çawa xeribê xwe yî heft sala bi xwe kire
mêvanê qebrê ye,
Diya te gura serê çiya be lawo !

Destê xwe li serê xwe dixê, li çokê xwe dixê, digirî/.

Eyşê - Îro sisê ye, sibe çar e,
Memê siyarê Bozê zirav e,
Dayikê bi xwe kuştiye Memê xwe ye.

Wetê - /Ew hêdika ji cî radibe/. Ez çûm, Eyşê lawo, ezê bikevime çil û çiya,
bira hirç û gur min bixwin, wekî mezelê min jî tune be. /Ew notila dîna des-
tê xwe bilind dike, dike qîrîn û derdikeve, diçe xwe di zerê de davêje, dibe
hezar tîşî./

Eyşê - /Radibe piya, dor û berê xwe dinihêre, soraniya ku pê Memê kuştin,
hildide/. Paşî Memê êdî saxbûna min ji çira ye, ez paşî Memê herim bibime
bermalika yekî dinê, destê xwe bidime ber serê yekî dinê, na ez jî gerek e
bême rex Memê xwe. /Ew qûz dibe, Memê paç dike, dîsa li dora xwe dinhêre
û xwe bi ser soraniyê de davêje, diçirçire û diçe li rex Memê dikeve erdê./

PERDE

*Li ser hîmê zargotina cimaeta kurda
nivîsî Xelîlê Çaçan Mûradov.
(Serokê Radyoya Kurdî)
Erivan 1980.*

XEBATÊN ENSTITUYA KURDÎ

Derveyî lêgerîn û xebatên zanistî, Enstîtu bi nivîsin, çapkirin û belav kirina kitêb, ferheng, kovar, kaset û sêlikên mûsîqî û filmên bi zimanê kurdî, an li ser Kurdan bilî dibe.

Di milê din de, Enstîtu her vîne (texlît) belge, kitêb, arşiv, foto, diyapozîtîv, kaset û filmên kurdî û li ser Kurdan dicivîne, li pêmahiya (mîrasa) çandîya gelê kurd xweyî derdikeve, dixwaze wê ji windabûnê xelas ke.

Li Enstîtuyê wisa ji fêrên (dersên) ziman û mûsîqî, konferansên nasîna Kurdan, raberî û pişangeyên hinerî tên pêk anîn.

KOVAR

Ji bil «Hêvî» yê, Enstîtu kovarên jêrîn ji çap dîke :

- **Bultena peywendî û agahdariyê** : ji du mehan carekê bi zimanên almanî, fransîzî, îngilîzî, îspanyolî, îtalyanî, kurdî û tirkî dertê. Her hejmareke bultenê dora çil rûpela ye, agahdarî û xeberên karên Enstîtuyê û bendên ku di çapa awrûpayî de li ser pîrsa kurdî derketine dide, dixwaze doza gelê kurd bi cihanê baştir bide nasîn.

Kiriyariya salewextî : 12 dollar

- **MIZGÎN** : kovareke bi kurdî û almanî ye, ji du mehan carekê li Bonnê bi hevkarîya Enstîtuya Kurdî (şaxê Almanyê) û Xaça Sora Almanî derdikeve. Ev kovar bi giranî li ser pîrsên jiyana rojane (saxî, xwendin, hwd ...) yê karkerên kurdên Almanyê ye.

Bihayê hejmarê : 3 dollar

- **STUDIA KURDICA** : Malbenda Lêgerîn a Enstîtuyê vê kovara zanistî ji bo ronakbîrên gelên cîranên Kurdan ji salê 2 caran derdixe.

Hejmara pêşîna kovarê di çile ya 1984 de bi erebî û farisî derketiye. 128 rûpel e. Ewê ji hejmara 2 pê ve beşeke tirkî ji hebe.

Kiriyariya salewextî : 12 dollar.

VIDEO

Enstîtu ewê di 1984 de bi zimanê kurdî 5 filmên video çê ke. Filma pêşîn «Dengê Kurdistanê» (62 deqîqe), bi sîstemên VHS (PAL û SECAM) û Betamax (PAL û SECAM) derketiye.

Bîha : 30 dollar

KASET

Ewê Enstîtu di 1984 de dora 20 kasetên mûsîqîya kurdî derîne. Ji niha ve 8 ji wan derketine. Her yek saetek dom dîke û 4,5 dollar e.

Enstîtu derveyî weşanên xwe her cûre kitêb, kaset û sêlikên bi zimanî kurdî an li ser Kurdan di gelek welatên Awrûpa, Amerîka, Rohelata Navîn û Awîstral-yayê de belav dîke.

Hun dikarin ji me lîsta weşanên frotinê bixwazin.

Ji bo agahdariya zêde kerem kin werin Enstîtuyê an ji me re binivîsin.

HELBEST

AX, DAYÊ, DAYÊ

Tosîné REŞÎT

*Karwanê roja bê zengil maye,
Dengê axîna tek tê bihîstin,
Roj ça bê welat li şaristana
Destê hev girtî wî iske-iskin.
Roj e tengezar, roj melûl mane
Idî naxwazin roj pêş da herin,
Roj sêwî bûne, roj bêzar mane
Tenê dixwazin berbi zarotyê,
Berbi wan demên çûyî vegerin.*

Erîvan

*Helbesta jêrî Ş. Bekir ji pirtûka Brecht Der Mench Von
Se Zuan (Mirovê çê ji Sê Zimanê) wergerandiye kurmancî.*

Welatê me îroj bûye yê dilreşan
Pir teng bûye li ser ewên pak û ciwan
Û Xwedê jî destan nade ewên xizan.

Çima Xwedê tank û tifeng, top û qurşîn
Nedan ewên bindest, ewên birçî û dilşîn ?
Hêstir wilo nedibariyan ; nedirjiya xwîn.

Însanetî li cîhanê îroj tişteke pir pir zor e
Ewê dilgewr zikî birçî, ewê dilreş zikî têr e
Ewê dilpak xas û bêwar, bo dilreşan xêr û bêr e.

Bo çî pêxember nayên cem ewên rêjber, ewên bê nan ?
Bo çî ew nadin wan pere, çima ew nadin wan arvan ?
Wilo birçîbûn dihere der, rindî û xweşî têne meydan.

Bo çî Xwedê qe pirs nake j'ewên dilreş
Çima ew dijîn ser piştên ewên keleş ?
Bo çî dest nade ser tank û balefiran ;
Yan wan nake destên ewên ketî û xizan ?
Wilo cîhan zor baş dibe, dibe ciwan
Gel şa dibin, dibin rizgar ji xwînmijan.

Bertolt BRECHT
(1898-1956)

EZ û KEWÊ

CANKURD

*Ber destê sibê
Rabûm ji xewê
Dengek hat ji çiyayên welatê min
Qebqeba kewê kete guhên min
Gote min : «Kurdo !
Tev jan û derdo !
Çi heye li waletên biyanî ? !
Bo çi te serî ji mal hilanî ?
Bîra te dikin
Çi mêr û çi jin !
Rêhevalên te, dostên kevn
Bîra te dikin
Çiya û ribar
Kolan û zinar
Çîmen û kanî ...»
Min gote kewê :
«Ji min çi divê ?
Li min tengijîn
Her cî û her der
Rê li min birrîn*

*Leşkerên Teter
Bi zor û sitem
Ji mal çûme der ...»
Kewê dîsa kire qebqeb û got :
«Te erzan firot dêrîna bavê
Va li te digrîn kaniyên avê
Li te dikine gazî û hawar
Diya te, merx û belan û çinar
Çima venagerîni silavê ? ...»
Min gote kewê:
Dûrketin bi min giran e
Şevên Bonnê bûne bendexane
Hêstir di çavên min de nemane
Rê li min tarî ye ... Nihan e ...»

Min û kewê xwe, ji hev fêr nekir
Min çi jêre got, wî dil nekir
Min dest dirêj kir, destê min nebir
Ez çûme ber lingan, ew bû kevir ...*

1984

ZINDAN

Majdal HAMÎ

*Di zindan de,
Birçîbûn, tîbûn, nexweşbûn*

*Di zindan de,
Kuştin, nehiştin, perçiqandin*

*Di zindan de,
Tarî, qefalî, perîşanî*

*Di zindan de,
Ez natirsim, ez nakevim, ez namirim*

*Di zindan de,
Şoreşger im, biceger im, bixeber im*

*Di zindan de,
Ji bîr nakim azadiya gelê xwe*

*Di zindan de,
Gelê min wê zincîran biqetîne*

Lyon 1984

Y E K Î T Î

BIRÎNDAR

*Bes e birano, bes e ev pîrbendiya me
Ev pîrbendî bûye bela li serê me
Xelk ber bi pêş de diçin dişikînin zincîran
Ême em mane li paş dernakeve dengê me*

*Çaxa em dinhêrin li dîroka Kurdistan
Pîrbendî û eşîrtî derdikeve ber çavan
Ev astengên mezin in li pêşya xebata me
Ji wan fêran bistînin bilind bikin dengên xwe*

*Ew dema pîrbendiyê derbas bûye êdî bes
Divê ji vê rastiye êdî nereve tu kes
Pîrbendiya me Kurdan ji me re ne çare ye
Ji bo rizgariya me eniyek netewî hewce ye*

*Divê em dîtîne teng ji serê xwe bavêjin
Ma ta kengî emê van derd û kulan bikêşin
Divê ji bona welat rakîn vê pîrbendiyê
Em ber bi pêş de biçin bona yekîtiyê*

*Bergeha serhişkiyê derbasbûye êdî hew
Rastî li ber çavan e nikarim bikim derew
Li vê bergê dijwar kes nikare rake serî
Em tev dizanin bi sernakevin bê yekîti*

*Birîndar im bang dikim ey keç û xortên Kurdan
Ger em dest nedine hev rizgar nabe Kurdistan
Yekîti ye ji bo me dermanê kul û derdan
Çavan vekin lo bira ev şerê man û neman*

TIRALÎ

AMED

*Tiralî bi kêr nayê ev ji mêj ve xuya bû
Ji vê sekna tewşike malika me mîrat bû
Gava em bi cîh û war bûn dijmin tengezar bû
Bi hevdû ketinên me dijmin timî pê şa bû*

*Do em bi kar û bar bûn lê îro em çî dikin
Me dijminan berdaye dijminiya hev dikin
Başiya hev naxwazin xerabiya hev dikin
Bi vî hawî em ketin xulamiya wan dikin*

*Heger em ji xwe re nebin kesek ji me re nabe
Bi van axîn û waxîna derdê me derman nabe
Mêraniya ji rastîn bi zirt û fortan nabe
Bê bawerî û dilxwazî tu caran şoreş nabe*

*Bav û kalan şer dikir bi camêrî û mêranî
Bi vî hawî wan caran dijmin ji war deranî
Em jî rêya wan bigrin bi ew rengê şêranî
Ger em bi a wan bikin wê rabe malwêranî*

8 ê adara 1984

KURMÊ DARÊ NE JÊ BE XERA NABE TUCARÎ

Dilawer ZENGÎ

Ey bira tu binêre,
 Şax û gulên li darê
 Serî hildan ber bi jor,
 Bişkoj vebûn ji xarê
 Li ber roja zêr reşan,
 Pel zêr l'enîya yarê
 Bisk û kezî tev berdan,
 Zilfên li ser guharê
 Xunc û kulîlk bişkivîn,
 Ez bûna noke xarê
 Li ber bayê sibayê,
 Sema tên gulyê darê
 Por li deşt û geliya,
 Çiçîna zilfên yarê
 Hibri bi ser xwe werkir,
 Ji kulîlkên hinarê
 Bejin kada mirovan,
 Wêne ji geh nîgarê
 Dest û mîl ezman hildan,
 Hevpeçana serbarê
 Çi zirav û çi sitûr,
 Tev ji qurmê vê darê
 Rehê lingê xwe berda,
 Di nêv xaka nêdarê
 Li jor ezmanekî xav,
 Ne baran û şehdarê
 Pertewa tav û birûsk,
 Da gelî û zinarê
 Bager û toz û dûman,
 Ji jor bi ser tê xwarê
 Ziyakî marî çar ser,
 Talan bi alîn yarê
 Zor û zeber li şaxan,
 Zingar bû qurmê darê
 Gelek ramûsan wê da,
 Ji lêvên sor sîxarê
 Kuştin, mirin armanc e,
 Ji destên siyehkarê

Pîr weşin pelê jînê,
 ji perçe bûn ji parê
 Kurmê darê ne jê be,
 Zingar na be kevnarê
 Şan û rûmet nema hew,
 Ne şeqîna hawarê
 Ew kirasê li bejnê,
 Her kes li xwe diparê
 Girtî û berê te me,
 Sêv nej dara hinarê
 Zimanê lal bê gerîn,
 Çavê kwîr vebî xarê,
 Reh tu bighîne derya,
 Jê vexwî xwîn li karê
 Kurmê gerdin bê kuştin
 Dûvê, şûr du rû zarê
 Baran bi peşk bi barî,
 Şebnem li dêm bê xwarê
 Tişt xweş e di çaxê xwe,
 Zer bibî berê darê
 Şax û terhê te geş bèn,
 Mehabad û Qentarê
 Agri, Zaxo û Zozik,
 Li Mûsil û Enbarê
 Li Cezîrê û Efrîn,
 Dêrsim û Şanbêcarê
 Ava gola bela be,
 Şîn bèn terhê mişarê
 Tovê jînê ji nû kad,
 Nîşên nû huşeyarê
 Riya jînê da biçin,
 Bero kaş û dijwarê
 Ger serxwebûn bidîta,
 Dê nema sîtembarê
 Bi yekîtî û zanîn,
 Li berxwedana marê...

Şam
 15-7-1984

FOLKLOR

NIFIR

M. LEWENDI

Kultur, her wekî tê zanîn di jiyana mirovan de bi her awayê xwe heye ; ango jiyana bi xwe kultur e, û hem di warê maddî de hem jî di warê manewî de xwe rê dide. Ji wêneyên diwarên şikeftan heta bi heykelan, gîsin, awayê xaniyan, mizgeft û dêr, qesr û cil û berg û xwarin û heta bi fera û folan, bi kurtebirî hemûyên ku bi avahiya destan an jî bi kedê hatine çêkirin û afirandin hemû dikevin nava kultura maddî. Bîr û bawerî û tiştên fikrî jî hemû dikevin nava kultura manewî. Emê li vê derê bi dûr û dirêjahî li ser peyva kulturê neşekinin, tenê bi kurtebirî mirov dikare bibêje ku her wekî me li jorê jî gotibû, bi her awayê xwe jiyana mirov kultur e. Cihê ku gel lê tunebe kultur jî li wê nîne, an jî li derveyî dîrok û civatê mirov nikare qala kulturê bike. Hemûyên gelan, kom û komikan xwedî kultureke taybetî ne.

Emê di vê nivîsê de bi taybetî li ser bareyekê (mewzû) bisekinin ku ev bare bi xwe di nava folklorê (zargotin) de cih digre û her weha folklor bi xwe jî di nava kulturê de cih digre.

Folklor, ji sitran û çîrokên bigre heta bi destan û govendan jî di nav xwe de dicivîne. Folklorê milletekî herweha hin xusûsiyetên wî jî radixe ber çavan. Mirov dikare bibêje ku folklorê milletekî her wisa hêza wî ya hunermandiyê jî derdixe holê.

Bi rastî folklorê gelê kurd jî wekî yê hemû gelên dinê, wî jî li gora xwe şikleke girtiye û gelek jî dewlemend e. Lê divê ev berhemên gel, ango tiştên folklorîk hemû derkevin meydanê ; divê hemû ber bi çav bin, da bila herkes jê feydê bigre û her weha wê çaxê mirov dikare folklorê xwe bi gelên cihanê jî bide nas kirin. Her çiqasî li ser karûbarê folklorê kurdî hin lêkolîn û lêgerîn hatine çêkirin jî, lê, divê em tenê qîma xwe bi wan neynin, çî yî me heye divê em hemûyan derxin meydanê. Gava ku em vî karî bi can û dil bikin her weha em folklorê xwe jî ji wînda bûnê didin xelaskirin.

Dîsa, gava ku tiştên folklorîk berhev dibin û derdikevin ronahiyê û gava ku mirov li ser wan lêkolînekê dike, wê çaxê mirov di nav wan tiştên berhevkirî de (her wekî : stran, kulam, destan, çîrok, xebroşk, çîrokên tarîxî, tiştanok, gotinên pêşîyan û hwd ...) leqayî (rastî) gelek bermayên mîtolojîk, gotinên kevn, peyvên ku di warê nivîsinê de nehatine bikaranîn û nav û cîyên tarîxî tê.

Her weha dîsa, ji tiştên folklorîk mirov têkiliya nav gelan, eşîran û ya mirovan û her wisa rabûn û rûniştinên wan ên wê demê, 'urf û 'edetên wan û hwd ... fêr dibe.

Di vê nivîsa xwe de her wekî min li jorê jî gotibû ku ezê bi taybetî li ser bareyekê bisekinim ku ew jî bi xwe di nava folklorê de cih digre. Belê ; nifir (beddua, zewt). Bi rastî heta niha di tu kovar an jî pirtûkên kurdî de ez lê rast nehatime ku kesekî li ser nifiran tiştêkî nivîsiye, li derveyî Zargotina Kurdî ya O.C. Celîl,* ger hatibe nivîsin jî min nediye û nexwendiyê ji ber vê yekê jî ev bare ji bo min nû ye, û ji ber ku nû ye jî, bê gûman, dê hin kêmaniyan jî bi xwe re bîne.

Nifir ; gava ku mirov dibeje nifir, berî her tiştî bi taybetî jî li Kurdistanê di nava Kurdan de jin tenê bîra mirovan. Her çendî carna mêr jî nifiran dikin lê ne wekî jinan in. Lewra jin bêtirin di nifiran de pêş de ne. Mirov gava ku zarotiya xwe bi bîr tîne ku ewê demê dîya me an jî diyên hin zarokên din gava ku biqeheriya, an jî zarokan tiştêkî, şixulekî cewt bikirana derhal nifirên wan hazir bûn, her wekî : «tu bibelqîtî, belqitiyo, tu bimrî, tu di erdê kevî» û hwd...

Gelek babetên nifiran hene û her weha derece-derece ne, li gor cih û bareyan tînan guhertin. Nifirên besît hene ku qet ji devê kesê ku nifiran dike nakeve, her wekî «Xwedê ruhê te bistîne». Ev nifir an jî nifirên wek wê bi taybetî di jiyana rojane de gelek normal e ; ango kesek li hember tiştêkî gava ku qehra xwe dide xuya kirinê van nifiran dike. Lê gava ku bûyerek mezin be, wê gavê dereceya nifirê jî bilintir dibe û her wisa awayê gotina nifirê jî hîn diwartir û sert dibe, her wekî «tu bî, tu xêrê ji ciwaniya xwe nebînî», «Çêtiyê te were xwarê», «tu çêti çêti bî» û hwd ...

Dîsa hin awayên nifirkirinê hene ku bi taybetî jî ji alî jinan ve tînan gotin ku ew jî li hember bûyerek gelek mezin be, û gava ku nifiran jî dikin, him dengê xwe gelekî bilind dikin her wekî biqîrin û ji alîkî de ji dest diavêjin sînga xwe an jî hustukura xwe dikşînin û nifiran dikin. Nifirên bi vî awayî her wekî me li jorê jî gotibû li hember bûyerek, an jî tiştêkî, qewimandinekî gelek mezin de tînan gotin.

Hin nifir hene ku bi taybetî tenê li keçikan an jî li jinan tînan kirin, yanê ne ji bo mêran e. Her wekî van nifiran ; «Qebheta şevê bi serê te de were !», «tu kur û kem bî !», «gulî kurê !» û hwd ...

Me li jorê jî gotibû ku mêr carnan nifiran dikin, lê millet ferqekî gelek mezin dixe nava nifirên jin û mêran. Mirov dikare bibêje ku nifirên jinan ji bo millet perçeyek ji jiyana rojê ye, lê yê mêran ne wisa ye. Ji ber vê yekê ye ku di nava millet de jî carnan tînan gotin ku «nifirê dayikan (jinan) zû bi zû nayêt cih, ji ber ku şîrên wan dikeve ber, lê nifirê bavan (mêran) zû bi cih tê». Ji ber wê jî bav (mêr) zû bi zû nifiran li zarokên xwe an jî li xizm û nasên xwe nakin, lê herçî jin, wekî me li jorê jî gotibû, nifir di jiyana wan î rojane de her heye.

Her wekî hemû berhemên folklorîk (zargotinî) gava ku nifir jî derkevin ronahiyê, gelek peyv tê de hene ku mirov dikare di warê nivîsandinê de wan

* *Ordixanê Celîl û Celîlê Celîl di pirtûka xwe ya «Zargotina Kurda», cilt 2 rûpel 440 de nêzi 322 nifir berhev kirine.*

bikarbîne, û her weha windabûna wan peyvan jî mirov ji holê radike. Di vê derê de emê nêzî sed û heştê (180) nifiran raxin ber çavan û di nava nifiran de jî hin peyvan îşaret bikin û li jêra wan jî maneya wan binivîsin. Li ber hin nifiran jî hatine nivîsîn «stran», ew jî tê wê maneyê ku ji stranên hatine girtin.

NIFIR

- 1) Ava zer di canê te da bê xwarê.
- 2) Ava reş di çavê te da bê /were/ hato.
- 3) Ava reş bi çavê te da were.
- 4) Argûnê te vemire.
- 5) Argûnê te ji kok da vemire.
- 6) Ar di mala bavê keto / ar bi mala bavê keto.
- 7) Ar di mala te keve / ar bi mala te keve / ar bi malê keto.
- 8) Agir bi te keve / agir pêketo.
- 9) Atara we biqele / biqellihe.

- 10) Belqityo
- 11) Belqitiyê belqitî.
- 12) Bextreşo / bextê te reş be.
- 13) Birûsk li te keve / birûska Xwedê li te keve.
- 14) Bav û birê te bi miradê te şa nebin.
- 15) Bi te keve derdekî bê derman, dermanê te şîrê teyran û qoçê keran be». (Ji strana «lo bavo»)
- 16) Bê mirado.
- 17) Ber xwe nediyoy.
- 18) Bedena te reş be.

- 19) Cigera te qul be.
- 20) Cigera te biperite.
- 21) Cigera te di devê te re were.
- 22) Cigera te di porê te re were.

- 23) Çavê te di mista min keve.
- 24) Çavê te li deriya be.
- 25) Çêtiyên te werin xwarê.
- 26) Çûyina te hebe, hatina te nebe / çûyina te hebe, hatina te tunebe.

- 27) Di bin çengan da hato.
- 28) Dil û hinavên te di devê te ra were.
- 29) Derî moro / (mor li deriyê te keve)
- 30) Derdê bê derman bikeve canê te.

- 31) Emir quto.
- 32) Emrê te qut be.

- 33) Gulla serê sibê li te keve.
- 34) Gulla berbanga sibê li te keve.
- 35) Gulla serê sibê lêketo.
- 36) Gurê har bi te bigre.
- 37) Gura xwaro.

- 38) Gulî kurbiyê.
 39) Gurrî bûyê.
- 40) Hustuyê te bişkê.
 41) Hustuyê te di ber te da bimîne.
- 42) Jana zirav bi te da were.
- 43) Kezeb xwê biyo.
 44) Kezeb peritiyo.
 45) Kula Helebê di mala te keve.
 46) Koka we vemire.
 47) Koka we biqele / biqellihe.
 48) Kezeba te were xwarê.
 49) Kula salê di te da derkeve.
 50) Kwinêra reş di sîngê da hato.
 51) Kezeba te bihele.
 52) Kalîna pêz ji ber deriyê te neyê.
 53) Kund li deriyê te bixwîne.
 54) Kulê biro
 55) Kîlîta reş li deriyê te keve.
 56) Kevir û kuçik li te bibare.
 57) Kûçikê har bi te bigre.
 58) Laşê te çêti çêti be.
 59) Lawo, lawo tu xêrê bikî, tu qe nebînî.
 60) Ma şalê tu bî, tu gurrî bî, neynûk tunebin tu xwe pê bixurînî.
 61) Marê kor bi te vede.
 62) Ma şalê warê te hêşin neyê.
 63) Mirazê te di qirika te da bimîne, tu şa nebî.
 64) Meytê te hilê / Meyt hilato.
 65) Mala bavê te xirab bibe.
 66) Mala te xirab be / Mal xirabo.
 67) Miradê te di qirika te da biqurçime.
 68) Ma şalê tu bi gulla sibê herî.
 69) Miradê te di çavê te da bimîne.
 70) Ma şalê fermana we rabe.
 71) Marê reş bi te vede.
 72) Ma şalê tu herî, darbesta te were.
 73) Ma şalê tîr li te hilê.
 74) Ma şalê tu bî, tu di mala xwe da qe nebînî bûk û zava.
 (ji strana «Lo Bavo»).
- 75) Ma şalê Xwedê ji te bistîne teqeta çoga û roniyêd herdu çava
 (ji strana «Lo Bavo»).
- 76) Ma şalê ewê sî ro rojiyê bigre û şeva eydiyê nebînî.
 (ji strana «Lo Bavo»).
- 77) Ma şalê tu biperitî.
 78) Mala te here ber mîrata.
 79) Mala te li mîrata bigerî.
 80) Mala te bişewite / Mal şewitiyo.
 81) Ma şalê tu bê melle herî.
 82) Mala bavê te bişewite.
 83) Ma şalê tu şa nebî.
 84) Ma şalê tu bî, tu bikevî ber desta.
 85) Ma şalê Xwedê per û baskê te ji te bistîne.

- 86) Min ji te xêr nediyò / nedîto.
 87) Mèjîyê te di pozê te ra were / Mèjî di poz ra hato.
 88) Ma şalê tu korocax bimînî.
 89) Mala te ne ava.
 90) Ma şalê tu dîn û har bî bi çola kevî.
 91) Meytê te li erdê bimîne / Meyt li erdê mao.
 92) Mirazê te di pozê te ra were.
 93) Mala te wêran be.
 94) Ma şalê kirasê reş li te be.
 95) Ma şalê tu ker û lal bî.
 96) Ma şalê tu bî tu di nava alemê da sosret bî.
- 97) Ocaxa te kor be.
 98) Ocaxa we ji kok da vemire.
- 99) Perçê mezin gulê te be.
 100) Porê te kur be / Por kurê.
- 101) Ro li te nerî ava.
 102) Reşayî li mala te bigerî.
 103) Ro li te hilneyê.
 104) Ro lê hilnehato.
 105) Rûdiyê te di qûna te ra werî.
- 106) Tu bibelqîfî.
 107) Tu bî tu di gorê da nesitirî.
 108) Tu kotî bî.
 109) Tu bî tu rizqê xwe nexwî.
 110) Tu bî tu nebînî.
 111) Tu xêrê ji canê xwe nebînî.
 112) Tu xêrê ji xwe nebînî.
 113) Tu şa nebî.
 114) Tu têr nexwî.
 115) Tu têr nebînî.
 116) Tu di tora zaliman kevî.
 117) Tû bê kefen herî.
 118) Tu bikevî ber desta.
 119) Topa ezmana li te keve.
 120) Tu bibehecî.
 121) Tu bi devê hirça har herî.
 122) Tu bî tu ber xwe nebînî.
 123) Tu bi çolê kevî.
 124) Tu bi çol û polan kevî.
 125) Topa Xwedê li te keve.
 126) Top lêketo.
 127) Tu xêrê ji mala xwe nebînî.
 128) Tu herî, tu venegerî.
 129) Tu kût û 'utim bî.
 130) Tu kor û 'utim, bî.
 131) Tu biperpitî.
 132) Tu xêrê nebînî bi ciwanî
 (ji strana «Lo Bavo»)
 133) Tu ji ciwaniya xwe xêrekê nebînî.
 134) Tu perçe bî.

- 135) Tu perçe perçe bî.
 136) Tu kur û kem bî.
 137) Tu bî tu di ber destan kevî.
 138) Tu têkevî ber destan.
 139) Tu bi dora mi bigerî.
 140) Tu bi dora xelkê bî.
 141) Tu ji ciyê xwe ranebî.
 142) Tu bî, tu bi avê herî / tu bifetisî / bixeniqî/
 143) Tu bê av herî (di maneya meytê te neyê şuştin e).
 144) Tu çêtî çêtî bî.
 145) Tu sêwî bimîni
 146) Tu di ber lehiyê da herî.
 147) Toqa Xwedê di hustuyê te keve.
 148) Tu li ber tofana Xwedê herî.
 149) Tu bê war bimîni.
 150) Tofana Xwedê bi ser te de bibare.
 151) Tu ber xwe nebîni.
 152) Tu bê mirad herî.
 153) Tu bî, tu binepixî.
 154) Tu bi parsê kevî / Tu bi xenequtkê kevî.
 155) Tu bi ser bela xwe vebî.

- 156) Xêr nediyo.
 157) Xwedê mala te bişewitîne.
 158) Xwedê Ocaxa te şên nekî.
 159) Xwedê ruhê te bistîne.
 160) Xwedê ruh stendo.
 161) Xwedê li te were xezebê.
 162) Xişxişe bi te bigre.
 163) Xenequt bi te keve.
 164) Xenequt bi te bigre.
 165) Xwedê te bike sosret.

- 166) Qebeheta şevê bi serê te de were.
 (ji bo keç an jinan tê gotin)
 167) Qurçimiyo.
 168) Qeda bi te keve.
 169) Qeda û bela bi te keve.
 170) Qirqende bi te da were.

- 171) Yeka te nebe dudo.

ar : agir, adir, ataş

argûn : tîfik, kuçik ; bi taybetî ji bo xwe germkirinê bi kar tînin, ango di şûna sobeyê de tê bi kar anîn, lê wek şikil dişibe tîfikê, şömîneyê.

atare : kom û komik, êl, (bo musteqbel)

bi te vede : bi te bigire (pê vedan)

bê melle çûyin : Bê qur'an û bê şuştin çûyin, mirin.

çêtî : ji bo goşt, perçe biçûk.

çêtî-çêtî : kerî kerî, perçe perçe.

darbest : sedye ; gava ku kesek bimire an birindar be an jî nexweş be, di şûna ku tabût tunebe li darbestan dikin pê digihînin bajêr an nexweşxaneyê.

hustu : stû, sto, esto.

jana zirav : nexweşiya weremê, tuberkuloz.

kalin : dengê pêz.

kirasê reş : di nîfirê de maneya şîr girtinê de hatiye bi kar anîn.

korocax mayîn : bê zar û zêç mayîn.

kût û 'utim : acûze, mirov dikeve ber destan

kula salê : tewrek kul, kwînêr, birîn.

kwînêr : kunêr, kînor ; babetek kulê, birînê.

Ma şalê : Ma inşallah, ma şae'ellah (?)

Mist : kefa destan, hundirê destan.

Tir : êş, tajan, sancî.

qirqende : tewirek nexweşiyê ye.

xeneqûtik : kuxika xenequtikê, babetek kuxikê ye, li hin ciyan qenequtik ji dibêjin. Bi taybetî zarok bi vê nexweşiyê dikevin.

xişxişe : heywanek ; gava ku bi mirovan vede mirov reş dibe û dimire.

TÊBINÎ : ji van nîfiran hinek li alî Qerejdaxê tîn gotin hinek jî ji wan jî ali Mûşê ji devê Zinetê ... hatine girtin. 1983-1984.

PIRTÛKÊN NÛ

Joyce BLAU
Abdullah MERDUX

CIVAKNASÎ - DÎROK

BAYEZÎDÎ Mela Mahmûd, Dab û neritî Kurdekan, wergerandina Şukriye Resûl, Wezareta rênîşaniyê, idara weşanîna kurdî, rêz no. 75, Bexda, 1982, 98 rûpel.

Şukriye Resûl afirandina Mela Mahmûd Bayezîdî ku di destpêka sedsala XIX de bi sernivîsa *e'dat û rasûmetname yê akradiye* hatiye nivîsîn werdigerîne kurdiya navendî. Rohelatnas A. Jaba ku Mela Mahmûd baş dinasî û ku bi salan jê hînî kurdî bûbû, destnivîsareke wê afirandinê spartibû Pirtûkxana Saltikov-Şedrîn a Lenîngradê. Kurdînasaya Sovyetî Margarîta B. Rudenko di 1963 de sûretê destnivîsarê tevî wergerandina rûsî çap kiribû (*Pravy i Obicay Kurdov*, Moskva, 1963). Wergerandina erebî ya destpêka pirtûkê jî di rojnama kurdî-erebî El-Taaxî (Bratî), ku li Bexdayê derdiket, de çap bûbû.

Ş. Resûl jî wergerandina rûsî ya M.B. Rudenko kelk digire û ketiniya wê jî werdigerîne kurdî. Bi saya wî metneke girîng a pêmahiya çandî ya kurdî dikeve ber destê gelek Kurdan.

A.M.

MEZHER EHMED Kemal, Mêjû, kurte basekî zanîstî mêjû û Kurd û mêjû, Bexda, 1983, 384 rûpel.

Ev pirtûka gir ji sê dîroknasên kurd ên mezin, Şerefhanê Bedlîsî, Mela Mehmûdî Bayezîdî û M. Emîn Zekî re hatiye ithaf kirin û nivîskarê wê çêtirîn pisporê kurd ê dîrokê ye.

Piştî pêşgotîneke dirêj li ser teoriyên cihêreng ên dîrokî û li ser gehînekên mezin ên dîroka mirovahiyê, nivîskar lêgerîneke orîjînal û gelek balkêş pêşkêş dîke li ser dîroknivîsiya kurdî û li ser dîroka Kurdan (rûpelên 133-256). Ew xasme li ser rola zehf girîng a «rojnamevan» û kovar û rojnameyên kurd ên ku ji kovara kurdî ya pêşîn «*Kurdîstan*» bi vir de derketine îsrar dîke. Di pirtûknasiyê (rûpelên 257-366) tenê nivîsandinên nivîskarên kurd hene û ew digihên 976 ketinan. Nivîskar wan li gora zimanê nivîsandinan civandiye : bi kurdî (no. 1-574), bi erebî (575-872), bi tirkî, azerî û farisî (873-897), bi rûsî (898-954) û bi îngilîzî, fransîzî û almanî (955-976).

J.B.

EDEBIYAT

AL-BASIR, Kamil Hasan Ezîz, Zanîstî Awelwata, weşana Akademiya Zanîstî ya Iraqê, Destey Kurdî, Bexda, 1981, 124 rûpel.

Nivîskar, ku li Zanîngeha al-Mustansiriya ya Bexdayê profesora e, li awelwatayê

(teşbihê) digere ji nivîskarên yunan û latîn ta îro. Pirtûka wî ji 4 pişkan pêk hatiye.

- Awelwata li cem Yunan û Latînan ; awelwata li cem Ereban ; awelwata li cem Aw-rûpayîyan û, di dawiyê de, awelwata li cem nivîskarên kurd. Bêguman, pişka dawîn ya orijînaltr e. Nivîskar bala xwe dide xebatên du zaneyên kurd ên Iraqê : Alaeddîn Secadî û Êzîz Gerdî û xebatên Ewrehmanî Hacî Marif, zimannas û nivîskarê pir pirtûkên rêzîmanî û lêgerînên zimanewanî, hwd ... Al Basir dibêje tiştê ku herdu nivîskarên pêşîn kirine wergerandinên kurdî yê afirandinên biyanî ne, lê xebatên E.H. Marif bergehên fireh vedikin ji bo nasîna teşeyên edebî yê kurdî.

J.B.

BÊXEW Midhat, Darberû, Wezaretê çand û agahdariyê, îdara çand û weşanên kurdî, rêz no. 74, Bexda, 1983, 95 r.

Berhevokek helbestan bi kurdiya navendî. Piraniya van helbestên ku geh bi weznê serbest geh bi weznê klasîk hatine nivîsîn xwedyê naverokek siyasî ne. Hin ji wan di kovarên kurdî yê Bexda de mîna *Hawkarî* (1980), *Beyan* (1977, 1978 û 1981), *Nûserî Kurd* (1979) û *Nûserî Nû* (1980) berê derketibûn.

J.B.

BRECHT Bertolt, Jiyanî Galileo, Wezaretê çand û agahdariyê, îdara çand û weşanên kurdî, rêz no. 71, Bexda, 1982, 224 r.

Vê piyesa navdar a Bertolt Brecht Fuad Mecîd Misrî ji wergerîna erebî ya Bekir el. Şerqawî kiriye kurdiya navendî. Di pirtûkê de du pêşgotin hene li ser jiyana nivîskar û li ser mana piyesa wî.

J.B.

BRÎNDAR, Soro, roman, 1983, 179 r., ciyê çapkirinê ne hatiye diyar kirin (Komara Federal a Almanya ?)

Soro «romana» duwemîn a Brîndar e, bi kurdiya jorîn û bi alfabeya Hawarê hatiye nivîsîn. Xelîl û Xezal gundiyên belengaz in, kurekî wan heye, Soro. Keçek dostê wan Çeto heye, navê wê Leyla ye. Herdu malbat biryar didin ku zaroyên xwe bişînin xwendegêhê. Mamosteyê wan Cemîl Tirkekî pêşverû ye, zarokan him hîni dîroka gelê wan him ji hîni marksîzm-lenînizmê dike. Soro dibê şoreşger û jiyana xwe ji rizgariya gelê xwe re fîda dike. Di nava Soro û Leyla ya bedew de evîneke germ diqewime.

J.B.

BRÎNDAR, Xanê, Keça Kurd, romana kurdî, 1982, 84 rûpel. Ciyê çapkirinê nehatiye diyar kirin (Komara Federal a Almanya ?).

Ev «romana», ku bêtir dirûvê kurte-çîrokek pê dikevê, di nexweşxanê de hatiye nivîsîn. Afirandina pêşîn a vî nivîskarê can e. Qala şerê Xanê, keça axayek, ji bo rizgariyê dike. Ewê here serê çiyayên Kurdistanê, tevî şerê Pêşmergan bibe. Her çiqas di aliyê ziman û stîlê de kêmasî hebin jî derketina vî pirtûkê bi xwe şayanê pîrozîyê ye ji ber ku Kurdên Tirkîyê pir kêmasî bikartînin.

J.B.

CIGERXWÎN, Hêvî, weşanên Roja Nû, rêz no. 6, Stockholm, 1983, 186 r.

Hêvî diwana heftan a helbestên Şêxmûs Hesên (Cigerxwîn) e. Helbestvanê neteweyî yê kurd ku vî payîzê (22.10.1984) li Stockholmê di 81 saliyê xwe de çû rehmetê. Pêşgotina vî diwanê pisporê folklorê kurdî Ordîxan Celîl, karmendê pişka kurdî ya Enstîtuya Rohelatnasî ya Lenîngradê, nivîsiye.

Babetên helbestan cihêreng in û teşeya wan klasîk e. Di afirandinên xwe de helbestvan dîroka gelê kurd, ji Şerê Cihanî yê Yekemîn bi vir de, dibêje. Lê ew wisa jî guh didêre têkoşînê gelên Cihana Sêwemîn ji bo rizgariyê û di gelek ciyan de qala mîrxas û şehîdên neteweyên din dike.

Mirina Cigerxwîn ji bo hemû Kurdan xemgîniyeke mezin e.

J.B.

DUHOKÎ Xelil Mihemed, Te çi viya û min neani ? Wezaretê çand û agahdariyê, îdara çand û weşanên kurdî, rêza helbestî, no. 24, Bexda 1982, 136 r.

Berhevoka helbestên şaîrekî Duhokî, bi kurmancîya jorîn û tîpên erebî hatiye nivîsîn. Hin ji van helbestan berê di kovara Hawkarî, di 1975-1977 de, li Bexdayê derketibûn. Helbestvan *nameyek nedîtî ya Che Guevara* dixê helbest û û helbestek şaîrê Iraqî yê mezin Abdul Wahab al-Bayatî wêrdigerîne.

Di dawiya vê diwançeyê de ferhengokek kurmancîya jorîn - kurmancîya navendî hatiye danîn.

J.B.

FEYZÎ BEK Emîn, Encumenî edîban, Akademiya Zanistî ya Iraqê, Destey Kurdî, Bexda, 1983, 177 rûpel.

Komîta ji bo Edebiyat û Pêmahiya Çandî ya Kurdî ya Akademiya Zanistî ya Iraqê, Destey kurdî vê antolojiya yekemîn a edebiyata kurdî bi kurmancîya xwarê tevî tîbînî-yên gelek girîng ji nû ve çap dîke.

Emîn Feyzî Bek (1860-1923) zaneyek bû, pirtûkên matematîk û zanîstiyên xwezayî nivîsiye. Wî gerîneyê îdara leşkerî ya Bexdayê tayîn dikin û paşiyê dibê waliyê Silêmaniyê. Pey Şerê Cihanî yê Yekemîn beşdarî pêşveçûna netewaperêziya kurdî li Iraqê dibê. Hindê biryar dide ku berhevokek afirandinên çêtirîn ên helbestvanên kurd, ku hemû bi eslê xwe ji navçeya mîraniya Babanan in, çap bike. Ev berhevoka 113 rûpelan di 1920 de li Stenbolê derdikeve û helbestine helbestvanên han dicivîne : Mawlana Xahid (1799-1826), sofiyê navdar ê tariqata Neqşebendîyan xiste nav Kurdan ; Nalî (Xizr Ehmedî Şaweys, 1800-1856), Şêx Riza Talebanî (1837-1909) ; Ahî (Salih Efendî) ; Mewlewî (Ebdul-Rehîm Mela Seîd, 1806-1882) ; Kurdî (Mistefa Mehmûd Beg Sahibqîran, 1812-?) ; Salim (Ebdul Rehman Mihemed Beg) Qerecehenmî, 1800-1866).

Li pêş helbestên çêtirîn ên her helbestvanî kurte jînenîgariyek wan hatiye danîn.

A.M.

GOGOL N.V. û PÛŞKÎN A.S., Lût û kirêwe, Bexda, 1983.

Ev herdu çîrokên Gogol û Pûşkîn, Ewrehmanî Hacî Marif ji rûsî wergerandiye kurdî û Mihemedê Mela Kerîm çav li wergerandinê gerandiye. Her du zat jî endamên Destey Kurdî ya Akademiya Zanistî ya Iraqê ne.

A.M

HAMID Sadiq, Govend û behî, Wezaretê çand û agahdariyê, îdara çand û weşanên kurdî, rêz no. 59, Bexda, 1980, 68 r.

Diwana klasîk a helbestvanekî can ê Badînanî. Ev xezel û qesîdeyên delal qala evîne dikin û di salên 1970-1980 de bi kurmancîya jorîn hatine nivîsîn û bi alfabe ya erebî ya Kurdên Iraqê û Iranê çap bûne. Piraniya van bîst û çar helbestan di 1977 de di kovara *Hawkarî* de derketibûn.

Tîbînîyên ku li jêr rûpelan hatine danîn peyv û gotinan bi kurdiya navendî izah dikin.

J.B.

HAWAR, Helbijarde, no. 2, 1982, 150 rûpel. Ciyê çapê ne hatiye diyar kirin.

Hawar leqebê mamoste Mihemed Resûl e. Ev helbestvan niha li Ingîlterê li sirgûnê dijî û li ser Pîremêrd kitêbek gelek hêja nivîsiye ku ew di 1970 de li Bexdayê çap bûye. Gelek helbestan nivîsiye û hin ji helbestên wî yê klasîk û nûjen di berhevoka wî ya pêşîn *Yadî Nîştîman* de derketine.

J.B.

HAWDENG. Şî'r û çîrok, Hewlêr, 1983, 66 r.

Hawdeng berhevokeke helbest û kurte-çîrokên nivîskarên can ên ku, bi pîranî, cara pêşîn berhemên xwe didin çapê ye : Rostem Bacelan, Sebahet Taher, Azad Heme Şerif, Enwer Mesîfî, Ewzad Ref'et, Qasim Şêrwan, Ferhad Pîrbal, Mohsîn Aware, Celal Berzen-

cî, Haşim Serac, Selah Umer, Ebas Ebdulllah Yûsif, Nejad Ezîz Surmê, Mewlûd Ibrahîm Hesên.

J.B

HEJAR, Dîwanî Arifî Rabbanî Şêx Ahmedî Cizîrî, Meşhûr bi Melayê Cizîrî, Tehran, 1982, 626 rûpel.

Dîwana şairê *Sofî* yê mezin Melayê Cizîrî heta niha çend car çap bûye. Çapa spehîtirîn hê jî ya Von Hartmann (Berlin, 1904) e. Demek pêş mirina xwe ya bêwext Sadîq Bahâedîn Amedî di 1977 de li Bexdayê çapeke bedew a şerhkirî ya wê derxistibû. Hejar, di pêşgotina xwe de mikur tê ku ji vê çapê gelek kelk girtiye. Çapeke din a Dîwanê tevî şerh û wergerandina erebî di 1959 de li Qamişliyê derketibû. Ew bi destê Ahmed bin al-Mulla Mihemed al-Zafangî, miftiyê Qamişliyê hatiye pêk anîn (Lê di warî de minaqeşeyek ciddî heye û gelek kes difikirin ku xwediyê vê xebatê zaneyê mezin Mulla Abdul Selam e ku di 1958 de, ango salek pêşiya derketina kitêbê, wefat kiriye). Hejar, ku navê wî yê rastî Abdulrahman Şerefkendî ye û di 1922 de nêzî Bokanê hatiye dinê, *Dîwana Melayê Cizîrî* wergerandiye kurdiya navendî. Bi vî awayî ewê bi sedhezaran Kurd dikaribin vê şaheserê bixwinin. Di ketiniya xwe de Hejar dinivise Kurd çawa tevkariya edebiyata olî ya islamî kirine û wê dewlemend kirine.

A.M

HEWRAMÎ, Heme Kerîm, Xatû Kilawzer, çapxana al-Hawadis, Bexda, 1982, 223 r.

Ev piyesa şanoyî bi alikariya Sekreteriya Giştî ya ji bo rênîşanî û ji bo caniyê çap bûye. Evîna Xatû Kilawzer ketiye efsanê. Ew xwişka Şah Abbasê Sefewî bû û ji bo girêdana peywendiyek xurt bi xanedana kurdî ya Ardalanan, Şah wê dabû Xan Ahmed Xan, mirê Ardalan. Lê ev zewaceke bedbext bû. Xanima canik dil dide Yuso Aske, helbestvanekî şareza (afirandinên wî yên bi goranî gihîştine heta îro) û sazband (xweş li *tarê* dixist). Heme Kerîm Hewramî sentezeke guhartoyên efsanê dike û jê piyêseke şanoyê çê dike. Di hin ciyan da şerê gelê kurd xwe diyar dike. Ev piyese heta niha nehatiye leyistin.

J.B.

KEMAL Yaşar, Karîte ya ew diwî çiya, ji tirkî wergerandiye Şukur Mistefa, Bexda, 1983, 431 rûpel.

Bi alikariya Sekretariya Giştî ya ji bo rênîşanî û ji bo caniyê ya Navçeya Otonom a Kurdistanê, Şukur Mistefa vê cildê pêşin ê sêwergiya navdar a Kemal bi zîmaneke gelek spehî kiriye kurdiya navendî. Di vê sêwergiyê de du pirtûkên din, «Erd hesm, esman sifir» û «Tovê nemir» jî hene û ew di ber wergerandinê de ne. Şukur Mistefa pisporê wergerandinê zîmanê tirkî ye û berê «Efsana Çiyayê Agirî» (çapa Akademiya Zanistîya Kurdî, Bexda, 1976, 178 rûpel) jî bi kurdiya navendî derxistibû.

A.M.

KURDO Qanatê, Tarîxa Edebiyata Kurdî, Cild 1, weşanên Roja Nû, Stockholm, 1983, 192 rûpel.

Qanatê Kurdo di sala 1909 de li Qersê hatiye dinê û navdartirîn zaneyê kurd ê Yekîtiya Sovyetî ye. Ewî çend deh salan li Lenîngradê mamostayiya zîmanê kurdî kiriye û beşa kurdî ya Enstîtuya Gelên Asyayê a Lenîngradê îdare kiriye. Xebatên wî yên li ser zîmanê kurdî (ferheng, lêgerînên zîmanewanî, rêzîman) û li ser edebiyatê digihên hejmareke bilind.

«Tarîxa Edebiyata Kurdî» a ku derketiye ji sala 1975 bi vir de dihate amade kirin. Di vê cildê ku bi kurmanciya jorîn û alfabe ya *Hawarê* hatiye nivîsîn de ketinîyeke dirêj û fêrker xebatên ku ji pirtûka navdar a Alexandre Jaba, *Recueil de notices et récits kourdes* (St. Pétersbourg, 1980) pê ve li ser edebiyata kurdî hatine pêk anîn, bi kurtî, dinasîne. Dû re, nivîskar xebatên ku li Rûsya û li Yekîtiya Sovyetî çap bûne bi dora dirokî pêşkêş dike û li ser rola çapemeniyê (kovar, rojname hwd...) di belavkirina çanda kurdî dimîne. Ew hemû agahdariyên ku di Şerefname ya Şerefxanê Bedlîsî (dawiya sedsala X^vla) û di

seyahetnameya Ewliya Çelebî (sedsala XVIIa) li ser helbestvanên kurd hatine dayîn tîne birê. Dawiyê ew qala pêşveçûna edebiyata kurdî li Iraqê dike.

Ev cildê pêşîn li ser jiyân û afirandinên helbestvanên Kurdistanê Bakûr in : Elî Herîrî, Melayê Batê, Feqiyê Teyran, Melayê Cizîrî, Selîm Sulêman, Ehmedê Xanî, Xaris Bîtîlîsî, Pertew Begê Hekarî, Şêx Xalid, Siyahpûş, Cigerxwîn, Osman Sebrî û Qadrî Can.

J.B.

NALBEND Ehmed Emîn, Qeftek ji hozanê Nalbendî, wezaretê çand û rênîşaniyê, îdara çand û weşanên kurdî, Bexda, 1981, 273 rûpel.

Se'îd Dêresî afirandinên helbestvanê sofî Ehmed Emînê Nalbend, ku bêtir bi leqebê Muxlis navdar e, berhev kiriye û tevî ketinî û têbiniyan çap kiriye. Ev helbestvan di navbera salên 1880 û 1890 li Baniernê hatiye dinê û di 1964 miriyê wî hatiye dîtin (Gelo hatiye kuştin ?) Ew navdartinê helbestvanên Behdînan ên heyama me ye û mirîdê tariqeta Neqşebendî bû. Di helbestên wî de hilmekê dîndarî û hestên (hissên) netewî yên xurt xwe nîşan didin. Xalid Huseynê Zaxoyî berê li Duhokê, diwaneke Muxlis çap kiribû (cild 1, 1971, 173 r ; Cild II, 1972, 86 r.) Sadiq Bahaedîne Amedî ji behseke giring a berhevoka xwe *Hozanvanê kurd* (Bexda, 1980, rûpelên 533-583.) ji wî re veqetandiyê.

Di vê çapa nû ya afirandinên Nalbend de helbestine heya niha çapnebûyî hene.

J.B.

MAH ŞEREF XANOM, Dîwanê Mastureyê Kordestanî, çapker Ahmed Karemî, çapa duwemîn, Tehran, 1983, 145 r.

Dîwana Mastureyê Kordestanî cara pêşîn di 1925 de li Tehranê bi destê Yehya Marîfet û Asadullahxanê Kordestanî tevî pêşgotineke Yehya Merîfet û paşgotina Abolbeqa Mo'temedî Kordestanî çap bûbû. Di pêşgotinê de bi kurtî jînenîgariya helbestvanê jî hatibû nivîsîn.

Mastûre (1805-1847), bégûman, yek ji bedewtirîn simayên jinî yên edebiyata sedsala XIX a ye. Mêrê wê, Xosrow Xan, Waliyê Ardalanê, ji helbestvanekî navdar bû. Ew di bin leqebê Nâkân bi *goranî* (zimanê edebî yê Kurdên wê heyamê) dinivîsî. Demek dirêj wilo dihate bawer kirin ku Mastûre tenê bi farisî nivîsiye. Xweşbextane berî maweyek gelek helbestên wê yên bedew bi goranî hatine dîtin. Helbestvanê mezin Nalî ku du dîwana Babanan, hemberên dîrokî yên xanedana Ardalanan, dima heyrane Mastûrê bû û qasîdeyêke şoxî li ser wê nivîsiye.

Mixabin di vê çapa nû ya dîwana Mastûrê de kêmasî pir in. Xeletiyên çapê gelek in û têgihîştiniya metnê diguhirînin. Ne pêşgotin ne jî paşgotin ên çapa pêşîn di ya nû de nehatine danîn û ya xerabtir hemû helbestên goranî nexistine dîwanê.

A.M.

MUHEMMED TAHIR Enwer, Ev çîrok bi domahî nehat, Bexda, 1983, 55 r.

Heft kurteçîrok bi kurmanciya jorîn û tîpên erebî. Weşandina çîrokên bi kurmanciya jorîn li Iraqê timî bûyerek e, nivîskar bi dijwarî dikarin çapkerek peyda bikin. Ev berhevoka piçûk jî bi saya alîkariya Sekreteriya Giştî ya ji bo çand û caniyê çap bûye. Di dawîya wê de ferhengokeke piçûk kurmanciya jorîn - kurmanciya navendî heye.

A.M.

QAZÎ, Ehmed, Baqebên, 1981, 74., r. ciyê çapê nehatiye diyar kirin (Tehran ?).

Nivîskar, ku li Mahabadê hatiye dinê, ji malbata mezin a Qaziyan e. Ew xwe daye wergerandinên farisî û kurdî. Hin afirandinên Pearl Buck wergerandiyê farisî. Wî wisa jî tevî braxweyê xwe Mihemed Qazî romana Ibrahîm Ahmed, *Janî Gel*, ku di sala 1972 de li Suleymaniyê çap bûbû wergerandiyê farisî.

Baqebên çîrokeke dirêj e û pir xweş hatiye nivîsîn. Rojek, nivîskarê çîrokê li Mahabadê li muayenexana doktorê dranan li hêviya dora xwe ye. Menzel tîji xelk e û germ germ sohbet dîkin. Şoreşa Islami hê di destpêka xwe de bû û gelek hêvî jê dihate kirin.

Nivîskar hin ji van axaftinan dicivîne û bi vî awayî taswîreke rind û gelek hînger a pêşve-
çûna bûrjûwaziya kurdî a Iranî û beşdariya wî ya siyasetê dike.

A.M.

SERRAC, Ebdulla. Baram nawêk hebû, weşana Akademiya Zanistîya Iraqê, Destey Kur-
dî, Bexda, 1982, 82 r.

Sêzde çîrok ên bi kurdiya navendî hatine nivîsîn. Ev çîrokên «pêkahîner» qala jiyana
rojane ya gundî û bajarvaniyên kurd ên Iraqê dikin ; bi uslûbekî bedew û zimanekî gelek
xwerû hatine nivîsîn.

J.B.

ŞEMO Erebb, Dimdim, Stockholm, 1983, 206 r.

Weşanên Roja Nû ku ta niha heft pirtûkan derxistine romana navdar a Erebb Şemo
(1898-1979), *Dimdim*, ku di 1966 de li Erivanê (weşanên Hayastan, 216 r.) derketibû ji
alfaba kirîlîk qelibandine tîpên latînî. Destana *Dimdim* qala berxwedana mîrxasane ya
Kurdan, di bin serokîya şerkarekî navdar Emir Xan, Xanê-çeng-zêrin li dijî leşkerên Şah
Abbas ku dorê li kela Dimdimê girtibûn dike.

Di 1975 de Şukur Mîstefa Dimdimê qelibandibû kurdiya navendî (weşanên Akade-
miya Zanistî ya Kurdî, Bexda, 366 r.).

J.B.

UMER Feryad Fazil, Awazî gerûyekî zindû. Berlin, 1982, 117 r.

Beşê zimanên Iranî ê Zanîngeha Azad a Berlîne vê berhevokê çap kiriye. Hin ji hel-
bestan li Iraqê hatine nivîsîn û di kovara *Nûserî Kurd* li Bexdayê çap bûbûn. Piraniya hel-
bestan bi bandûra xwe sîyasî ne.

J.B.

UMER Feryad Fazil, Roşnayî le dengewe. Berlin, 1983, 218 r.

Beşê zimanên Iranî ê Zanîngeha Azad a Berlîne vê berhevokê çap kiriye. Tê de helbes-
tên nûjen, bi weznê serbest hene û ew li dervayî welêt hatine nivîsîn. Ji bo îfadekirina
romanên xwe helbestvan remzan bikar tîne.

J.B.

FOLKLOR

SECADÎ Alaedîn, Riştey mirwarî, cild VIII, Bexda, 1983, 184 rûpel.

Alaedîn Secadî ji 1957 bi vir de methelok û çîrokên ji folklorê navçeyên cihêreng ên
Kurdîstana navendî helbbijartî çap dike û ev pirtûk cildê VIII ê berhevoka wî ye. Çîrok
hemû bi zarava û devokên xwe yên eslî hatine nivîsîn - hewlêrî, sineyî, hewramî, jafî ...

Nivîskar bi awakî giranbiha xizmeta belavkirina çand û folklorê kurdî dike.

A.M.

JINA KURD

GARNETT Lucy, Afretî kurd le Tîrkiye, ji îngilîzî wergerandiye Ezîz Gerdî, Bexda,
1983, 84 rûpel.

Ezîz Gerdî behsa yekemîn a beşê sêwemîn ê pirtûka gir a Lucy M.J. Garnett, *The
Women of Turkey and their folklor*, London, 1891, rûpel 113-189 wergerandiye kurdiya
navendî. Ev behs bi temamî li ser jina kurd li Tîrkiyê, li ser rewşa wê û karên wê ye. Xeba-
teke berbiçav û balkêş e.

J.B.

HANSEN Henny Herald, Jiyani afretî kurd, wergerandina îngilîzî ya Ezîz Gerdî, weşanê
Akademiya Zanistî ya Iraqê, Destey Kurdî, Bexda, 1983, 436 rûpel.

Ezîz Gerdî vê pirtûka navdar a etnologa swêdî ku Nationalmuseet a Kopenhagê di
1961 de çap kiribû ; wergerandiye kurdiya navendî. Gerdî qîma xwe bi wergerandinê tenê
ne aniye, gelek têbiniyên îsabetdar bi ser ve kiriye û bi vî awayî hin «xeletî» û jibirkirî-
nên Stî Hansen temam kiriye.

Nacî Abbas ji pirtûkeke din a Stî Hansen, *The Daughters of Allah*, London, 1960
wergerandibû kurdî (Bexda 1980).

A.M.

(dûmahîk heye)

FOLKLORÊ MA RA

MALMISANIJ

I - DEYÎRÎ

Nî heme panc deyîrê cêrenî mi fekdê Nûriyê Gêlicî ra girewti, nuşti.

1 - XUMXUME ¹

Xum-Xumê² to rî vana
Ti nêba ez nêvana
Ti nêba ez nêvana³
Dayikta 'eyla nana
Maya 'eyla ver dana
Çimsiyaya-n xwi rî ana
Darê mezlandê ma kewr î⁴
Xumî yenî hewadê hewrî
Çimsiyay î, sênegewr î
Xumê Gêldê⁵ ma hewt î
Heme hewt kelawçewt î⁶
Piy cinî manenî mewt î

1. Vatişbê Nûri gore na deyîri Gêl ra Zikîfî (Zülküf Karakoç) veta.

2. Yew yew ca di Xim-Ximê vajiyêno.

3. Dormarê Piran'î di tiya ra pey enawa zî vanî :

Xim-Ximê haşa vanî

Keyneka bêtimanî

Geyrena dormey banî.

4. kewr : dara ki pîr bîya û asan şikiyêna, kewir.

5. Gêl : Egil

6. kelawçewtî : Dormarê Gêlî di (mesela Qizlan di) cenî koftiya xwi kiştkanî bestenî. Tiya di cenîyan ra vajiyawo kelawçewtî.

Zikîf Beg (Zülküf Karakoç), key mîreyanê Gêlî ra û Îsmâil Begî bi. Zewejnaye bi û zerri devisti bî Emo y. Xanimi (waya Emoy), mabênê Zikîf û Emoy virazena. Emo zi Zikîfî ra hes kena.

Biray Emoy, Hecî Husnî Beg, ki şono hac, Emoy ra vano : «Vinde, ez şona hec yena, ti kamî biwaza ez to dana ay.» Labrê waxtano ki hac ra yeno, nişka Emoy dano Bedrî Beg'î. Bedrî Beg zî baba Zikîf Begî ra, key mîreyanê Gêlî ra wo.

Çiqas ki deyîranê zerri, hina vîşî cenî waştanê xwi sero vejenî zî, na deyîri Zikîfî eşta xwino waştta xwi Emoy ser. Vatişan gore Zikîfî sowbî deyrî zî vetî bî: Zikîf 1966 (yan zî 1967) di merdo. Emoy yê ra pey merda.

*Em-Emo, Emo Emo
Em-Emo, Ema mîran
Engura (ungura) bindê Hîran
Werê kalan û pîran.²*

*Ne ti ba, ne name bo,
Ko Zikîf to sero debo.
Mexreb o, ha mexreb o,
Mexrebo, wextê pesî,
Day pêro 'elbî w fesî,
Ax limino bêkesî !
Kura mendo babay Hesî ?³
Emîna tevişo yesîr.*

1. *Yew yew qala na deyîri tay cayan di bedelêna. Meselâ tay vatişan di nî qalî zî vajiyênt :*
*Werîştî filankesî
Ronîştî bêbankesî
Emoy va : «wardî, bes o !»*

.....
*Emoya lewenteniki
Qinî kena gurmiki
Cillan kena villiki*
.....

*Zikîf yeno bi gamî
Keşa cê pîrî vami ...*

2. *B'ewnî : Zaza-Kürt Türküleri: Deyr, M.Tayfun, Özgürlük Yolu, N. 19, Ankara, 1976, r : 73*

*Em-Emo, Ema mîran,
Engura rezdê hîran,
Çadîra serdê bîran,
Werê kalan û pîran.*

3. *Babay Hest : Zikîf*

*Em-Emo, Emo- Emo
Em-Emo, Ema mîran
Engura (ungura) bindê Hîran
Werê kalan û pîran.*

*Xendeqê ma bi vay o,
Peyew verên Paşa⁴ yo,
Fanos desta berqa yo,
Kiye bi kiye geyrayo,
Marey Emoy birnayoy.*

*Kuçey Kilisi⁵ teng î
Zikîfî venday di veng î
Çillo⁶ y çînay tay nengî
Emoy va : «Qalê vengî».*

*Em-Emo, Emo Emo
Em-Emo, Ema mîran
Engura (ungura) bindê Hîran
Werê kalan û pîran.*

*Bexçê Tekya⁷ yew şiq o,
Bekçîbaşî sadiq⁸ o.
Guro ki Xaliq biko,
Qul Zikîfî rê se ko ?
Deli Maya Bayramî,⁹
Kena niştê yû qamî.*

*Hec-Hecî, Hecî, Hecî !¹⁰
Wirdî gilliyê to vecî !
Hec-Hecî, Hecî hecî,
Hec-Heciyo tentene,
Erişi vista mengene.*

*Em-Emo, Emo Emo
Em-Emo, Ema mîran
Engura (ungura) bindê Hîran
Werê kalan û pîran.*

4. Paşa : Yew mêrdimê Bedrî Begî yo (Bedrî Beg mêrdey Emo yo).

5. Kilise : Gêl di, mehla Binê Dizi di verî yew kilisey Armenîyan bi, nika rijiyaye wo.

6. Çillo : Yew Armenî yo. Cîranê Emoy bi.

7. Tekya : Beyntarê Gêlî û Roy Deştay Hajîyan (Dicle) di, roy ver di yew dew a ki bostanê ya zaf î.

8. Sadiq : Xal Sadiq (Sadiq Dayî), kirdanê Gêlî ra bi.

9. Maya Bayramî : Waya Emoy, Xanim a (namey lajê yay Bayram bi).

10. Hecî : Hecî Husnî Beg.

*Ti yena bê ez to bera,
Ti nîna ez to ra bera.
Zikîf Bego dikanan di,
Sewlê surê lingan di,
Misheb (mishef) serê çokan di,
Cixara miyanê giştan (lewan) di.*

3 - XECO KEYNA M'

Na deyîri di, mari (may) û keyna (Xeco) veracê qalî kenî :
(Maya Xeco) :

- Xec-Xeco, Xeco Xeco,
Xeco keyna m' ano meke !
Xeco keyna m' bê bala marda xwi bide,
B'ewnî Huso Dirah wano¹ çiyoy ?
Wano : «Ez biz û mêşnanê xwi weye kena
Xecoyê Mehmudî² rî veynena.»

(Xeco):

- Serê kêdê ma tehran³ o
Binê kêdê ma tehran o.
Cor di yeno qaymeqamo,
Eno torinê Kê Began o.

Serê kêdê ma ro yo,
Binê kêdê ma ro yo ;
Cor di yeno Eybê Xaloy o,
Heway meşka doyo o.
Ez nêgêna Eybê Xaloyo,
Ez nêgêna Eybe Xaloyo !

1. wano : vano

2. Mehmud : Gêl ra Mehmudê Roqi (Mahmut Fidan)

3 tehran : zinar.

4 - XECO

*Xec-Xeco, Xeco Xeco,
Xec-Xeco, Xeco Xeco,
Bê ma şêri eno heta,
Awka bîrdê ma nobet a.*

*Yew gilanga mi Xecoy het a,
Xeco nara cinabet a.
Şari ma sero veta,
Deyri nîya ki zerbet a.*

5 - ZEWNÇÊ ÇIMBELEKÎ

Na deyîri erziyaya 'Ubeyd û Axay ser. 'Ubeyd û Axa, Pîran ra, key Axay ra yî ; Herbê Şêx Si'îdî (1925) ra pey perraye bî, mehkum bî. Rojî, gerrey Bekê Hacî Axay (Bekir Kiliçoğlu) ra pey, nuzdî Gêlî di Kurra Waran ra cendirmey Tirkan na zewnca birayan kişenê. Vatişbê Nurî Gêlicî gore, Emîna (cenîya Mehmê Çawuşî), na deyîri eşta yînî ser. Deyîri ra fahm beno ki ay wextan hima Şêx Evdirehîm (Şêxo Şîya) weş bîyo. Zanêno ki Şêx Evdirehîm Herbê Şêx Si'îdî ra pey, gelek zeman binê xeti (Suriya) di maneno, dima ageyreno Kurdîstanê Tirkîya. Labrê eskerê Tirkan nizdî Bismilî di, Salat di Şêx Evdirehîm û embazanê yê ca kenê û ayca di yînî xelî miyan di ganbo ganî veşnenê. Tay Kirdê dîndarî bawer nêkenê ki Şêx Evdirehîm weyra veşawo, vanî «O xelesiyawo, hima weşo».

*Rayirê Deredê Xenaqî¹ hok î-mok î,
Kurra Waran² ra kewtê zewncê çimbelekî.
Eno yuzbaşıyo bêîman o,
Vista zewnca birayano.
Sefer³ biray mi, bê ma sekî,
Ma enê caya xwi hesir kî,
Ma veynî ma cay Şêxê Şiyay⁴ kura ca kî,
Ma qesasê birayanê xwi îcra kî.*

*Ena Kurra Zengîyan⁵ qay lertzaynî,
Axayê birayê mi, pa çok daynî.
Bêliga cendirman xwi ser tadaynî.
Bêliga cendirman xwe ser tadaynî.*

-
1. *Derey Xenaqî : Beyntarê Dewa Şelbetîn (Kalkan) î û Gêl (Egîl) î di yew dere wo.*
 2. *Kurra Waran : Beyntarê Dewa Şelbetîni û Gêlî di yew kurr (kurr) a.*
 3. *Sefer : Pîran ra Sefer (Sefer Ağar).*
 4. *Şêxo Şîya : Şêx Evdirehîm (biray Şêx Se'îdî).*
 5. *Kurra Zengîyan : Beyntarê Dewa Şelbetîni û Gêlî di yew kurri.*

Serî Pîranî⁶ bi keyek î,
Binê Pîranî bi keyek î,
Têro şonî-yenî Key Hesdê Bekî,
Esker yeno lek⁷ bi lekî.
Eno Bek⁸ şîy kerdî zûrî oynî yû dekî
Tebîştîş (Tevîştîş) day zewncê çimbelekî.

6. *Pîran* : Yew qezay Diyerbekî, Dicle.

7. *lek* : des hînzarî (10.000)

8. *Bek* : Bekê Hacî Axay (Bekir Kılıçoğlu).

II - VATEY VERÎNAN¹

- 1 - Aşik kelibiyeno, dawula xwi dirneno. (G)²
- 2 - Aşik ki kelibe, det dirneno.
- 3 - Awka çengan, k ... keynekan, firingê neheyana ; kê tira mird nêbenî.
- 4 - Aya ki destan kerda, may û pîy nêkerda. (G)
- 5 - Balî, kulinçî ra vecêna, vana : «Qiya tû çend hera ya:» (G)
- 6 - Bi istorbê şarî, kê tim peye manenê (kê tim peyo). (G)
- 7 - Biza kermijîn, serçime ra aw wena. (H)
- 8 - Bizi bi bizzeyba xwi (Bizi ki biz a), hefana ki cay xwu duz nêko nêro-kwena.
- 9 - Camêrdo xirab, wa çinni bo.
- 10 - Çew nêşkeno qîsmetê çewî boro (biwero). /Çew nişno qîsmetê çewî boro.
- 11 - Çiy mêrdimê çikusî şarî rî maneno.
- 12 - Daruy heme çî esto, daruy mergî çinno.
- 12 - Dayî û bawî yew ray yenî dîna.
- 13 - Dela ki boça xwi nêweşono kutik dimi nêşono. (G)
- 14 - Destê hukmatî derg o. (G)
- 15 - Dêso ez to rî vana, veyvekî ti b'êşnawî. (G)
- 16 - Dizd bibo şewê tarî zav î.
- 17 - Ebi yew guli wesar nîno.
- 18 - Ecelê merşî ame, perê nexşînî neyenî pa.
- 19 - Ecelê morcela bêro, pelî neyenî tira. (H)
- 20 - Ecelê meysi yeno, kuwena germda gawanî miyan. (G)
- 21 - Ella bid' nêvon ti Xelîl Meh Mella y, nêmey xet ra dano. (H)
- 22 - Emanet, daro qiyamet. (G)
- 23 - Erjelê bizi ame, şona nanê şanî wena.
- 24 - Erjelê mijlowri hame perrê ja yenî.
- 25 - Fekê luy unguri nêresa, va : «tirş a»
- 26 - Fekê lû tirênî nêresa, wana : «werda to naw, çendi solin o ! ». (G)
- 27 - Fekê şarî nêbestêno. / Fekê şarî nê tewşêno (nêderzêno).
- 28 - Gan di camêrdey nêbena.
- 28 - Gi bi vowri nêlimiyêno. (G)
- 29 - Goşt û nengu cêra nê aqitiyênî.
- 30 - Hefs, cay camêrdan o. / Hefs cay camêrdî yo.
- 31 - Hekîm kam o ? Ay o ki darbi piro ginaya.
- 32 - Heleb durî yo, her û nerdîwanî zî dur î ? (G)
- 33 - Heq û neheq têdesti (têdest di) gaz-gaz a.
- 34 - Hermuşk timo herri erzeno xwi ser. (M)
- 35 - Herra cenî û mêrdî yew ca ra ya.
- 36 - Heş ki pîr bi, leyîrê yê (yey) pey hakanê yê (yey) kay kenî.
- 37 - Heta (heya) nêcawiyoy, tiro nêşono. / Heto (Heyo) nêcawiyoy, nêşono diwar.
- 38 - Hewn û merg biray cê yî. / Hewn û merg yew î.
- 39 - Hewt asnawê herî bîy, şiyoy roy (aw) miyan, heme xo vîrî kerdî.

1. B'ewnî : Zaza-Kürt Atasözleri, Armanc, No : 5, 6, 7, 8, Stockholm, 1979.

2. Nî vatanê verênan ra, vîşanê dormarê Piran (Dicle) 'î ra ; ay bîni, ze ki ma yîni verdi navito, nî cayan ra gîyriyayê :

(Ç) : Çermûgi (Çermik) û Dewa Diktol'î ra

(G) : Gêl

(H) : Hêni (Hanî)

(M) : Ma'den (dewa Kêzin'î ra).

- 40 - Heyana ki lêli nêbo zeng nêbena. / Hetana ki lêli nêbo zengi nebena.
 41 - Hukmat her bo (bibo) zî bere (bider) mewenîşe.
 42 - Hûmay kûy xwi veyneno vewri piro varneno.
 43 - Kamo ki estorda şarî wenîştewo, timo peyewo.
 44 - Karê eyro (ewro) meverdi nimajî (siba).
 45 - Karê wextî, paşay textî.
 46 - Kerga veyşani, xwi karî hebî di veynena.
 47 - Kergi aw wena, xwi ra cor Hûma (Elle) y ra hewnêna.
 48 - Kerra girani cay xu da.
 49 - Kerra xişni 'elametê pironêdayîşî ya.
 50 - Keye, qula pirjin a.
 51 - Kê çî biko (bikero), kê ay veyno (vînenno).
 52 - Kê çindi tê da, indi zirar tira vejêno. / Kê çindi ki tê dî, indi bûy tira vecêna.
 53 - Kê kerd, kê veyneno.
 54 - Kê mêrdimê bê'arî di serî nêşonî. / Kê nişnî mêrdimê bê'arî di serî şêrî.
 55 - Kê nani geyray, lete kê destî (dest ra) şono.
 56 - Ko çendi berz bo, linga şuwani ta kuwena. (G)
 57 - Ko çiqas berz bo, ninga kê ta kuwena.
 58 - Korî ra va : «To rî çî ?», va : «Mi ri di (di hebî) çimî»
 59 - Kutik, goştê kutikî nêweno.
 60 - Kutik, pay kutikî nênano.
 61 - Kutik qatqatî ra çî fa'm (fahm) keno.
 62 - Linga xo henda cilda xo derg ki.
 63 - Luya geyraya, şêrdê kewtî ra zanayêr a. (G)
 64 - Luya geyraya, şêrê vindertî ra hewlêr a.
 65 - Ma heme ganî bîmrî. / Ma pêro yewroj mireni.
 66 - Mal, ey rojê siyay o.
 67 - Malo helal, vîn nêbeno.
 68 - Mal, qandê rojê siyay o. (Ç)
 69 - Mar -zî- aw sero kê di nêdano (nêdono).
 70 - Maya kê timo laj nê ana (lac nê ona)
 71 - May hewt hebî lacan (lajan), siloy sero merda.
 72 - Merrî nêşiya şêro qul, gezî bûçtey xwu ra bestî.
 73 - Meruy awki, rayirdê awki di (aw ra) şikêno.
 74 - Meruy awi, rayirdê aw di şikêno.
 75 - Meyney kir d' xwi bilêsi, minet mew'. (H)
 76 - Mêrdim dizd bo, şewê tarî zav î.
 77 - Mêrdimo neheq (xayîn), mirdî nêweno.
 78 - Mêşna erqî ser di perrena, bizi vana : «Qiya ca çindi sipî ya.» (G)
 79 - Mird hayî veyşani nîyo.
 80 - Mîre pirdi b' sera meşo, qatiri b' pey ra meşo (paşkil dono to ro, vera meşo gaz dono to ro). (H)
 81 - Mûş çiqas herri bikeno, xwi ser darenno.
 82 - Nanê to çantedê imbazî di bo, ti timo veyşan î. (G)
 83 - Naşî ha firra, ha zirra.
 84 - Nefs, kê fineno hefs, / Nefs, kê dekeno hefs.
 85 - Nefs vano : «goşt», ti vaje (vaci) : «oşt ! »
 86 - Ninga (linga) xwi goreba cilda xwi derg ki.
 87 - Nîsani, çilki bi kîsani.
 88 - Panj giştî, yew nîy. / Ponc giştî yew nêbenî.
 89 - Payedarey (Bitirey), gay citi rî nêmanena.
 90 - Pers pers, kê şonî Qars.
 91 - Pey bi yew guli wesar nîno.

- 92 - Peydi kê pirda padîşay nanî.
 93 - Poşmaney pere (fayde) nêkena.
 94 - Qala camerdan yew (yew ray) a.
 95 - Qala weşi, marî quli ra ancena.
 96 - Qali, yew ray weş a.
 97 - Qaydê guli rî kê telu xwi pistan nano. / Kê qaydê guli rî telu xwi pistan nanî.
 98 - Qaz qaz ra, baz baz ra, imbaz imbaz ra.
 99 - Qina dizdî piznena.
 100 - Qisseyê raştî rî çiwewo çerxîn. (Ç)
 101 - Raştî pere nêkena.
 102 - Rim, gale di nênimêno.
 103 - Rîy siyay rî teney lazim niya. / Rîy siyay rî teney çi lazim a ?
 104 - Rojo siya -di- yew (çew) pey kê di nêhaseno (nêaseno).
 105 - Rojo teng çew pey kê di nêaseno.
 106 - Roj vêreno, qeza nêvêreno.
 107 - Saya ki bidereso, herkes çiwew xwi verdeno tira (H).
 108 - Say ki sayêri ra bîy, herkes çuwa xwi ver bere dano.
 109 - Sella ki haji virazo, rêxi tede nêvindena.
 110 - Serewo ki nêdejeno (nêdeceno), xafi (şaşi, şutiki) pa mebesti.
 111 - Serewo ki nêteweno, destmali pira (pa) mebesti. (Ç).
 112 - Sîndorê zorî çino.
 113 - Suc (suj) bînc o. (G)
 114 - Şe ki, bra (qe) meki.
 115 - Şerba aw, rayîrdê aw di şikêna. (G)
 116 - Towrey zuray (Tewrey Zurayan) timo qul o.
 117 - Vazdayîşê pîşîngi hetanî pey kariyan o.
 118 - Xarmuşk çend bikeno, dono xwi ser.
 119 - Xayîn (Mêrdimo xayîn), mirdî nêweno.
 120 - Xeta çewti, qay (qadê) pilli het a.
 121 - Xirab, xirabey di şono.
 122 - Veyve durî ra weş o. / Durî ra veyve weş o.
 123 - Yew nêdebena tirba yewerî. / Yewî nêdekenî tirba yewî.
 124 - Yew (çew) doy xwi rî nêvano tirş.
 125 - Yew nişno qismetê yewî (yewerî) boro.
 126 - Yew saya ki sayêr ra bo, herkes çuwa xwi ver de dano. (G)
 127 - Zan (zon) di este çino.
 128 - Zenginî ra vanê : «Bimbarekên bo», feqîrî ra vanê : «To eno kura ra ardo ? » (G)
 129 - Zorî reydi gure nêbeno.
 130 - Zûra (zuriya) yew hewi (ray) taştî weno.

III - ÇIBENOKÎ¹

- 1 - Awki miyon ra şono hîy nêbeno. / SEY
- 2 - Azon veyndononîmac nêkeno, cenî gîno mare nêbirneno. / DİK
- 3 - Bêdeston bêningon ber akeno. /VA
- 4 - Çiydê mi esto, hetanî şan di bindê ardî ra geyreno, şan di yeno heway altunî bereqêno / SIRSÎ
- 5 - Çiydê mi esto şono nêşono xo ra pey nêewnêno / RO
- 6 - Ez bera (ber ra) şîyo zere, yew say mi çewres tenon ra bari kerdi. / SILOM
- 7 - Ez şona kura mi ra beste wo (Ti kura şêri to ra beste wo). / NAME
- 8 - Ez şonû yê (yî) vindenî. / PAY
- 9 - Ez şonû, yû şonû ; hindey yew des qurîşî ca vardono. / ÇUWA (BASTONI)
- 10 - Fekê yê esto, zonê yê çino ;
Destê yê estî, ningê yê çinî ;
Pîzey yê esto, loqley yê çinî. / DÛRI
- 11 - Fek miyon di zon. / LULÎ
- 12 - Feqîrî arzenî 'ard, zengîni dekenî tonektey xwi. / ÇILONÇ
- 13 - Gonî weyşeno (wenîşeno) bêgonî, bêgon weyşeno bêimonî. / KELEK
- 14 - Her bar ra şono zerre. / KOÇIK (KEWÇIKI) û FEK
- 15 - Ime (hame) se şono, şî se nîno. / XORTEY
- 16 - Karê yê ay o kî roşeno, zirarê yê ay o kî gêno (gîno). /CIXARA
- 17 - Karga (Kergi ra) wîrdîkêr o, insonî ra pîl (pîlêr) o. / KELAW
- 18 - Kelawa hutî, pîrê nûti / ÎNCILI
- 19 - Kutiko siya, ber paweno. / KESEKI
- 20 - Mexrebî yeno, nîmacî şono. / HEWNÎ
- 21 - Serdê bûni di yew nîmey nonî. / AŞMI
- 22 - Serdê gilî di adir veşeno. / VILIKEY HINARI
- 23 - Yew çiy mi esto, bêadir veşeno. / ROC
- 24 - Yew çiy mi esto, binê yê hîy o, nîmey yê wişk o, serey yê di vilikî abenî. /KELEK
- 25 - Yew çiy mi esto, cora cîr sîmsiya (çîlsiya) wo. / LOCINI
- 26 - Yew çiy mi esto, geyreno geyreno, wextano ki arriseno (şan beno), vindeno, fekê jey akerde maneno. / SOWL
- 27 - Yew çiy mi esto, îsotê dargî moneno, fektê yê ra dîmo-n yeno. / İFING
- 28 - Yew çiy mi esto, mi çarşî di girot siya, ez amewo keye, bî sur. / KOMIR
- 29 - Yew çiy mi esto, nîmey koçik o, dês ra dusnaye yo. / GÛŞ.
- 30 - Yew çiy mi esto, şew û roj dor-norey xwi şonû, timi cadê xwi do. / AYRE û SİYA AYRÎ
- 31 - Yew çiy mi esto, têşanayîş rey di şonû, awki rey di vecîno. / HILKEY BÎRÎ.
- 32 - Yew çiy mi esto, tim bindê 'ard ra şonû-yenû. / SIRSÎ
- 33 - Yew çiy mi esto, tim mi rey do / SEY
- 34 - Yew çiy mi esto, yew çimê yay o. / DARZÎNI
- 35 - Yew çiy mi esto, yew çtuni sero yo. / QAMPİREKI
- 36 - Yew darey mi esta, kokê yay asmên ra y, gilê yay 'ar dî. / ROC û ŞEW
- 37 - Yew gewa mi esta, hîris û di bizê sipî û yew kelo sur tede wo. FEK,
DINDAN û ZAN
- 38 - Yew pelasê mi esto, dinya wenaw. /ASMİN
- 39 - Yew veyvey mi esta, tim û tim nêweşey 'eyelî bena. / RIŞTA
- 40 - Zerey yê kerey, teberê yê kerey, ha miyon ra bigeyri ha bigeyri. / MINARA

1 Nî çibenokan ra : 4, 5, 7, 17, û 34. Gêl (Egil) ra, ay bîni dormarê Pîran (Dicle) î ra arê bîyê.

IV - ESTANEKI (VISTONEKI)

Na estaneka cêrêni, mi 1979 di yew dewije Motkî (Mutki) ra girewti, nuşti. Motkî yew qezay Bedlîs (Bitlis) î yo. Dewanê Motkî ra mesela şarê dewanê Meydan, Mermend (Bağarası), Misî (Açıklan), Kolaz, Niç (Çatale-rik), Şen (Kaşıklı) û Şênîk'î bi dimilkî (zazakî) qisey keno. Dimilkîyê dormarey Motkî ra heyani ewro tenya na estaneki nusiyaya. Çi fayde ki a zî kilm a. Na estaneki hina verî yewna kovari di vejîyay, labrê tay kelîmey ya şaş nusiyay bî (B'ewni : Hêvî Kovara kurdî ya zarokan, no : 4, Stockholm, 1981, riperr : 9-10)

HEŞ¹

Bi w çinê bi. Di cinîyê xo r' şî kulîya. Yo hep weş ame, yo hep wape mend. Haw ku weş ame, hîwîye cinîye vinderd. Şîye hon ra. Haw ku wape mend ame ko yo hon di. Ya ni hesna. Ami kehe. Cinîye bîni k' xo hesiye ko nêmi şaw kulî xo (xu) der we, niwaşt ra. Fetlîye ko yo heş ya sera. Heş ya başi lan xo.

Yo lacek ci r' bi. Fek lan heş biroc qawno. Mîyen lan yo tîrinç roc fîna. Haw lacek xo den pero. Nişka devşa, teyşîya. Ma ci ci r' vano :

- Haw çiba w ?

Lacek vano :

- Yo çiba tiye bi, mi nişka devşîni.

May ci ci r' vano :

- Hana tîrinç roc û law, roc esto bişaw esto.

Lacek vano :

- Ko hecuna êçi r' ma tiye vinderda ?

- Enê law fek lan qawnîyew.

Lacek fek lan ke a, xo r' şîye ko heş ko qoçik ti ; yo çenti pir qoçik kerdo, haw cinîye rî beşeni. Cinîye terso : «Hanhey ma kuşu»

Zey ci goy ci teyna man heş . Yo qul dan heş ri, heş miro. Cinîye o zey xo yenê daw. Merdi cinîye esto. Milet daw, haw mêrik rê vano :

- Zey to, zey heş o. Ya bikuşê !

Yo roc may ci bi parxêl ya rişiyên Çiyay Hati-Nehatî kulîya. Şen haw çiya xo r' kulî top kero, winî tera ko yo şêr gay wero. şêr ri vano :

- E to r' vana mewu ! Ez to ker bin parxêl ...

Gay ci wero, haw lacek yeno ya ker bin parxêl gir dano. Don jî winî tera ko yo heş gay ci wero. Lacek heş rê vano :

- Mewu ! Ez to ker bin parxêl !

Heş gay ci wero. Lacek yeno heş ker bin parxêl, gir dano, yeno daw. Milet daw pêw ci ri remo. Yen kehe. Haw şêr o heş ver do şena xorê. Haw lacek may xo r' vano :

- E zana ko şîma mi kêr winî, ez xo r' şena.

May ci ci r' vano :

- Meşo law ! ..

Lacek vano :

- Bi xatir to.

Şen yo del (?) winî tera ko yo duman vaz ra. Şan widi ko yo kalik yo quşxani savar naw sera, pocu. Lacey vano :

- Selamo 'elek.

van :

- 'Eleykomeselam.

.....

1 FERHENGOKÊ DIMILKÎYA MOTKÎ

ami : ame, hame, (home)
başi : beno, bişuno
bikuşê : bikişe, bikişi
ci r' : ci ri, jey ri, yê ri, tira
çenti : çente, çante, pêlek
çiba : çi, teba
çiya : ko
daw : dewe, dewi
den : dano, deno
fetliye : feteliye, ageyra / ageyray
hep : heb, tene
haw : aw, ay, aya, ayo
hon : hewn, hown
kalik : pîr, extiyar
ke a : akerd
kehe : keye
ker : keno
kêr : kenê, bikerê
ko (ku) : ki, eke
kulî, izimî
lan : lane, lani, quli
man : maneno
mewu : mewere, mewri
miro : mireno
milet : şar, mileti
miyan : miyan

naw sera : ser nawo
nêmi : nême
nihesna : nêhesna
o : û
parxêl : ereba
pero : piro
pocu : pewceno, powjeno (pojeno)
qawno : padano, gêno, dugînenno
quşxani : quşxane, quşxani
rişiyên : erşawena
roc : roj, roz
savar : belxul
şaw : şewi, pesewi
şena : şono, şona
şîye : şîy, şî
tera : tira
teyna : tena
tîrinç : tîrij, tîrêj
tiye : tiya, ewta, inca
vinderd : vinderi, vinert
vinî : vîni, vînd
wape : apey, tepya, tepa
winî : hewniya, ewniya, winiya
yen : yeno
yo : yew, jû, zû
zey : lac, laj, zay

WA SUWEND BO WA ŞIRT BO

Enver GÖKÇE

*Eke ez
winî
kerran
û
çalan
miya di
mendo.
Eke ez tenya wo
eke
ez xwi ra cêr diyaye wo,
bêpaştî yo ez eke
û
eke winî yo
bextê mino
sîya.
Bisuwend
biqesem,
wa suwend bo,
wa şirt
bo,
'ard di
nêmaneno
ecrê mi.*

Tirkî ra tadayox :
Malmîsanij

CA'DEYANÊ MA DI ZÎ

Enver GÖKÇE

*Mevajênê
nêakena
nêşîna akera
caran
na vila
hinari.
Ku akera
elbet
ca'deyanê
ma di zî,
ku bibo
roşan.
Çiqas ki
winî ver bi
geli
derg bibê
luliyê çekan,
destê teresbavan
peynîya peynîyan
yew
bi yew
ku bişikiyê.*

Tirkî ra tadayox :
Malmisanij

MACERA Î SILÊMONÎ GINCE

Silemonê Gince hazar û new se w hîris û heşt de Hereketê Dersim de menfî bi. Ama be Wilatê Çanakkale. Uca ra kî da be Qaza Bayamîç'î. Juy roje qaymaqamê Bayramîç'î pêro menfîyû dano arê, inûn ra vano ke :

- Emrê hukumatî esto, îta de milk danmê suma.

Uca ra Silemonê Gince qesê ceno, vano ke :

- Qaymakam Beg, rind qesê mi gos ser ne. Melmeketê ma de, Ergan'e Surbahan'e, Maxaçur'e Birastik'e de yane nî çar deûn de milkê mi esto. Višto ponc hazarî darê herugê mi estê. Poncas hazar kok hengura mi esta. Ju kî axurade mi biye, zurî mebo, hati ra mangî zenene kone zerre, çêberê doten de nalke ses asmî re pîya vecîne tever. Naxirê mi, višto ponc tenî şuwane şuwari çirayenene. Î çax no Muzur kî kolê m' bî.

Uca ra Muzurî vat ke :

- He ... he ... he ...he ... heyya ka ...ka ...ka ...ka ...ymakam beg, e ... e...e ... ez ku ...ku...ku...koley Si ...si ... si ... si ...Silemon Axa yû.

Qesenê Silemon Axay rê qaymakam înam kerd. Ci re vat ke :

- Silemon Axa, wîlatê Çanakkale daane rê gucê mi nesono ci. Qaza Bayramîç'î kî to rê des nêdana.

Qesê qaymakamî rê pêy ra Silemon Axa ebe havalenê xo veciya teber. Raa ra hevalanê xo ra Alîşan vat ke :

- Zana Silemon Axa ? Sirixade me esta, çengel ken tira, Koyê Gazdaxî'ye ser ra Akdenîz de masiyû seyt ken.

Silemon Axa kî :

- La lao, a sirxe kot de darêna wê ?

Alişanî ci rê vat ke :

- A axuro sima pille de darên wê.

Na qesê ser ra Silemon Axa miradiya :

- Heya heyra bra. Hin ki axure bîye, nîya kî sirixe bena.

Wat pêra kî havalonê xo ra birîya ya. Hurdî hurdî na lawike vate :

«Koyê Muzurî duman o, pîrnika mi lerze kena

Yare m' koûn ser ra yena xebera xeyre ana

Ti ya, ti ya, newe vecîya,

Beşliyê hermî ya, saatê vilî ya,

Taqatê zonî ya, dîlega zerrî ya.»¹

1. *B'ewnî : Roja Newe (Kürtçe-Türkçe Gazete), No : 1 (15-V-1963) İstanbul, r : 4*

QAWXÊ NÊRIB Û SÎWANÎ¹

Arêkerdax : Peter Ivanowîç LERCH

Verî coan yew lacekû Nêrbic şî Sîwan, Xorsige dizdey, banî Mela Ehmedî Qafan akerd, purtî Mela Ehmedî Qafan gerewt berû. Lacî Mela Ehmedî Huseynî di enoe dizd, tepîşt va ke dizdî ra :

- Ti kanca ra y ?

Dizdî va ke :

- Ez Nêrib² ra ya.

Lacê Mela Ehmedî va ke :

- Ti kam mehla dî ?

Dizdî va ke :

- Ez Mehlay Şeynan da.

Lacê mela Ehmedî va ke :

- Ti qewî amey malê mi benî ?

Dizdî va ke :

- Ez Nêrbic a ameya malê tue, dizdey bikera, bera tue ez dîan, lakim ke ez ha bena, zor bena.

Lacê Mela Ehmedî, wica serey dizdî tera kerd, xebere erşawute Nêrib, Xelef Axay rî va ke :

- We Hyeni³ nêbi tue tede qawxe kerdîni, tue Hyenicî pyêrû kiştî ardî emanî ser.

Xelef Axay, xebere erşawute Avdulah Axay Kelan, va ke :

1. No tekst kitabê P. I. Lerch'i ra gîyriyawo û Malmîsanîjî tada elfaba Kurdkî. Kitabê Lerch' î St. Petersburg (Leningrad) di metbe'a ro gunawo (çap biyo). Bewnî : Lerch, P., Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nord-Chaldäer, 1858, St Petersburg.

2. Qezay Hêni ra beste nî dewê Nêribî estê :

Nêribî Axan (Kuyular), Nêribî Çulagan (Abacilar), Nêribî Wusifan (Çukur), Nêribî Melikan (Bozok), Nêribî Eliyan (Atıcı), Nêribî Topalan (Topçular), Nêrib-Cimsat.

3. Hêni (Hyeni) : Ewro yew qezay Diyarbekir o (Hani).

- Mi Nêrib de qawxe kerd, lakim ke wextê xoe de hadre bi, tue mêrdumî mi kişt, bizani ke ez vîst mêrdumî tue yew mêrdumî xoe vera kişena. Avdu- lah Axay xebere erşawute Xelef Axay rî va ke :

- Waxte xoe de hedre bi, ez meyste eskerê xoe gêna, yena Awkey Şeli⁴ ver, ti zî wica ra eskerê xoe bigî, bye Ceyt⁵ ver, ma qawxe bikî nêwo ke ti serey mi wenî, nêwo ke ez serey tue wena.

Xelef Axay xeber erşawute Avduh Axay rî va ke :

- Eskerî mi hadrew, enkay ez ameya Deyşte de, ti zî warze eskerê xoe bi- gî, bye Awkey Şeli ver, ma qawxe bikî. Enoe qawxê Tirkan nû enoe qawxê eşiran û, ti bye xoe rî vyêni.

Avduh Axay xeber erşawute dewan va ke :

- Çew mevindî, meyste awkey Şeli ver qawxey ma û Nêrbican û.

Dewan xeber erşawuti Avduh Axay rî va ke :

- Mevinde, çiqas malî Nêribi estû bide ma, ma peyney dewanî Nêribi veş- nenî.

Avduh Axay xeber erşawute dewanî va ke :

Metersî, serê mi rî, mal şima rî.

Dewan va ke :

- Ma emşoe nêvindenî, ma wardenî, ma şuenî Awkey Şeli ver, qawxe ke- nî, mevinde, ti zî bye.

Sebah Avduh Axa werişt be espar, eskerê xoe top kerd, va ke eskerî xoe ra :

- Oxil, mevindî, ma şyêrî qawxe, metersî, Nêrbicê tanî, qawxê eşiran û, serê mi rî, mal şima rî.

Dumilbazî day puroe, Avduh Axa kewt eskerî ver, şi Awkey Şeli ver, eskerî Xelef Axay n'amew, erş kerd, va ke eskerî xoe ra :

- Serê mi rî, mal şima rî, dewan veşni.

Eskerê Avduh Axay şi dewî Xelef Axay gerewtî, şeş dewî veşnay, age- ray, amey keye, Avduh Axay da mal eskerê xoe.

Yew aşme mend. Xelef Axay xebere erşawute Avduh Axay rî va ke ;

- Tue ehende eskerî mi kişt, tue şeş dewê mi veşnay, talan kerdî, wextê xoe de hedre bi, ez ena gelanke yena, kancaû ke dewî tue mi dî ez veşnena, talan kena heta yew şewe çocuxî nêverdana, hemîni sere birnena.

Avduh Axay xeber erşawute xelef Axay rî va ke :

- Cay xoe de rehat vinde, eke ena gelanke ez ameya tue ra yew kerga ko- eri nêverdanû.

Xelef Axay xeber erşawute Avduh Axay rî va ke :

- Ti bye xoe rî vine !

Avduh Axa werişt be espar, dumilbazî dav puroe, eskerî xoe ame pye ser. Avduh Axa va ke eskerê xoe ra :

4 Şeli : Ewro di dewê Hêni bi namebê Şeli estê :

Şelli (Yukarı Turalı), Şelli Sufla (Aşağı Turalı)

5. Ceyt (Cait, sergen)

- Çoacuxî ma ha şuenî qawxe, metersî ena gelanke çewî meverdî hemîne bikşî, serê mi rî mal şima rî.

Eskerî va ke Avdulah Axay ra :

- Pekî efendim' Ala canî tue sax bidû, heta ke peynay ma nêmerû, tue rî çî çinû.

Avdulah Axay va ke :

- Aferem oxil !

Avdulah Axay dumilbazî day puroe, eskerê xoe erş kerd, şe dîyarî Melekanî, awna ke Xelef Axay tabure besta. Avdulah Axay eskerê xoe erş kerd va ke :

- Serê mi rî mal şima rî, metersî şyêrî bikşî hemîne.

Eskerî Avdulah Axay şe, eskerê Xelef Axay weta ame bi tawricye, qawxe kerd, eskerê Xelef Axay 'rema, eskerî Avdulah Axay pey ra kewt, banê dewi pêrû talan kerdî, şwaney Nêrbican pyêrû kiştî, pesî cine pyerû ard.

WELAT WELATÊ KURDAN O

Xortê KURD

*Roj akewto biyo bol berz,
Werzi xortê Kurda werzi.
Milet serbestey wazena,
Werzi xortê Kurda, werzi,
Werzi keyna Kurda, werzi !*

*Welat welatê Kurdan o,
Ewro şaro xo rê weno.
Welatê ma yo naleno,
Kes nalini nêaşnaweno,
Zalim ma rê zulum keno.*

*Hewn di menda mileta ma,
Bindest mendo welatê ma,
Zalimî wenê heqê ma,
Welat welatê merdan o.
Werzi xortê Kurda, werzi !*

XONA HECÎ

Na deyîri (lawike), yew keyneka Bingoliji eşta nîşanliyê xo ser. Nîşanlî na keyneki, Cengê (Herbê) Dinyawo Yewin (1914-1918) di şîyo ceng ow wîca di şehîd biyo. Na deyîri, be'dî biya deyîra kay.¹

Serê bonê Hacî yo meydon o,
Binê bonê Hecî yo meydon o.
Yo meydonê astoron o,
Riza Beg mayîni kay dano.
Reş çawişo merdarin o,
Keno arê xortonê Kirdon o.
Verê yîne dono çi ca k' giron o,
Inşala yo tira nêmono.
Her way vona, he way vona,
Herway vona Xona Hecî.
Çimê to siya yê ze eçkicî,
Biriyê to qeytanê gicî.
Ti Homê kena ti gu mi rê vecî,
To vînî hema tiya ra vecî.
Ti şermayena etya vecî,
Mi rê bê verê bonê 'Elî Qicî.

1 No îzahetê vernîya deyîri, ma tirkî ra tada dimilki. B'ewnî : Roja Newe (Kürtçe-Türkçe Gazete), No : 1 (15-V-1963) Istanbul, riperr : 4

BİBLİYOGRAFYA DIMİLÎ (ZAZA) : 1858 - 1985

MALMÎSANIJ

- 1 - Aliqemer, Çemê Muzir, Dengê Komkar (Kovara Federasyona Komelên Karkerên Kurdistan li Elmanya Federal), Frankfurt, No. 23 (Kanun 1980), r : 9
- 2 - Ali, Sabahattin, Estanda Mêşna, tadayox : M. Dewij, Tîrêj (Kovara çande û pîşeyî), İzmir, No. 1 (1979), r : 39
- 3 - Antranig, Därsim, Tiflis, 1900.
- 4 - Arif, Ahmet, Sînayîşê Tû, Zerre di, Tadayox : Malmîsanij, Devrimci Demokrat Gençlik (Türkçe-Kürtçe Aylık Siyasî Gençlik Dergisi), İstanbul, No : 3 (Nisan 1978),
- 5 - Ayata, Eshat, Bir Zaza Destani-1 (İsimsiz Bir Gezegenden Notlar), Stockholm 1984, 109 sayfa
- 6 - Bariçek, Roşan, 1860 di Zazakî, Tîrêj, No. 3 (1980), r : 38
- 7 - Başbuğ, Hayri, Göktürk - Uygur Zaza Kurmanc Lehçeleri, Ankara, 1984, Ayyıldız Matbaası A.Ş. VI. + 88 sayfa.
- 8 - Başbuğ, Hayri, İki Türk Boyu : Zaza ve Kurmanclar, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları, Ankara, 1984, 89 sayfa.
- 9 - Bedir Khan, Emir Djeladet-Lescot, Roger, Grammaire Kurde (Dialecte Kurdmandji), Paris, 1970, r : 17, 24, 28, 43, 55, 157.
- 10 - Bedirxan, Celadet Alî, Zarê Dumilî û Mewlûda Usman Efendi, Hêvî (Kovara çandîya giştî), Paris, No : 2 (Gulan 1984) r : 77-85
- 11 - Bedirxan, Celadet, Zarê Dumilî û Mewlûda Usman Efendi, Hawar (Kovara Kurdî), Şam, No : 23 (27 Temûz 1933)
- 12 - (Şêx Seleheddînê Şêx Seidî), Beyatname.
- 13 - Bira, Roşta ma, Roja Welat (Rojnana siyasî û çandî), Ankara, No : 7 (22 Gulan 1977), r : 11
- 14 - Blau, Dr. (Ernest) O (tto) (Friedrich Hermann), Nachrichten über kurdische stämme, ZDMG (Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft), Leipzig, Bd. 16 (1862), p : 621-627
- 15 - Brîndar, M., Engîştê Kejê, Tîrêj, No : 2 (1980), r : 32
- 16 - Brîndar, M., Zazakî dir Pronav (Zanîr), Tîrêj, Stockholm, No : 4 (1981), r : 54
- 17 - Butyka, D., Das ehemalige Vilayet Dersim, Mitteilungen der Geographischen Gessellschaft, Wien, 1892, Bd. XXXV, No : 2-3, r : 99-126 ; No : 4, r : 194-210
- 18 - Chater, Melville, The Kizilbash clans of Kurdistan, The National Geographic Magazine, Washington, oct.1928, vol. LIX., No : 4, p : 485-504
- 19 - Dapaxdzur (Çapaxçur) î Dersim, Armjanskij Vestnik, Erevan, 1916, No : 27, r : 21-22
- 20 - Dengê Komkar, Frankfurt, No : 26, 27, 28
- 21 - Dersim, Armjanskij Vestnik, Erevan, 1916, No : 16, r : 11-13

- 22 - Dersimskie Kurdy (letter from Trabzon), Zapiski imperatorskogo Russkogo Geografičeskogo oobščestvo, 1863, vol. I, r : 5-12
- 23 - Dersim, Svodka Svednij o Sopredel nyx strana, 1-5-1913, Tiflis, No : 48, r : 9-20
- 24 - Dersim, Zarja Vostoka, Tiflis, 31-7-1925
- 25 - Dersimi, M.N., Kürdistan Tarihinde Dersim, Halep, 1952, r : 42-56, 110
- 26 - Dewij, Çibenokê Zazakî, Tîrêj, No : 2,3
- 27 - Dewij, Pîra Hewt sera, Tîrêj, İzmir, No. 3 (1980), r: 52
- 28 - Dewij, Zazakî dir Vatey Verinan, Tîrêj, No : 1,4
- 29 - Dilde Zaman (Zon de wağt), Kızıl Yol, Bobign (Fransa), No : 2 (1984), r : 27
- 30 - Dilin Devrimci Mücadeledeki Etkisi, Ronahî, Zürich, No : 18, r : 18-29
- 31 - Eli (Dersimli Ozan Eli), Şuare, Ala Sare Wedardayêna Karkêran, Özgürlük Yolu (Aylık Siyasi Dergi), Ankara, No : 44 (Ocak 1979), r: 77-80
- 32 - Evren Çi ra Milet Este Zere? Dengê Komkar, No : 57 (27-9-1983), r : 14
- 33 - Farûq, Ê ma wo, Tîrêj, No : 2 (1980), r : 57
- 34 - Farûq, Xal û Wariza, Tîrêj, No : 2, r : 60
- 35 - Ferhad, Hüseyin, Vilê Kurdan, Tadayox : Malmîsanij, Tîrêj, Stockholm, No : 4 (1981), r : 51
- 36 - Firat, M.Şerif, Doğu Illeri ve Varto Tarihi, 5. baskı, Ankara, 1983, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XXIII + 306 sayfa.
- 37 - Gêlic, Ver Girotiş, Tîrêj, No : 3 (1980), r : 48
- 38 - Gordlevskij, V.A., Iz religionyx iskannyj V Maloj Azii (Kyzylbaşı), Russkaja Mysl, Moskva, 1916, kn. XI, r. 79- 97 ; Novyj Vostok, Moskva, 1922 kn. I, r : 259-278
- 39 - Grenard, M.F, Une Secte religieuse d'Asie Mineure, Les Kysylbachs, Journal Asiatique, Paris, Mai-Juin, 1904, 10e série, vol. III, p : 511-522
- 40 - Grothe, (Dr.) Hugo (Von), Heine Vorderasiens Expedition 1906 und 1907. Mit Beiträgen Von F. Broili u.a., Leipzig, 1911 (vol.I), 1912 (vol.II, Die Kurden und Kysylbasasch, p : 148-161)
- 41 - Gülensoy, Doç. Dr. Tuncer, Kurmanci ve Zaza Türkçeleri üzerine bir Araştırma, Ankara, 1983, Ayyıldız Matbaası A.Ş, X + 74 sayfa
- 42 - Hadank, Karl-Mann, Oskar, Mundarten der Zaza (Hauptsächlich aus Siwerek und Kor), Berlin, 1932
- 43 - Hakki, Naşit, Derebeyi ve Dersim, Ankara, 1932, 75 sayfa+ 23 fotograf.
- 44 - Hes ve Destê Kam Ame Kistene, Dengê Komkar, No : 51-52 (10-411983), r : 16
- 45 - Heyder, Ay Wext, Hêvî (Kovara Çandîya Giştî), Paris, No : 2 (Gulan 1984), r : 104
- 46 - Hikmet, Nazim, Ayê, Tadayox : Malmîsanij, Tîrêj, No : 1 (1979) r : 36
- 47 - Hucra Mi, Kızıl Yol, No : 2 (1984), r : 50
- 48 - Huseyn, Hesên, (Name), Berbang, Stockholm, No : 10 (Nisan 1983) r : 22
- 49 - Jaba, M. Auguste, Dictionnaire Kurde-Français St. Petersbourg, 1879
- 50 - Karkerên Kurdistan (Belavoka Partia Komunista Fransa-Section Chalon, Komela Zimanê kurdî û tirkî), 3-7-1982
- 51 - Kılıç, Ali, Dewa Mixeylî de, Hêvî, Paris, No : 2 (Gulan 1984), r : 107
- 52 - Kizylbaşı Dersima, Svodka Svednij, o sopredelnyx stranax ... za vremja, r : 15 go Ijulja po 1-Augusta-1911 g, No : 4, Tiflis, 1911 , r : 10-16
- 53 - Koyê ma, Kızıl Yol, No : 2 (1984), r : 41
- 54 - Kurdoev, K.K, Haletekani Cins û Binay Berkar le Zaza da, Tadayox : İbrahim Eziz, Govari Korri Zanyari Kurd, Bexdad, 1977, berg : 5, r : 236-263
- 55 - Kurdoev, K.K, Kategoriya Roda i Obiektmaya Konstruktsiya V Zaza, Iranskeye Yazikeznanye, Moskva, 1976, r : 104-119
- 56 - Latham, Robert Gordon, On a Zaza Vocabulary, Opuscule, Essys Chiefly philological and ethnographical, (Williams and Norgat), London, Edinburg, Leipzig, 1860, P : 242-244
- 57 - (Latham, Robert Gordon), Zaza Lügatçesi Hakkında, Süreç (Üç aylık Siyasal Kültür dergisi), No : 2, Sayfa : 11-13

- 58 - Le Coq, A.V., Kurdische Texte, Berlin, 1903
59 - Le Coq, A.V., Hikayeti Dunya Güzeli (Tadayox : Omer ibn Ali Kose), r : 63
60 - Le Coq, A.V., Hikayeti İbrahim Paşa, r : 60
61 - Le Coq, A.V., Hikayeti Yusub we azîz (Tadayox : Omer ibn Ali Kose), r : 66
62 - Le Coq A.V., Ekmekçi de Muşawere (Vatox : Omer ibn Ali Kose), r : 68
63 - Le Coq, A.V., Latife (Vatox : Omer ibn Ali Kose), r : 68, 69
64 - Le Coq, A.V., Die Kardinalzahlen in Zaza, Baba und Lolo-Kurdisch, r : 70
65 - Le Coq, A.V., Eigine Sätze in Zaza, Baba und Lolo Kurdisch, r : 72
66 - Le Coq, A.V., Wortsammlung ; Deutsch, Baba Kurdisch un Zaza, r : 103
67 - Lerch, P., Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nord-Chaldäer, 1858, Petersbourg
68 - Lerch, Peter Ivanowîç (Pötr Ivanoviç Lerx), Issledovanija ob iranskix Kurdux i ix Predkax Severnyx Xaldejax, SPB., 1858
69 - Literarisches über Kurdistan, PM (Petermanns Mitteilungen), 1864, p : 67
(W.Strecker, Der Distrikt der Dersim-Kurden).
70 - Maceraî Silêmanî Gince, Roja Newe (Kürtçe-Türkçe Gazete), Istanbul, No : 1 (15-5-1963), r : 4
71 - Malmîsanij, Bêri, Hêvî (Kovara Çandiyê Giştî), Paris, No : 2 (Gulan 1984)
72 - Malmîsanij, Çend Deyîrê ma, Berbang, Stockholm, No. 12, r : 16-17
73 - Malmîsanij, Dimilkî di Ciyayeya Vatişan, Hêvî, Paris No. 2 (Gulan 1984), r : 86-103
74 - Malmîsanij, Dimilkî di Daçek, Berbang, Stockholm, No : 15 (1983), r : 15-17
75 - Malmîsanij, Dimilkî di Lêkerê Hevdudanî, Hêvî, Paris, No : 1, (Ilon 1984), r : 67
82
76 - Malmîsanij, Dizd û Qiral, Berbang, Stockholm, No. 10 (Nîsan 1983), r : 16
77 - Malmîsanij, Dil Konusunda bir Araştirma, Devrimci Demokrat Gençlik, Istanbul, 1978, No: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
78 - Malmîsanij, Etnik, Ktabê Ramitey, Tîrêj, No. 2 (1980), r : 27-29
79 - Malmîsanij, Ganfîday Dêrsimî, Berbang, Stockholm, No. 11 (Gulan 1983), r : 10-11
80 - Malmîsanij, Gune, Yasax û Eyb, Berbang, Stockholm, No. 17 (1984), r : 11
81 - Malmîsanij, Heş, Hêvî (Kovara Kurdî ya Zarokan), Stockholm, No. 4 (Gulan 1981), r : 8-9
82 - Malmîsanij, Ma çi Waşt ? Errik, Deza, Tîrêj, Stockholm, No. 4, r : 59-66
83 - Malmîsanij, Şîretê Kalî, Tîrêj, No. 1 (1979), r : 43
84 - Malmîsanij, Têkiliya Zaravayan, Berbang, Stockholm, No. 7-8-9
85 - Malmîsanij, Zaza (Dimilî) Lehçesinde Yazan Bir Ozan : Melay Xasî, Devrimci Demokrat Gençlik, Istanbul, No : 2 (Mart 1978)
86 - Malmîsanij, Zaza-Kürt Atasözleri, Armanc, Stockholm, No. 5 (Ilon 1979), 6 (Çileyâ Pêşîn 1979), 7 (Çiriya Paşîn 1979), 8 (Kanun 1979)
87 - Malmîsanij, Zerra Mi, Ewro û Meştî, Ma Bi Çiman Dîy, Tîrêj, No : 3 (1980), r : 22-29
88 - Mehmed, Bi musnê, Tîrêj, Izmir, No : 2 (1980), r : 57
89 - Müller, Fr., Zaza-Dialect der Kurdensprache, (Beiträge zur kenntniss der neuper-sischen Dialecte, Laut und Formenlehre, Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften), Wien, 1864, No : 48, 21 p.
90 - Qazî, Seyîd, Dersim, Tîrêj, Stockholm, No : 4 (1981), r : 50
91 - Qazî, Seyîd, (Dersim), Dr. Şivan, Kürt Millet Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan İhtilali, Stockholm.
92 - Sevgen, Nazmi, Yaşayışları Şimdiye Kadar Gizli Kalmış Bir Aşiret : Zazalar, Tarih Dünyası Dergisi, Sayı : 14,15,16,17, Istanbul, 1950 / Türk Kültürü Dergisi, Sayı : 299, 230, Ankara, 1982
93 - Şeîx Saîd u Diarbekira, Zarja Vostoka, Tiflis, 5-4-1925, p : 3

- 94 - Tayfun, M., Zaza-Kürt Türküleri, Özgürlük Yolu (Aylık Siyasi Dergi), Ankara, No : 19 (Aralık 1976), r : 71-83
- 95 - Taylor, James G., Journal of a tour in Armenia, Kurdistan and upper Mesopotamia with notes of researches in the Deyrsim Dag in 1866, JRGS (Journal of the Royal Geographical Society), London 1868, XXXVIII, p : 281-361
- 96 - The Faith of the Dersim Kurds, Gelawêj, Takoma park, Maryland, Amsterdam, june 1964, p : 8-10
- 97 - Usman Efendi, Biyîşa Pêxember (Mewlûda Nebî-Bi Kurdîya Dûmilî, Zaravayê Sêwrekê), Şam (Damascus), 1933
- 98 - Xagû Vera, Dengê Komkar, Frankfurt, No : 51-52 (10-4-1983), r : 16
- 99 - Xasî, (Mela) Ehmedê, Mewlid, Diyarbekir, Litografya Matbaası, 1900
- 100 - Xatê Xanım, Eliyê Evdirrehman, Erivan, 1959 / Eliyê Evdirehman, (Gundê Mêrxasan), Rabûn (Organa Bahoz-Rêxistina Têkoşer û Şoreşgerên Kurdistan, No : 1 (Gulan 1975), r : 12-14
- 101 - Xezal, Roja Welat (Rojnama Siyasi û Çandî), Ankara, No : 3 (Çileyê Pêşin 1977), r : 12
- 102 - Xoca, Welî, Bi dimilî, Hêlîn (Kovara Kurdî ya Zarokan), Stockholm, No : 7, r : 11
- 103 - Xoca, Welî, Bi dimilî du manî, Hêlîn, Stockholm, 1983, No : 8, r : 13
- 104 - Xoca Welî, Bi dimilî du manî, Hêlîn, Stockholm, No : 11 (1984) r : 13
- 105 - Xoca, Welî, Tikûtenya, Berbang Stockholm, No : 16 (1983), r : 23
- 106 - Xonay Hecî, Roja Newe (Kürtçe-Türkçe Gazete), Istanbul, No : 1 (15-5-1963), r : 4
- 107 - Yavuz, Edip, Tarih Boyunca Türk Kavimleri, Ankara, 1968
- 108 - Yeka nek, Hêlîn (Kovara Kurdî ya Zarokan), Stockholm, No : 3 (1983), r : 13
- 109 - Zaza (Dimilî) : Türk Ansiklopedisi (Arya Maddesi): cilt : 3, sayfa : 425
- 110 - Zaza : Muin, Dr. Muhammed ; (Muhammed Huseyin bin Xelef Tebrizî mutexellis be Borhan), Borhanê Qatî' Intişarê Danişgahê Tehran, Tehran, 1330 (hicrî-şemsî), cild : 1, r : 39
- 111 - Zazacada Sayıların Yazılışı, Kızıl Yol, No : 2 (1984), S : 31
- 112 - Zazaî ; Dehxoda, Elî Ekber ; Loxetname, Tehran, 1956-1979, cild : XVIII, r : 37
- 113 - Zekî, M. Emîn, Kurdistan Tarihi, Istanbul, 1977, Komal Yayınları, sayfa 176, 177, 178, 187
- 114 - Zerteng, Pankisar, Zazakiyê Ezirganî û Diyarbekir, Tîrêj, No : 3 (1980), r : 7
- 115 - Zerteng, Pankisar, Zivanê Qisse Kerdîşî û Nûştîşî, Tîrêj, No : 2, r : 10
- 116 - Zilfî, Canî Canî, Özgürlük Yolu, Ankara, No : 36, r : 87-94
- 117 - Zilfî, Dayê Mi Hêfê to Guret, Gaziya Welat (jibo şerê Azadî û wekhevîyê Rojnama Mehî), Frankfurt, No : 3 (1980), r : 10
- 118 - Zilfî, Dayê Mi Hêfê To Guret, Berbang, Stockholm, No : 16, r : 16
- 119 - Zilfî, Dersim Yöresinden İki Halk Türküsü, Özgürlük Yolu, Ankara, No : 30 (Kasım 1977), s : 91-98
- 120 - Zilfî, Dimilkî-Kurmancî-Tirkî ferhengok, Hêvî, No:1, (İlon 1983), r : 107-123
- 121 - Zilfî, Folklorê Kurdî ebe Zarava Dimilkî, Hêvî, Paris, No : 1 (İlon 1983), r : 83-106 ; No : 2 (Gulan 1984), r : 109-124
- 122 - Zilfî, Piyakerê Koladarûnê Tirkî, Ronahî, Zurich, No : 22 (Gelawêj 1977)
- 123 - Zilfî, Xelîl, Hesenqela, Şevdîn, Pore, Özgürlük Yolu, No : 43 (Aralık 1978), r : 87

HALETEKANÎ CÎNS Û BÎNAY BERKAR LE ZAZA DA'

Nûsînî be rûsî : Profesor K.K. KURDOYÊF

Pêşeki

Le ser diyalêktî zaza kêşe w nakokî zor le do rûwewe heye. Rûyêkyan ewe ye, ke hendê le zanayan zaza ne be diyalêkt we ne be goverî zimanî kurdî dadenên. Ewekeytiryay ewe ye, ke zaza debenewe ser yekêk le diyalektekanî zimanî kurdî -ser diyalêktî kirmancî serû weyan xwarû- ca ême lêre da be pêwîstman zanî ke em wutare nusrawe le layen profêsor Kenat Kelaşovîç Kurdoyêv'ewe, ke be zimanê rûsî le kitêbî zanistî zimanî zimane Êranîyekan da bilaw kirawetewe werbigêrrîne ser zimanî kurdî, bo ewey, ke zanayan û zimanewananî berrêzî kurdman bîxwîninewe we belkû hendê şitî nwê trîş le lay ewanîşewe derkewêt.*

Her wek lem wutare da debînîn, ke mamosta K.K. Kurdoyêf be belgey zanistî rewan ewey ron kirdûtewe, ke zaza ser be zimanî kurdî ye û diyalêktekî em zimaneş e, we basî eweşî kirdûwe, ke em diyalêkte le zor şit legel diyalêktî kirmancî xwarûş yek deგრეტewe.

K.K. Kurdoyêf lem wutare da berawurdî zazay legel diyalêktî kirmancî xwarû nekirdûwe, belkû legel diyalêktî kirmancî serûy kirdûwe we diyalêktî zazay pitir be lay diyalêktî kirmancî serû da birdûwe.

Minîş le katî xwêndinewey em wutare w wergêrranî bo ser zimanî kurdî hewlî berawurd kirdineweyim legel kirmancî xwarû dawê, belam legel em wutare da bilawî nekemewe, çunke demewêt be wutarêkî taybetî w serbe-xoy bilaw kemewe we qûlturîş bo berawurdeke biçim. Lêre da hewlî ewe'm dawê, zarawe rêzimanîyekan le wergêraneke da kurdî bin û le pal ewanîşewe zarawe rêzimanîyekanî erebî w îngilizîm nûsîwîn. Hendê şitî kurt kirayewe w zaraway taybetîşim bew mebestaney xwarewe bekar hênawe :

K.K. : Kenat Kelaşovîç Kurdoyêf

K.X. : Karl Xadank

P.L. : Pêyutir Lêrx

l. : lapere

* *Iranskiye Yazikeznanye, Moscow, 1976, p : 104-109*

berkar : tewawker, el-mef'ul
dîyalêkt : lehcey mehelli
gramatîk : rêziman
grûp : komele
haletî dîyar : el-haletu'l-mubaşere (direct case)
haletî nedîyar : el-haletu'l-mubheme (oblique case)
ber. : berawurdî
kr. : kirmancî

WUTAREKE

Qise be zimanî zaza le herême nawendekanî Kurdistanî Turkiya dekirê ew nawçe sêgoşeye degêrêwe, ke dekewête nêwan şarekanî Diyarbekir û Muş û Dersîm. Zaza çend govêrêkî heye ; her gover nawî ew nawçeyey wergirtûwe, ke lê bekar dehênrêt, wek : zazay Sêwerek, zazay Kor, zazay Çebaxçur, zazay Kêxî w zazay Palû. Ew goveraneş le roy cewherî reg û rîşey binaxey rêziman, fonetîk û lêksîka we binçîney dirûstbûnî ferheng yek degirinnewe.

Dananî zaza be şêweyekî zimanî kurdî le layen hendê zanayan kêşe w nakokî le ser e. Ta êsta şwênî zaza le naw zimane êranîyekan dîyar niye. Her wek debînîn, ke zanayan A. Abovyan, N. Dersîmî, P. Lêrx, V. Ştrêker, Lê Kok, F. Miller, K. Bedirxan, K. Badilli we ewanîtir zaza be dîyalêktêkî zimanî kurdî dadenên, belam zanayanîtir O. Mann, Rîç, K. Xadank, D.N. Mekkenzî û hîtir zaza ebenewe ser goran, ke be zimanî kurdî dananên, herçende emane neşyan tuwanîwe belge w qena'etî zanistî wa bihênnewe, ke bitwanin rakanî xoyan dûpat kenewe.

Hebûnî em kêşe w ew nakokîye le ser dîyalêktî zaza le ber ewe ye ke binyatnanî rêzimanî zaza ta emro kem kewtûte ber nûkî qelemî kolînewey zanistî w lêduwan, legel eweş ke hendê têkst le dîyalêktî zaza bilaw kirawetewe.

F. Miller, ke kurtey rêzimanî zazay nûsiwe ew têkste zazayaney bekar hênawe, ke P. Lêrx bilawî kirdûnetewe we degerrênewe ser govêrekanî dîyalêktî zazay nawçey Mûş û Palû*.

Her wehaş, K. Xadank tekste zazayîyekanî goverî zazay Sêwerek û zazay Korî bekar hênawin ke O. Mann le salekanî 1901-1903; 1906-1907 koy kirdûnetewe we bilawî kirdûnetewe. Be pêy em goveraneş nûserî nawbiraw berkolêkî le gramatîkî zaza nûsiwe, belam boy rênekewtûwe, ke şwênî zaza le naw zimane êranîyekan da dîyar xat**.

Hewldanekanî F. Miller we K. Xadank piley yeksanî binyatî gramatîkî zaza w kirmancî dîyar deken, awaş serkewtînyan le kareke da destgîr nebû. Çunke hêştan ewsa halet û dîyar de bincînekanî gramatîkî xudî kirmancî

* Müller, *Zaza-Dialekt der kurdensprache*, Wien, 1864

** Hadank, *Mundarten der Zaza*, Berlin, 1932

Leme bew lawe kurt kirawey K.X. bekar dehênîn le birtî K. Xadank.

der nekewtibû, bo ye kolînewe le forme dîyar xeryekan û diyar de gramatîkîyekanî diyalêktî zaza berawurdî legel kirmancî da betenhayî we be yeklayî derkewt.

Ême demanewe be şeweyekî giştî w bincî hebûnî cinse gramatîkyekan we binyat û destûrî berkarî karî têperr le formekanî katî rabirdû da le diyalêktî zaza be berawurd kirdinewey legel heman dîyar de gramatîkyekanî kirmancî pişan bideyn.

Pêş ewey, ke dest be nûsînî halet û diyar de gramatîkîyekanî zaza w kirmancî bikeyn, debê hendê qise le ser hebûnî cins û binyat û destûrî berkar le kirmancî da bikeyn. Ewey ke bo yekem car we here zor bas kirabêt, yaxud bayixî pêdirabêt le nêw basegramatîkîyekanî diyalêktî bincî zimanî kurdî-kirmancî-, pirsiyarî haletekanî cins we binyatî destûrî berkare le karî têperr da.

Be pêy nawî heyî le roy cinsewe le kirmancî da boman der dekewêt, ke watay kes û giyanleberî mêyîne bigeyinin, we nawe nêrînekanîş ew wuşanen ke, watay kes û giyanleberî nêrîne bêt. Balam nawe heyîyekanîtir, ke watay kenkrêt «tewaw» we mefahîmî mûcerred debexşin, detwanin bibin be cinsî nêrîne, yan mêyîne. Nişaney gramatîkî cinsî naw le kirmancî da be pê yasay îzafetewe bem cûre ye :-a bo mêyîney bê amraz, -i bo nerîney bêamraz, -ê bo nêrîney amrazdar e. Le yasay haletî nadiyarîş da nişaney gramatîkî nawêk, ke le grûpêk pêk hatibêt bo mêyîney amrazdar weyan bêamraz nişaney -e ye, bo nêrîney amrazdar nişaney -î ye, belam bo nêrîney bêamraz nişane niye ; be watay bêkotayî ye. Diyar e, ke nişaney îzafet û nişaney haletî nadiyar ewe ye ke ew îzafete w ew halete bo herdû cinsî naw le nawî tak da derdekewin, we le nawî ko da nîrîne w mêyîne lêk cîya nabnewe w yek nişaneyan heye. Bo herdû cinse nawekan tenha yek nişaneyan heye, ke ewîş nişaney -an e, ke bo haletî nadiyar bekar dehênrêt, we le haletî diyarîş da tak û koy naw tenha be kotayî karekewe dîyar e.

Le binyatî berkarî têperr da le katî rabirdû da sobyekt (mentiqî)* be rêjey haletî nadiyar be derdekewêt we serinc radekêşê, belam berkarî rûdaweke -ebyêkt- le rêjey haletî dîyar be derdekewêt, lem halete da kar legel fa'îlî nadiyar da rêk nakewêt, belkû legel berkarî yekser (el-mef'ul'ul-mubaşîr) be ser kotayî karekewe dîyar e. Em core binyate gramatîkiye le kirmancî da be pesîv (karî karabizir -el mebnî li'l- mechul) dêt û be derdekewêt nek be ektîv (karî dîyar -el mebnî li'l- me'lûm). Le kirmancî da binyatî pesîv be yarmetî karî yarmetîder, durust debêt paş ewey ke kare yarmetîdereke be karêkî têperrî watabexş durust debêt. Em cûre reg û rişane le hemû ew rêjanewe dîr nîn, ke wezîfe w dewrî coreha we corawcorî nişaney haletekanî cins û nişanekanî îzafet û formekanî haletî nadiyarî naw le kirmancî da debînin. Bo kolînewe le haletî cins û binyatî berkarî têneperr le zaza da wa bebaş dezanîn, ke be şeweyekî rêk û guncaw le xasyetekanî diyar û aşkira we serinc rakêşî formî nawî nêr û nawî mê le yasay nişanekanî îzafet û formekanî haletî nadiyarî naw da we berawûrdî legel heman cor le kirmancî da

* *el-fa'îlul-mentiqî, el mustetîr*

bikeyn, bem pilane zor baş hebûnî cins û binyatî îzafet le zaza da bedîyar dekewê we detwanrê biryar le ser yeksanî w hawbeşî w lêkcûdayî w çiyawazî coreha formekanyan le herdû diyalekteke da -kirmancî û zazayî- bidrê.

Derbarey hebûnî haletî cins le zaza da K. Xadank تنها le ser ewe newestawe, ke çî core tîpî nawî heyî le naw em cinsane da degerrêtewe ser em yan ew cinsî (nêr û mê), belkû serincî K. Xadank bo ewe royîştûwe, ke «cinsî rêzimanî le nawî heyî w awelnaw ranaw rêjey karî diyarxiraw heye w be diyar dekewê (K.X. 622)². K. Xadank hendê nişaney îzafet debatewe ser ew formaney rêzimanî aşkira w cins. Nişanekanî îzafetî nawî nêr le lay K. Xadank'ewe emanen : -e, -ê, -o, -i, bo nawî mêyîneş emanen : -a, -ya, -aî, -eî. K. Xadank sebareş aşkirayî w derkewtinî cins le haletekanî nadiyarî naw û ranawî tak le formî -e, -ê, hiç nalêt û em formane be formî «kasmus obligus» * -casus obligus- dadenê (K.X. 62, 63).

Le beşî «zaza zimanî kurdî niye» nişaney lêkcûdayî zaza w kirmancî berçaw dekewêt, ke wayan le K. Xadank kirdûwe bawerr be kurdîyetî zaza nehênê we bilêt, ke le zaza da cins heye, belam le kirmancî da cins paşmaweye we mawetewe. K. Xadank denûsê : «Lêk cûdayî cinsî gramatikî le zaza da zor be aşkira diyar e, awaş le kurdî rojawa da - kirmancî, K.K. - eweş detwanrê تنها be paşmawe dabinrê» - K.X, 21. Piley êstay zanistî zimanî kurdî wutar derbarey paşmawetî weyan nebûnî cinsî gramatikî le kurdî da be diro dexatewe. Zimannasekanman em rayeyan ragirt, ke le serew da wutrawe, sereray eweş be endaze w pêwanî tewaw destnişanî hebûnî cinsyan le kirmancî da kird, herwehaş sebareş nêr û mê le kirmancî da coreha form û nişaneyan derxist her çun le nîzamî îzafet da awaş le tesrîfî naw da**.

Le zaza da nişanekanî îzafet bo tak emanen : -i, -ê, -a, -aî, eî, -o. Em nişaneş keresten we cinsî gramatikî pişan deden. Hendê nişaney îzafet le zaza da xasiyetî axawtinî goverekani be der dexten. Nişaney «-i» yî îzafet betenha we becûdayî le wanîtir le goverî nawçey Mûş û Palû da bekar dehênrêt, we formekanî îzafet -e, -a, -aî, -eî lem gover û nawçane da bekemî bekar dehênrên (birrwane : têkstekanî P. Lêrx, L : 88-110) ***.

Le goverî Sêwerek da formî îzafet -ê zor bekar dehênrêt, belam formekanî -î, -aî, -eî ke ber çaw dekewen (K.X, 173-210), le goverekani zaza Kor û zaza Kêxî da her formî îzafet -î betenha bekar dehênrêt (K.X, 306-354). We le Cebaxcûr da formekanî -î, -ê, -o bekar dehênrên (K.X, 360-370). Lew têkstaney, ke le layen xomanewe nûsrawnetewe degerrênewe ser nawçey Batûm تنها formekanî -î, -ê, -a bekar dehênrên.

Wezîfey formekanî îzafet le goverekani zaza da le layek çiyawazî nêwan goverekani pişan deden û le layekitirîşewe têkelawî w yeksanî goverekani be-

* *oblique case : haletî nadiyar*

** *birrwane : K.K. Kurdoev, Grammatika kurdkovo Yezika (kurmanjî), M.-L, 1957 ; N.I. Tisukerman Ochirik Grammatiki Kurdkovo Yeziske - Trudi Institutu Yezike znani ANSSSR, 1956, T. VI ; - H. KH. Bakaev, Govor Kurdiv Turkmeni, M.-L. 1962.*

*** *birrwane : P. Lerkh, Issledovanie eb iranskikh kurdash Ikh Predkakh - Severnikh khadankakh, KN. III, SPB., 1858.*

diyar dexe. Bewurdbûnewe le hemû têkstekanî goverekani zaza be derdeke-wêt, ke formî îzafetî here bekarhatû we bilaw le goverekani da, formî -î ye. Em formî îzafete herwek gişt goverekani zaza bigeynête yek waye we mîh-werêkiş e bo pişandani cins.

Pêş hemû şitek eme dêt, ke jimareyêkê zor le wuşe -formekani -aî, -eî yan le zaza da be serewe diyar e, belam le kirmancî da formî «-a» ye. Em rewaletêş binaxeyêkî waman bo destnişan dekat, ke bilêyn ew forme-îzafet-yaney zaza legel ew wuşane bekar dehênrên, ke le cinsî mêyînen. Wezîfey formî îzafet -aî, -eî, le zaza da legel wezîfey «a» y kirmancî tenasub dekat. Her em forme îzafeteş detwanê bibête nişaney cinsî nawî diyarxiraw.

Be temaşakirdinî ew têkstaney, ke P. Lêrx û Lê Kok û K. Xadank hî xoman (mebestî Yekêtî Sovyet e -wergêrr) û herweha leser qisekani K. Xadank sebarete hebûnî cins le goverekani zaza da delên, ke cins le zaza da herwek le kirmancî da taybet e be formî ranawî nişaney tak ranawî kesî tak û ranawî heyî w hendê le rêjekani kar. Formekani cinsî gramatikî diyar be ser nawyan ranawewe her nişaney îzafet û formekani naw û ranaw in le haletî nadiyar da. Herwek le kirmancî da, ke derkewtinî cinsî nawî awelnawî dewestête ser nawî diyarxiraw, ke dekwene pêşeweyan. Derkewtinî cins be ser kotayî karekanewe yekêk e lew nişananey, ke zaza le kirmancî cûda de-katewe. Haletekanitirî derkewtinî cins le zaza da legel heman ho w halet deguncêt le kirmancî da. Nimûne :

zaza

Vaştûraî xo bide mi (PL, 88)
Keînaî³ mi ha qonax da rûniştêî (PL.89)
Cinîaî dêwî va (PL, 80)
Ez cehani estorê xu dana tu (K.X, 348)
Xalo xenceraî mi bide (P.L, 101)
Nameî eşîreta te⁷ çina u ? (P.L, 96)

kirmancî

Dasa xwe bide min
Keça⁴ min wa qonaxê da runiştîye⁵
Jina dêw got
Ez cenuya hespa xwe bidim⁶ te
Xalo xencera min bide
Navê eşîreta te çî ye ? ta d.

Komelewuşeyêk le zaza da heye, ke îzafetî -aî, -eî werdegrin, belam le kirmancî da îzafetî cinsî nêr werdegrin. Em diyar de gramatikye teasubekî kem le wezîfey formekani îzafetî -aî, -eî we formî -a le zaza w kirmancî da bederdexat. Nimûne :

zaza

Hesenîk werişt, leşai dêwî bird (P.L, 95)⁸
Bin balîşnaî dêwî ra şimşîrî dêwî vet, geraut (P.L., 95)
To sereî xo taşt (K.X., 177)
Qewxeî Siwan û Abdula Begî (P.L., 96)
Awa nimûneytirîş hen.

kirmancî

Hesenîk rabûrd⁹ leşê dêw bir
Ji bin balgîyê dêw şimşîra dêw derxist.¹⁰
Te serê xwe teraşt.
Qewxa Siwan û Abdula Begê

Îzafetî -a le zaza w kirmancî da betewawî wezîfey diyarxistinî mulkiyete şitek weyan danepalî şitek bo lay nawêkewe debînê herwehaş le herdû diyalekteke da îzafetî -a nişanêkî gramatikî cinsî mêyînew e. Bo nimûne :

zaza

Nameî eşîreta ti¹¹ çina u ? (P.L., 96)
 Pêy debara me¹² bibo (P.L., 87)
 Raya ma dûr a (K.X., 175)
 Ti¹¹ dersa¹³ xo wend o ? (K.X., 167)
 Bejna jaî kilm a (K.X., 160)
 Dergûşa jaî reşane (K.X., 175)

û nimûneytirîş.

Îzafetî -ê, -î be zorî le gişt govêrekanî diyalêkti zaza da bekar dehênrêt, heman îzafetîş, le diyalêkti kirmancî da tenha wek nişaneyêkî gramatîkî nawî diyaxirawî nêrine diyar e. Îzafetî -ê, -î le zaza da nişaney nawî diyaxirawî cinsî nêrine w mêyîne ye, lew haletey, ke nişaney cinsî nêrine ye le gel îzafetî -e, -î le kirmancî da yek de grêtewe, leber ewe detwanîn bilên, ke îzafetî -ê, î le her dû diyalêkteke da nişaneyêkî gramatîkî cinsî nêrinen, serray ewey, ke le wezîfeş da le her du diyalêkteke da yek in. Yeksanî w wekyekî naw le rûy qebûlkirdinî îzafetî -e, î le herdû diyalêkteke da be derdekewêt, we le kirmancî da debînîn, ke hendê naw îzafetî -e werdegrin hendê nawituriş îzafetî -a. Nimûne le bekarhatinî îzafetî -ê le zaza da :

zaza

a) Namê to çiço ? (K.X., 173)
 Min goştê mîyêr wardo (K.X., 174)
 Meîmanê ma (K.X., 175)
 Pêr lacekî karwanî ra pers kird (K.X., 195)¹⁵
 Destê pêrê xo lau na pa (K.X., 197)
 Qismetê min (K.X., 204)
 Welatê Mêrdînê di (K.X., 204)
 Baxçê tu estu ? (P.L., 95)
 Qaulê camêrdan (P.L., 95)
 Serê xoe taîşt, riê xoe taîşt (P.L. 121)

û hîtir

b) Rîcaê karwanî pîrê lacekî qabul kird (K.X., 196)¹⁵
 Merlatê xo kird¹⁵ xo dest (K.X., 195)
 Kilîta qapî (K.X., 200)
 Dostê min (K.X., 328)
 Qawxê Nêrib û Sîwanî (P.L. 111)
 Kêfê ma haul u (P.L., 96)
 Texmîne xo va (K.X., 204)
 To cuabê kahit ard ? (K.X., 181)

û hîtir.

Bekarhatinî -î le zaza da :

kirmancî

Navê eşîreta te çi ye ?
 Pê debara me bibe.
 Rîya me dûr e.
 Te dersa xwe xwendiyê ?
 Bejna wê kurt e.
 Dergûşa wê bihejîne.

kirmancî

Navê te çi ye ?
 Min goştê miyê xwar¹⁴
 Mêvanê me
 Bavê kur ji karvan pirs kir.
 Destê bavê xwe paç kir.
 Qismetê min
 Wealtê Mêrdînê da.
 Baxçê te heye ?
 Qewlê camêrdan
 Serê xwe teraşt, rûyê xwe teraşt.

Rîca karvan bavê kur qebûl kir

Mertala xwe kir destê xwe.
 Kilîta qapî
 Dosta¹⁶ min
 Qewxa Nêrib û Sîwanê.
 Kêfa me xweş e.
 Texmîna xwe got.
 Te caba kaxezê anî ?

zaza

- a) Babî min ez daya tu (K.X., 342)
 Biraî pîlî (P.L., 87)
 Vengî xoe (P.L., 88)
 Goştê gaê surî (P.L., 91)
 Ahmed lacî Elî Axaî (P.L., 101)
 Destê xoe berd zereî şibakê (P.L., 101)
 Eskerî Ebdula Axaî (P.L., 110)
 b) Çekî xoê bide min (P.L., 110)
 Qonaxê mê (P.L., 89)¹⁷
 Kêfî tue (P.L., 89)
 Fincanî diyîni (K.X., 319)
 Roucî qauxê (P.L., 119)
 Malî mi (K.X., 316)
 Şimşiyêrî dêwî bîge (P.L., 94)
 Ina desmalî jinî min a (K.X., 328)

û hîtir.

Ew nimûney serewe yeksanî w hawbeşyetî nêwan zaza û kirmancî pîşan deden, her wehaş diyar e, ke wuşe le zaza da be îzafetî -ê, -î le naw qewarey terkîbî naw da xoyan degorin û bedwayewe wek nawî cinsî nêr û mê be derdekewin. Le kirmancî da beşêk le nawan be îzafetî -ê denasrên le cinsî nêr da, we beşekeş duwemî ke nawî mêyîne ye be îzafetî -a. Ger bêtû bigerînewe ser naweheyîyekan derdekewêt, ke cinsî naw le kirmancî w zaza da yek serçaweyan heye. Le qewarey nawêk da diyar e, le diyalêktî zaza da îzafetî -ê, -î yek wezîfe debînîn we debîne nişaney cinsî nêrîney temellûkî nawî diyarxiraw, bo ye gelê car wezîfeyan têkel yek debin. Em diyar de gramatikyeş le zaza da zor berçaw dekwê le gelêk têkstekanî zaza da, ke degerrênewe ser coreha goverekanî. Carî wa heye, ke wuşeyêk lem diyalêkte da legel îzafetî -ê hatuwe we carê waş heye legel îzafetî -î. Nimûne :

- Îzmê mê¹⁷ bide (P.L., 101)
 Malê şima (P.L., 105)
 Jinîê xo ra va (K.X., 329)
 Dostê min (K.X., 328)
 Qaulê camerdan ya u (P.L., 95)
 Enoê qauxê Tirkan nu (P.L., 95)
 Ez cebabê dewî dana (P.L., 88)
 Wextê xoê da

û hîtir .

Bem pêye formekanî îzafetî tak -a, -e, -ê, -î kurte hawbeşîyek le nêwan diyalêktî zaza w kirmancî da pêk debênin. Le kirmancî da îzafetî -a, -e, bes be nawemêyînekan delkêt, belam îzafetî -ê, -î, be nêrînekan ; be watay ema-

kirmancî

- Bavê min ez dame te
 Biraê mezin.
 Bangê xwe.
 Goştê gaê sor.
 Ehmed kurê Elî Axa.
 Destê xwe bir hindurê şibakê
 Eskerê Ebdula Axa.
 Çeka xwe bide min.
 Qonaxa min
 Kêfa te
 Fincana dudan
 Roja qewxê.
 Mala¹⁸ min
 Şimşîra dêw hilde¹⁹.
 Ew²⁰ desmala jina min e.

Berawurd :

- Îzmî mê¹⁷ bide (P.L., 84)
 Malî tue (P.L., 101)
 Jinî min (K.X., 328)
 Dostî tu (K.X., 328)
 Qaulî camerdan ya u (P.L., 95).
 Qauxî Sîwan û Ebdula Begî (P.L., 96)
 Tu cuabî min niarda
 wextî xoê da (P.L., 104)

ne wek nişaney pişandani gramatikî cinsî nawî heyî wezîfe debînin. Wezîfe îzafet le zaza da ewîş le binc da her wa ye, belam be ciyawazî le kirmancî, ke wezîfe îzafetî gramatikî le zaza da lew haleta da, ke cinsî gramatikî nişan dedat cûda debêtewe, debînin, ke hendê car be nawî nêrîne delkên û hendê caritirîş be nawî mêyîne. Em wezîfetêkelawîyey îzafet le zaza da berew le nawçûn decêt le pişandani haletî cinsî gramatikî.

We herweha haletekanî cinsî gramatikî le zaza da le hendê formekanî karîş da be derdekewin be taybetî le karelikawekan û formekanî katî rabirdûy kesî sêyemî takî kar. Em rûdawe rêzimanîyeş nişanêki taybet e bezaza we le kirmancî cûda dekatewe, çunke le kirmancî da cinsî gramatikî le formekanî kar da bediyar nakewin. Leme da formî karekan nişaney nêr û mê be diyar dexten.

Le diyalêktî zaza da formî -o be serkarekanewe nişaney cinsî nêrîne ye we formî -a nişaney cinsî mêyîne ye. Nimûney cinsî mêyîne :

zaza

Ina cerfêî min a (K.X., 323)
Ina jinî rind a (K.X., 399)
Ina jinî niêweş a (K.X., 306)
Raya çend rojan a ? (K.X., 179)
Dersa min ewro çetin a (K.X., 176)
Ina desmalî dostî min a (K.X., 328)

kirmancî

Ew²⁰ carîya min e.
Ew²⁰ jina rind e.
Ew²⁰ jin nexweş e.
Riya çend rojan e ?
Dersa min iro çetin e.
Ew²⁰ desmala dosta min e.

û nimûney tirîş.

Nimûney cinsî nêrîne :

zaza

Inuê merdim rind o (K.X., 369)
Persê merdimêdê pêlê xerab nîo (K.X., 181)
Inî niêweşe (K.X., 306)
Inî rebbî ma o (K.X., 310)
Tutunê min rind o (K.X., 178)

kirmancî

Ew²⁰ meriv rind e.
Pîrsa merivêd pîr xirab nîne.
Ew²⁰ nexweş e.
Ew²⁰ rebbê me ye.
Tituna min rind e.

û hîtir.

Formî karî katî rabirdûy kesî sêyemî takî kotayîhatû be pîtî «-a» yî bizwênî dengdar nişaney cinsî mêyîne ye, belam heman formî kotayî sifir (bêpit yan bêkotayî -wergêrr) nişaney nêrîne ye. Bo nimûne :

zaza

Ina kauta
Inî²² kaut
Tuyê ina jinî kışta (K.X., 469)
Inê eslanî inê²⁴ merdim kışt (K.X., 369)

kirmancî

Ew²⁰ ket²¹
Ew²⁰ ket
Te ew²⁰ jin kuşt²³

û nimûney tirîş.

Cinsî nawî nêr û mê le zaza da hemîsan le haletî nadiyarîş da el haletu'l-mef'uliyîye be derkewêt. Formî haletî nadiyar -î ye be nawî nêrine delkêt we -ê be meyîne. Em xasiyetey nêr û mê le zaza da be tewawî legel kirmancî deguncêt û herweha legel soranîş -wergêrr-lêre da nişaney -ê bo cinsî mêyîne bekar dêt deçête ser ew nawaneş, ke bê amraz in, we nişaney -î, ke bo nêrine legel ew nawane be derdekewê, ke amrazdar in. Ger hatû kotayîyeke bêamraz bo ewsa kotayî sifir (bêpîti nişaneyî -wergêrr) ew dewre debine. Le zaza da hendê car ew nişanane le haletî nadiyar da têkel debin, we carî waş heye le koy naw le haletî nadiyar hebê em nişane cinsiyane be dernakewin. Nimûne :

zaza

a) Weherî keyî kilîtê qapî veta (K.X., 200)
Cinaî dêwî kaxit geraut, akird (P.L., 89)²⁶
Çimî haşî (K.X., 309)
Aukî embarî (K.X., 330)
Cinazê 'Elî Axaî (P.L., 102)
Paşae Misirî (P.L., 111)
Pêrdê lacakî (K.X., 195)
Kenaî Axaî (K.X.)
Qonaxî Temir Begî (P.L., 120)

b) Aukî Şelê (P.L., 105)
Merdumî hukmatê (K.X., 333)
Kakilê gwîzê (K.X., 11)
Rocî qauxê (P.L., 113)

kirmancî

Xudanê malê kilîta derî avîte derva²⁵.
Jina dêw kaxez hilda, vekir.
Çawê hirçê
Ava embarê
Cinazê 'Elî Axa.
Paşae Misirê.
Bavê kurik
Keça Axa.
Qonaxa Temir Begê

Ava Şelê
Merivê hukumetê
Kakilê guzê
Roja qewxê.

c) Têkelawî nêr û mê bezorî w betaybetî lew têkstaney, ke le layen P. Lêrx û min (mebest K.K. Kurdoyêv e -vergêrr) ; berçaw dekewêt. Bo nimûne :

zaza

Xelîf Axaî va (P.L., 113)
Xelî Axa va (P.L., 112)
Cinazê lacî (K.X., 6)
Ningê lacek (K.X., 11)
Jinî va (P.L., 118)
Keînek me re va (P.L., 118)
Hesenekî va : biraryênî (P.L., 118)
Hesenekî va : biraryênî

kirmancî

Xelîf Axa got
Lingê kur
Jinê got

(leweş da) Hesenik got : birano, em herin²⁷

û hîtir.

K. Xadank dû core riste dehênêtewe legel karî têperr da le gerdanî serfî katî rabirdûy kar le zaza da, wek : corî ristey be berkarî yekser û corî ristey bêberkarî yekser. K. Xadank nawî em core ristane be «bînay pesîv» debat.

Sebaret carî yekemewe K. Xadank denûsêt «pesîvî karî tepêrr le katî raberdû da kotayî kesî wernagrêt (L., 90). Em diyar de rêzimanî ye bem ni-

mûnaney xwarewe ron dekatewe : Min kird¹⁵, toê kird, aî kird, ma kird, şîma kird, îna kird.

Derbarey corî duwemî riste K. Xadank delêt bînay pesîv lêre da pêwîstî be mubteda «fa'îlî nadiyar» heye le «casus obligus» we herweha pêwîstî be berkar heye le haletî diyar da. Be nimûneş em ristaney xwarewe nişan de-dat : - To tuî werdî ?

- To çiî ardî ? (K.X., 90)

Ême ziyad lem çend kurteristekaneman neditun ne le karî têperr da, ne le karekey K. Xadank û ne le karekey Fridrix Miller, ke kurtebasêkî le ser zaza nûsiwe be pêy ew têkstaney, ke P. Lêrx nûsiwyetî. Be pêy ew kurtebasey, ke K. Xadank nûsiwyetî weyan nûsînekanî hendê nûserîtir detwanîn, ke risteş le kirmancî da bikeyn be dû cor ; riste legel berkarî yekser û corî ristey bêberkarî yekser. Lem diyalêkte da be corî yekem delên bînay berkar we be corî duwem delên bînay bêberkar we be corî duwem bînay bêberkar.

Herwek dîyar e, ke em core bînaye le kirmancî da zor baş û be pêy pê-wîst lêkoldirawetewe, we nişanêkî rêzimanî aşkiran le kirmancî da. Em bî-naye le kirmancî da be pesîv dernakewin, bekû beektiv, çunke pesîv le kir-mancî da rêga w hoy dirûstbûnî taybetî xoy heye.

Be wurdûnewe le diyalêktî zaza derdekewêt ke lem diyalektêş da her heman çeşn heye. Dwabedway ewe bekar hênanî zaraway «bînay pesîv» be-tewawî nawerokî riste bekarî têperr le katî rabirdû da nagrêtewe. Bo diyar-xistinî tewawî em bînaye zarawayêkîtir heye, ke le kurdşinasî da zor baş be-kar dê w deguncê w royîştûşe, ke zaraway «bînay beberkar û bêberkar» e. We nebê yeksanî em bînaye le zaza w kirmancî da be nawerok û dirustbûn-yanewe bêt belkû be wuşewe ye, ke le her dû diyalêkteke da formekanî cins û jimare w haletî nawî heyî yek in.

Debî eweş têbînî bikrê, ke le zaza w kirmanî da le bînay nawî karî tê-neperrîş da em bînaye beramber yek dewestê. Le herdû diyalêkte da, xasiye-tî legel yek guncanî formî kar û fa'îl le haletî diyarî bînay nawî da we lew ristaney da, ke karî têneperrî katî rabirdûyan têda heye. Bo nimûne :

zaza

ez kautan
to²⁸ kautî
o (yan aî) kaut
ma kautîme
şîma kautî
înan²⁹ kautî
merdim ameya
merdim ameyî

kirmancî

ez ketim
tu ketî
ew ket
em ketin
hun ketin
ewan ketin
meriv hat³⁰
meriv hat³¹

Nimûnekanî serewe wekyekî formekanî kar le kirmancî w zaza da pişan deden. Le herdû diyalêkteke da karetêneperrekan kotayî lêk ciyawazyan heye, ke jimare w kesî fa'îl be derdexen. Lêre da ew fa'îley, ke ranawî kesî ye, le herdû axaftineke da le haletî diyar da be derdekewin. Jimarey fa'îl, ke

ranawî kesî ye, her çon bexudixoyewe awaş be kotayî karewe diyar e. Belam ew fa'îley, ke nawî heyî ye lêre da تنها be kotayî karewe denasrêt û diyar e.

Bem pêye le bînay nawî da hawbeşî bînayî w yekbûnî resenî formî beşekanî riste le zaza w kirmancî da yek deşrinewe. Herwehaş hawbeşî le nêwan zaza w kirmancî be berawurdkirdinewey beşeserekyekan ristey beberkar û bêberkar le bînay karî têperr le katî raidû da be derdekewêt. Awa le bînay nawî ristey bêberkar da fa'îl le herdû diyalêkteke da le haletî nadiyar debê, we jimareşî behoy xudî formekanyewe diyar e, xeberî ristekeş le formî namumeyêz debê. Bo nimûne :

zaza
min kird¹⁵
tuê (yan toê) kird
o³² (yan aî) kird
ma kird
şîma kird
înan kird
nêçîrwan kişt
nêçîrwanan kişt

kirmancî
min kir
te kir
ewî kir
ve³³ kir
we kir
ewan kir
nêçîrwan kuşt
nêçîrwanan kuşt

Lew haletey, ke lem bînaye da fa'îl niye, formî kar, nişaney kesî sêyemî tak werdegrêt (kird) û legel karîş le bînay nawî da xoy deguncênêt. A em xasiyetiye ye, ke le qewarey nawî bînay bêberkariye le zaza da we be tewawîş legel heman cor xasiyet le kirmancî da yek deşrinewe.

Yekbûnî formekanî gramatikî le zaza w kirmancî da le bînay berkariş da bediyar dekewê. Hawbeşetî zaza w kirmancî lem ruweşewe be derdekewê, ke fa'îl le haletî nadiyare we karî xeberî risteş be kotayî cûrawcûr be derdekewê we legel berkariş yekser da le roy kes jimare xoy deguncênêt. Em xasiyeteş betewawî w beronî diyar dekewê ger hatû berkar ranawî likaw bû. Bo nimune :

zaza
To ez êştam be rere çarsû (K.X., 90-91)
Ma şîma kiştê (K.X., 82)
Înan ma kiştîma (K.X., 369)
Bira kamî to ardî ?
Tuê îna jinî kiştî (K.X., 369)
Tuê ameî, ez arda (K.X., 330)
Çira înan ma kiştîma ? (K.X., 182)
Dêwî ez diyan, ez geraût, arda, besta enoc zîndan (P.L., 94)
Babî min ez daya tu (K.X., 242)

kirmancî
Te ez hiştîm³⁴ nav çarşuyê.
Me hûn kuştî.
Ewan em kuştî.
Bira kê to anî ?
Te ew jîna kuşt²³
Tu hatî ez anîm
Çira ewan em kuştî ?
Dêw ez dîtîm, ez girtîm, anîm, kirim wê zîndanê.
Bavê min ez dame te.

Le nimûnekanî serewe da ranawî kesî le zaza da dû forman derkewtûn ; be formî haletî diyar û formî haletî nadiyar. Em herdû formanêş le binc û binewan û wezîfeyan da legel heman cor form le kirmancî da rêk dekewin,

tenha ranawî kesî duwemî ko nebêt «şima», ke wek formêki bêlayen erki xoy cêbecê dekat û beramber formî «hun» ê haletî diyar û «ew» î haletî nadiyar dewestêt, ke ranawî kesî kirmancî n. Le herdû diyalêktekan da ranawekeyekanî haletî diyar le bînay berkar da wek berkarî yekser bediyar derdekewin, belam le haletî nadiyar da wek fa'îl.

Hawbeşî le durust dirdinî bînay berkar le zaza w kirmancî da nek تنها her le formekanî karî xeber da diyar e, ke le kes û jimare w berkarî yekser da, yek degrinewe, belkû leweş da be tewawî diyar e, ke formekanî fa'îl le nawî heyîyewe le roy halet û cinsî temelluk yek degrinewe. Halet û cinsî temelluk, ke fa'îli bînay berkar in, le kirmancî da be formî derewey naw be diyar dexirên, gor naweke kotayî be nişaney nadiyarî -ê hatibû, ewe nişaney cinsî mēyîne ye, belam eger naweke kotayî be -î hatibû yan be bêkotayî bû, ewe nişane ye, ke naweke le cinsî nêrîne ye. Le zazaş da her be heman nişane destnişanî haletî cinsî nawekan dekrêt le diyarxistinî nêr û mê da. Legel eweş hendê carî wa heye, ke lem diyalêkte da nişaney -ê, -î le haletî nadiyar da tēkelawî yek debin. Bo nimûne :

zaza

Jinêk jû mange da mêrdî xu (K.X., 370)
Eslanî pêşê min dirna (K.X., 195)
Cinîaî dêwî kaxet wend, ku dêw tê dâ
nosnu (P.L. 92)³⁵

kirmancî

Jinik mehek da mêre xwe
Eslan pêşa min dirand
Jina dêw kaxez xwend, ku dêw tê da nivîsî-
ye.

Le herdû diyalêkteke da berkarî yekser, ke nawî heyî ye, le bînay berkar da le haletî diyar debêt, nişaney jimarekeyeş be ser kotayî karewe diyar e w xoy niwandûwe. Bo nimûne :

zaza

Min eslan kişt (K.X., 195-196)
Tu biraî min kişt (P.L., 117)³⁶
Tu cuabê kaxitê erd (K.X., 181)
To dikanê xo akird (K.X. 177)²⁶
Tue ehende eskerî mi kişt, tuê şeş davî³⁷
mi veşnâi, talan kirdî (P.L., 105)³⁸

kirmancî

Min eslan kuşt³⁶
Te biraê min kuştiye.
Te caba kaxetê anî.
To dikana xwe vekir.
To ewqas eskerê min kuşt (in), to şeş gundê
mi (n) vejandin³⁹, talan kirin.

Dîsan le zaza w kirmancî da yekbûnî gramatîkî be pêy em bînaney baskiraw le serewe da le nawî heyî be derdekewê, ger hatû nawekê le jimarey ko bû we fa'îli bînay berkarî w bêberkarî bû. Le herdû diyalêkte da amrazî -an nişaney nawî ko ye le haletî nadiyar da. Bo nimûne :

zaza

Ramiljan remil eşt (K.X., 310)
Nêçîrwanan wurg⁴¹ kişt
Jinîan eşt

kirmancî

Ramildaran ramil hişt⁴⁰
Nêçîrwanan gur kuşt
Jinan hişt⁴⁰

Belam ger le bînay berkar da fa'îl û berkar le yek kat da nawî heyî we-yan ranawî takbûn û karî xeberî ristekeş be pêy pêwîst kotayî rêk kewtû legel fa'îl yan berkar dexwazêt, lêre da natwanrê be aşkira w ron diyar bixrêt, ke kotayî karî xeber legel kameyan deguncêt ; legel fa'îl yan legel berkar. Em diyar de rêzimanîye le zaza w kirmancî da ladanêke le gerdanî karî teperr, le rastîş da karî em cûre ristane her belay berkar dadekewin, em riwaleteş zor baş lew ristane da be derdekewin, ke berkarekanyan diyaxer-yan heye we diyaxerekeş biryêti ye le jimare yan ranaw. Lem cûre haleta da kotayî kar le kirmancî da «-in» e we le zaza da «-î» ye herwehaş gerdanî kar «kuşt» le kirmancî da, we karî «kişt» le zaza da, ke nişaney ranawî kesîyan be serewe nîye, destnişanî jimarey berkarî yekserî bînay berkar deken.

Nûsînî formekanî cins be yarmetî nişaney îzafet û naw le haletî nadiyar da le layek we şî kirdnewey beşekanî riste le bînay nawî berkar da le layekî-tirewe, we berawurdkirdinewey legel heman cûrxasiyet le kirmancî da rêgay eweman dedat, ke bawerr be ray X. Abovyan, P. Lêrx, lê Kok, F. Ştrêker, F. Miller, K. Bedurxan, N. Dersîmî, K. Badillî û ewanitir bihênîn, ke zaza be diyalêktêkî serbexoy zimanî kurdî dadenên. Le zaza da hendê şit hene deger-rênewe ser diyalêktî kirmancî xwarû, belam beramber ew şitaney, ke deger-rênewe ser diyalêktî serû kem in.

Wergêranî le rûsiyewe : Dr. Ibrahîm 'Ezîz Ibrahîm
mamostay ziman û rêzimanî kurdî le beşî
kolêcî perwerde da.

1 *Le çapkirawekanî Korri zanyarî Kurd (û le bergî pêncî Govarî Korri Zanyarî Kurd), Bexda, 1977*

ŞAŞ

- 2 K.X., 622
- 3 keînaî
- 4 keça
- 5 runiştîye
- 6 bidim
- 7 te
- 8 bîrd
- 9 rabûrd
- 10 derxist
- 11 ti
- 12 me
- 13 dersa
- 14 xwar
- 15 kird
- 16 dosta
- 17 mé

RAST

- K.X., 62
- keyney
- keçên
- runiştîne
- didim
- to, tue
- berd
- rabû
- derxist, girt
- to, tue
- ma
- dersê
- xwarîye
- kerd
- dostê
- mi

18	<i>mala</i>	<i>malê</i>
19	<i>hilde</i>	<i>bigre</i>
20	<i>ew</i>	<i>ev</i>
21	<i>ket</i>	<i>ketfye</i>
22	<i>înî</i>	<i>ino</i>
23	<i>kuşt</i>	<i>kuştfye</i>
24	<i>inê</i>	<i>ino</i>
25	<i>avîte derva</i>	<i>derxistiye</i>
26	<i>akîrd</i>	<i>akerd</i>
27	<i>(em herin)</i>	<i>bo wergêrani ristey zazayi «em herin» ziyade ye.</i>
28	<i>to</i>	<i>tî</i>
29	<i>înan</i>	<i>ê, yê</i>
30	<i>hat</i>	<i>hatiye</i>
31	<i>hat</i>	<i>hatine</i>
32	<i>o</i>	<i>ey, ay, yê</i>
33	<i>ve kîr</i>	<i>me kîr</i>
34	<i>hiştîm</i>	<i>avêtîm</i>
35	<i>nosnû</i>	<i>nostû</i>
36	<i>Le wergêraweke da em risteye dernekewtûwe</i>	
37	<i>davî</i>	<i>dewî</i>
38	<i>kîrdî</i>	<i>kerdî</i>
39	<i>vejandin</i>	<i>şewitandin</i>
40	<i>hişt</i>	<i>avêt</i>
41	<i>wurg</i>	<i>varg, verg</i>

"سهید" به قه‌لسی رووی کرده مه‌سئوولی کومیسیونی ته‌شکیلات .
دیار بوو بونی سکالای له دهم ده‌هات و گوتی : ئەوانه گووی ناده‌نی!
مه‌سئوول : رووی له لای من کرد و گوتی کاکه گیان مه‌سه‌له‌کسه زور
جدی‌یه گووی بده‌نی فشه نی‌یه!

منیش بو ئەوهی نیشان بدهم که له‌م هه‌للا هه‌للایه مه‌به‌ستی‌کم
نه‌بووه و پرسیارم بو هاتوته پیش‌ده‌ستی راستم زوو هه‌لینا تا‌کوو
بهم چه‌شنه تا‌وانه‌کم بشۆمه‌وه رووم کرده "سهید ئەبوو" و گوت‌م
چا‌وه‌کم پرسیارم هه‌یه؟

- فهرموو پرسیاره‌که‌ت‌چی‌یه؟

- شکایه ئە‌گەر ده‌کرێ ب‌فهرموو کوزیلکه یانی چی؟

- کوتی کوز له شوولیکی ته‌ر و باریکی سووره‌یی دروست ده‌کرێ
به چه‌شنیک که شولکه‌کان به ده‌وری داری راست و بریک ئەستور که
لای ئەستورایان له‌نیو عەرز ده‌گرن ده‌ته‌ندریته‌وه ، ئە‌گەر سه‌وه‌ته-
تان دیبی به جیا‌وازیکی که‌مه‌وه کوز وه‌ک سه‌وه‌ته ده‌چی و ده‌توانین
ب‌لین کوز له بنه‌ماله‌ی سه‌وه‌ته‌یه!! که له هه‌ندیک شوینی کوردستاندا
برا ئاژه‌ل‌داره‌کانمان قەدر و حورمه‌تی کوز نازانن به بی حورمه‌تی
له قوزب‌نی ته‌ویلکه‌کاندا سازیان ده‌که‌ن که به‌راستی جی‌گای داخه .
خولاسه کوز بو را‌گرتنی به‌رخ له نیویدا که‌لکی لی وه‌رده‌گیرێ .

دیسان ده‌ستم به‌رز کرد و سه‌ری زمانم سووتا و گوتمه‌وه جا
کاکه کوز چ په‌یوه‌ندیکی به‌شانه‌وه هه‌یه؟ سه‌ید ئنجا به قه‌لسی که
له حه‌یفی من وه‌ک چه‌وه‌نده‌ری سوور هه‌لگه‌را‌بوو و ئە‌گەر پته‌ت لی
دابا ده‌قه‌له‌شی به‌گه‌رووی پر له بوغزه‌وه گوتی : شانه‌ش کوزیلکه‌میکی
ب‌چکۆلانه‌یه... له سه‌ری مه‌رو کاکه گیان!!

دیسان دووپات‌م کرده‌وه کاکه ره‌خنه‌م هه‌یه . ئاخ‌ر قوربان‌ی
ئهو به‌ژن و بال‌ایه‌ت‌بم که ده‌لیی شو‌ره‌بی‌یه . خو من و کاک سه‌دیق و
مامه قاله به‌رخ نین تو هه‌روا سووک و ئاسان له کوزمان ده‌که‌ی .
ئە‌گەر ده‌کرێ باش‌تر روونمان بکه‌وه...!!

X X X

بۆلەيهكى لىٰ ھات و بە زەرەخەنەيەك چاوى لە كاكي مەسئول داگرت بە و مانايە كە ھەموو سەرشانەكان حازرن و ھەستىتە سەر پىٰ جەلەسە - كەى بكا تەوہ . مەسئولى تەشكىلات زۆر بە ناقابلى لەسەر جىگايەكەى راست بووہ و گوتى شانە و سەزشانە چنە و ئەركىيان چىيە ؟
خوشك و برايان مەبەستم لە شانە شانەى سەرى و سەرشانەش شانەكردنى سەرى بىٰ مووى وەك "كاك فەتتاج" و "سەيد ئەبوو" نىيە ، بەلكو مەبەستم لە شانە ئەوہيە كە شانەى حيزبى ھەوت ددانى ھەيە و ھەركام لە ددانەكانى نيوہ راستى پىيان دەلین ئەندا مانى شانە و دوو ددانەكانى لای قەراغى كە ئەستوورترن بەلای چەپەى دەگوتى مەسئولى ئامووزشى و ھى لای راستەش كە برىك ئەستوور و درىژتەرە پىي دەلین سەرشانە !! پاش ھىندىك وتوىژى دىكە كۆتايى بىئە ئاموزگارىيەكانى ھىنا و دانىشتەوہ .

"سەيد" بە دواى ئەودا قىت بوەوہ . وەك سەزبازىك لە پىيش سەروكى راوہستايى دوولاقى بە ئەندازەى نيو مىترىك لىك دوور راگرتو دەستى چەپەى لەسەرپشتىندەكەى بوو و پىچ و كلۆوہەشى بەلای چەپەى سەريدا لار كردبووہ ، لەشى لە پشتىند بەرەو سەر بەلای راستەدا كەمىك خوار ببووہ ، كاغەزەكەى ھىنايە بەر چاوى و گوتى : بە ئىزنى خوشكانى خوشەويست ، لووتى قرژ كردهوہ و چەمبۆلەيەكيشى لە براكان نا !!

فەرمووى شانە بە ماناي كوزىلكەيە كە كوزيش وەك ئاگادارن بەرخى تىدا كۆدەكرىتەوہ و ھەر وەھا لە نيو وتەكەيدا ھىندىك وشەى گرانى كوردى ھەلبىژارد بوو و دەر خواردى ئىمەى دەدا كە بەراستى ھىچ شتىكى لىٰ ھالى نەبووم . سەرم بردە بن گووى "كاك سەديق" بىئە سەبراىيەك پىم گوت : ئەرى تۆ شتىك ھالى بووى ؟
سەرى ھەلينا و بە دەنگى بەرز قاقايەكى كىشا و دەستىكى بە بروكانى داھىنا و گوتى ناوہللا "كاك ئەبوو" يە ئىدى ھەرچى دەيللى با بىلى ... ئازادە !!

ھەموو لايەك سەريان لە لای "سەيد" را بو لای ئىمە سووراند . چۆن بەراستى "كاك سەديق" بە پىكەننەكەى و دەنگى بەرزى ولاتى شىواند و ھەموو شتىكى تىك دا .

رووی له لا کردم و گوتی: کاکه گیان نامه کانت هه لگره نهیڼی بپاریزه. نامه ی لووله کراوم کرده وه، نووسرابوو: نهیڼی ... هاوړی ی بهرپز و خوښه ویست سهر شانه ی ژماره ۱۴۵ روژی دووشه مو سه عاتی چواری پاش نیوه پړویه له سالوڼی دۆلی دیموکراتدا بو ریڅک و پیسک کردنی کار و باری شانه کان کوښوونه وه مان پیکه وه هدیته تکایه له کاتی دیاری کراودا به یهک بگهین زور سپاس ... خزمه تکاری گهل و نیشتمان "سهید ټه بو" .

روژ و سه عاتی دیاری کراو خوځم نامه کرد و ده مو یست به سپایی یهک خوځم له "خاله" و وان بشارمه وه و نهیڼیش بپاریزم ...! ده رگای دیوه کهم کرده وه که به سپایی ویستم خوځمیان لی بدز مه وه له پراهاوړی یان به یهک ده ننگ گوتیان ټه وه بو کوئی؟ نا ... نا .. خوځمان لی مه دزه وه چوڼ ټاگا دارین که بو کوئی ده چی! ده رکوت توش سهرشا - نه ی! به سهر سورمان چاو یکم لی کردن و سهری خوځم داخست و به ره و سالوڼ وه ده ر که وتم. له ریگادا چند که سی دیکه ش که سهر شانه کان یان خستبوه ژیر چاوه دیږی تا چاویان پیم که وت به ده نگی بهرز لی یان له هوریا دام و به گالته ده یان گوت: ټای .. ټای وهرن پروانسن ټه مش سهر شانه یه ټای عالمینه سهر کن ... گویم نه دانی و رویشتم تا گه یستم بهر ده رگای سالوڼه که، که وشه کانم ده ریڼا و له جی ی دیاری کراو دام نا و چوومه نیو ژووره که و سلوم کرد و علیکیان پی دامه وه . چون پیش چاوم تاریک بوو ههر بو یه یهک دا به دوو نه م زانی له کوئی دابنیشم به لام له و کاتدا گویم له ده نگی هاوړی کاک سه دیق بوو که گوتی: وهره لای من دانیسه . منیش به کوپره کوپره ټه مری هاوړیم به جی هیڼا تا ورده ورده چاوه کانم به تاریکایی نیو دیوه که راهات و ټه مجار به جوانی هه موویانم نایی به وه که به ته رتیب خوشکان له لای سهره وه و براکانیش له لای خواره وه، مه ټولی کو میسیوڼی ته شکلاتیش له مابهینی خوشکان و برایاندا پالی دابووه. "سهید ټه بو" به ری و شوینی کورلیه تی له نزیک ده رگای ژووره که کوته کاغه زیک به ده ست و په روه نده یه کی ټه ستووریثی له پیش خوئی دانابوو و دانیشتبوو. منیش ده ستیکم وه بهر چه نه گم دابوو و چاوم له "سهید" به ریوو که بزانه چ ده لی و چمان فیږ ده کا. له پرا "سهید"

عالمه هەر له خۆرا وەها له یهکتريان ههلكيلا بوو و له يهكتريان دهكۆلێيهوه ببوو جێی سهرنج و سهرسوورمان !

كۆبوونهوهی شانه ببوو به مهسهلهی رۆژ كه رۆژ تاكوو ئیوارئ له زار و زمانی كهس نهدهكهوت دهیان گوت و دهیان گوته وه . "سهید ئهپوو" وهك پۆستهچییه شق و شرهكان بێ وچان ههوراز و نشیوهكانی دۆلی دیموكراتی دهپیوا و لهو وهزعه تایبهتییهی كه لهنیو ئهندا - ماندا پێك هاتبوو زۆر كهیف خۆش بوو ، خۆش خۆش نووسراوهكانسی تهشكیلاتی لهنیو شانهكاندا بلاو دهكردهوه و به باقه لووله كاغهزی له باوهش دهنا و له ژووری سائۆندا بهر له هموان بانگی دهكردم و لووله نووسراوهیهکی دهدا یه دهستم . بهراستی منیش له وهرگرتنی ئهوه ههموو رینوویی و فشارهی "سهید" وه ئامان هاتبوومو له مائێ كووولی كردبووم به ناقایلی وهرم دهگرت و به جێی ئهوهی بزانم ناوه - رۆکی لووله كاغهزهكان چنه لووله كهم دهگرنه پێش چاوم وهك دوور - بینهكانی پێش شهڕی یهكه می جیهانی ، به نیویدا دم روانیه بهژن و بالای كاك سهید و لهوكاتهدا به یهكێكم دهشویاند و نهم دهزانی ئهوه كهسه كێیه !؟

زۆرم تین بو میشكم هیئا چاویكم قووچاند و چاویكم ههلیئا پاش ماوهیهك دۆزیمهوه كه وهك كێ دهجێ ، چهند سال له مهو بهر له شاری "ورمئ" چاوم به كایهیهکی نوشتوونوس كهوتبوو ئهگەر "سهید" عهبایهکی درێژی هاویشتهبا یه سهر شانی و دهفهیهکی به لاشانیکی داكردبا یه و چهند میتر خامی سپسی ههلهرواوی به شانهكه ی ترییدا شۆر كردباوه بهراستی دهبوو به كایهیهکی نووتوونوسی "ورمئ" و لهم كاتهدا سپیم وابوو كه به دهستی خۆم "سهید"م خولقاندوووه ... "مهلا حهسن" و "سهرهنگ" له لام دانیشتبوون له بیرورایهكه ی خۆم گهیاندن و به بۆنه ی وتهكهم دهستیان به گالته و پێكه نین كسرد . "مهلا حهسن" خۆی پێ زهوت نهكرا ههستا سهرچۆكان وهك دهرویشهكانی "زه مبیلی" ههر دووك دهستی ههلیئا و قامكهكانی به توندی بزاوت و سهریشی لهگهڵ راوه شاند به چهشنی دهفهزه نهكان لاسای دهكردهوه و ئیتمهش به ئهدا و ئهتواری مهلا حهسن پێدهكهنین .

سهید كه بهم چهشنه چاوی به ئیمه كهوت له خۆی گهیشته به توورهیی

ده كهوت كه به چه پوكان وهرده گهرا سهر و گوپلاكي خوځي و پردي قيامه تي
لځي ده پسا . نهواني تريش ههر كاميكيان له جي ده ست به نه ژنو داده -
نيشتن و شتيكيان ده گوت :

يهك ده يگوت نه و كه سهي نه م شانويهي پيك هيئا وه ده بي له
حيزب ده ربكري .

يهكي تر : كاكه گيان ههر له حيزب ده ركردني به بيروباوه ري من
به سني به ، نه وه نده سزايه زور كه مه ده بي شه ش حوت روژ هه لي تا واسن
و له م ماوه يه دا "سهيد نه بو" بي وچان داركاري بكا !
يهكي تر : به نه زهري من نه و سزايه ش كه مه ...

مه سهوولي تا موزشي : كاكه گيان نه م چه شه نه نسانانه خوا ههر
بي شعور و نه فامي تا فهر يده كردون ، به كوځه يه كي ماموستايانه وه
ده يگوت ناتوانم به م شيويه تا موزشي سياسي بده م . ده بي بچين
شويني كايه تا وانبار بيدوزينه وه و بيهيننه لمان و تا موزگاري
بكه م !

هيشتا فه رمايه كاني ماموستاي تا موزشي كو تايي نه هاشبو و له
پرا سه رشانه هه ستا سه رچوكان و ده ستی به ره خه و نه ننتقاد كرد و
گو تي : ناويړي له هيچ شوي نيك كو بوونه وه بگري كه جماعه تي كمان لځي
پهيدا ده بن و له گه ل پيا و ده ست به قهره قهرين ده كهن و كون به
كون به دواي شوي ني خه لكدا ده گه رين ... پيا و ... كونه مشكمان به
هه زار تمه ن ده سنا كه وي هه ستن با پروين ! !

هه مو و لايه ك هه ستانه سه ري يهك به دواي يه كدا به نه زم و
نيزام بو دوزينه وه ي جيگايه كي تر وه ده ركه وتن ، له حال كيدا تا وريان
له راست و چه بي خو يان ده دا وه مه با دا بيان بينن و نه يني يه كيان
لځي تا شكرا بي .

كاري شانه و شانه به ندي ههر به نه وه ندانه كو تايي پي
نده هات ، به لكو له كاتي كدا كه ها وري يان له سالوني چيشت خوار دندا
داده نيشتن له ناكا و يه كي ك قامكي بو لاي نه وي تر راده داشت و له خو وه
ده ي گوت : من تا گادارم تو له شانه ي ژماره ... داي !

يهكي تر : من ده زانم شانه ي ... كي يانه ن ... با وهر بكه ن نه و

سەر شانه

سیامه‌ند شیخا‌غایی*

... روژێکی زستانی ۱۳۶۰ دەرگای ژووره‌که‌م کراوه، یه‌که‌ی پالتۆ له‌بەر که کلاوی پالتۆیه‌که‌شی به‌سەر سه‌ریدا کیشابوو به‌ په‌له‌ کا‌غه‌زێکی لوله‌کراوی دا به‌ ده‌ستم و گه‌راوه.

تماشام کرد (سه‌رشانه‌ی ۱۴۵ ناومی له‌سەر نووسرا‌بوو). نامه‌ پیچراوه‌که‌م کرده‌وه چه‌ند نووسراوه‌یه‌کی وه‌ک "تیکۆشه‌ر" و ری‌زی چه‌ند که‌س له‌ هاو‌رپییانی تیدا بوو و له‌ لاپه‌ره‌که‌دا ئامۆزگاری ته‌واو کرابوو که نه‌یینی به‌پاری‌زری، که‌س نابێ نیوی شانه، ئەندا‌مان، جیگا و کاتی کۆبوونه‌وه له‌ لای که‌سی تر به‌درکینێ و ئە‌گه‌ر شتی‌یک گوترا و به‌یسترا‌ئه‌ندا‌مانی شانه نابێ ماوه‌ به‌ده‌ن که‌سی دیکه‌ گووی لێ بێ. به‌ قه‌ولی "خاله" هه‌موو شتی‌یک به‌ خیشکه، به‌ سپایی، به‌ سه‌برایی بێ ئا‌زاوه و به‌ نه‌یینی به‌رپوه‌ بجێ (له‌ ژیری لاپه‌ره‌که‌دا ئی‌مزا کرابوو و نووسرا بوو خزمه‌تکاری گه‌ل و نیشتمان "سه‌ید ئه‌بوو".

چه‌ند روژ پاش دا‌مه‌زرانی شانه سه‌رت له‌ هه‌ر ما‌ل و کسون و قوژبنی‌یک نابا به‌رچاو ده‌که‌وت که‌ ئه‌وه چه‌ند که‌س سه‌ریان به‌ سه‌ری یه‌که‌وه ناوه و خه‌ریکی کۆبوونه‌وه‌ی شانه‌ی حیزبین جا ئە‌گه‌ر که‌ستی‌کی سه‌ربزیو له‌م کاته‌دا دەرگای دیوی کۆبوونه‌وه‌ی به‌ ئە‌ندازه‌ی سێ چوار قامک کردباوه و کۆخه‌یه‌کی به‌جکۆلانه‌شی کردبا‌یه ئیدی به‌اس باسی سه‌ر بوو به‌ دوا‌ی ئە‌م شانۆیه‌دا کۆبوونه‌وه تیک ده‌چوو و هه‌موو لایه‌ک له‌ خۆرا ده‌په‌شوکان و ناره‌حه‌ت ده‌بوون. جار‌جار که‌سی واش

* کورته‌ چیرۆکی ساتی‌ریکی "سه‌رشانه" نووسراوه‌یه‌که له‌ کۆمه‌ڵی‌یک داستانی کورته‌ کوردی به‌ ناوی "زاوای زینه‌تیه‌ خاتوون" که‌ کاک سیامه‌ند شیخا‌غایی له‌ ماوه‌ی چوارسالی رابردوودا وی‌رای به‌شداریی له‌ جوولانه‌وه‌ی گه‌لی کورد له‌ کوردستانی ئێ‌ران نووسیونی. له‌و چیرۆکانه‌دا به‌ زمانیکی ساکار و قسه‌ی خۆش‌بو‌چوون و ره‌فتاری خه‌باتکاران نه‌خشان.

(هیا)

- کوشتنی من هیچ ناگۆری..

- بریاره که سهرووی دهسهلاتی ئیمهیه .

هر یه که قاچکیان گرت ، له سهر پشت تا لای داره که خشان دیان .
له پشته وه دهستیان بهسته وه .. یه کیکیان کلاشینکو فیه که ی له شانی داگرت ،
هینایه سهر پی ، لی چوو په شه وه . شه سهیری دهست و نه و چاوانی شه کرد .
له دووری سی ههنگا و وهستا ، شه رووی به و لوه کرد .. ریژیکی به
لاچاوانیه وه نا ، به شیوه یه کی زور توند چند ته کانیکی دا . سهری به ره و
دواوه چوو ، قزه کاله خاوه که ی به ره و دواوه بژ بووه وه ، خوین له ده م و
لووتی فیچقه ی کرد و به شان و ملیا هاته خواری ..

شه وان سهیری یه کتریان کرد و تفهنگه کانیان کرده شان و ملی
ریگه یان گرت .. داله کان نزمتر بوونه وه و قایمتر نه یان قریشکانند ..
شه هه پرخه ی لیوه شه هات ، هه ره وه کو شه و جارانه ی له باوه شی کالی
خهوی لی شه که وت ، شه ویش پاشان بوی شه گیرایه وه ، که چون پرخاندوویه تی .

گویتنگن ۱۹۸۳/۹/۲۵

X

X X

کەشیش برۆای پێمان نەماوە، تەنیا بە خۆین ئەم لەکەیه لە نیو چاوانی
ئێمە ئەسپێتەوہ ..

– بەداخوہ ئێوہش وا بێر ئەکەنەوہ!

– ئەتەوئ چۆن بێر بکەینەوہ، وەکو بێر کردنەوہی نا و پاکسەت و
قوتوو؟

– ئەبئ بێرکردنەوہتان زۆر جیاواز بێت .

– ئەوہی تو کردووتە پەیوہندی بە رەوشتەوہ ھەبە نەک بە بیروباوہرا

– وامزانی ئێوہ ئەتانەوئ بە بێر و کار دونیا بگوێن، بەلام دیارە

شۆرشگێرپەکەتان لە سنووری قسە و نووسینی سەر کاغەز دەرناچی ..

– گەر ئابرووتکان بە شۆرشگێرپە دانریت، ئەوہ ئەبئ خۆمان لە قور

بگرین بو شۆرشگێرپیتی ..

[... ئەترسم کالێش بکوژن .. لەم ولاتە یاسای سەیر بو خوشەویستی و

نووستن دانراوہ .. ئافرەت ئەبئ بە ئارەزووی پیاو پال کەوئ، جاری وا

ھەبە بەکتریان خوش ناوئ و پێکەوہش ئەنون . ئافرەت ئەبئ پیاوہکەبە

ھەموو ئێوہیەک رازی کات، ئەگینا خوئ لەنا و دۆزەخیکی بئ سنوور

ئەدۆزیتەوہ، ئەوہی لەم یاسایە ھەلگەپیتەوہ خۆینی ئەکریتە کاسەوہ .

ئەترسم سەروروی کالێش بتاشن و خۆل و دوئ بکەن و بەرەو پشتسوار

کەریکی بکەن دئ بە دئ بە ھووہا و تەنەکەلێدان بیگیێرن .. ئینجا بە

دەردانەترین شیوہ بیکوژن ..

– ئەبواپە پێکەوہ نەنووستینایە ..

– دەرەنگ بئ یا زوو ئەبینە ژن و مێرد ..

– پێمان بزانی ھەردووکمان ئەکوژن ..

– خوشەویستی من سنووری نیە .

– منیش خوشم ئەوئ، بەلام لە ئەنجامەکەبە ئەترسم!

– چەند جار باوکم رویشتە لای باوکت، ئەو لە کەلی شەیتان نەھاتە

خوارئ ...]

– ئەتوانن ئەم دەستە سڤە بە کالئ بەدەن؟

– دوایی بیری لئ ئەکەینەوہ!

– ھەمیشە وەلامەکانتان پڤ پڤچ و پەنایە ...

– زۆر روون و ئاشکرایە ..

پۆلیک دال زۆر به بهرزیه وه شهفرین، ئهیان قریشکاند، باله
 ترسناکهکانیان بو هیرش و پهلاماردان بلاوکردبووه وه، یهک له دوای یهک ،
 به شیوهیهکی بازنهیی شهوورانه وه . ئهم مهلانهش بۆن ئهکهن یا ههست
 ئهکهن مه رگ بۆسهی بۆ یهکیک ناوه ته وه .. شهوهی هاته بهرچا و، چوون
 دالهکان ئه نیشه وه ، بهزندوو یهتی ئابلوقه ی شهدهن، ههپرشه ههینه سه ر،
 هه ریه که له لایه که وه چرنووکی لئ ئهگرن و به ده نووکیش ، پر به ده م ،
 گوشتی لئ ئه که نه وه . شهده نه شهقه ی بال ، کو مه لیک ئیسک و پرووسک له
 دوایان به جئ ئه مینئ .. زوو دیمه نی دالهکانی له مێشکی خو ی لا بر د ،
 چونکه هه ر له وه هه لیکو پته رانه ئه چوون که پار په لاماریان دان و له
 کۆلیان نه شه بوونه وه و له سه ر ئه رزه کهش سیبه ریان دروست ئه کرد ..

– بۆ مروّف مروّف ئه کوژی؟

– هو ی زۆره .. هه ندئ جار خه لک له سه ر هه ق ئه کوژرئیت ، هه ندئ جار ییش

له سه ر نا هه ق ..

– من هه یج هو یهک به وه نازانم مروّفی له سه ر بکوژرئ.

– ئه گه ر له سنووری مروّفایه تی ده رچوو؟

– کوشتنی مروّفیش له سنوور ده رچوونه!

– ئه مه یان سنوور دانانه بو پار یزگاری ئه و سنووره .

– ئه م سنووره خه لک دروستی کردووه ، له ئاسمانه وه دانه به زیسه وه ،
 خه لکیش هه ریه که بو خو ی فووی پیدای ئه کات و هه ریه کهش به ره که به لای خوینا
 را ئه کیشئ .

[... هه موو جارئ قابیل هابیل ئه کوژی، لاشه که ی به سه ر شاندا ئه دا و
 ولات به ولات ئه یگه رئ، په کی ئه که وئ، لاشه کهش ئه پزئ، به دیاریه وه دا ئه -
 نیشئ و نازانئ چی لئ بکات .. شه ویش چالئ بو هه لئه که نی و ئه نینئ -
 به لام گیانی هابیل وه کو تارما یی یه کی ترسناک هه ر به شوینیه وه یه و هه ر
 دوای ئه که وئ و هه ر راوی ئه نی تا ئه و روژه ی شه ویش شه خرئته چاله وه و
 ده می پر له خۆل ئه بیئ ...] .

– جار یکی که چاوم به کالئ ئه که وئته وه؟

– زۆر زه حمه ته!

– چی؟

– ئیمهت سه رشو پ کرد، ناو و ناوبانگت زران دین، ئا پرووت تکا ن دین،

قەت رووی چەکم تئى نەئەکردن... من و كالى له مالى خزميکمان خویمان
 شاردبووه وه . ئەمان دئى به دئى و کون به کون، شوین پئیان هەلگرتبووین
 و تا ئیڕەش هەر به دوامانەوه بوون. من خویم ئەمزانى مالى كالى له
 لایەك و ئەمانیش له لایەكى ترەوه، هەروا به ئاسانى دەستمان لى
 هەلناگرن. له هەركویش بەرچنگیان كەوین تیکە تیکەمان ئەكەن... لەبەر
 هەیوانەكە راوەستا بووم، سەیری دەوروپشتى گوندەكەم ئەکرد، كاتىك
 ئەمانەم لى پەیدا بوون و تئیان خوړیم. خویم هەلدا یە پەنا دیوارىكەوه.
 دایان گرتەم. ناچار بووم بەرپەرچیان بەدەمەوه. بە هوێ تارىكى یەوه
 یەكترمان باش بەدى نەئەکرد. تەقەمان له جئى تەقەى یەكتر ئەکرد...

- با خوین نەریژئ...

- قووش له دەستمان دەرنأچئ. زوو وەرە دەرەوه..

- تەنیا لاشەكەمتان دەست ئەكەوئ.

- خانووهكە گپ تئى بەر ئەدەین. تەنیا پئنج دەقیقە مۆلەتت هەیه...

پاش تەوا و بوونى ماوهكە ئاگریان له گوێسەبانەكان بەردا. چەند
 تەقە یەكەم لى كردن ویستم جئى گوړكئى بكەم، چونكە دووكەل خەرىك بوو
 ئەیخناكەم و ئاویش بە خوړ له چاوم ئەهاتە خوارەوه، له دەرگایەكەوه
 بوى دەرپەریم. دایان گرتەمەوه. بەزكەوتم. دوو سی تەقلەم دا.. خویم
 گەیانەه ژووریكى تر. هەستم كرد ئاویكى گەرم بە قاچمدا دئتە خواری،
 پڕ نا و پئلاوهكەم ئەبئ. دەستم بو سەر رانم برد، پەنجەكانم بـ
 برینەكەدا چەقین. قاچم ئەجوولایەوه. زانیم كاریگەر نیه و ئیسـ
 نەشكاوه.. پاش ماوه یەكی تر ئەو ژوورەشیان سووتان. له سەرەتادا
 ژوورەكە پڕ بوو له دووكەل، پاشان ئاگر تیسنى بو هینام خەرىك بوو
 ئەپیشام...

گویم له دەنگى كالى بو!

- ریبوار گیان وەرە دەرەوه.. سویندیان بو خواردم كە هیچت لى
 نەكەن.

- پڕوایان پئى مەكە، من ئەیان ناسم.. هەردووكمان بە سەر یەكدا
 ئەكوژن...

- له خانووهكە ئەسووتئیت.. گولەت پئى شامئئ.

-

- ریبوار گیان له پئساوی من وەرە دەرەوه... [

— هه‌لما تينمان ته‌كردا!

— هه‌لما تيني چي و قوزه‌لقورتي چي. كه و وتم ياريان له‌گه‌لدا مه‌كه،
ئيترا نايي ياريان له‌گه‌لدا بكه‌ي .. نازانم چون تي ته‌گه‌ي و كه‌ه‌ي
تي ته‌گه‌ي؟ ته‌مانه كه‌س نازاني خه‌لكي كام ولاتن و له‌كام تـيـره و
تايه‌فهن! هه‌موو كه‌س به‌مه‌زه‌نه باسي ته‌وه ته‌كات، كه پياوه‌كه
ژنه‌كه‌ي هه‌لكرتبي، ته‌گينا بوچي خزم و كه‌س و كاريان سه‌ريان لـي
نادهن؟ ته‌مانه دا وين پيسن.

— دا وين پيس!

— به‌لي دا وين پيس .. باوكت بزاني سهرت ته‌بري. جاريكي كه نه‌كه‌ي
ياريان له‌گه‌لدا بكه‌ي، ته‌گينا. هه‌مووي بو ته‌گيرمه‌وه ...]

— گهر زوو خوتت به‌ده‌سته‌وه بدايه، تووشي ته‌م به‌زمه نه‌ته‌بووين.
— به‌لاي منه‌وه مردن و خو به‌ده‌سته‌وه دان وه‌كو به‌كن..
— جاري وا هه‌يه مروف خوي به‌ده‌سته‌وه ته‌دا بو ته‌وه‌ي سه‌ري نه‌دو.

ريئي ...

— جاري واش هه‌يه مروف هه‌لته‌خه‌له‌تي ...

— ته‌تواني خوتت به‌ده‌سته‌وه نه‌ده‌ي .

— له‌پيناوي كالي و له‌سه‌ر به‌ليني ئيوه ...

— هيج ريگه‌يه‌كي ترت له‌به‌رده‌مدا نه‌مايووه‌وه .

— ته‌متواني تا دوا هه‌ناسه شه‌ر بكه‌م ..

— زور منالنه بير ته‌كه‌يته‌وه!

[... ته‌قه‌كه زوري نه‌خاياند . له‌هه‌موو لايه‌كه‌وه هاوار و قيژوقاژ

به‌رز بووه‌وه ...

— وه‌ره ده‌ره‌وه .. ناكوژين ..

— بروتان پي ناكه‌م .

— ئيمه جاران هاوري و هاوسه‌نگه‌ر بووين، ئيستاش بيرورامان

له‌سه‌رت نه‌گوراوه .. دلنيا به‌يارمه‌تيت ته‌ده‌ين و نا هيلين كه‌س ده‌سقت

بو بهيني ...

— له‌وه ناچي نيازتان پاك بيت ...

ههر جاره له‌په‌نجه‌ره‌يه‌كه‌وه ته‌قه‌م ته‌كرد . من به‌ده‌مانچه و

ته‌وانيش به‌كلاشينكوڤ . ناچاريان كردم ته‌قه‌يان لي بكه‌م، ته‌گينا

لای چالۆه که رایان کیسا . بوگن پیاوی کاس شه کرد . کهس نهیتوانی نزیکسی ده می چالۆه که بیته وه . به چمکی جامانه کانیا ن لووتیان گرت . چالۆه که شه گهرچی زوریش قوول نه بوو ، به لام شه ونده . قوراو له بنیدا ما - بووه وه تینوو به تی پی بشکی . شه نهیتوانی دابه زیتته خواره وه ، له بهر نازاری قاچی . به ته ما بوو به سهر سردا خوئی هه لدا ته خواره وه ، شه وان له پشته وه پشتی ملیان گرت و نه یان هیشت . . نه یان زانی به چی چورئ قوراوی بو ده رکه ن . تایه ک له پیلۆه لاستیکه کانی دا که ند و بوئی هه لدا ن . شه وان تیا راما ن . سه یری یه کتریان کرد . سه یری پیلۆه لاستیکه که یان کرد . سه یری ده م و چاوی شه ویشیان کرد . نا وه که له پیلۆه که پاکتیر نه بوو . . ناچار بوون ، یه کیکیان دابه زیتته خواره وه و شه وی که ثیان له سه ره وه وه ستا . پر تایه ک پیلۆ قوراویان بو هه لگۆزی . په لاماری هه ردوو دهستی دان ، چاوی نووقاند و به سه ریه وه نا و مژی لی بری . . سه وت تا که پیلۆ تاوی خواره وه . به تاکی پیلۆی هه شته میش ده م و چاوی فیینک کرده وه . قوراو له نیوان هه ردوو لیویدا ها تبوو خواره وه ، سه ر سنگیشی پیوه بوو بوو .

- چهند جارمان پی ووتی: به گران له سه رت شه که وی.

- پیاو خوئی پی دابین نا کری.

- هه موو شتیکت دۆراند!

- ئیوه ش هه موو شتیکتان دۆراندوو، شه وه ی من که وتوته سه ر ئاو

شه وه ی ئیوه ش جارئ له بنه وه یه .

- شه زانی چونت باس شه که ن؟

- هیچ په شیما ن نیم!

[... سه روو بابۆله یه کمان به دهسته وه بوو . ده رگا که مان داخرا بوو . به دیواره که دا سه رکه وتین ، خو مان هه لدا یه خواره وه . ده ستمان کرده قه له مبار و راکه راکه . دایکم جارئ له دا لانه که نویژی شه کرد . که منی له گه ل منالی مالی دراوسی که ماندا بینی چاوی چوو ته وتی سه ری ، دهنگی بهرز کرده وه . یه کسه ر زانیم شتیکی نا ئاسایی رووی دا وه و شه زور پی زیز بووه . را وه ستاوم . پاش نویژ و دو عا کردن پی و وتم :

- چهند جارم پی ووتی له گه ل شه و منالانه دا یاری مه که ؟ که سی که ت بینیه له گه لیاندا یاری بکات .

- گهر تو سه ننگه ره کت چوّل نه گردایه نه وان گرده کانیان لئی
نه نه گرتین و ئیمه ش و امان لئی به سر نه نه هات ...

نه رزه که گرپه کی سهیری لئی بهرز نه بووه . لسه سه رده م
راکشابوو . نه وه نده هیلاک و ماندوو بوو ، بیری لای نه و گهر ما و ناگر
بارانه نه ما بوو . ههستی کرد ههتا و به شاقوولی له ریکی ناوه راست
پشتی وه ستاوه ، زور به شینهیی نه جوولیتته وه ، شور نه بیتته وه ، به خور
و به لیزمه ناگر به سه ریا نه بارینئی . یا هه ر وه کو چوّن خانوو دلّوپه
بکات ، واش دلّوپه ی ناگرین ، تکتک نه تکایه نیو شانه وه ، تا سه ر ئیسک
و پرووسکیش نه سووتان . سه ری هه لبری . نه وان شه ژان . داوای ئاوی لئی
کردن ، یا نه گهر ده رمانیکیان پیی بیت بوو سه ر برینه که ی قاچی . نه وان
وه لامیان نه دا یه وه . له پر بیری که وته وه ، که پیش نه وه ی بگه نه لای
نه م دارتووه ، چاوی به چالوویک که وتووه و نه ختیک ته راییی تییدا بووه .
یه کسه ر هاواری کرد :

- چالوویک له م نزیکه دا هه یه .

- بوگه نی کردووه .

- قه ی ناکا .

- قوراویکی په تی به . . پری کرم و زه رووه . . به رازیش ناتوانی
توخنی که ویت .

- گرنگ نی به .

- هیچمان نی به تی کیهین !

- مه تاره تان پیی نی به ؟

- پیس نه بن . .

- نه توانن بوو نه ویم بهرن ؟

- نه توانی ری بکه ی ؟

- گهر یار مه تیم بدهن : به لئی .

ویستی ده ست به داره که وه بگری و ههستی ، نه ی توانی . برینه که ی
قاچی زیریکانندی . هه ر دووکیان بن بالیان گرت و به رزیان کرده وه . به
سه ر ده مدا کهوت . زور هه ولیان دا ، هه یچ سوودیکی نه بوو . هه ر یه کنه
قاچیکیان گرت و له سه ر پشت ، به نا و نه و درگه و دال و چال و به رزیه دا ، تا

لیدانی دلیشان وه کو یه که ، هیچ سۆز و خو شه ویستی به کیش ناگاته شه و سۆز و خو شه ویستی به یه شه وان شه یه خشن. زۆرم تینوو سوو، گبه رووم هاتبووه یه که، خه ریک بوو کویر شه سووم بو قومیک ناو. هه لیکو پته ره - کانیش له کو لم نه شه بوونه وه ، هه ر جاره ده سرتیکیان لئ شه کردم، هه ر جاره ش پارچه یه کم بهر شه که وت . نازانم بو کاتیک مرۆف ته قه ی لئ شه کرئ یه که سر ده می وئک شه بی و هه ناسه شی سوار شه بی؟

هه لیکو پته ره کان زۆر نزم بوونه وه ، سته به ری په روانه کانیا ن هه موو گیانیا ن دا پۆشیم. سه ره له نوئ دایان گرتم. شه و ناوه بووه چه ره دووکهل و ته پ و تۆز. خو مم هه لدا یه که نه ده لانیکه وه. خوین و تینوو - یه تی و گه رما خه ریک بوون شه یان خنکاندم. به سنگه خشکی رویشتم . په کم که وت . به نه خوینه کم کرده وه و هه ردوو ده ستیشم گرته وه . ویستم میزه که ی خو م بخومه وه . په شیما ن بوومه وه ، له ترسی شه وه ی نه وه که شه ویش بخومه وه و هه یچم ده ست نه که وئ له کاتیک نا خو شتردا ...]

- له شه ره که ی پاردا کی ده ستیپشکه ری کرد؟

- به سه رماندا سه پیئرا!

- به هوئ هه له ی فه رمانده که تووشی شان و ژیرکه وتن بووین.

- ته نیا هه له ی زه لامیک به س نی به بو دۆراندنی شه ریک.

- شه و زه لامه دوا به ریاری به ده سته وه بوو...

- شه ره که شه رپکی ناها وتا بوو، به تووشمانه وه بوو، شوین و

کاته که ش به گوپره ی ئاره زووی دوژمن بوو، ده ستیپشکه ریش به ده ست

شه وانه وه بوو.. بو به فه رمانده که هه یچ ریگه یه کی تری به ده سته وه نه ما،

ته نیا ریگه ی پاشه که شه نه بی.

- هه ر له سه ره تا وه شه بوایه شه م خالانه ی ره چا و بکر دایه!

- شه ی تو تووشی لیپرسینه وه نه بووی؟

- گه ر بریندار نه بووما یه هه لیان شه واسیم!

- شه بوایه شه و کاته سزات به دن، چونکه تو ئیمه ت به دۆراندن دا .

- خو من فه رمانده نه بووم!

- تفه نگه که ت بزر کرد!

- من خو شم له مردن گه رامه وه ، به شه نقه ستیش تفه نگه کم فه ری

بووینه بیک، قژه شهوه پییه شهه مـ جزینرا وه کـ لهنا و دهست و په نجه و ههنا سه مندا شه فرین، لیوه ئاله کانیش وه کـ کوتریکه سهر برپا و لهنا و کوورده دا شه سووتان، ههستمان شه کرد، شه سرز له بن پیماندا دپته بیک، هه شه هاته بیک و شه مهش وه کو بفری لیواری چه می به هاران هه به ره و هه ورار هه لئه کشاین... هه موو شه برپا وه ته وه. باوکی ژن به ژنی پی کردووه.. شه بو پیا ویکه پیر، کچه که ی شه ویش بو باوکی شه. کالی و کچه که ی شه و شه پی چهند و چوون رازی بن و ورته یان لیوه نه یهت ...]

– له تینوو پیتیدا خهریکه کویر شه بم.

– شه مه دهشتیکه قاهره، بو ده رمانیش چورپیک ئاوی تیدا ده سست ناکه وی.

– هه روا زوو بیرتان چووه وه؟ چیم بو نه کردن؟ پینج سال ژیانم نه خستبووه سهر له پمه وه؟ شه ستاش وا هه لس و که وتم له گه لدا شه کن... شه ی شه ها ورپی بیک نه بووین؟

– مه تاره کان ئاوی تیدا نه ما وه..

– هه ر توژی ده مم ته ر شه کم.

– خو شمان بر ناکه یین. خو شمان مه ترسی شه وه مان هه یه له تینوو پیتیدا کویر بین..

– شه توانن نه ختیک دهست و پیم بکه نه وه؟ نا توانم له وه زیاتر خو م راگرم. جو مگه کانم هه مووی لیک پچرا.. شه مه وی له سه ر شه رزه که را کشیم. شه رزه که وه کو دوزه خی لی ها تووه!

– گوریسه که دهست و قاچی برپوه ته وه، دوزه خ له م به ستنه وه یینه خو شتره. دهست و پیمان کرده وه، یه کسه ر خو ی به سه ر ده مندا خست، له سه ر شه رزه که، جاریکه تر، دهست و قاچیان به سته وه...

[... ده مم چه قیه زه وی یه که.. کاتیک ویستم سه نگه ر بگو رمه وه، گولله ییک بهر سنگم که وت.. نا زانم چهند جار تلم خوار د. تفه نگه که له دهستم په ری. خو مم له نا و چالیکدا دوزه وه. ده مم چه قیبووه زه وی یه که و با وه شم به شه رزه که دا کردبوو و توندیش چنگم له و خاکه گیر کردبوو. ده مم وشک بوو و ههنا سه شم سوار بوو. یه کم جار بوو له ژیاندا ههست به وه بکه م، زه ویش ههنا سه ی هه یه، ههنا سه ی شه ویش وه کو ههنا سه ی کالی یه،

هینده بهتین بوو، کس ههناسهی بو نه ئه درا .. ههتا و توپکی ئاگرین بوو، لهسهر سهری لهنگهري گرتبوو، دا ئه کشا، زمانه درکا ویهکانی وهکو پهنگر به برینهکانیهوه ئهچزاند. گهرما و ئازار به هیجگاری ئوقره- یان لی بریبوو، گهر گوریس و دارهکه نهبوایه نهیئهتوانی بو ماوهیهکی وا دریژ خوئی لهسهر پی راگری. برینهکهی سه رانی زور ئاسا بوو، ههستی کرد که گوللهکهی تییدا مابیتهوه، ئازاریکی شیتانه لوولی دا..

ئهوان تفهنگهکانیان هینابوو سه ر پی، له سیبهری تاشه بهردیکدا ههلترووشکا بوون. جار جار سهیری ریباوریان ئهکرد، جار جاریش به دووربین سهیری دهوورپشتی خویان ئهکرد. ئهیان زانی نیچیرهکهیان له پهل و پۆ کهوتوو و توانای ههلهاتن و دهربازبوونی نه ماوه ...

- کالی ماوه؟

- ئهیه نهوه بو مالی خویان.

- نایکوژن؟

- باوکی ئهزانی.

- ئه و تاوانیکی ئهوتوی نیه .. ههرچیم لی ئهکن قهی ناکات،

بهلام ئه و ههق نیه هیچی لی بکن ...

...]

- با من بکوژن ..

- منیش خۆم ئهکوژم.

- ئیمه به بی یهک ناژین.

- ئه بی بیری لی بکهینهوه و خۆمان به دهستهوه نه دهین.

- چون ئه م کیشهیه چاره سه ر ئه کری؟

- با پیکه وه پروین!

- بو کوئی؟

- سه ری خۆمان هه لگرین ..

- هه ردوو کمان ئه کوژن و ئا پرووشمان ئه چی ..

- هه ر ئه وه نده ده رباز بووین ..

فرمیسک پر هه ردوو چا وی بوو، ده نگیشی پر له گریان بوو. به

سۆزه وه سهیری کردم، سه یرکردنیک هه موو شتیکی تری بییر برده مه وه ..

با وه شمان به یه کدا کرد، یه کترمان گووشی، سنوره کان توانسه وه ،

هەنرەت

فاضل كەرىم ئەحمەد

- بۆ ئەمكۆژن؟
- ئەبى بكوژرئيت .
- بى تا وانىش ئەكۆژن؟
- تۆ كەى بى تا وانىت! هېچ شتىك هەيە پاكانەت بۆ بكات ؟
- چەند جارم بۆ روونكردەنەو . زماشم مووى لى دەرهات هەر بپرواشم
- بى ناكەن .
- بپيارى ئىمە نىيە ، ئىمە ئەرك و فرمان جىبەجى ئەكەين .
- كویرانەش جىبەجى ئەكەن؟ وىژداننان ئازارتان نادات ؟
- تا وانەكەت زۆر گەورەيە ، بەلام ...
- ئى .. ئى ..
- گىرەوكىشەكە زۆر ئالۆزە ..
- هەموو شتىكم بۆ باس كردن ...
- ئىمە ئەو هەل و مەرجە چاك تى ئەگەين ...
- بپۆن ئەوانىش تىگەيىنن ، بۆيان روونكەنەو ، با نەمكۆژن ..
- كارەكە سەرووى دەسەلاتى ئىمەيە .. بەداخووە ناتوانىن هېچت بۆ

بكهين .

بە گوريس ، لە پشتهو ، هەردوو دەستيان بە قمتى دار توويەكى پيرەو هە گرى دابوو . لە خوارەو هەش ، هەردوو قاچيان شەتەك دابوو . رىگەى خو جۆلانەو هەى بە هەموو شپۆهەيك لى بپرابوو . چاوشينەكانى بە ئاستەم لەژىر قزە كاله خاوەكەيدا بەدى ئەكرا . لىو هەلگەرا - وەكەى هەر لە قلىشى سەر قور و لىتەى قەراخ چەم و رووبار ئەچوو . دەم و چاوە خەمبارەكەى لە هەموو لایەكەو تويخى هەلدا بوو هە ، برينەكان قەتماخەيان بەستبوو . برينى كۆن و نويش لەژىر رانك و چۆخە شپ و دپراوەكەيدا قەتماخەيان بەستبوو .. دەمەو نيوەپرۆيەكى هاوينسى زۆر گەرم بوو . هەموو شت ئەكولا ، قولىپەى لىو هەت . گرە و هالوويكى

وه يا تهور به دهستیکه له دارستانی چری شه و
 خدیکه تی شه پری روو له شاری رووناکي؟
 نه هات ... نه هات ... نه هات و شه و شق شه بوو
 شه عووری گهرمی هه بوون
 به گیانما شه گه پرا
 جی به سامی شه و له ق شه بوو
 نه هات ... نه هات ... نه هات و گه وره شه بوو
 گه وره تر شه بوو
 هه بیهات ... له سامی شه وه کپ بووم
 له سامی دهنگ پر بووم
 دلّم کولوه به زرمهی هه ناسه تاسینی
 نه هات و گه وره شه بوو
 گه وره تر شه بوو
 شه قزنی تالی وه کوو مهرگی ناگه هانی بوو
 هه بیهات ...
 ته نینه وهی وه کوو ژه سری هه لاهه لانی بوو
 هه رای ده روون ناخن
 په سا ... په سا په ره گر بوو
 وه کوو شه وی لاسار
 په سا ... په سا پشووپر بوو عه زابی گوپه و شار
 وه رن ... وه رن ... شه وه گرتوومی بمگه نی!
 ها وار ... ها وار ... (*)

(*) کاک سواره هم هونراوهی خوئی به سوورته و وینهی په خشانسی

شده بیش نووسیوه ته وه .

نهما نيشانهى بوون
 نهما نيشانهى بوون
 لهشم توابهوه دهروونى شهويكى بى روچن
 پهسا ... پهسا پهرهگر بوو
 بهره و فزاي بى بن
 به چاوو گوځ پهلهقاژهى شهعوورى بوونم بوو
 سهرنجى چاوى به ههلهپهه شهوهى سږى
 له ههموو لاهو بو تروستكايى
 به لهرز بو گيانى بهسوځ
 دللى به خورپه له بن گوځ
 وه گوځ به وريايى به كول مهلاسى جريوهى ژيان
 بهلام هديهات ...
 مهلوولى كردم شهومهلوولى كردم شهوگار
 عذابى دامى شهوهى بى رها به گوږه و شار
 كهچى له دوورترين سووچى كه شهوه
 ناكاو ... به نهرمه ناهنگى
 درنگ ... درنگ ... دهنگى
 وهكوو تپهى سهر ناهو
 شهپولى خسته دهروون
 له گوپم تهنينى له گوپن ههلقولينى كانى بوو
 تهنينهوهى وهكوو بوځى گولاله نانى بوو
 شنهى بلاوينى دنهى ئهءا به خيال
 ههرا ههراى نوحه گهمى شهخولقيني
 كه ديوى زالمى شهو ههوالهكانى به لافاوى رهش
 نهخنكيني
 به ياخى كاوهيه ناخو؟
 به رهزى فهتجى بهيانى
 له جهرگى شهو شهچهقى
 مهلى بهيانه له شهو زيزه بى وچان و ههرا
 دهنووكى سهختى له پهريزى قايى شهو ئهءا

پيم مهلي که تالی زالی شه و
 چاوی بی خهوی چپه
 مهگری بو خه ساری بی گه پانه وه
 شه وهی که چون ریگه مان دوورو سخت و قاقره
 خوشه ویسته که م
 له په نجره ی نیوه تاکی بوومه لیله وه
 چاوم له دیمه نی کچی بهیانیه
 گویم له زه مزه مهی زولالی خیزه ورده کانی کانیه .

(۴) کورپه ی لیوبه بار

له شهوقی رووی مانگ
 له بزوینی ئاو
 گولی سیوه ره به زیو ته نراوه
 هه ناسه ی ساردی
 کورپه ی لیوبه بار
 رووی مانگی دایکی
 دیلی دهستی شه و
 هاوار ئه کا مانگ
 له هه وری ره شی زولم و دزیوی
 گهر خونه بویری
 روژی رووناکی ئاویته ی دیدار
 ره شایی شه و تروسکه ی ستیر
 نابی له ئاسو .

(۳) شه وه

په سا ... په سا په ره گر بوو
 شه وی کپی لاسار
 نه ما شنه ی شه وبا
 نه وی بوو چه سپی زه وی بوو
 له سامی شه و پاسار
 به سیحری تاریکی هه بوو نه بوو به ک بوو

(۱) کچی به بیان

سواره

من ئەلیم په پووله یهک فری
به بالی سه وزو سووره وه
من ئەلیم گولئ به دەم شنە شەماله وه بزەه بزووت
تو ئەلئی چ بوو په پووله یهک فری؟
یا نه سووره گول زه رده که وته لیوی ناسکی
من ئەلیم هەتا هەتایه دەوری جوانییه
ئەمرو گەر هەتا و کەسیره یا نەما وه ئاگرو گری
میگرگی ئاسمان به سووتمانی هەوری لۆکه یی نەزۆک
پر له خال و قۆپه نه
جەنگه لئی که جیی ژوانی پۆله پۆری بارپییه
جیگه مۆلی که متیارو گورگ و ریوییه
شۆپه بی که بوته داری چاکی بی نشه و شنە
زەل که گەر ته یاری شیرو قۆشه نه
خۆشه ویسته که م
له په نجه ره ی نیوه تاکی بوومه لیله وه
چاوم له دیمه تی کچی به یانه
له هه نجه ره ی زه مانه وه
گویم له زه مزه مه ی زولالی
خیزه ورده کانی کانییه
باسی شه و مه که نه شایه ری شهوم
باسی خه و مه که له لای هومییدی فیره سەر روهم
به و ده مه ت که بوئی سه د به هاری لیوه دی
بوئی ده شتی به ختیار، با وه شی چیا ی به ده شتی با به گول چناوی
لیوه دی

بوئی سەر سه کوئی به کاگل ئا وپزاوی لیوه دی
پیم مه لئی که دا کهوم -

ریه‌یه . هه‌لبه‌ست و شیعره‌کانی کاک سواره له‌مه زۆر زۆرتن . هیوامه
دلسۆزیکێ کورد بتوانی هه‌موویان کۆبکاته‌وه .

کاک سواره ، به تایبه‌تی له نووسینی په‌خشانی ئه‌ده‌بی کوردیدا
که‌م وینه بوو . هه‌روا چهندان چیرۆک و داستانی نووسیوه . ئه‌مانه‌ی که هه‌تا
ئێستا ئه‌من کۆم کردوونه‌وه و له لام هه‌ن بریتین له :

(۱) داستانی " چه‌کوش وه‌شینی رۆله کوزرا و " ، نزیکه‌ی ۲۰۰ لاپه‌ره‌یه ،
به‌سه‌ره‌تی کاوه‌ی مه‌زنی کورده که کاک سواره به شیوه‌یه‌کی ئه‌ده‌بی
رازان‌دوو‌یه‌ته‌وه .

(۲) " لاس و خه‌زال " به‌داشتیکێ نوێه له داستانی کۆنی لاس و خه‌زال ،
نزیکه‌ی ۲۰۰ لاپه‌زه‌یه .

(۳) " ئافه‌ت " وه‌رگێڕانیکی ئه‌ده‌بیی زۆر جوان و ریکۆپیکه له
به‌شی ئه‌وه‌لی کتیبی " هه‌زارو یک‌شب " ، نزیکه‌ی ۱۲۰ لاپه‌ره‌یه .

(۴) " خاله‌ی ریبوار " داستانیکی ئه‌ده‌بیی زۆر به‌نرخه که له رواله-
تیکێ نه‌هینیدا با‌ی جولانه‌وه‌ی سا‌له‌کانی ۷-۱۳۴۶ی کوردستانی ئێران و
شه‌هیدبوونی سما‌یلی شه‌ریفزاده " فه‌قی‌عه‌زیز " ده‌کات نزیکه‌ی ۶۰ لاپه-
زه‌یه .

(۵) " حه‌کو " داستانیکی کۆمه‌لایه‌تی ئه‌وینداریه ، نزیکه‌ی ۳۰ لاپه-
ره‌یه ده‌بی .

(۶) " سه‌یده‌وان " خولقانیکی نوێه له سه‌ربه‌یتی سه‌یده‌وان که به
جوانترین شیوه‌ی ئه‌ده‌بی رازاوه‌ته‌وه ، نزیکه‌ی ۶۰ لاپه‌ره‌ ده‌بی .

(۷) " پیاوه‌تی " کورته به‌سه‌ره‌تیکی هه‌مزه ئا‌غای مه‌نکوره که به
شیوازیکی نوێ و کوردانه نووسراوه‌ته‌وه ، نزیکه‌ی ۳۰ لاپه‌ره‌یه .

(۸) " تا‌پۆ بوومه‌لی " نووسراوه کورته‌کانی ئه‌ده‌بی و کومه‌لایه‌تی
کاک سواره‌ن ، نزیکه‌ی ۲۰۰ لاپه‌ره‌ن .

(۹) هیندی شیعرو نووسراوی سه‌باره‌ت به کورد به زمانی فارسی که
نزیکه‌ی ۱۵۰ لاپه‌ره‌یه‌ک ده‌بن .

* * *

چهند نموونه‌یه‌ک له شیعره‌کانی سواره .

سواره

ئاماده کردنی
ئەحمەد شەریفی (*)

" ئەگەر روژیک لە پیناوی گەلا نەبێ ئەو
روژه لە زیانتدا بە فیرۆ چوووه ،
هەناسەکیشتانت ، ریگارۆیشتنتە دوانت ،
بە کورتی هەموو شتیکت دەبێ سوودیکی
کۆمەڵی تیدا بێ "

سواره

لە "داستانی ئافرەت"

" سواره " کۆری ئەحمەد ئاغازی ئیلخانییە . لە سالی ۱۳۲۰ی هەتاوی
لە شاری سەقز هاتوتە دونیاوە . خۆبەندی سەرەتایی و ناوەندی لە سەقز ،
بوکان و تاران تەواو کردووە و پاشان چۆتە زانکۆی حقوقی زانستگەسی
تاران . کاک سواره لە پایزی سالی ۱۳۵۴ کۆچی دوایی کردووە لە تارانەو
تەرمەکیان هیناوە شاری بوکان و لە گۆرستانی گوندی "حەمامیــــــــــــان
تەسلیم بە خاک کرا .

"سوازه" کارمەندی بەشی کوردیی "سازمان رادیو تلوزیون ملی
ایران" بوو . بەرنامەییکی وێژەیی و ئەدەبی بە ناوی "تاپوو بوومە
لێل"ی دەنووسی که باشتترین و پڕ گوێگرتترین بەرنامەیی کوردی رادیو
ئێران بوو . ماوەیەک پێکەووە لە تاران و کرماشان هاوکار بووین . ئەم
شێعرانە که لەم دەفتەرەدا کوکراونەووە یادگاری ئەو چەند سالە هاوکا

(*) کاک ئەحمەد شەریفی لە مەهابادەووە دەفتەریکی بو ناردووین ،
تیایدا بە کورتی لە ژبان و بەرھەمی سواره دواووە و هەندێ لە شێعرەکانی
تۆمار کردووە . ئێمەش لێرەدا ، بە ئومێدی زیاتر ناساندنی ئەم شاعیرە
کوردستانی ئێران ، بەشی لەو دەفتەرە پێشکەش بە خۆبەران دەکەین و
هەر وا سوپاسیکی گەرمی کاک ئەحمەد دەکەین .

(هیوا)

تۆش بە شمشیر يەكسەر سەرى دوو لەت ئەكەى؟!
 ئەى لە گرى شەرى سەختى چىنايەتى داگىرساوا ،
 ھەر پشتگىرى ھەژاران و
 دوژمنەكەى باوھەكوشتەى زۆردارانى؟!
 ئىستەش شەوان ، لە دەرياي ئاسمانەكانا ،
 لەناو تافى ھەورەكانا ،
 ھەر خەرىكى گەشتى دوور و ويلى دوواى بالاي ئازىزى؟!
 بە گەمبى-نيوھ فەوتتاو و بە / لەتە / سەوللى شكاو و
 بە دلى برىندارەوھ ،
 بە لەشى كفت و شەكەت و
 دەست وپلى زامارەوھ ..
 دەمەوبەيان ، ئەگەيتەوھ كەنارى پەژارە و گومان؟!
 لەگەل يەكەم لىزگى خۇرا ،
 بە چا و دلى روونەوھ ،
 بە كۆلچ وورە و تىنەوھ ، ھەمتر قوربان!
 ئەكەويتە بىنەوبەرەى نەخشەيەكى رىك و پىكتەر
 بو سەفەرى دوورگەى دوورى چاوكەژالان؟!

لەينىنگراد

كانوونى دووھەم - مارت ۱۹۸۳

" ئەتبىنم شىخ (۲) ، لە دووای ئەوێ ئىنگلىز (نهوتى) (۳) ی
بوردمان کرد ،

بە هەلەداوان ئەتئىرى بۆ (قەرەداغ) ،
نامەكەى شىخ لە دلتا ئەشارىتەو و
ئەسپەكەت خىرا تا و ئەدەى ،
هەلت ئەگرى و ئەتفرىنى ،
تۆ ئەبىنم بەرز هەلچووى وەكو ئالا ...
ئەى توخوا چون برىواىم بى ، تو كەفتەكە وتووى نا و جىگای؟!
بابە ئىمشەو! بابە ئىمشەو!
بە بى وچان بەفرەبارى ...
بىرەوهرىم ، كلوو... كلوو وەكو زستانى كەژەكان ،
كللە ئەكا تا بەیان ...
" مێزەرى سەپى و شىرىنت ،
كوترى شابال چورى شىر ،
قژە سەپىيەكەى " گۆران " (۴) م ،
لە حوجرەكەى تۆدا بىنى ...
وەك بەهەشتى پر فرىشته ،
وەك خەلۆتەى شەوانى مانگەشەو و نوور بارىن !
وەك شەوانى بە لەيل شاد بوون ،
وەك حەقىقەت ، حوجرەكەى تۆ ، سەپى ... سەپى ...
ئاوى چاوى مرۆى ئەبرد " ...
هەيدى ... هەيدى بەفرەبارى ،
قوربان ئىستەش :
" دەرەبەگ وەك دەرندەبەك دىتە خەونت ،
لە پىينى باغچەكەى لای مزگەوتەو ،
بۆت دىتە نا و مىحرا بەكە ، نوێژى شىوان !؟

(۲) مەبەست پيشەوا شىخ مەحمودى حەفیدى نەمرە .

(۳) نەوتى ، گوندیکە لە ناوچەى قەرەداخ .

(۴) مەبەست گۆرانى شاعیری مەزنە .

سه‌روه‌ری من ، وا ئەزانم ، که ئیستیه :
 " پرشی چرا دیوار کۆکه ،
 له‌گه‌ڵ ئاه و تاسه‌ی گهرمی فه‌قیکانا ،
 له‌ په‌نجه‌ره‌ی خنجیلانه‌ی حوچه‌که‌وه ،
 ئەپرژێته‌ هه‌وزه‌که‌ی مزگه‌وت ،
 ئەئالێته‌ بالای شه‌نگی دارتووه‌کان ،
 ئەپرژێته‌ شینایی ده‌شتی به‌رمالان ،
 فه‌قی زانا ، فه‌قی دلدار ،
 فه‌قی ده‌نگ خوش ،
 فه‌قی رێگا نیشاندهری خه‌لکی هه‌زار...
 فه‌قی راپه‌ریو له‌ زۆردار" .
 تا ئیستاکه‌ش له‌ به‌ر چاومه ،
 دایکم هه‌موو به‌یانیه‌ک ،
 به‌ چاوی ره‌ش و نماوی و خه‌مناکه‌وه ،
 ئەپروانییه‌ لوتکه‌کان و سه‌ره‌رێگا ...
 " له‌گه‌ڵ زه‌هی زه‌نگی هه‌موو کاروانیکا ،
 ژیله‌ی غه‌ریبی که‌ژه‌کان ،
 له‌ناو دلایا هه‌لئه‌گیرسا ،
 به‌ سوژ دایکم ، ئەیلوانده‌وه و ئەگریا ،
 ئیتر باس هه‌ر باسی: تافی شیرینی " سیروان " بوو ،
 برای گیراو ، مزگه‌وتی چرا کوژاوه‌ی باپیران بوو" .
 ئەی دایه‌ گیان !
 زێد (١) له‌ تۆوه‌ به‌ پیی، رۆژه‌رێیه‌ک دوور بوو ، ئاوات ئەگه‌رد ،
 سا / شا / به‌ تاقه‌تی ئیمه‌ی په‌راگه‌نده‌ی کووچه‌ی دنیا و
 چاره‌نووسی نادیاربی! ... " .
 هییدی ... هییدی به‌فره‌باری ،
 ئیمشه‌و با به ، وه‌کو ئەو رێژنه‌ بارانه‌ی ئیقلیم گیره‌ و ده‌م به‌هاران ،
 ده‌شته‌کان دا‌ئه‌گرێته‌وه ،
 یادگارت به‌ به‌رچاوما دا‌ئه‌باری ...

(١) زێد: نیشتمان ، ئەو شوێنه‌ی مرۆقلێی له‌دایک ئەبێت .

نه تريقهی کچ و کالی سهر ده ریاچی سه هوّل به ندانی ته نیشتمان ،
 روّشنی ناخه نه دلم ،
 دوژمنه کهت به حالم بی ،
 ئیمشه و بابه ، دوور له عومرت ! ژووری غه ریب ،
 له ئیوارهی پایزیکی پر شین ئه چوو ...
 هه والکه کهت دای له دلم ؛
 " به سه د شاخا هه لزانم و نامه ملی ده یان رووبار ،
 ده شته کانم هه مووی ته ی کرد ،
 له دووره وه دهستی سوژت ،
 بوّ روخسار و قژی ئالوژی غه ریبیم رانه کیشا و سوودی نه بوو ...
 ئیمشه و بابه ، ههر دارستانی نیزه بوو ،
 شه کهوته نیوان من و تو ،
 به لام نیزه نه یئه توانی ،
 له ناو دلی زامارماندا
 خو شه ویستی له گیان بکا ...
 شه خیله چه قو کیشه کهی ؛
 سهر تاکو پا خوین و تاوان)
 له گه ل عه شقا پیتان نا کرئ ، شه مجاره یان
 به بی نامه و هه وال پرسین
 (نالی) یه دوور ولاته کان ،
 به ربه یانی ، بوومه لیلی ئیوارانی ،
 خو یان شه که نه وه به شارا و
 تیر ماچ شه کن ، خاکی بابان ...

- ۲ -

هیدی ... هیدی به فره باری ،
 دهنگی پر سوژی با وکیه تیت ،
 سیمای شیرین و نوورانییت ،
 ئیمشه و بابه ، هه لیکی کوری غه ریب و ئاواره بوون ،
 کوری دووریش ، هه لیکی دیده نیی تو بوو ...
 من چون دلم بروایی بات ، تو که فته که وتووی ناو جیگای ؟

زهنگولری یاد

هر له زووه وه مه یله که ی مهستین
هر جان فیدا که ی روکه ی ئەلهستین

" مهوله وی "

- بو باوکی هیژام -

ئهنهر قادر جاف

- ۱ -

هیدی .. هیدی به فره باری ،
کو تره کانی ش به خه ماری هه لانیشتوون ،
ئهو گلۆپه شیرییانه ش ،
وهک عاشقی له تاریکیدا ئەووتین ...
پهنجهره ی ماتی ژووره که م ،
روخساریشم ، ئەرواننه دارستانی سپی و خامۆش ،
ئەرواننه شه قامی چۆلی نیوه شه و ، سه راسیمن ،
تی کردووه و هر ئەبارئ ...
ئاسمانی ئەم شاره شنگه ش ،
هر له چاوی دایکم ئەچئ ،
هه موو ده مئ به فرمیسه ...
هیدی ... هیدی به فره باری ،
ئیمشه و بابە ! هه والکه ت دای له دلّم ،
نه پیکی مه ی ، نه ئەفینی کچیکی شهنگ ،
/ نه / زمانی ئەو شیرانه ی له لای لایه ی دایکم ئەچن ،

Ke min xôm bim,
 kiwa derfet ?!
 Ya min ya mêrû !
 nokerin ewaney delên :
 «dan u mêrû biray yekin»
 nokerin ewaney delên :
 «xôn u zîrû biray yekin»
 nokerin ewaney delên :
 «masî w çigal,
 dest u çizû,
 pet u gerdin,
 gözân u mû biray yekin»
 werin xelke !
 le nêçîr u zam bipirsin,
 bilên tuxwa
 xencer heye zam tîmar ka ?!
 rawçî heye nêçîr nexwa ?!
 de xelke le ka bipirsin qet agirî sardî dîwe ?!
 Le hêlaney mel bipirsin,
 be niyazî maç,
 qet mar demî tê jenîwe ?!
 qet le darbarû bipirsin,
 tewrî dîwe darbir nebê ?!
 De le keñekîş bipirsin,
 gurgî dîwe kerdîr nebê ?!
 nokerin ewaney delên :
 «marî şîrîn jarîş heye».
 nokerin ewaney delên :
 «tewrî biray dariş heye».
 min piştêkî birindarim, le qamçîy xom raperîwim,
 min lafawêkî lasarim, lew kenarane helsawim.
 Nanîşmewe.
 Nanûmewe.
 Bê aramim,
 (aramî min çirayak bû,
 reşebay dewrim xônî rişt.)
 Bê bezeyîy min zeryayek bû,
 bînyen pêwe na w helyan mişt !

* *
 *

Ferhengok

kitke kor : piştîle köre.
 şaroçke : mêrûstan, şare mêrû.
 helyan mişt : helyan mijî.
 zêrû : zerû.
 tîş : qilêş, dirz.
 bînyan pêwe na : demyan pêwe na, xiwardiyane.

تهوری دیوه داربر نه بی؟!

ده له که ریکیش بپرسن،

گورگی دیوه که در نه بی؟!

نوکه رن شهوانه ده لین:

"ماری شیرین ژاریش هیه"

نوکه رن شهوانه ده لین:

"تهوری برای داریش هیه"

من پشتیکی بریندارم،

له قامچی خوم را پهریوم .

من لافا ویکی لاسارم،

له و که نارانه هلساوم،

که تنگیان پی هه لچنیوم .

نانیشمه وه .

نانوومه وه .

بی ژارامم،

(ژارامی من چرایهک بوو،

ره شه بای دهورم خوینی رشت .)

بی به زه ییم،

(به زه بی من زه ریایهک بوو،

بینیان پیوه نا و هه لیان مشت!)

x x x

یا من یا زیروو!

نوکه رن شهوانه ده لین:

"داز و میروو برای یهکن"

نوکه رن شهوانه ده لین:

"خوین و زیروو برای یهکن"

نوکه رن شهوانه ده لین:

"ماسی و چنگال،

دهست و جزوو،

پهت و گهردن،

گویزان و موو برای یهکن"

وه رن خه لکه!

له نیچیر و زام بپرسن،

بلین توخوا

خه نجر هیه زام تیمار کا؟!

راوچی هیه نیچیر نه خوا؟!

ده خه لکه له کا بپرسن،

قهت شاگری ساردی دیوه؟!

له هیلانه میل بپرسن،

به نیازی ماچ،

قهت مار ده می تی ژه نیوه؟!

ده له داربهروو بپرسن،

فهرهنگوگ

کتکه کوږ: پشيله کوږه .

زیروو: زه روو .

شاروچکه: میرووستان، شاره میروو .

تلیش: قلیش، درز .

هه لیان مشت: هه لیان مژی .

بینیان پیوه نا: ده میان پیوه

نا، خواردیانه وه .

SEDAN SALE

'abdulla Paşêw

Sedan sale :
le wêranemalî xomda,
kitke korî goşey mitbeqî sultanîm,
sedan sale :
hewş u berey xom walaye w
leber dergey dizanî xom pasewanîm,
sedan sale :
weku çengêk danêwêle
aşî mējû firêy dawim.
her çîwar dewrim şaroçkeye w
mêrûle demyan tê nawim.
sedan sale :
kaseserim - minareye,
kê bê, dengî tiya helbirê,
sedan sale :
nîştimanîm - nergeleye,
kê bê, be demyewey degrê.
Sedan sale :
leber dergey tekyey cîhan
cûtêk solî pînepînem,
kê le pê m ka bo ew deşêm,
sedan sale :
diway pîneyek le pê dekrêm.

* *
*

Min piştêkî birindarim,
le qamçî xom raperîwim.
Min lafawêkî lasarim,
lew kenarane helsawim
ke tengyan pê helçînîwim.
Nanûmewe.
Bê aramim.
(aramî min çirayek bû,
reşebay dewrim xonî rişt.)
Bê bezeyîm.
(Beezeyîy min zeryayek bû,
bînyan pêwe na helyan mişt !)
Nanişmewe.
Nanûmewe.
Ke min dan bim,
kiwa derfet ?!
Ya min ya mêrû !

سردان ساله

عه بدوللا په شيو

سهدان ساله :	سهدان ساله :
دواى پينه يهك له پي ده كريم .	له ويرانه مالي خومدا ،
x x x	كتكه كوري گوشه ي متبه قى سولتاتم ،
من پشتيكي بريندارم ،	سهدان ساله :
له قامچي خوم را په ريوم .	حوشو بهر ي خوم والا يه و
من لافا ويكي لاسارم ،	له بهر ده رگه ي دزاني خوم پاسه وانم .
له و كه نارانه هه لساوم	سهدان ساله :
كه تنگيان پي هه لچنيوم .	وه كو چهنگيك دانه وييله
نانيشمه وه .	ثاى ميژوو فرپي داوم .
نانوومه وه .	ههر چوار ده ورم شاروچك يه و
بي تارامم .	ميرووله ده ميان تي ناوم .
(تارامى من چرايهك بوو ،	سهدان ساله :
ره شباى ده ورم خويني رشت .)	كاسه سهرم - مناره يه ،
بي بهزه ييم .	كي بي ، ده نكي تيا هه لده بري .
(بهزه يي من زه ريايهك بوو ،	سهدان ساله :
بينيان سپوه نا هه ليان مشت !)	نيشتمانم - نيرگه ليه ،
نانيشمه وه .	كي بي ، به ده ميه وه ي ده گري .
نانوومه وه .	سهدان ساله :
كه من دان بم ،	له بهر ده رگه ي ته كيه ي جيهان
كوا ده رفه ت ؟)	جووتيك سولي پينه پينه م ،
يا من يا ميروو !	كي له پيم كا بو ته و ده شيم .
كه من خوين بم ،	سهدان ساله :
كوا ده رفه ت ؟!	دواى تليشيك فرپي ده دريم .

هزار چي و پھلي چھند دیني.

ٺه وه نمونھيھڪي بچووه لھ فولڪلور و ٺهدهبي عاميانھ ڪھ نه نووسھريڪ به ريڪ ڪوشيني مڙسڪي دايرشتوه و نه نووڪي قهله مڙسي به نووسينه ڪھي سواوه . ڪه و ابوو ڪو ڪردنه وه و ليڪولينه وه و ٺي ڪردنه وه و فولڪلور وه ڪه ٺهدهبي ره سھني نه ته و ايه تي ، خزمه تي ڪي ڪه ورهيه به ڪه له پوورو ڪولتوورو ٺهدهبي نه ته وه ڪه مان ڪه له بهر بي ده سھلاتي سيا سسي مه ترسي فه وتان و نه مان هه ره شه ي لي ده ڪا .

له دنيا ي ٺه مڙو دا فه رهنگ و فولڪلور و ٺهدهبي ڪھلي ، له ڪھل تيڪنيڪ و موسيقي مڙديرن و تازه با بهت روو به روو ده بي . ٺه ڪه ره له به رام بهر ٺال و ڪوڙي خيرا و په ره گرتني هه راوي ٺياني مڙديرن دا نه پا ري زري و خزمه تي نه ڪري ، نه ڪ هه ره به ره سھني و پا ڪي ناميني ته وه ، به لڪوو له وان به بشفه وتي و تي دا بچي .

ٺه نستيتوي ڪورد له پاري س جي ڪاي هيو ايه ڪه بو ڪو ڪردنه وه و ساخ ڪردنه وه و پاراستني فولڪلوري ره سھني ڪوردي ههنگا وي له بارو سڀويست با ويڙي .

* * *

باسی خلی کوستانچیه کان دهکا و دهلی:

" له ژیرا هاتن گهینه قهراچی چا دریان دهخستن له دم روباران "
" ئیستی باله بان له پیش کوچی دا "

سهریان دهکیشن مه مک هه ناران "

" به گراسی خارا بن که ویی خامک "

به رانپیل مهره ز دهستووری جاران "

" خرنگی بازنه یان عالم کهر دهکا "

ههر که دهکوتن رسته ی رهشمالان "

گورانی بیژی نه خوینده واریش له م پارچه ئه ده بیه فولکلوریسه دا
کیژی شوخ و شنگ و کوستانچی و رهشمال و هه وارو باره به روستی تر
وه بیر ده خاتوه که له ژیانی واقعی کورده واری دا ههن و له ناخی
کومهل ههلقولون.

بهندی ناخری گورانی بیژه که مان چه پی ده به ربه ندهکانی دیکه دا نیه.
له م به ندهش دا ویزه به چه شنیک به یاره نازداره که ی هه لده لی و زارا و
ته عبیری ئه وتو به کار دینی که له کم نووسینی نووسه رهکاندا بهرچا و
ده که وی.

" ده لین کویتی حدوده ، په لی چوته هه زاری "

" کویتی حدوده " وشه ی " کویت " له کورده واری دا بو ئه سپ و ماینی
باش و زه سن به کار دی. یه کم سمی " کویت " گه لیک په سندو مهقبووله . خو
ئه گهر " کویت " و " حدود " یه بی، ههر قیمه تی ته وا و نابی. " حدود "
ته عریفیکی فره باوه بو و لاخی باش و ره سن. له کورده واری دا وشه ی
" حدود " بو ژنی جوان و شوخ و له باریش به کار ده هیئری.

لیره دا گورانی بیژ یاره که ی به " کویت و حدود " ناو بردوه . به لام
ههر به وه ندهش وازی نه هیئاوه . ته عریف و ته عبیریکی تری به کار هیئاوه که
مروف هه روا به هاسانی ناتوانی ساخی بکاته وه و خوکی له سه ر بدا .

" په لی چوته هه زاری " له کورده واری دا باوه ، ده لین ئه م ئه سپ
یا ماینه ههر په لیککی ئه وه نده پاره دینی. به لام گورانی بیژ دیاری ناکا
په لی " کویتی حدود " هه زار چی دینی. هه زار لیره ، هه زار دینار " هه زار
تمهن ، هه زار وئتر ، هه زار ئه سپ ، هه زار چی ، هیچ دیار نیه . مروف بو
ناچیته وه سه ریه ک که مه بهستی گورانی بیژ له وه هه زاره چی یه ؟ ههر خو
ده زانی. به و ئه قین و جهزی به یاره که یه وه هه یه تی ئه م هه زاره چی یه و

فۆلكلور و بهيت و حەيرانى كوردى زورجار باسى " ران و ركىفى " شوپره
سوارى كوردو سوار چاكى و جوامىرى لاوى كورد دەكا .

" چەند خوڤه به مەزەبى دە جەيلان بىپهوه له سەفەرى دە گەوره و
گران، شل كەيهوه " راشى دە ركىفى " بەردەيه و دەستى دە دەستى
جەوى بەرامبەر و پيشاپيش به مەوتەنى دەكەونه ياران".
ئەوه ژيانى واقىعى كۆمەلى كوردە وارىه كه له گورانى عاميانە و
يا فۆلكلورى كوردیدا خو دەنوینى.

" نازدارى شوخ و شەنگم دىنىتە خوارپيش بارى"

گورانى بيژ به نيو ئەم گول و گولزارەدا رادەبرى و تووشى
" يارى شوخ و شەنگى " دەبى كه ئەوه پيش بار رادەكيشى. بەلام پوچى
ستران بيژ ئەو مەزرايهى نيوان گوندى " خالدار" و " سيلوى" ى هەلبژاردوه؟
چونكه مەردارو كوستانچى ناوچەكانى سندوس و شار و ويران و لاجان به و
مەزرايهدا بو كويستانەكانى " بارزين و ميرگه چەكوو كانى خودا و قەبرى
هەندوو" دەچن. گورانى بيژ ئەوهى ديوه و هەرچەند نەخويندە واره، خەريكه
لەم شوپنەدا پگاته ئەم لووتكەيه كه " هيمنى شاعير" خو لى داوه كه
دەلى:

" كه بارگەت بو هەوار تىك نا عەزىزم

شكا ئەستەندونەكى تاوئى مرادم"

بيگومان هيمن ئىلها مى ئەو شيعرهى لەو كويستانچى و رەشمالانە
وەرگرتوه كه له نزيك گوندى خو " شيلانا وى " له كويستانەكانى
" چەكەچ و مالوك " چاوى پى كەوتوون.

گورانى بيژى ئيمەش هەرچەندە نەخويندە واره بەلام ديتووويه كە
كويستانچيهكان له خالدارهوه بەره و كويستان به " كەندە كور" دا دەروڤ
و يا بەره و خوار دەگەرپينهوه " نازدارى شوخ و شەنگيش " ئەوا " پيش
بار" رادەكيشى و لەسەر ئەم گول و گولزاره ناز دەكا .

" پيش بار راکيشان" يا " هينانە خوار" تەعبىرو رەنگدانەوهى
واقىعيە له ژيانى كويستانچيهكان، كاتىكى مەردار بو كويستان دەچن و
يا دەگەرينەوه، هيندى ولاخى چاك و جوان له پيشدا بار دەكەن و كينزو
بووكى جوان و شوخ و شەنگ هەوسارىان زادهگيشن و له پيشهوه دەروڤ .
بەوانە دەلين " پيش بار" و زووتر دەگەنە جى هەوار .

شاعيرىكى كورد لەو بارهوه پارچه هەلبەستىكى جوانى هيه كە

" سوپسنه و هه‌لاله و به‌یوون ده‌گه‌نه رکیقی سواری "

" نازداری شوخ و شه‌نگم دینیتته خوار پیش‌باری "

" ده‌لین کویتتی حدووده ، په‌لی چۆته هه‌زاری "

لهم به‌سته گۆرانیهدا ، گۆرانی بیژی نه‌خوینده‌وار ، شه‌ونده‌ی وشه و زارا و ته‌عبیری جوان و ره‌سه‌نی کوردی به‌ کار هی‌ناون که به‌ زه‌حمه‌ت له‌ نووسینی نووسه‌ریکی شاره‌زادا شه‌وانه‌ی ویژه‌ر لهم گۆرانیهدا هی‌ناونی و ریزی کردوون و هۆندوونیه‌وه ، گشتیانی له‌ واقیعی ژیا‌نی روژانه‌ وه‌رگر- توه له‌ ولاتدا هه‌ن و ده‌بیرین. له‌باری وشه و زارا و ته‌عبیری شه‌وانه‌ گوردی‌یه‌کی ره‌سه‌ن و به‌کاره‌ییان له‌نیو کۆمه‌لدا باوه . بابزانی و یژه‌ری نه‌خوینده‌وار چه‌نده جوانی ره‌نگاندوه :

" له‌ که‌نده کۆری سیلوی تا ده‌گاته خالداری "

" سیلوی " گوندیکی گه‌وره و خو‌ش و به‌ناوبانگی کوردستانه له‌ ناوچه‌ی به‌ر بنه‌لاجانی مامه‌شان . که‌وتۆته داوینی کویستانه‌کانی بارزینو می‌رگه‌چه‌کۆ . له‌سه‌ر رووباری لاوین خوی پان راکردوه . گوندیکی زۆر کۆنسه له‌ ناوه‌که‌ی ده‌رده‌که‌وی که له‌ ناوی ئورۆپی نزیکه . چونکه له‌ زمانه‌کانی "سلاو" یشدا " سیلوی" به‌ گوند ده‌گوتری .

" که‌نده کۆر" به‌ره‌مه‌زاریکی شه‌ و گونده‌یه ، دیتته خواری ، تا ده‌گاته پشتی خالدار . " خالدار" گوندیکه سه‌عاته ری‌بیک له‌ " سیلوی" دووره . که‌وتۆته پشتی جاده‌ی نیوان نه‌غه‌ده‌و پیرانشار . لام وانیه گۆرانی‌بیژی هه‌روا به‌ خو‌رایی ناوی شه‌م دوو گونده‌ی هی‌نابی . کابرا شه‌م ناوچه‌یه‌ی دیوه . به‌ وی‌دا رو‌بیشه‌وه . دیتوویه له‌و مه‌زرایه‌دا " سوپسنه و هه‌لاله‌ و به‌یوون " که‌ گیا و گۆلاله‌ی بو‌ن خو‌شی چیا سه‌رکه‌شه‌کانی کوردستان ، خو‌یان لیک داوه‌و مه‌زرایان ره‌نگاندوه . که‌سیکی شه‌ و بانوه‌ی دیبی پیدای تی‌په‌ر بووبی ، ده‌زانی که‌ سترانی‌بیژی نه‌خوینده‌وار چۆن له‌ ده‌ریای گۆل و گۆل‌زادا مه‌له ده‌کا و بو‌نی گۆلان سه‌رخو‌شی کردوه (شه‌م گیا و گۆله جوانانه به‌رز ده‌کاته‌وه تا ده‌یانگه‌یه‌نیتته " رکیقی سواری " .

" رکیقی سوار" ته‌عبیریکی زۆر جوانی کوردیه . کورانی‌بیژی له‌لایه‌ک زین و ئاو‌زه‌نکی و رکیقی شو‌ره‌سواری کورد وه‌بیر ده‌خاته‌وه و له‌ لایه‌کی دیکه‌ش قشلاخ و پاوان و می‌رگ و می‌رخوزاری کوردستان دینیتته به‌رچاو . له‌ " که‌نده کۆره" ی کورانی‌بیژی باسی ده‌کا ، نه‌ک هه‌رسوین و هه‌لاله‌ به‌لکو که‌نیرو قورینگان و گیاگه‌نمه‌و ره‌شه گیاش له‌ رکیقی سواری ده‌ده‌ن .

خۆشبه‌وه سه‌لماندى. زۆرى پى جوان بوو. به‌ليني دا له كۆپى زانىارى كورد
بيخاته به‌رچاوو تومارى بكا .

گه‌ليك نموونهى شه‌وتو هه‌ن كه له نيو خه‌لكدا باون، ده‌گوترين،
ره‌سن و جوانن به‌لام خوينده‌واره‌كه نه‌ى بيستوه، ناي زاني، ناچار وشه‌ى
شه‌وتو له نووسيندا ده‌تاشي كه نه‌ك هه‌ر ره‌سن نيه، به‌لكوو به‌ره‌نده‌و
سماته‌ش ليك و لووسى ناكري.

ئه‌م جوړه خوينده‌واره‌كه له ريگاي مه‌دره‌سه‌و زانكوو زانستگاوه
پي‌گه‌ش توون و ده‌ستيان داوه‌ته قه‌لم، له ژېر ته‌ئسيري فه‌ره‌نگ و زمانى
بيگانه‌و دوورى له‌نيو خه‌لكى ره‌مه‌كى و ساده‌ى گوندى، نه‌ك هه‌ر گرنگى بو
ئه‌ده‌بى عاميانه‌و فولكلورى نه‌ته‌وه‌بى دانانين. به‌لكوو به‌ بيانوى لاسا
كردنه‌وه‌ى ئه‌ده‌بى بيگانه‌و موذيڤن و تازه بابته‌ده‌يانه‌وى ئه‌ده‌بى ره‌سه‌نى
عاميانه‌و فولكور وه‌لابينين. به‌ لاي منه‌وه ئه‌م رووناكيرانه نه‌ك هه‌ر خوڤان
فيڤى كوردى ره‌سن ناكهن، وىكووله خزمه‌ت به‌ په‌ره‌پيدان و گه‌شاندنه‌وه‌ى
فه‌ره‌نگى نه‌ته‌وه‌كه‌شيان دوور ده‌كه‌ونه‌وه .

به‌ خوڤايى نيه له كوردستانى ئيران ته‌واوى شه‌و كه‌سانه‌ى كوردى باش
ده‌زانن و نووسه‌رى باشن له گوندى گه‌وره بوون و له‌گه‌ل كوومه‌لانى خه‌لك
تيكه‌لاويان بووه‌و نه‌چوونه ژېر ته‌ئسيري فه‌ره‌نگى بيگانه‌و چهند كه‌سيك نه‌بى
له زانكوو زانستگاش نه‌يانخويندوه. بو نموونه وه‌ك: هه‌زار، هيمن، حه‌سه‌نى
قزنجى، مه‌لاعه‌ولاى حه‌سن زاده، كاك سه‌لاحى موهته‌دى و هيى ديكه .

له‌م باسه‌ واز دينم و ده‌گه‌ريمه‌وه سه‌ر تايبه‌تبه‌كانى فه‌ره‌نه‌نگ و
ئه‌ده‌بى عاميانه (فولكلور) . يه‌كيك له تايبه‌تبه‌كانى ئه‌ده‌بى فولكلورى
شه‌وه‌يه كه له ناخى كوهمه‌ل هه‌لده‌قولى و له‌گه‌ل ژيان و شه‌رموونى روژانه
پيوه‌ندى هه‌يه و بناخه‌ى له‌سه‌ر واقيع دانراوه. له بارى ته‌عريف و نرخ بو
دانان و جوانى و به‌ بالا برينه‌وه، هه‌رچه‌ند پي لى هه‌لينا نيشى له‌گه‌ل بي،
واقيعى ژيانى كوهمه‌ل نيشان ده‌دا .

بو شه‌وه بگه‌ينه سه‌ر شه‌لى مه‌به‌ست و شه‌م واقيعه‌ته نيشان به‌دين كه
له ئه‌ده‌بى عاميانه (گوڤرانى و ستران و فولكلور) دا هه‌يه، به‌سته‌يه‌كه
گوڤرانى شى ده‌كه‌ينه‌وه كه گوڤرانى بيژيكي نه‌خوينده‌واره‌ى كوردستانى ئيران
گوتوووه. خاوه‌نه شه‌ليه‌كه‌ى مه‌علووم نيه. هه‌موو گوڤرانى بيژه‌كان ده‌يلين و
دووپاتى ده‌كه‌نه‌وه. شه‌مه‌ش ده‌قى گوڤرانى كه‌يه :

" له كه‌نده كورپى سيلوى، تا ده‌گاته خالدارى "

فۆلكلورى نەتە وایەتیه وە ، دواکە و تووی یە و کاریکی بی جی و بیهوودە یە ،
روونا کبیری ئە و تووشمان هەیه کە بە ئانقەست لە وشە ی قولمبە ی بیگانە
دەگەر ی و نایە و ی و یا نازانی وشە ی سادە و پاراوی زمانە کە ی خوی بە کار
بینی .

بەلام لە راستیدا هەر ئە دەب و فەر هەنگی عامیانە و گەلی یە کە
رەسە ن و مانە وە ی زمانی زکماکی پاراستووە . هەر ئە و خەلکی نە خویندە و ارو
رە مە کین کە نە قل و نە زیلە و هەلبەست و چیرۆک و بەیت و پەند و مە تلۆکی
نەتە وە یی ان پاراستووە و زار بە زار گێرا و یا نەتە وە و وشە و زارای ئە وە نە
جوان و رەسە ن و ریک و رە وانیا ن بە کار هینا وە کە زۆر لە نووسەر و
ئە دیبە روونا کبیرە کان ری ان پی نە بردووە . زۆری ان هە ول دا وە کە بو
نووسین وشە یە ک بدۆز نە وە یا داب تاشن کە خە لک واتە نە خویندە وار قسە ی
پی کرد بی . زۆر جار ی ش داما ون و سەر نە کە و توون و نا چار وشە ی ئە و تو یان
داتاشی وە کە بە چریشیش بە زمانی کوردی وە نا نووسی ولی بیگانە یە .
چە ند سا ل لە مە و بەر لە گە ل ما مۆ ستا یە ک کە ئە ندامی لیژنە ی زارا وە
دانانی کوردی زانیاری کوردی بوو قسە مان لە وشە و زاراوی کوردی دە کرد .
لیم پرسی بو "شط العرب" چ وشە یە کی کوردیتان دانا وە . وە ک لە بی سەر
بی ما مۆ ستا چە ند وشە یە کی گوت بە لای منە وە رە سە ن نە بوون و داتاشرا بوون .
دە ی گوت هی چی دیکە مان نە دۆ زی وە تە وە .

بە هە لکە و ت چە ند شە و دوا ی ئە م با سە میوانی برادە ریک ی نە خویندە -
واری زە حمە تکی شی گوندی بووم . دانیش تووین و قسە مان دە کرد . با سی
برادە ریک ی ناسیار ها تە گو ری ، خیزانی خانە خو یی نا زانم لە سەر چی لە و
برادە رە تو و پە بوو ، وە دە نگ ها ت و گوتی :

- دە با سی مە کە ن ، رە ببی خوا بیبا دە "یە کاوی عارە بان" کا
وشە ی "یە کاوی عارە بان" سە رنجی را کیشام . گوتم : ئە ری خوشکە
شە می "یە کاوی عارە بان" چی یە ؟

گوتی : " ئە وە نیە دە لی ن ئە و چە مانە لە و خوارە تی کە ل دە بنە وە ."
دە ر کە و ت بی ئە وە ی بزانی لە کو یی وە "شط العرب" چی یە بە یە کاوی عارە -
بانی نا و دە با . خە لکی نە خویندە وار و رە مە کی ، بی ئە وە کە لیژنە و
کو می تە ی بو سا ز کا و لە قا مو وسدا بو ی بگەر ی "شط العرب" نا و نا وە
" یە کاوی عەرە بان" و پەر بە پی ستیە تی .

کاتی ک چا و م بە ما مۆ ستا کە و تە وە مە سە لە کە م بو گێرا وە .

سرنجکی سرینی پی - فولکلوری کوردی

که ریمی حسامی

ئەم وتارە لە ژیر سەرخەتی "کەندە کوری سیلوی" بە نازناوی "شەش ساڵ پێش جاریکی تر بلاوکراوە تەووە .

ئەدەب و فولکلوری هەر گەل و نەتەووەیەک، گەشەنەووە و پشکوتن و پەرەگرتن، یان دواکەوتوویی و دامرکان و وەستانی ئەم ئەدەب و فولکلۆرە، زیندوویی و شادی و خەم و پەژارە و ئەو گەل و نەتەووەیە نیشانی دەدا .

بە بیروپرای من لە واقعیت دوورناکەوین و زیانیشتان پێ ناگا ئەگەر ئەم راستیە بەسەلمینین کە ئەدەبی فولکلوری (ئەدەبی عامیانە) خاوینترین و رەسەنترین ئەدەب و کۆلتووری هەموو گەل و نەتەووەیەکە . ئەگەر بمانهێت بە وردی بچینە قوولایی ناخی کۆمەڵ و شتە واقعیی و نەهێنەکانی کۆمەڵ بدۆزینەووە، پێویستە بە لێ زانی و بە شینووی زانستی لە ئەدەب و فولکلوری نەتەووەی بکۆڵینەووە و بپهێننە سەرکاغەزو لە فەوتان و نەمان بیپاریژین .

ئەگەر تەماشای رۆڵەت و رووکاری ئەدەب بکەین، فولکلۆر و ئەدەبی عامیانە لە نووسین و ئەدەبیاتی خۆبەدەر و وارو و روناکبیران لە پاشترە و دواکەوتووتر دێتە بەرچا و شوینی تاییبەتی نیە . بەلام ئەگەر دوور لە دەمارگیری روناکبیری، بە وردی سەرنج بدەین و شی بکەینەووە، ئەم راستیەمان بو دەر دەکەوێت کە ئەدەب و فەرھەنگی روناکبیری لە ئەدەب و فەرھەنگی عامیانە کەلکی وەرگرتووە . ئەدی و نووسەرەکان هەر بە کەلک وەرگرتن لە ئەدەبی عامیانە توانیویانە رۆمان و چیرۆک و تەنانەت شیعریش بپننە سەر کاغەزو رێک و پێکی بکەن و وەک ئەدەبی نووسراو بلاوی بکەنەووە .

کاتیەک قسە لە فولکلۆر و ئەدەبی عامیانە دەکری، لەوانەیە هیندی کەس لایان وایی کە فولکلۆر و ئەدەبی عامیانە لە پلەیهکی فرە نزم دایە و لە ئەزموون و لیکۆڵینەووی زانستی بە دوورە . وشە و رستە و زاراوەکان لەگەڵ رێزمان و شیوژی ئەدەبی رێک ناکەوێت و یەک ناگرشەووە . تەنانەت رەنگە روناکبیری ئەوتۆشمان هەبێت کە پێی وایی خۆخەریک کردن بە

که مانای سۆزو خوشه و بیستی و دل سۆزی و بوونی تی له تهک چه وسا وه کانی ولاته که ماندا ، به وهش که خوی له نزیکه وه له نیو زۆران بازیه کانی ماندا بووه و هه لویستی ها و کاری له گه ل به ره ی میلله تا دیاری کردووه شه وه ندی دیکه به ره مه که ی راستگۆیان وه دیار ده که وی ، ئا له م لایه نانه وه شه گه ر له تهک "خه لکی دبلن" دا پیک بگیرین ، و یکچوونی شه ده بیان له نیواندا هه لده ستی .

"بوومه له رزه " له قونا غیکی ناسکدا روویدا ، به دوو مه به سست بوومه له رزه بوو ، هم جوړی نیوه روکه که ی که راسته وخو له سه ر شوړشی کوردو چه وسا ندنه وه ی چینه به تی و ئا فره تن ، هم له دوای کپییه کی چه ند سالی شه ده بیات و چاره روانکردن و تامه زرۆی خوینه ران بوو .

*

* *

له نیوانی دهنگی زهنگی ولّاخ و مژدهی ژیا نه وه دانا بینم. له کوردستانی
دواکه وتوودا تا ئەمپروش دهنگی زهنگی ولّاخ له بره و دایه و بو زور کسارو
باری گواستنوه ولّاخ به کار دی. کهچی جیهانی پشکه وتوو له گهل ئیمسه
ئاسمان و ریسمانین. هه رگیز دیاردهی پشکه وتن و ژیا نه وه له دهنگی
زهنگی ولّاخ وه سه رچا وه هه لئا گری و بو ئەم سه رده مه نیشانهی دواکه وتن
نه بی چی دیکه نیه!

کاکه مەم ما مۆستا که له په یوه ندی کۆمه لایه تیدا زور به نامۆ پیشان
ده دا، که له راسته قینه دا ما مۆستای قوتا بخانه به تابه ت له دیه اتدا
مه رجه دو ستایه تی و تیکه لوی له گهل خه لکه که دا هه بی و ها و کاری کسارو
فه رمان و خوشی و نا خوشی یان بکا. ما مۆستا رۆلئیکی ئیجگار پیرو زده بینئ
ئه گه ر به راستی ما مۆستا بی. ئەوهی له ما مۆستا دا نابئ ببسئ، دووره
په ریزی و خو چه په ک گرته.

چیرۆکنووس به دەم مه لاه ده لئ: "ئه گه ر راست ده وی من نه بو مایه،
هه ر مه لایه کی دی بوایه له جیگای من کفن و دفنیشی نه ده کرد" (٤٧).

ئافره تی مردوو، ده بی ئافره ت بیشوا و کفنی بکا، ناشتنه که شی چاک
وایه پیاوی مه حره م کاره که ی ئەنجام بدا، که داده هیلرئته گوړه وه نه ریت
وایه جامیک یا پویه شمینیکی به سه ردا ده گرن. کاری مه لا له وی دا ته نه ا
ته لقین خویندن و فاتحه دادانه، نه ک ئەوهی کفن و دفن بکا، وه ک کاکه
مەم ده لئ!

کۆمه له چیرۆکی بوومه له رزه له گۆمی مه نگدا به کییک له چاکتریین
کۆمه له چیرۆکی سالانی شه مه ته کانه، چیرۆکنووس توانیویه تی با وه ری شانازی
کردن به کورده وه بلا و بکاته وه، بو نیازی هه لئان و ئاراسته کردنی
جه ما وه رانی زه حمه تکیش نووسرا وه، نوینه ریکی گونجای قونا غه که یه وه
خه لکی کوردی تیدا به دی ده کری.

جیمس جۆیسی چیرۆکنووسی گه وره ی ئیرله ندایی به نیوی (خه لکی
دبلن) وه کۆمه لئیک چیرۆکی بلا و کردۆته وه، هه موو له خوشه ویستی و هه سته ی
ئه و چیرۆکنووسه به رامبه ر شاره که ی باس ده کهن، ئەگه ر چیرۆکنووسه که ی
ئیمه ش نیوی کۆمه له که ی بنا یه "بوومه له رزه ی خه لکی کوردستان" چاک له گهل
نیوه رۆکی دا ده گونجا.

کاکه مەم توانیویتی ریالیزمانه بو بابه ته کان بچی، ریالیزمییه ک

(٤٧) کاکه مەم، هه ر ئەو سه رچا وه، ل/٩٢.

روودا وی چیرۆکه که دا یه کیان گرتۆته وه، یه کیکی به سه لیه که نساوی
 چیرۆکیکی خۆیندبیتمه دوور یا نزیک شتیکی له ناوه رۆکه که یه هه لکراندووه،
 به لام له وشه ی "که ژاوه" دا که بو گالیسکه و شوینی رازاوه ی بووک له
 فره نگدا به کار دی، لی ره دا که ژاوه ی لاشه ی بووکه، که ژاوه ی داخ و
 ئازاره، که ژاوه ی ناسۆرو برینه.

سه ره تای چیرۆکه که به پیشه کیه کی وه سفی درێژ ده ست پیده که و شیوه ی
 مۆپاسانی پیوه یه، به لام له وه دا که یه کا و راست و له پرێکدا فاتیی شوخ و
 نازدار ده مرێ، خۆیندر وا لیده که به په رۆشه وه سو کۆتایی یه که بچی،
 ئه و جا ما مۆستا به چوونه مزگه وت و چا و پیکه وتنی ته رمی فاتیی جوانه -
 مه رگ به ته داعی په یوه ندی قاله و فاتیی بیرده که ویته وه. ئه و له ویوه ده ست
 به گی پرا نه وه ی چیرۆکه که ده کا، تا له گه ل مه لای دیه که دا به شیوه ی ده مه
 ته قه له هه موو نه یینی و شاره وه یه ک ئاگا دارمان ده که ن.

کۆتایی "که ژاوه" به وه دی، شو ر ش ده گاته دیه که و کو یخا و کو ره که ی
 به شه ته ک دراوی له دی ده رده که رین... لی ره دا به پیویست ده زانری ئه و
 په رسیاره له چیرۆکنووس بکری، ئایا تۆله ی تاوانی گه وره بو ئه وانسه ی
 هه موو ژیا سیان هه ر چه وسان دنه وه و ئازاردانی خه لکیه، ئه وه نده یه له دی
 ده رده که رین و هیچی دیکه؟" (٤٤).

چیرۆکنووس له "که ژاوه" دا تووشی بریک بی ئاگایی سو وه. دلنیا م گه ر
 به شینه یی و تۆزه له سه رخو یی یه کی فره تره وه بی ری بکر دیسه وه یا بو چه ند
 جار یک پییدا بچوبایه وه، ده یه توانی به سه ر ئه وانه شدا زال بی، بو نموونه:
 له کوردستاندا تا ئیستاش شاره کانمان ئه وه نده فراوان و زۆری ته رو -
 مبیل و کارگه نین که هه وایان پیس بوو بی، بو یه ئه و جودا وازیه گه ور مه
 نابینری تا ما مۆستایه ک له دیه که دا: "به په رۆشی هه وای پاک هه لمژین بی
 چونکه له ئار به ده ست که س نا که وی" (٤٥). ئه و به یه که گرتنه بو ئه وروپا
 دروسته، گه لیک شاری وای هه یه به قه ده ر سه رانه ری کوردستان و بگه ره
 زۆرتری ش کارگه ی گه وره گه وره ی تیدا یه.

چیرۆکنووس ده لێ: "ده نگه زه نگه و لاخه کان له دووره وه مژده ی ژیا -
 نه وه ی به دارو ده وه ن ده دا" (٤٦). ئه من به ش به حال ی خۆم چه په یوه ن دیه که

(٤٤) صه باحی غالب، هه ر ئه و سه رچا وه، ل/١٠٨.

(٤٥) (٤٦) کاکه مه م، هه ر ئه و سه رچا وه، ل/٨٢.

– ئەي نازانى خۆشم دەۋى.. ھەزەمان لېك كەردوۋە .

– وس ھەي بەدوۋكە وتوۋا! " (۴۳) .

لە ئەنجامدا كۆپى كۆيخا بە خەنجەرەكەي بەرى فاتى دەكوژى و بو باۋكە جگەر سووتاۋەكەي بەجى دىلى.

كاسىك كىشەيەكى گەۋرە روو دەكاتە ھەر كەسىك، ئەو كەسە بە پىي مەۋدای ھۆشيارى و بىر كەردنەۋەي ھەۋلى ئەۋە دەدا بەسەر كىشەكسەدازال بى، بو ئەۋەشچ رىگايەكى گونجاۋ ھەيە ھەلىدە بۇزىرى، لىرەدا كە فاتى ئەۋ گەۋرە تىرىن تەگەرەيە روۋى تى دەكا، سەرى لىدە شىۋى، بىرپارى سەر– كىشى و لەپر دەدا، دەنا نەدە بوۋ ئەۋ كچە بە بى كەسى ھەر بەۋ شەۋە پروا، يا ھەر كە دەروشت دەبوايە يەككى دلسۆزى ئاگادار بىردايە، يا رۇشتنەكەي دوا خستايە، تا قالەي خۆشەۋىستى ئاگادار بىردايە بو ئەۋەي بە دەنگىۋە بچى، ئەۋ ھەلۋىستە، لاۋازى و بىر تەسكى فاتى دەردەخا، لە كاتىكدا فاتىيەكى گورج و گۆلەۋ لە چاۋ نەخوئىندەۋارىيەكەي—ۋە زورزان و بزيۋو زىرەكە، ئەۋ دوۋ پىناسىنە دژوارو لىك دوورن، رەنگە ئەمە شانى كاكە مەمىش بگىرئەۋەۋ بە لىپرسراۋى چارەنۋوسى فاتى قا– رەمانى چىرۋكەكەي دابىرى.

كە ھەۋالى كوژرانى قالە لە لايەن پىياۋىكى كۆيخا ۋە بلاۋ دەبىتەۋە دەبوايە كەس و كارى فاتى ئەۋەندە ئاراميان ھەبايە تا بيان زاسىايە ئەۋ دەنگە راستە يا درۋىيە، خۇ بە تايبەت كە لە لايەن دەست و پىمۋەندى كۆيخاۋە كە گومان لىكراۋو فرو فىلاۋىن بلاۋ بوئەۋە، نەك ۋا بە دەست و بىردى بە شىربايى فاتى لە كۆل خۇيان بىكەنەۋە، لە لايەكى دىكەۋە مەلەي دىيەكە بەۋە تاۋان بارە كە بىرە زامەندى كچەكە چۇن مارە دەكسرى؟! مەگەر مەلا نازانى ھىچ بىانۋىيەك نە بو پرس بە ئافرەت نە كەردن و بى بىرپارى ھەر دوۋ لانىكاح نايەت؟! دىبارە ئەۋ مەلایە دوژمنايەتى ئىسلامى زورتر بوۋە تا مەلایەتى و ئىماندارىتى. يا دەبى مەلایەكى بى ئاگاۋ رىگا بوۋى لە ياساۋ دەستورى ئابىن كە ئەۋ كاتەش ناشى بىي بە مەلا، چۈنكە مەلەي بە راستى زور لەۋە گەۋرە ترە كارىكى نادروست و نازانىي لىبۋە شىتەۋە .

ناۋى چىرۋكەكە لە چاۋ سەردەمى نوۋسىنەۋە داھىنان بوۋە؟ لەۋە پىش زىاتر ناۋنىشانىۋا بەكار ھاتوۋە كە يەك ۋا راست لەگەل بەسەرھات و

(۴۳) كاكە مەم، ھەر ئەۋ سەرچاۋە، ل/۹۸-۹۹.

یه‌که‌یان به‌هانه‌ی په‌لاماردانی یه‌کدیان بو ساز ده‌یی و مه‌یدان کی‌شه‌یان
به‌کالا ده‌کاته‌وه .

له‌م باره‌وه داخ له‌ دل‌ی کور‌ی کو‌یخا له‌ خو‌شه‌ویستی قاله‌ و فات‌ی،
بنا‌وانی کو‌نی هه‌یه ، هه‌ر له‌ سه‌ره‌تا‌وه درو‌ ده‌ست پی‌ده‌کا، تا‌ دزو‌ گه‌وره‌تر
ده‌بی، پاشان ئاکامی درو‌ به‌وه دی‌ته‌وه که‌ در‌نده‌یه‌تی و نام‌ردی کو‌یخا
بجووک وه‌دی‌ار بکه‌وی.

ما‌وه‌یه‌ک به‌ سه‌ر چوونه‌ ده‌ره‌وه‌ی قاله‌ بو‌ شاخ تی‌ده‌په‌ری، له‌سه‌وه
دوا چهند که‌سه‌یک ده‌نی‌ری‌ته‌ داخ‌وازی، باب‌ی فات‌ش پی‌ا‌وانه‌ دی‌ته‌ ده‌ست و
ده‌لی: "کور‌ کور‌ی خو‌م و کج کچی خو‌م". "هه‌ردوو دل‌دار له‌ خو‌شیان‌دا
پاشیان به‌ نو‌که‌ری خو‌یان نه‌ده‌زانی" (٤١).

دوا‌ی ئه‌مه‌ نو‌که‌ری‌کی کو‌یخا به‌ ده‌له‌سه‌ بلا‌وی ده‌کاته‌وه که‌ قاله‌
برین‌دار کرا‌وه‌ و مردو‌وه ، به‌و هه‌واله‌ هه‌لبه‌سته " کور‌ی کو‌یخا که‌ خزم‌یه‌تی
له‌گه‌ل ئا‌غای ئه‌و هه‌ری‌مه‌ ده‌بی، پی‌ا‌وما‌قولانی دی‌ کو‌ده‌کاته‌وه‌ و له‌ته‌هک
مه‌لادا ده‌چنه‌ مالی‌ مام‌ فه‌تاح ، به‌ دوو سه‌د دینار ئی‌ربایی و چوار ده‌ست
جل "فات‌ی (له‌ مام‌ فه‌تاح ده‌کرن ، هه‌ر به‌و په‌له‌یه‌ش ماره‌ی ده‌برن... به‌لام
هه‌موو که‌س لای روون ده‌بی "فات‌ی" وا به‌ ئاسانی به‌ مال‌ و می‌ردی‌ه‌وه
دانان‌یشی، چونکه‌ ئه‌و شه‌وه به‌ هه‌ره‌شه‌و نووکی خه‌نجه‌ری ده‌بان رازیان
کردبوو" (٤٢).

ئه‌و که‌ین و به‌ینه‌ ده‌کری و فات‌ی به‌ زور له‌ ژیر ده‌ستی مام‌ فه‌تاح‌دا
ده‌رده‌هینن، هین‌ده‌ی پی‌نا‌چی سو‌راخی قاله‌ په‌یدا ده‌بی و بی‌ چوار پی‌ا‌و
ده‌نی‌ری بو‌ شه‌وه‌ی مه‌سه‌له‌که‌ی بی‌ری‌ننه‌وه ، مام‌ فه‌تاح له‌ وه‌رامیان‌دا
ده‌لی: فات‌م دا‌وه به‌ کور‌ی کو‌یخا و په‌شیمان بوونه‌وه نیه‌ . فات‌ه که‌ له
سه‌ر گوزه‌شته‌که‌ ئا‌گادار ده‌بی، بو‌ شه‌وی که‌ل و په‌لی پی‌ویستی خ‌نو‌وی
ده‌پ‌چیت‌ه‌وه‌ و به‌ره‌و ئه‌و دی‌یه‌ی قاله‌ی لی‌یه‌ ده‌که‌وی‌ته‌ ری، کور‌ی کو‌یخا‌و
مام‌ فه‌تاح که‌ به‌وه ده‌زانن شو‌ین پی‌ی هه‌ل‌ده‌گرن" له‌ دووره‌وه تار‌مایی
فات‌ی ده‌بینن ، له‌ سه‌ر ولا‌غه‌که‌ی دا‌ده‌به‌زی و هه‌ندی‌کی لی‌ ده‌دا .. فات‌یش
به‌ گریان‌ه‌وه لی‌ی ده‌پا‌ری‌ته‌وه :

– توخوا وازم لی‌ بی‌نه ... من بو‌ تو ده‌ست نا‌ده‌م!

– ئه‌ی بو‌ قاله‌ی هه‌تی‌وی به‌د‌فه‌ر ده‌ست ده‌ده‌ی؟!

(٤١) کاکه‌ مەم ، هه‌ر ئه‌و سه‌رچا‌وه ، ل/٨٩

(٤٢) کاکه‌ مەم ، هه‌ر ئه‌و سه‌رچا‌وه ، ل/٨٦

جۆرپك له بىرو لىكدانهوه كانيدا له ئاستى كادرپكى پيشكه وتوو باشتىر
 نهبووى، به قهدهر شهو بووه. وا ده زانين بو شهو مندال و نه خو پينده واره،
 شهو هه موو زانين و تىگه يشتنه گه لىك بى، رهنگه له بهر شهو بووبى و
 دل بهوه خوش بكا و بلى: "ده بى قوتابخانه كه مان به ره مى واى پىگه ياندى؟
 گوايه شهو نده بهس نيه شانازى پيوه بكهين؟ چ بروسكه يهك بوو شهو ميشكه ي
 وا وشيار كردو شهو! بوومه له رزه ي گيانى نه شهو وا يه تى كارى له ساوايه كى
 واش كردوو ه! گوايه ده ره بهگ و خىله كه ي چ هيو ايه كى به مانه ماوه" (٤٠).
 له كو تايى چيرو كه كه دا همه ي حاجى خو ي ده خاته با وه شى دوژمنه وه.
 به لام رو لى سواره و شهوانه ي گوايه له قوتابخانه ي پيشكه وتندا گو شكر اون و
 له خى لى شهو كا برايه بوون، دواى خو به ده سه شهو كه ي سر خى ل چ ده كهن و
 هه لو ي ستى ان چ ده بى؟ چيرو كنهوس شتى كمان له و باره وه پى ناگه يه شى. له
 كا تى كدا ده زانين چيرو كه كه كورته و بوارى هه موو باس و خوا سى كى نيه.
 به لام ئا شكرا كردنى مه به ستى ك ده بى ئا كا مه كه ي بگه يه نرى.

چيرو كى "كه ژاوه" به يه كه وه به ستنه وه ي هيو اى تا يبه ت و ئا واتى
 كو مه لايه تى و نه شهو هى يه. ئاره زوى تا كه كه س و دهنگى گشتى له يهك
 كا تا كو ده كا ته وه.

قاله و فاته چ وهك دوو خوشه ويست و چ وهك دوو مرؤف له به ره و رووى
 نه بوونى مافى نه شهو هى ي و چهوسان دهنه وه ي چى نا يه تى دا، شهو جا دى لى بارى
 كو مه لايه تى وهك يهك وه هان، به ره با سى ئا غا و كو ي خاش رى زى پى چه وان سه
 مه به ستى ئه وانى ان گرتو وه.

قاله به ره و بانگه وازى سه ره رزى و تى كو شانى رزگارى مى لمت ده روا،
 له هى زى پى شه مرگه ي به رگرى له مانه وه ي پى رو زى جى گاي خو ي ده گرى، به و
 كار هى قاله رووداوى دراماسى كى چيرو كه كه ده ست پى ده كا و شه نجا مه كار هـ
 سا تا و يه كه ي به سه ر فاته ي ئى نسان و فاته ي ئا فره تا سا غ ده بى ته وه.

له زى ان و راسته قى نه دا زور نا وه رو كى دژوارو پى چه وان هى يه كدى
 هه ن كه جه وه هرى شه كان ده ر ده خه ن. شهوانه مه رج نيه هه ميه شه به ئا شكرا و
 روونى له بهر چا و بن. به لكوفره وا ده بى شارا وه و نه ينى بن. دژا يه تى
 زور دارو زور لى كرا و يش هه موو ده م راسته و خو وه دى ار نا كه وى. به لام كا تى
 پى شه كى بو نا كو كيه كه يان هات گو رى، شهو حه له گر يكان ده كر ينه وه و هه ر

(٤٠) كا كه مەم، هەر شهو سه رچا وه، ل/٧٥.

هندی خالی ها وبهش . که له شوینیک توانرابی به خواستنا مه یهک مافی
نه ته وه یهک سه نرابی ! که نه بووه !!! مانای نه وه نیه ، نه وه ده بیته یاسا و
ثیدی کار ته وا وه و نیمه ش چند سد هه زاران نیمزا کووه کهین نانمان به
رون دهگا .

له هه مان کاتدا دروسته و مهرجیشه له پال شوپشی نه ته وه ییـدا
خباتی هه زاران و زورانبازی هیزو بازوو دزراویش بکری ، یا به مانایه کی
دیکه شوپش ده بی شوپشی رهنجده رو زه حمه تکیشان بی ، ده بی شوپشی هه زاران و
به شخوراوان و زورلیکراوان بی ، ده بی له ره گه وه هه لکه ندنی هه موو چوره
چه وساننده وه یه کی مروف به ده ست مروقه وه بی و نرخ کی راسته قینه به
خزمه تکردن و که لکی بی بو جه ما وهر . په یامی شوپش په یامی گه پانسه وه ی
به های ون بووی مروقی کورد بی .

حه می حاجی سهر خیلکی نا وچه ی "بتوین" ه ، سهر زاره کی خوئی واپیشان
دهدا له تهک شوپشی کورددا یه ، وه کی دی ده یه وی "له نزدیک شار بی . تا
زیانی لی نه که وی" (۳۹) .

دیاره چیرۆکنووس به زیره کانه نیازی سهر کووماری دهر بریوه ، چونکه
نزیک بوون له شار بو نه و ، مه به ست چوونه نیو ده ولته ته ، بوونه جاشا
له و چیرۆکه دا به ئازایانه و به ئاشکرا توانراوه جیگای چینی
دهر به گ ده ست نیشان بکری و بخریته به رهی دوژمنه وه ، له واقیعیـدا
دهر به گ چ راسته و خوچ به پیچ و په نا خیانه تیان له شوپش کرد . له
سالانی "۶۷" به دواوه شوپش توانی ده سه لاتی دهر به گ و ئاغا تا ته دازه یه کی
زور نه هیلی . به لام له نا و خویدا به چکه ئاغا نه گهر له کرین بوویتایه
گران نه بوون . یه کی له که م و که سری ههر بزوو تنه وه و شوپشیک نه وه یه
کوومه لیک به نیوی زورداریه وه له نیو به ری . که چی کوومه لی که له گای دیکه
دروست بکا ، جا که کار واپروا چینی که له زورداریدا جیگای چینیـک
بگریته وه ، یا ده سته و تا قمی که له تییه لدان و تو قانندا بجیته جیگا و
ریگای ده سته و تا قمی کی دیکه که واته نه و هه موو قوربانیه بو ؟ نه وه موو
سهرما و گهرما چیژتنه له پای چی ؟ نه و گشت دهر به دهری و زیان لیکه وتنه
بو چا وی کی ؟

چیرۆکنووس له دیاری کردنی رۆلی سواره که به مندا ل و نه خوینده وار
پیشانی ده دا ، له ده مه ته قیدا زور به روونا کبیرو چالاک دهری ده خا ، به

له بهندی سڀي دهستوري کاتي که داني به ها وبه شيتي کورد له خاکی عيراقدا نابوو، وهديار کهوت، له پال ټه وهشدا ههنديک هيڙي سيای له و کاتهدا نارازي بوون که دام و دهزگای تايهت به کورد دروست بي.

به هر حال، شوږشي نيشتمانی و ديموکراسي گهلی عيراق —ووه تاک رهوی و ديکتاتوريه تي تاکه کهسي، کاری خوځي له تهک همموواندا کرد، ټه و جا به ره و ليدانی کورد بايدايه وه و زوږي بو هيئا.

ټيره جي نووسيني ميژووی ټه و قوناغه نيه، به لام ټه وهنده به سه بو سلماندنې شوږشي ټه يلوول که زوږو دوژمنايه تي کردنی گیانی نه ته — وه بي کورد بلځسه ي بهرز کرده وه. بوځه ټيمه باوه رمان وايه له بارو دوځي وادا که نه ته وه که خوځي له مه ترسيده بي و هه ولي نه مانی بسدرئ، هه رگيز ناکرئ و له عقل دووره چينيکي دياري کرا و بتوانئ خه با تي خوځي به ره و پيشه وه بهرئ و له مملاسيدا تنها بو چينه که ي سه رکه وي. که کورد خوځي نه بي کوا کريکاري ده بي؟ که کورد خوځي نه بي کوا جووت ي —ري ده بي؟ که کورد خوځي نه بي کوا چي ده بي... نيازم له وه وه رام دانمويه کی بيړي ټه و سرده مهي "کاکه مه" که له دايه لوگيکي "راستي رووت" دا له زمان چيرؤکنووسه وه پاله وانه کانی ده لئین:

"— که وا بوو، له دوو شوږش دان!

— به لکو له سي شوږش دايين... کو مه لايه تي، چينا يه تي، نه ته وايه تي.

— باشه نه تان ده تواني ههنديکي دوا بخهن، تا کو له وانی ديکه

ده بنه وه؟

— با.. به لام شوږشي نه ته وايه تي، به زوږ به سه رماندا سه پينرا!!

چونکه مه رج نيه مه سه له ي نه ته وايه تي به چهک چاره سه ري بکري" (۳۸).

واتا مه به ست بووه خه با تي چينا يه تي بکري، به لام ټيکوځانی نه ته —

وه بي و ټا زاردانی گشتي خه لکی کورد بوته سه ربارا!

وا ده زانين بيړکردنه وه ي مروقي کورد ده بي له چوار چيوه ي کتیب و

سه پاندي به زوږ ټيپه ري. نارپه وايه کی سه يره، تا قيکردنه وه ي ه — سه ر

شوږنيک و کاتيک، بي ره چا وکردنی هه ل و مه رجي کوردستان کت و مست

به پينري به سه ر کورد و ولاته که ماندا به پينري.. مه سه له ي کورد جوداوازيه کی

تايه تي له مه سه له ي ټه مريکاي لاتين، ټه فريقا و ميله تانی ټاسيا هه يه،

له مه سه له ي گه لي فه له ستين، ټيري تريا و باسکيش جودايه، له گه ل بوونی

لەم چیرۆکەدا هەندێ هێلی سەرەکی خۆینرێژی و بێ وێژدانی سەرماوەداری تێدا یە، یەکیکیان ئەو یە، کاتیکی سێروان بە هۆی تل بوونەوێ گاشەبەر دیکەوێ دەمرێ، کرێکارانی هاوێلی لەسەر لاشی ساردەوێ بۆی گەردەبنەوێ " کابرای بێگانە دێ، تەماشای دەکا هەموو لەسەر جوانەمەرگ کۆبوونەتەوێ، بێ ئەوێ هێچ دلی بێ بسووتی سەر بە دەدا، خەریکی دەبێ داوا بکا بچنەوێ سەر ئیش بەلام کە دەبینی ئەو هەموو چاوە ئاگریان لی دەباری، هەمووش روویان کردۆتە ئەو، یەکسەر وەک مشک ملی خۆی شوێ دەکا و بەجێمان دەهێلی" (٣٧).

یەکیکی دیکە لە رهوشتی سەرماوەدار ئەو یە کە کرێکارێک لـ ئەنجامی تەقیتهوێ بۆمبایەک، تەلیسمە بەردیکی بەر دەکەوێ، یا بە قەزاوقەدەر نوێلەکە قاجیکی زامدار دەکا... ئەو کاتە چەند روژیککی مۆلەت دەدەنی و سووکە چارەسەریکی دەکەن. لە ئاکامدا کە زانیان وزە جارانی ئەماوێ، دەست بە روویەوێ دەنێن و ناخەنەوێ سەر کارەکە، وەک لەم چیرۆکەدا لە "لالو" دەقەومێ، نەخستەوێ سەر کاری لالو وەک بۆ ئەوێ دەگەرێتەوێ، هۆیکە دیکەشی هەبوو، کە چالکی و هۆشیاری بوو، لە رووی چینیایەتی و کۆکردنەوێ و ئاراستە کردنی برادەرانی، دیارە مەترسی ترین دیارە یەک بۆ هەموو زۆردارو چەوسینەرێک وریا بوونەوێ و دروستکردنی ریکخستە.

لە چیرۆکی "راستی رووت"دا جەوهەرە کە دوو لایەنە، خەباتی نەتەوێیی و تیکۆشانی چینیایەتی.

شوێشی "ئەیلوول" بەر لە هەموو شتیکی شوێشیکی نەتەوێیی بوو، دوو سالیکی بە سەر شوێشی چواردەوێ تەممووزدا تێنەپەری بوو، زۆرانبازی لە نیوان سەرانی دەوڵەت و هێزە سیاسیە عێراقییەکان و کوردستانییکە پەیدا بوو، بە جۆریکی لێهات هەر لایە وردە وردە دەوڵەت زۆری بۆ دەهێنان و لە ئاشکرا کارکردنی سەر بەستی بزر دەبوون. لایەنە کوردستا- نییە کە هەلگرتی بیرو باوەری نەتەوێیی پیشکەوتنخواز بوو، مەبەستی بوو کورد لە تەک عەرەبدا یەکسان بێ و هەل و مەرجی پیشکەوتنی نەتەوێیی، ئابووری، کۆمەلایەتی و کەلچەری بۆ دا بین بکری، کەسایەتی و سەر بەخۆیی میلیەتی کورد بپارێزی، بەلام روژ بە روژ تارمایی رەشی پاشگۆزبوونەوێ

که ئەم پرۆژەییە خۆینی چەندان کرێکارو جوتیاری کوردی تیا رژاوه تا ئەم دۆخەی وەرگرتوو، ئیجبارییی دەکات و پێی دەلی "که چوویتەوه شار بانگ رابهیڵه و بلی، هەر هیژو بریارو ریکخستنە ئامانج وە دەست دێنی . هیچ هیژیک نیە بەرانبەر بەک بوون خۆی راگری" (٣٦) .

ئەو چیرۆکە گێڕانەوهی یادگاری کارکردنی دەستەبەک کرێکاری کوردە لە لایەن کرێکاریکی کارامەیی ئەو پرۆژەییەوه . لەویدا هەندی بنەمای سەرەکی مەملەتی خەباتی چینی کرێکاران لە رووی بورژوازی و مۆنۆپۆلدا دیاری دەکری .

کۆمپانیایەکی بیگانە کونا و دەهەرکردنی کۆی دەربەنیخانی لە ئەستۆ گرتوو، کەزەسە سەرەکی ئەنجامدانی ئەو کارە هیژو بازووی بەتوانستی مەرۆقی کرێکاری کوردە . ئەمە هەم گریی چیرۆکەکە و هەم دوو لایەنی زۆرانبـ زیەکیە لە نیوان جووتە جەمسەری هیژی پێچەوانەدا . کە مەبەست و نیاز ، ئاوات و خۆزگە ، جوړی ئیشکردن ، سەرچاوهی دارایی ، کەزەسە پێویستیـان لێک دوورن .

سەرمایه دار دەست مایەکی لە قۆل و باهوی کارگەرانیەوه سەرچاوه هەڵدەگری . ئەم پێم وایە گشت پارەدارییکی نارەوا ، نەخۆشی دەروونی و نادروستی لە پەروردهی گوێشکردنیدا هەبە . پێویستی ئەو ، تیربونی بۆ نیە . بە تیری قایل نابێ . ئەمە وای کردوو سەرمایه دار هەر لە شالۆدا بێ . هەر ناحق بکا بە حق . هەموو چەوساندنەوهی چ کەسیک بێ ، بۆ کەلکی خۆی ، پەیرەو بکا ، ئاکایی ژیان لەو بەرەوه با زێدەتر بێ ، بێ باکترە . مەرۆقی تیگەبشتوو لە ژیان ، تەنھا بۆ خۆی و بۆ ئەورۆ کار ناکا ، بۆ خەلکیش و بۆ بەیانیش . بۆ وەچەیی دابی و بۆ ئایندەش . کرێکاری ژیریش بەو شیوەیە . لە کاتیگدا کارگەرانی دەیانزانی و زوو رژیمی لـە قازانجی خۆیان لە عیراق و کوردستاندا دروست نابێ ، بەلام هەر هەولـی کارکردنی دلسۆزانەیان بۆ تەواوکردنی تونیلەکە دەدا . ریکخستن و هۆشیار کردنەوه وایان کردبوو ئەو خەلکە سادەو ساکارەیی دەستی شارەزووور و گوێ چۆمی سیروان و تانجەرۆ بگەیمەنیتە باوەری مەرۆق دەتوانی کێو کوشاودەر بکاوکاری مەزنتریشی لە دەست دێ . ئەوهی باوەری بە توانستی مەرۆقیش نەبوو هەر لە سەرەتاوه چۆکی شکا و پیکیکی نەوه شاند .

(٣٦) حسین عارف ، چیرۆکی هونەری کوردی ، چاپخانەیی دار الحریة ،

بەغدا ، ١٩٧٧ ، ل/١٥٠٠ .

ران بیزانن، شهویش بهرگهگرتنی ئازارو لیدان و گشت جوړه ناخوشییه که له و ریگه دا، غم سهر و شهو سهری کاروانی ههول، بهدی بکړی. پيش شهوهی دهست بدهنی بیری ژیرانهی لیبرکریتهوه، باوهریان وای بی "غمهی نه توانی باریک هه لگړی و تا سهر بیبا، شانازیتره ههر له سهره تاوه پشتی بسو دانه نه ویتی" (۳۴). وهک پهروین و نهسرین له "شاری خاموش" دا له گه ل شهوه دا "راستگون و به تاقیکردنهوه دهیسه لمین، کاتی ئازار جیگای ساغ به لهشیانهوه نا هیلی، شهوان چاکتر خو دهگرن و ورتهیهک که خزمهتی دوژمن بکا له ده میان دهرناچی، تا زیاتر لیان دهری و ئازار دهری، باوهریان به سهرکهوتن زووتر دهی" (۳۵).

شهوانی هوشیاریهکی پتریان ههیه و خوین وای پیشان ددهن ئاما - دهی رابه رایهتی و پیشه و سیان لیده وه شیهتهوه. خه لک کوډه که نهوه راستی مه سه له که یان تیده گه یه نن، ده بی گشت قوربانیهکی گیانی و مادسیان له دهست بی، وهک ماموستا له چیروکی "خور وه دهست دینین" و نهسرین له "شاری خاموش" دا له ریزی پیشه وهی تیکو شانندان و ههر دووکیان شه هید ده بن و جووتیک باوه شه تیشک ده خه نه سهر خهرمانی دره وشان دهنه وه. دیاره بهو جوړه که سانه تین و گوری پتر به جه ماوه ران دهری و خور هه لاتن نزیکتر ده بیتهوه.

سئ چیروکی دواپی کو مه له چیروکی "بوومه لهرزه..." له باس و خوا سدا جودا وازیه کیان له گه ل سئ چیروکی به ره وه یاندا ههیه، شه مان : یه که میان خه باتی چینه یه تییه، دووانه که ی دیکه یان خه باتی چینه یه تیین له نیو شوړشی نه ته وه ییدا، به لای ئیمه وه ئازار نه هیشتن و بن کو لکردنی چه وسان دهنه وه ههر تاویکیان هه بی، پیویسته پاکیان پیکه وه نه هیلرین.

"تونیلی دهر به نده که بریتیه له پیشان دانی دیمه نی چه وساو هیه کی ره نجه ری کورد که به هو ی ره نجی شهو هه زاران چه وساو هی دی پر وژه به نا و بانگه که ی دهر به ندیخان پیک هات، که چی هندی که سانی شه زان و رو شنبیری نور و ازی به رچا و تاریک هه رچمنده دان به گرنگی کاره که سدا ده نی و له ئاستیا سه رسامن، به لام به بهری ره نجی بیگانه ی ده زانن و چاویان به کرداری خومالی هه لئایه، جوشیاره که شه وردی له سهره تای کاره وه هه موو راستیهک بو خوینده واره که شی ده کاته وه و بو ی دهرده خات

(۳۴) کاکه مهم، ههر شهو سهرچاوه، ل/۳۶.

(۳۵) سه باحی غالب، ههر شهو سهرچاوه، ل/۱۵۹.

فره‌لایه‌نی که‌لک وه‌رگرتن و په‌روه‌رده‌کردنی تیدایه که ده‌بی پېشمه‌رگنه‌ی کورد، گشت‌کوردی‌کی دانه‌براو له میلله‌تی هه‌ستی پېبکه‌ن.

ئه‌وه‌مان بو دهرده‌که‌وئ که بو وه‌ده‌ست هینانی مافی کورد، ده‌بی گیانی خو به کورد زانین و ئه‌و هه‌سته‌ی که میلله‌تی‌کی خاوه‌ن که‌سایه‌تییه، له‌ زمان، ثابین، میژوو، ئابووری، خاک، هه‌یه‌تی، بی‌دیاری کردنی نه‌خشسه‌ی سه‌ربه‌خویی، بی‌باوه‌رو ئامانج، هه‌رگیز نا‌کری به‌ساده‌یی و سا‌ک‌کاری راپه‌رین دروست‌ببی. له‌ ته‌ک ئه‌وه‌دا بوونی ریک‌خستن و دروست‌بوونی گیانی برابیه‌تی و هاوکاری له‌ سه‌رانسه‌ری نا‌وجه‌که‌دا مه‌رجی‌کی دیکه‌ی خه‌باتی نه‌ته‌وه‌یی و تیک‌خوشانه. ئه‌مه‌ش پینی ده‌لین ژیان؟! هه‌ر ده‌بی کورد ژێرده – سه‌ بی؟! بو ده‌بی جله‌وی ژیان و مافی به‌ده‌ست خه‌لکه‌وه‌ بی؟! هه‌ر کاتی ویستی بیداتی و که‌ لی‌ زویر بوو لی‌ وه‌رگریته‌وه‌! (۳۰). خه‌لک به‌سه‌ وه‌سته‌ وای لیدیت. هه‌موو "ئاماده‌ بن بو ئه‌وه‌ی خو‌ر له‌ودیو که‌لش بی، به‌ زو‌ر جله‌وی بکه‌ن و رایکی‌شن بو‌ روونکردنه‌وه‌ی دنیای تاریکیان" (۳۱).

دیاری کردنی رو‌ئی هه‌ر تیک‌خوشه‌ریک، چاکتر کام‌ل بوون ده‌گه‌یه‌نی، ده‌بی ئه‌وه‌ بزانی‌ شو‌رش پېویستی به‌ زو‌ر لایه‌نی پرۆسیس هه‌یه، دروست‌نیه‌ قورسای‌ گرنگی دان بخریته‌ سه‌ر لایه‌ک و ئه‌وانی دیکه‌ فه‌رامۆش بکری‌ن. بو‌یه "له‌ شه‌ردا مه‌رج نیه‌ هه‌موو که‌س چه‌کدار بی، هه‌ر که‌سه‌ کاریک‌ی تابه‌تی خو‌ی هه‌یه، شانازیش بو‌ ئه‌وانیه‌ له‌ شالوو خو‌گرتندا ده‌سته‌وه‌ ئه‌ژنو دانانیشن" (۳۲).

ده‌میک که‌ هیر‌شه‌ ده‌کریته‌ سه‌ر دییه‌ک، ئا‌شکرایه‌ ئه‌و دییه‌ فه‌ره‌ په‌یوه‌ندی گیانی و ریک‌ه‌و بان و ستراتیژی و جو‌غرافیای و ئابووری به‌ده‌ورو به‌ره‌که‌یه‌وه‌ هه‌یه. زانینی ئه‌وه‌ وا ده‌کا، کاتی ته‌نگانه‌ پیکه‌وه‌ کو‌بنه‌وه‌ وه‌ک له‌و چیرۆکانه‌دا ئه‌وه‌ ره‌چاو ده‌کری.

شه‌وی هیر‌شه‌که‌ به‌رگریه‌رانی دییه‌که‌ "هه‌موویان گه‌یشته‌ لای چه‌کدا – ره‌کانی دیکه‌ی ئه‌و هه‌ریمه‌ که‌ بو‌ به‌ر به‌ست کردنی شالوو کو‌بوو بوونه‌وه‌" (۳۳). له‌ ره‌وی خه‌باتدا راستیه‌کی دیکه‌ هه‌یه، پېویسته‌ تیک‌را تیک‌خوشه‌ –

(۳۰) کاکه‌ مه‌م، هه‌ر ئه‌و سه‌رچاوه‌، ل/۲۸.

(۳۱) کاکه‌ مه‌م، هه‌ر ئه‌و سه‌رچاوه‌، ل/۱۱.

(۳۲) کاکه‌ مه‌م، هه‌ر ئه‌و سه‌رچاوه‌ و لاپه‌ره‌.

(۳۳) کاکه‌ مه‌م، هه‌ر ئه‌و سه‌رچاوه‌، ل/۱۴.

دهكهوته سر رووی بریندارو له شی ههجنناوم" (۲۷) .

له خولپکی دیکه ی پرسیار لیکردندا که پەروین خو به دهستهوه ناداتهوه هەر دهلی ئاگام له هیچ شتیک نیه ، دروشمه شوڤینهکهی کاربه- دهستان دپتهوه پيشی و پيیده لپتهوه : " - ئم قسانه هه مووی بای یهک پوولی قهلبه ، مادام کوردیت بی تاوان نیت" (۲۸) .

به دلنیا یهوه ، ههرجی باوه پری شوڤینی هه بی ، نه خو شی سادیزمیشی هه بی ، له م چیرۆکه دا ئه و راستیه مان به چاکی پیشان ده دری . بساوه پری شوڤینی و نه خو شی سادی وا ده کهن ، ئا ههنگ به به ند بگیرن . ئا فره ت بکریته مه زه ی خواردنه وه . به زه سوون دلشاد بن . ئاره زووی درندا نه یان بشکین . به ها واروناله ، له قاقا ده ن . به گریان و ژان ، زه رده خه نه یان بی ت ، به کوشتن ، ختو وکه یان بی ت .

"ئو چیرۆکه ته نه ا کاریکی به ر په رچ نیه به رامبه ر چند که سیک ، پا خه یال و هه لچوونیکی ده روونی له پر نیه ، به لکو چیرۆکنووس زور به ئا گاهه پیو یستی قو ناغ و ناخی ناوه وه ی ئه وه یان پینووسیوه ، سوانیویتی ژیا نی نه ته وه یی و خه بات بو سه ربه ستی به پیشکه وتنی بزووتنه وه ی کوردا - یه تیه وه به سه ستیه وه ، ئه ده به ش به سه رکه وتوانه به هه موویه وه گری بدا ، به ره مه که بو ته چه کیک و له ریزی پیته وه پییه وه ده جهنگی ، جهنگا نیکی وا که گۆرانگارییه کانی کو مه ل و ژیا نی کو مه لایه تی و سیا سی به ره و پیش به ری" (۲۹) .

له "شاری خاموش" دا یه کیتییه کی کردارو باوه ر هه بیه ، به دریزایی چیرۆکه که پیکه وه به ندن ، به گشتی و به پیی درامای هه لچوون تاویکی دل ته زین به جی دیلی ، باس و روودا وه که ماوه یه کی زور ده خایه نن ، به لام له شیوه ی نامه یه کدا ده توانی به چری پیشکه شی بکا ، ئه گه ر چی ئه وه هه لده گری بکریته که ره سه ی نوڤلیک ، خو شی سروشت و ژیا ن هه مووی به سه ربه ستی و کامه رانی مرۆقه وه ده به سه ستیه وه ، هیوا و ئاوات به به ردا ده کا و سو زیده تر کو لنه دان و نه به ردی بانگ به رز ده کاته وه .

له بی چیرۆکی یه که می بوومه له رزه دا باوه ر بوون و خو به سه تنه وه یه به نه ته وه ی کورده وه . پیو یستی خه باتکردن له پینا ویدا ده چه سپین سی ،

(۲۷) کاکه مه م ، هه ر ئه و سه رچا وه ، ل/ ۰۴۱ .

(۲۸) کاکه مه م ، هه ر ئه و سه رچا وه ، ل/ ۰۴۶ .

(۲۹) سه باحی غالب ، هه ر ئه و سه رچا وه ، ل/ ۰۱۶۱ .

چیرۆکه که دا نووسراوه، چۆن به تهنی مایه وه و نه چوووه مالمی مامی وه؟
بابی رای سپارد بوو یا دراوی؟ و دهسته خوشکیکی؟ چونکی ده بوایه بیزانیایه
بانگ کردن بۆ سه راله شه وی زیاتری پی ده چی" (٢٥).

له و سالانه ی شوژی تهیلوول له جوانیدا بوو، هه ره شه ی توڵسه ی
پیروزی له داگیرکهر ده کرد، هینه ده ی رووناکی و ئاواتی به روژگاری کورد
ده به خشی، پتر هستریای له میشکی فه رمانه وه وایاندا دروست کردبوو. بویه
له بهر به سترکردنی شه پۆلی تیکۆشاندا، زانیارییان له شهیتان و کاول
که رانی میژوو وه رگرتبوو.

دوژمن له دوو قۆله وه هه وللی خۆی بۆ تروسکایی لیبرینی روژی کورد
ته رخان کردبوو، قه لچۆکردنی مروّف و خاپوورکردنی وولات. بۆ مروّفه که
حسیبی ته مه نی بوون و دوا هه ناسه و بی جودا وازی ژن و پیاوی کردبوو،
بوون، یانی له و کاته وه "پز" "چنین" له پزدانی ئافره تدایه، لسه و
بۆچوونه وه، سکی ئافره ت هه لده درا، تا به تیریک دوو نیشانه بشکینن،
دوو گیان بمړینن.

چیرۆکی "شاری خامۆش" نمونه یه کی بی ئەژماری تا وانه به رامبه ر
مافی ژبان، رشته ی نه ته وه بی، خۆشه ویستی و ته مه ن، تا وانه کانیش نه سه ک
ئاسایی هیللی خۆیان بگرن، به لکو، خودی تا وانه که چه نده قورس بسووه،
ئه نجا مدانه که ی له تا وانی تیپه راند بوو. ئەوان که ویستوو یا نه سه
ئافره تیکی کورد له هه ناسه به خه ن. نه هاتوون هه ر بی خنکینن، یا ریه زه
فیشه کیکی پیوه بنین!

په روینی قاره مان داوای لی ده کړی وه رانی ئه و په رسیارانه بخته وه،
"— چ په یوه نه دیکت به ئافره تانی کوردستانه وه هه یه؟ چه ند که سن؟ له کو ی
کو بوونه وه؟ به رپاره کانی دوا جارتان چی بوو؟" (٢٦).

کابرای سیخوړ "که دیتی له پارانه وه و گریان و هاوار به و لاوه
هیچی دیکه ی ده ست نه که وت، له په نجه ره ی به ستموه هه تا له هۆش خۆم
چووم به تیلأ دارکاریان کردم، کراسه که یان له بهرما پارچه پارچه کرد.
که به هۆش خۆم هاتمه وه، فرییان دا بوومه وه ژووره که ی خۆمان و خوشکه
دلشکا وه کان به سه ر سه رمه وه کو مه لیان کردبوو. دلۆپ دلۆپ فرمی سکیان

(٢٥) صباحی غالب، ئافره ت له چیرۆکی کوردیدا، چاپخانه ی دار
الحرية، به غدا، ١٩٧٩، ل/٣١٥.
(٢٦) کاکه مه م، هه ر ئه و سه رچا وه، ل/٤٠.

ئەو درندەيەدا نايی" (۲۲).

لە کوردستاندا، نیۆهروکی ئەو چیرۆکە بە چەندان شیۆه ی جودا جودا دووبارە بۆتەو، لەو رژیمانەدا کە بەسەر وولاتی ئیئمەدا سەپا بون یسا سەپا بون، هەر چەرمەسەری دەسلاتی ناوەندیان بە تووشەو نەبوو، بەلکۆ بە ژمارە ی پیاو و پەنگا و پەنگەکانی دەوڵەت فەرمانرەوایەتی خۆیەتیان هەبوو. بە ئارەزوویان چیان ویستی، ئەنجامیان داو. چیرۆکنووس لەم روووە بە هۆشیارییەو لە زمانی ناوەوەی مام هۆمەرەو ئەوەمان پسی دەلی کە ئەوان بە بیانوو بیسیانو کە ئەگایی خۆیان دەنوین... دلی مام هۆمەر و دەخوینریتەو "هەرچەند سەری دەهینا و دەبرد نە دەزانسی قۆمیسەرە فەندی بو بانگی دەکا. نە شەری بوو، نە دەمەقالی، لە دییش هیچ رووی نەداو تا بو شایەدی بانگی بکەن. خۆ شەریش وەستاو کە بیانووی دیکە یی بگرن و لە زیندان توندی بکەن" (۲۳).

تەواو یەکییتی بیروباوەر لە بەینی باب و کچدا هەیه. ئاشکرایە زانی هەردووکیان، یەک ژانە، نەبوونی سەربەستی و هەست بە خۆشی ژیمان نەکردنە، سوپی پی شیل بوونی مافی مرقانە و سروشتییە، رووت کردنەو هەستی بە کورد بوونیا نە. بۆیە لیکدانەو "ئامە" لیکدانەو هە دوو مەمی باوکییتی. هەر وەک بیرەکە ی مام هۆمەر هی کچە کیشیتی. "ئەمەش پی دملین ژیان، هەر دەبی کورد ژێردەستە بی؟! بو دەبی جلهوی ژیان و مافی بـ دەست خەلکەو بی. هەر کاتی ویستی بیداشی و کە لی زوویر بوو لی وەر بگریتەو! ئەو روژه دیت کە باوکم و باوکی خەلکی لە زیندان نەمستن، لەبەر ئەوە ی کوردن" (۲۴) ئەو چەند دیرپکی کتیبی دلی ئامەیه کە بەقەدەر چەندان کتیب گەورەیه.

ئامە و مام هۆمەر، یانی ژن و پیاوی کورد، ویئە ی هەر دووکیان بی ژمارەن، جا با شوین و کات و چۆنیتی تاوان کردن بەرامبەریان شیۆه بی.

"ئەو هی دەمینیتەو ئەو هیە کە ئامەیه کی ژیر و هۆشیار بە چەوساندنەو هی نەتەوایەتی و ئاگادار لە بارو زرووفی سەردەمی خۆی وەک لـ

(۲۲) حسین عارف، الواقعية الانتقادية في القصة الكردية، مجلة الهلام، العدد الثاني، السنة الرابعة عشرة، تشرين الثاني، ۱۹۷۸، ص ۱۲۶:

(۲۳) کاکە مەم، هەر ئەو سەرچاوە، ل / ۲۴-۲۵.

(۲۴) کاکە مەم، هەر ئەو سەرچاوە، ل / ۲۸.

پیاوئیکي پشت کوما و له ژیر باری تمهن و نازارو ژانی کورپه شه هیدمکیدا،
باوه رناکرئ هیند چالاک بی بتوانئ به دلئ خوی له جهنگی بهرگری له خاکو
میللت هاوبهشی بکات ، نهو جوړه پیرانه ده بی کاشکا به هره ته سی
لاویستی و تمه نی را بوړدوویان بخوازن .

له نیوان دوو هیږشه کهدا بو سر نهو دییه ، چند مانکی که وتوته
بهینه وه ، لهو ماوه یه دا "ماموستا" ده مراست و کاره ل سوورینه ری دی بووه ،
برازای لالو همه دیش بووه و نایشی ئاموزاشی هر له مندالییه وه مباره
بری بووه . گویا هیچیان به خویان نه زانیوه که مام و برازان . نه وه به
ناسانی ناچیته عه قله وه ، خو تاییهت ماموستا زانیویتی باوکی رو له ی نهو
دییه یه . مهرجه بزانی کارگی به هاران نه بوون به هوره گرمه هه لتوقی بن .
ده بی که سیکیان هه بوو بی . . . با باوکیشی و لالو همه دی مامی لیک زیـ
بووبن ، به لام خه با تکه ریکی وهک نهو که له نه ته وه و نیشتمان زوری زانیوه .
چون ده گونجی بو که س و کاری نه گه ری ، که به شیکه له به دوا دا گه رانی
ره سه نیستی و بناوان . هر نه وه شوا ی کردووه گری چیرو که که زور له ناکاو
بگریته وه و ته قینه وه یه کی به ته ما نه بوو بیته پیش .

له چیروگی "نه گول" . . . نه هاوری . . . نه فرمیک" دا ، وینه ی نازاری
نه ته وه یی سیکه له به چه وساندنه وه و ده ست دریژی کردنه سر ئا فره تمنان بو
ده کیشی . که له م چیرو که دا ، مه سه له ی ئا فره ت ته واو به مه سه له نه ته وه یه
که وه گری دراوه . . . ده سه لاتی نه فسانه یی پولیسیک به سر جوتیری وولاتدا که
هینده ی پادشایه کی بی مروه ت له وولاتیکدا و نهو له ناوچه کهیدا کسره دوه
بو مان باس ده کا .

مام هوامه ری کونه سالی لاوازو ره نگ زهردو بی هیز ، دوا ی نویژی
شیوان بو کولیته که یان ده گه ریته وه که دوو به دوو له گه له ئامه ی کچیدا ،
سه ریان تیدا سیکه وه نابوو . چند پولیسیک به پیله قه ده که ونه هرگا که یان
و بی هیچ بیانویه ک جگه له وه ی "مادام کوردی بی تاوان نیت" (۲۱) بو
پولیسخانہ ی به کیش ده که ن .

پاشان پولیسه سه رده سته که یان که ئاره زووی چلیسی له ئامه ی کچی
مام هوامه ره ، به شیوی جاجم بو مام هوامه ر بردنه وه ، ده گه ریته وه لی ئامه و
پولیسانه ده که ویتنه گیانی و "بهو ته نهاییه یه هیچ ده سه لاتیکی له به رامهر

ديها تيه كان ده بي بهرگري بكن، رابوردوويان و بوونيان لـــه و
 دييه وه هه ليدا وه، ثمان له لانهي خويان دان، دهست دريژيان ده كريتته سر،
 جگه له وهی زور مافيان نيه، دوژمن نايه وئ وهك ميللته و وهك مرؤف بژين.
 يا ده بي به رهزيلي ژيان و كوت رازی بن يا ده بي " هه تا شه ورؤهي وازيان
 لي ده هينن به سر بهرزي بژين " (۱۵) خه پات بكن.

له كاتي ئا وادا، جواميري و ترسنوكي، دلسو زي و بي وه فايي، ديار
 ده دن، پيوست به وه ناكات كهس دوودل بي، برپاري ژيرانه و له جي بي خوي
 ده وئ، (لاله حمهد) ئاسايي، ساده و ساكار " قسه ههزاره و دوواني به كاره
 شه شه رزو شه مه گهزا كي ئازا و دلسو زو پيا وه بيته پيشه وه. " (۱۶).

به شيك له كورگه لي ئا وايي، به هاوكاري كاملان و دنيا ديده كان، خويان
 ئاماده ده كهن، جيگا له سئنگهري پاريزگاري شه ره فدا ده گرن و به نه بهر-
 دييه كي بي وينه وه له روي سوپاي زورو پرچه كدا ده جنگن، تا هيرشه سر
 شوره كه تيده شكين و بو جي خوي ده گيرنه وه.

چيروكنوس ورده ورده باسه كان به ره و نهيني و ناديار ده با، به و
 جوړه خوينه بو ئه نجام و كوتايي به كه يه به پرؤش بيت ... به گشتي له
 هوثياري و له ئاگاداريه وه نووسرا وه ... شه وه نه بي له يهك دوو شويندا
 تووئي سووكه غه فله ستيك بووه ... " شه و مندالهي به بهر فاتيبي ها وسهري كوره
 شه هيده كه ي لاله حمهد " وه يه شهش مانگان يه (۱۷). كه چي دواي ما وه يهك
 له كاتي دي كوچ كردندا له هه لويسي رشتني فرميسكي فاتيپا ده لي " خوي
 پيرانه گيرا چهند دلويه فرميسكيك له پيلوه كاني چاوي ترازان و كه وتنه
 سر مه لوته كي به سه زمان كه نازاني پاشه روژ به چي شه گات (۱۸) كه وا
 ده زانم مندال له ته مهي شهش مانگان و پيشتريشدا له مه لوته كي ده رده چي
 ... لالو حمهد له دوو كاتدا به دوو جوړي هيزو توانست پيشان ده دري
 " چالاكانه ههنگاوي ده نا " (۱۹) " فاتيبي بووكي و ئايشي كچي هه ر دووكيان
 به ده رووني پر له خه فه ته وه دواي لاله ي پشت كووما و كه وتبوون " (۲۰) كه

-
- ۱۵) كاكه ميم، هه ر شه و سه رچا وه، ل/۱۰.
 - ۱۶) كاكه ميم، هه ر شه و سه رچا وه، ل/۱۱.
 - ۱۷) كه كه ميم، هه ر شه و سه رچا وه، ل/۷.
 - ۱۸) كاكه ميم، هه ر شه و سه رچا وه، ل/۱۳.
 - ۱۹) كاكه ميم، هه ر شه و سه رچا وه، ل/۸.
 - ۲۰) كاكه ميم، هه ر شه و سه رچا وه، ل/۱۲.

دهولت و سنووری سیاسی وای هه بووه کەس چۆکی به سنگیهوه نه ناوه، کاتی واش بووه به چەند لایەک سەریان بەیەکەوه ناوه و هیزیان کۆکردۆتەوه تا دەسەڵاتی رامیاری و ریکتەستنی نه هیکن و پەرپواییان کردووه، بەلام هەرگیز لەدوای پەیمانە دوو قۆلییەکی سایکس - بیکۆ شوم سەختتری وەتـشـوش نه هاتوو، لەگەڵ ئەوەشدا بەشیکێ گەورە سام و هەبەت هەیه و لە سیاسەتی ناوچەکە و دوورتریشدا حسیبی بوو دەکرێ، وێرایی گشت تەقەلایەکی دوژمنان و داگیرکەر، هەستاوەتەوه و بوو گێرانی هەیه و هەیه زانی سەربەرز، چالاکانە تێهەڵچۆتەوه، میژوو مان لە چەرخێ بیستەمدا گەلیک را پەڕین و شوێشی بە خۆیهوه بینیهوه، بەختکردن و قوربانی زیاتری لە داواکردنەکانی ئەو سالانە بەخشیهوه.

شوێشی ئەیلوولی چەفتا هەزار شەهید... شوێشی سەربەلندی و بە پێوەمانی کورد، شوێشی بەرهەلستی زۆرداران و داگیرکەران، گیانسی نەتەوهیی و نازەزایی بوون لە رووی ئازاری نەتەوهیی و چەوساندنەوهی جەماوەرانی رەش و رووتدا بلیسی خۆش کرد، دەریایەک کەرەسە خاوی بوو ئەدەبیات لە پێشەوه چیرۆک پێشکیش کرد، ئەگەر سەدان کتیب و کۆمەڵە چیرۆک و دیوانە شیعی لە سەر بنووسری، هێشتا هەر کەمە و داراییەکی هەزار نابیت.

کاکە مەمی لە مەڕ خۆمان، وەچەیی ئەو شوێشەیه، لە قوناقەکانیدا، لە پێش ئەیلوولەوه تا هەرەسەکی، هاوبەشی تێدا کردووه، بۆیە ئاساییە چیرۆکەکانی هەر یەکیان لە گۆشە نیگایەکەوه بۆنی ئەوهیان لێ بیت و بوو بەسەردا هەڵدان و سەرکەوتنی تەرخان کرابن، یا رەخنەیی دلسۆزانەیی لێ بگریت.

لەم شوێشەدا، چی بیری لێ دەکریتەوه، لە نەتەوهکەو خاکەکنە، قوربانی خۆی داوه، جوداوازی لە نیوان گیان و ماددەدا نەبووه، هەبێز و بیری دوژمنان، چیان پێ کرابی، درێغیان نەکردووه. دیهاتی کوردستان، دەربەدەربوونی خەلکەکی، تالان و ماشینەوه، کاولی و سووتان، بەشی بووه، وادەزانم بتوانری بگوتری، دی نەمابێ لە وولاتی بەفرو خویندا دیاری خۆی نەدابی.

لە چیرۆکی "خۆر و دەست دینین" دایەکی کمان لە دیهاتەکان بوو دەکرێ بە نمونە، کە لە سالێکدا، دانیشتووشی بوو دووهم جار مال و حال لە کۆل شەتەک دەدەن. چونکە پەلاماری لە خۆبایی بووه کان دەچیتەوه سەریان.

تهناییی نین، بیرکردنه وه و دالغهی رۆژانی بیکاری نین، ورپنهی دهوری نه خوئی و ماندوییتی سه رما و سۆلهی ژیان نین. به لکو زوربهی هه ره زۆری وه ک روودا و تیکی میژووی کۆمه لایه تی خویان پیشان ده ده ن. (۱۲). ئه وه کۆمه له چیرۆکه به گشتی دوو باسی سه ره کیان له خۆدا کۆکردۆته وه، خباتی نه ته وه یی و تیکۆشانی جینایه تی، که ره سه و جیگا و شوپنیان، ئه و خه لکه یه که به بهر چاوی هه مووانه وه دین و ده چن، ئه و کوردستانه به رینه یه به شارو لادی و شاخ و دۆل و هه ردیه وه ... کوشتن و برین، تالان و برده ، گیران و چه ره سه ری پئی کردن، سیخور، زۆرداران و چه وسینه ران، پیسا و خراپانی دیکه نه بران. له به رامبه ریثیاندان، خباتکه رو پیشمه رگه ، ما مۆستای به جه وه ره ، جوتیرو کارگه ری جوامیر، خه لکی ره ش و رووت له فه روپیتدان ... له روانگهی هۆش و ئاره زووی مروفه وه وا بو ئاسمۆ ده روانین که رۆژی نه مانی چه وساندنه وه . ئازادی له به ره وه یه ، به خبات به هه ویای ئه وه ی تا بیته ده سته یه که م که م بیته وه ، دووه م ریژهن بی ، ئه گه ره ئه و جوړه بوچوون و تیکۆشان و ئاواته نه بایه ، مروفه ده بوایه جاریکی دیکه تووی مروفایه تی نه وه شیئی و مال ئا وایی له ژیان بکات . نیاز له خباتی نه ته وه یی، تیکرا ئه و کۆش و هه ولدانانه یه که په یوه ندیان به نه ته وه ی کورده وه هه یه ، زرگاری، یه کگرتنه وه ، چاره نووس له مانه وه و چوونه پیشه وه ، پاراستن و هیشتنه وه ی میراتی میژووویی و شارستانیه تمان، دیاری کردنی رۆلی کوردوه ک میله تیک له ره وی نیو میله تان و نه خشی مروفایه تیدا .

له وه مه یدا کورته چیرۆکی کوردی خونچه ی پشکووتوه ، که م یا زۆر گرینگی به تیکۆشانی نه ته وه یی دا وه ، بو نمونه له ولاتی قاره مانانا ، تۆل سه ندن - ی بله (۱۳) ، تاج و ته ختی کویتا هۆمه ری قزلجی (۱۴) ، نمونه ی سه رکه وتووی ئه و جوړه ئه ده به ن.

له وه ته ی ئه و کورده هه یه ، چه ندی پئی کرابی بو دروستکردنی قه واره ی تایبه تی و مانه وه ی هه ل و مه رج و. که سایه تی خۆی خه ریک بووه جاری و هه بووه

(۱۲) کاکه مه بوتانی، بوومه له رزه له گۆمی مه نگدا ، چاپخانه ی

شه فیق ، به غدا ، ۱۹۶۹ ، ل/۰۶.

(۱۳) بله ، کوپره وه ری ، چاپخانه ی النجاج ، به غدا ، ۱۹۵۹.

(۱۴) هه سن قزلجی ، پیکه نینی گه دا ، بنکه ی پیشه وا ، ۱۹۷۲.

نمان کپ و بی دهنگ بوون، لهو لاهو شهر گهرمه له نیوان دوو برادا که سدان سال پیکهوه ژیاون، جا داخو چیرۆکنووسی کورد له ئاستی ئهمنه حالدا چی دهتوانی بلی؟ له وهفادا بو شهرهفی وشه، بی دهنگی ههلبژارد لهبر شهوه به دریزایی شهو سالانه (۹۶۹-۹۶۱) هیچ بهرهمیکی بایهخدار نابینین " (۱۱) .

لیرهدا بو وهرامی شهو دهبی بگوتری: شوړشی کورد ههرگیز له نیوان دوو میللهتی کورد و عهرهیدا نهبووه، بهلکو له نیوان کسورد و دهستهی کاربهدهستانی بهغادا بووه، دلنیام خوسین شهوه زور چاک دهزانی، بهلام تووشی غهفلت بووه، شهو جا که دهلی: " چیرۆکنووسی کورد له وهفادا بو شهرهفی وشه بی دهنگی ههلبژارد " حق بوو ههلوستهیهک له بهرامبر شهو رستهدا بکا، خوئی خاس ئاگاداره سهرجهمی بوومهلرزه له گۆمی مهنگدا، چیرۆکهکاشی خوئی، چالی جهرگی پیریژن، رووی کردهوه شاخ. ... چیرۆکی دیکهی چیرۆکنووسان موغاناتی تایبهتی شهو سالانسهن پیشهاتیش چون بیت، رووداوهکان به چ شیوهیهک بینه پیش دهبی له شهدهیدا باس بکرین، نووسر ناتوانی خوئی لیان بی ئاگابکا. تایبهت شهو شوړشه گهرهیه و بهسهرهاته مهزنه له میژووی نهتهوهی کورددا، ناکری شهیدی بلی بی قسه بی، وهک لی بی دهنگ نهبووه. شهمن دلنیام شهو سالانه و به دوایشاندا سالانی دیکه بو نووسه رانی ئایندهش سهرچاوهی دهوله مهندو تاقیکردنهوهی به پیتن و مهیدانی ههلویت ئاکراکردن. وهک شتیکی گشتی، بهرهمی شهدهبیات له دوو سهرچاوهی گرینگهوه، چهمی خویان ههلهدهبهستن، سهرچهشمهی ژیانی واقیع دهگهل سهرچاوهی شهندیسه .

دیاره شهوهی پتر لای خوینهر نزیک و پهسهنده و ژیریتی پیشوازی لی دهکات، بهشی یهکه میانه، شهگهر چی نووسه ری رهسن، ههر دووکیان له بنهرهتدا بو مهبهستی خزمهتکردن و تازه بوونهوهی هوشیاری و ههلهنانی جهماوهر بهره و چاکه و جوانی و دادو سهربهستی دهنووسی.

کۆمهله چیرۆکی " بوومهلرزه له گۆمی مهنددا " پاکیان له سهرچاوهی یهکه مهوه بناوانیان ههگرتوووه " خهونی شهوانی باوهشی

زوربه یان پله یه کی شه وتویان نه بوو" (۱).

دهرچوونی روژنامه ی برایی له ۱۶ مایسی ۱۹۶۷ ، سه ره تایه کی دیکه ی له سه رخوی بزووتنه وه ی نووسینی کوردی بوو ، له پال وتاری سیاسی و هه ندی بابه تی دیکه سووکه بایه خیکی به شه ده بیاتیش ده دا ، جیروکیسش پشکی خوی هه بوو . (۲)

شه و جا گو قاری رزگاری له ۳۰ نیسانی ۱۹۶۹ بلاوده بیته وه ، بایه خیکی چاک به چیرۆک ده دا ، دوا ژماره شی تایه ت به چیرۆکی کوردی ده بی ، هه ر له و ناله دا چه ند کومه له چیرۆکیک له وانه شه له مان کوردی (۳) ده چیرۆک (۴) سه یید که له ک (۵) بووکه شووشه (۶) ئاده میزاد (۷) نه وای هه تیسو (۸) زه رده خه نه ی ژیان (۹) ژیان و شه که نه ج (۱۰) له پالیشیاندا بوومه له زه له گو می مه نگدا بلاو ده بنه وه .

حوسین عارف له بوچوونی ده رباره ی سالانی شه سته کان ده نووسی : " له کاتی که دا چیرۆکی عه ره بی له عیراقدا له پۆپه ی هه لچوونیدا بوو ، چیرۆکی کوردی له خاموشیه کی ته و او دا بوو . زوربه ی هه ره زۆری چیرۆکنوو سه کا -

(۱) عومه ر مارف به رزنجی ، لیکنۆلینه وه و بیللیوگرافیای چیرۆکی کوردی ، چاپخانه ی کۆری زانیاری کورد ، به غدا ، ۱۹۷۸ ، ل / ۱۴۳ .

(۲) دیارترین به ره م ، چیرۆکه کانی سه دره دین عارف و شه حمسه د محه مه د عیسماعیل بوون .

(۳) دکتور مارف خه زنه دار ، شه له مان کوردی ، چاپخانه ی شه سه د ، به غدا ، ۱۹۶۹ .

(۴) دکتور کاوس قه فتان ، ۱۰ چیرۆک ، چاپخانه ی سلمان الاعظمی ، به غدا ، ۱۹۶۹ .

(۵) جه مال بابلن ، سه یید که له ک ، چاپخانه ی شه سه د ، به غدا ، ۱۹۶۹ .

(۶) دکتور مارف خه زنه دار ، بووکه شووشه ، چاپخانه ی شه سه د ، به غدا ، ۱۹۶۹ .

(۷) محه ره م محه مه د شه مین ، ئاده میزاد ، چاپخانه ی کامه ران ، سلیمانی ، ۱۹۶۹ .

(۸) ساجید ئاواره ، نه وای هه تیو ، چلیخانه ی کامه ران ، سلیمانی ، ۱۹۶۹ .

(۹) جیهان عومه ر ، زه رده خه نه ی ژیان ، چاپخانه ی کامه ران ، سلیمانی ، ۱۹۶۹ .

(۱۰) محه مه د ره شید فه تاخ ، ژیان و شه که نه ج ، چاپخانه ی کامه ران ، سلیمانی ، ۱۹۶۹ .

بەومەلەرزە لە گۆمە مەنگراو بەرەو ئاسۆ بەرگی گەشتن

صباحی غالب

یەکیک لە چاکترین دەسکەوتەکانی شۆرشێ ته‌ممووزی ١٩٥٨ بە‌ئەندێ سێهه‌می ده‌ستووری کاتی بوو که دانی به‌ هاوبه‌شی میلیه‌تی کورد له‌گه‌ڵ عه‌ره‌دا هه‌ینا ، ته‌واوی ئه‌و به‌نده‌ش به‌م جوهره‌یه " قه‌واره‌ی عه‌راق له‌ سه‌ر به‌نجینه‌ی هاوکاری نیوان گه‌شت هاو‌نیه‌تمانان دروست ده‌بی ، ریز له‌ مافی هه‌موان نه‌گیرئ و پارێزگاری سه‌ربه‌ستیان ده‌کری ، عه‌ره‌ب و کورد به‌ هاوبه‌ش له‌م نیه‌تماندا داده‌نری‌ن و ئه‌م ده‌ستووره‌ له‌ چوارچۆه‌ی یه‌کێتی عه‌راقدا به‌رپار له‌سه‌ر مافی نه‌ته‌وه‌یه‌یان ده‌دا " (*).

ئه‌وه‌ بووه‌ هۆی زیده‌تر هۆتیاربوونه‌وه‌ و فراوان بوونی مه‌ودای سیاسه‌ت ، جوته‌ر له‌ گوندان ، کارگه‌ر له‌ هه‌ر شوینیک ، فه‌رمانبه‌رو قوتابه‌یان ، ئافه‌ره‌تان و مامۆستایان ، چالاکانه‌تر ده‌ست له‌ نیو ده‌ست چوونه‌ مه‌یدانی کارکردنه‌وه‌ ، بزووته‌وه‌ی رۆشنبیری گه‌شه‌ی کردو چه‌ندان رۆژنامه و گوڤار ، بلاوکراوه‌ و کتیبان ، چاپ و بلاو بوونه‌وه‌ .

ئه‌و گوروتینه‌ تا ئه‌یلوولی ١٩٦٠ به‌رده‌وام ده‌بی ، دوا ئه‌وه‌ هه‌یدی هه‌یدی ، ریزگری ده‌کری ، له‌ هه‌شتی شوباتی ١٩٦٣ له‌گه‌ڵ خویندنه‌وه‌ی یه‌که‌مین به‌یاننامه‌ی ده‌نگی شۆقینه‌ی ، سه‌رپاک گوڤار و رۆژنامه‌ کوردیه‌کان پێوه‌ ده‌دری‌ن . . . به‌ زۆره‌ملئ پینوووسی نووسه‌ری کورد ده‌خریته‌ خه‌ونه‌ چه‌نده‌ سالیکه‌وه‌ . ئه‌گه‌رچی له‌ حوزه‌یرانی ١٩٦٤ له‌ سلیمانی به‌ نیوی " راپه‌رین " ه‌وه‌ رۆژنامه‌یه‌کی هه‌فتانه‌ی چوار لاپه‌ره‌یی که‌ زیاتر بو‌ مه‌به‌ستی بانگاشه‌و بازرگانی بوو ، ده‌رده‌هه‌ینرا . " ئه‌و رۆژنامه‌یه‌ ناو به‌ ناو چه‌ند بایه‌تیکی ئه‌ده‌بی بلاو ده‌کرده‌وه‌ ، هه‌ندئ چیرۆکیه‌ له‌ سه‌ر لاپه‌ره‌کانی که‌وتنه‌ روو ،

(*) محمود فه‌می والدکتوران مصطفی جواد واحمد سوسه ، دلایل الجمهویه‌ العه‌راقیه‌ لسنة ١٩٦٠ ، دار مطبعة التمدن ، بغداد ، ١٩٦١ ، ص / ٢٥٥ .

بکم به لَام ده لَیم: ئەوێ دکتۆر نووسییەتی زۆر زانستیانە نیو و ئەو
رهخه نیه، به لکو پلار تیگرتنه!

ئەمجا دکتۆر جه مشید له پریکدا دهیه ویت چەند تیبینیەک ده ربارە
وتارەکی ره ووف حەسن تۆمار بکات، ئیتر به بی ئەوێ خوینەر ئاگاداری
وتارەکی ره ووف بکات ده لیت: ره ووف کاتیک باسی شیعرەکی حەمدی ده کات
دوای (مەسەلە ی ویزدان) له جی خویدا نیه. وابزانم ئەمە دووره لـه
هەموو شیوهیەکی ره خه و وادیاره دکتۆر کۆمەلێ بیرو رای له لای خوێ
گەلله کردوه، ئیتر وا ده زانیت هەموو خوینەر ان هەر بیر له و شتانـه
ده کەنوه که ئەو شیوهی خەریکه و چاوه روانن دکتۆر بویان بخاته بهر
تیشکا!

دکتۆر جه مشید به دوو رستهی تر له کۆتایی وتارەکییدا مۆریکی
لاوه کییتی و نازانستیهتی ناوه به کتیبه کی عومەر مارفدا، هەر باشه
هیوای ئەوێ بو عومەر مارف هیشتوته وه که (ئەگەر هاتو کاک عومەر مارف
له چاپی دووه میدا ئەم ره خه و سەرنجانە ی (دکتۆر جه مشیدی) وه رگـرت
ئەوه کتیبه کی (رهنگه) له رووی زانسته وه (که میک) سوود به خسترو پایه
بلندتر ئەبییت). وهک دکتۆر جه مشید به بی گومان و به شیوهیەکی موتهلق
با وه ری به زانستیهتی رایه کانی خۆی کرد بییت، به لَام وهک ده زانین ره خهنگره
سەرکه وتوووه کانی جیهان هەمیشه ده لین "به رای من" مانای ئەوه مەرچ نیه
ئەمە راست و موتهلق بییت.

له کۆتاییدا رام وایه ئەگەر دکتۆر ئەو تیشکه ی فراوانتر بکردایه
و له نامیلکه یه کدا بلاوی بکردایه ته وه، رهنگ بوو سوودی زیاتری بوایا.

× × ×

درسیارین و مہند سرنجیک لرؤشنایی و بیک

کہ مالی حہمہ پرہش

حز دہ کہم لہ بہر پوہ بہرانی "ہیوا" و لہ د. جہ مشید حہمہ پرہش، نووسہری "رؤشنایی و تیشک، سہرنج و رخنہ لہ لیکوئینہ وہی چیرؤکی کوردی لہ عیراquadا"، کہ لہ ژمارہ دووی ہیوادا بلاوکر اوہ تہوہ، بیرسم: ئایا ئامانجیان چہ لہ بلاوکردنہ وہی ئو نووسینہ لہ گوئاری "ہیوا" دا؟ بی گومان من دژی ئوہ نیم کہ "ہیوا" لاپہرہ کانی بخاتہ سہرپشت بـو ہموو جوڑہ نووسینیک و بہ تایبہتی رخنہ، بہ لام بہ مہرچیک ئو نووسینہ وہ یان ئو رخنہ یہ سووینیک بہ خوینہرانی گوئارہ کہ بگہ یہ نیت، نہک ہر بہ تہنہا تو مارکردنی چہند ہلویتیک نووسہریک یا رخنہ گریک بیت سہ بارہت بہ باسیک. ہہ موان ئہ زانین کہ شہس حہوت سال بہ سہر چا پکردنی ہر دوو لیکوئینہ وہ کہی حوسہین عارف و عومہر مارفدا تیپہر پوہ و تہنات ئیستا لہ بازاری عیراquadا چنگ ناکہ ون. رخنہ شوہک ئاشکرایہ کنہ لہ گوئاریک یا بہ روژنامہ یہ کدا بلاوہ کریتہ وہ سہ بارہت بہ چا پکراوہ نو۔ یکانہ نہک ئوہی پیش ئم ماوہ دوورو دریزہ چا پکراوہ. جا ئیستا ئہ گہر خوینہرانی "ہیوا" بیانہ ویت لہ تیشکہ کہی د. جہ مشید بگہن دہ بیت ہر دوو کتیبہ کہی حوسہین و عومہر پہیدا بکن، ئوہش بو ہموو خوینہ۔ ران نالوی و د. جہ مشیدیش ئو راستیہ دہ زانیت!

بہ لام لہ گہل ئوہشدا چہند تبیینہ کم سہ بارہت بہ نووسینہ کہی د. جہ مشید ہہیہ، حز دہ کہم بیانخہمہ پیش چاوی خوینہران. د. لہ سہر جہمی نووسینہ کہیدا داوا لہ ہر دوو نووسہر، حوسہین عارف و مارفدہ کات کہ دہ بیت بو ہر رایہک نمونہ لہ سہر ئو چیرؤکانہ بیئنہ وہ کہ رخنہ بیان لی دہ گرن، بو ئوہی لیکوئینہ وہ کہ یان "عیلمی و زانست" یانہ بیت، کہ چی دکتور خوئی بہ چہ ند رستہ یہک رو مانیک کی دوورو دریزی وہک (قلہی دمدم) ی عہرہ بی شہموی لہ گریژنہ دہرہینا وہ، بی ئوہی باسہ کہ پہیوہندی بہ عہرہ بی شہمویہ بیت. بی گومان من نامہ ویت بہرگری لہ عہرہ بی شہموی

سربولیزم و رامبو

که مال میراوده‌لی

به داخه‌وه کاک سمکو ناکام وتاره‌که‌ی له باوه‌پیککی یوروسنا‌وه‌ندی Eurocentrism ته‌واوه‌وه نووسیوه. ره‌مزیه‌ت نه‌ک ته‌ن‌ها له چه‌رخه‌سی نوزده‌هم ده‌ست‌پیی ناکا (چونکه شه‌ورویا وا ده‌لی و سه‌رچاوه بی‌گه‌رده‌که‌ی فهره‌نساو بو‌دلی‌ره) به‌لکو له‌گه‌ل دروست‌بوونی زمانیشدا ره‌مزیه‌ت هه‌یه و ره‌مزیه‌ت له شه‌رکی زمان جیا ناکری‌ته‌وه، وه‌کو ریبارزی شه‌ده‌بیش له شه‌ده‌بی هه‌موو نه‌ته‌وه‌یه‌کدا هه‌بووه و هه‌یه. شه‌وه نه‌بی که‌لچهری هه‌لی‌ژار-ده‌ی بورژوازیه‌تی شه‌وروی پی‌ناسی‌کی فورمالیستی و ثایدیالیستی پی‌سه‌ به‌خشیوه. هه‌قه‌ ئیمه وه‌ک روونا‌کبیری کورد ناگامان له ته‌له و داوی بی‌ری یورو- ناوه‌ندی بی. و پی‌ناسه و قوتا‌بخانه شکلیه‌کانیان وه‌ک سه‌ره‌تا و زه‌مینه‌ی بی‌رکردنه‌وه و لی‌کدانه‌وه‌ی خو‌مان وه‌رنه‌کرین. خو‌زگه کاک سمکو شه‌وه‌له‌ی خو‌ی بو‌ لی‌کولینه‌وه‌ی ره‌مزیه‌ت له ده‌یان نمونه‌ی سه‌رزی هونراوه‌و چیروکی فولکلوری کوردی (جا چ جا شه‌ده‌بی نوئی) ته‌رخان نه‌کردو ناساندنی ره‌مزیه‌تی له‌سه‌ر بنا‌غه‌ی لی‌کولینه‌وه‌یه‌کی زانستی په‌یوه‌ندی زمان و جیهان داده‌رشت... نازانم کام شاعیری کوردیش له هه‌فتا‌کاندا لافی (به ره‌مزیه‌ته‌وه) لی‌داوه؟ یان سه‌مبولیزم له چ روویه‌که‌وه جی‌گه‌ی شانازی پی‌وه‌کردن و لاف‌پی‌وه لی‌دانه؟

x x x

بدا ته وه و تیگه یشتنیکی گشتی له باره یه وه هه بی. که چی شه ده بی کنوردی، که له و سالاندا هه تا راده یه کی زور مانای فرههنگی کوردی ده گرتسه وه، لیل و مژاوی و که م سه رچا وه بوو. پیوستی یه کی گه وره و قوول به دا مالینی شه م باره ناله باره هه بوو. ماؤستا سجادی شه م ئه رکه گه وره یه یه گرته شه ستوی خوی و توانی له کاتیکی ناسکدا نیشان بیکی. بنویسه کتیبه که ی سجادی جیگه یه کی دیاری بو خوی هه لژاردو وه له میژووی په ره - سندننی نه ته وایه تی گه لی کورددا .

ماؤستا سجادی به وه وه نه وه ستا، هه ر له سالی ۱۹۵۷ه وه ده ستی کرد به بلاو کردنه وه ی کومه لئی قسه ی خوش و نه سته ق که له ناو کوردانا بجاون . شه گه رچی له کاتی خویدا " رشته ی مرواری " درایه بهر تیر و توانج ، به لام زوری پی نه چوو هه ست به گه وره یی شه م کاره کرا، ئیمرو ناتوانین کاریگی ئیتنولۆژی و بسیولۆژی له سه ر کورد بکه یین بی شه وه ی رشته ی مرواری بکه یین به یه کی له سه رچا وه گرنگه کانمان. هه روا، له سالی ۱۹۷۸ شاکاریکی که شی بلاو کرده وه، کورده واری، بو باسکردنی ده یان داب و نه ریت و یاری ناو ژیا نی کورده واری، که هه ندیکیان ئیستا نه ماون و هه ندیکی تریان له نه ماندا ن. به لام خامه که ی سجادی رزگاری کردن و خستنیه شوینیکی که هه تا هه تاه ده میننه وه .

جگه له م ئی شاکاری ماؤستا سجادی، چهند کتیبیکی دیکه ی نووسیوه وه ک : نرخ شناسی ، دوو چامه که ی نالی و سالم ... هتد، که نرخ تایبه تی خویان هه یه له میژووی شه ده بی کوردیدا . هه رچهنده ماؤستا سجادی به جلی هیشتین، به لام بیرورا و کاره کانی هه میسه له ناماندا ده میننه وه .

کوچی سی یه م

هه لکه وت حکیم

هیشتا خه می کوچی دوایی ما مؤستا جگه روئین و یه لماز گیونای له دل دهرنه چوو بوو، خه میکی تری هاته سر، ئه ویش کوچی دوایی یه کسئی له گه وره ترین نووسه رانی ئه م سه رده مه ی گه له که مان، ما مؤستا علاء الدین سجادی بوو که روژی ۱۹۸۵/۱۲/۱۲ به یه کجاری مالاوایی له دنیای سهرزه مین کرد.

ههر له سالانی سی یه وه ما مؤستا سجادی چوو ریزی ئه و لیکۆله زه - وانه ی ژیا نه وه ی رابووردووی میژوووی و فهره نگی گه لی کوردیان کرد بوو به چالاکیه سه ره کی یه که ی ژیا شی خو یان. ئه و نه وه ستا و ههر به سه رده وه ام بوو. توانی گیان بکاته وه بهر ده یان شاعیر و ده یان پارچه شاعر له گورستانی له بیرچوون رزگار بکا و ریگا بو قوولبوونه وه ی زیاتر خوش بکا.

له سالی ۱۹۳۹ وه هتا سالی ۱۹۶۹، ما مؤستا سجادی و ما مؤستا ئیبراهیم ئه حمهد یه کئی له پیشکه و ترین گو قاره کوردی یه کانیان دهرده هینا، گه لاویژ، ئه و چرایه ی که پاش وه ستانی شی ههر رووناکی ده به خشی. له سالی ۱۹۵۳ شاکاری یه که می سجادی، میژوووی ئه ده بی کوردی، گه یشته ده سته ی خوینه ری تینووی کورد. ئه م کتیه له کاشی خویدا گرنگی یه کی ئیجگار گه وره ی هه بوو، به تایبه تی له دوو رووه وه: یه که میان ئه وه بوو که بو یه که مجار میژوووی که فراوان و گشتی له باره ی ئه ده بی کوردی یه وه پیشکه ش کرد و بو شایی یه کی گه وره ی له کتیبخانه ی کوردی میژوووی ئه ده بیدا پر کرده وه. ئیمرۆش که سی و سی سال به سه ر دهرچوونی ئه و کتیه تیپه ریوه هیشتا میژوووی که گشتی تر له دایک نه بووه. دووه میان په یوه ندیی به باری هو شیاریی نه ته وایه تی گه لی کوردی ئه وسا که وه هه بوو: میژوووی کورد نووسرا بووه وه، کوردی پیشکینه ر رابووردووی خو ی و گه له که ی ده ی توانی به پشت به ستن به شه ره فنا مه که ی شه ره فحانی بدلیسی و میژوووه که ی محه مده ئه مین زه کی به گه وه وه لامي چهند پرسیاریک دهر باره ی میژوووی گه لی کورد

شیوهیه پاش ماوهیه که وتن له خسته خانه ییکی پارسیدا ، ساعات پینچ و نیوی سهر له بهیانی ۹ی سهپته مبهری ۱۹۸۴ بهلماز گیونای دووره ولات مالوویی له دنیا کرد .

هەر وهک خوئی پپیش مردنی ئاره زووی کرد بوو ، تازیکهی له ئهنستیتووی کورد- مائهکهی له پاریس ، خوئی وتهنی - گپردراو ، سیانزهی هه مان مانگ ههزاران ههزار کهس تهرمه که بیان گواسته وه بو گورستانی - پیر لاشیز- ، که لهوئی به خاک سپردرا .

به مردنی بهلماز گیونای ژماره ییکی ئیجگار زور له رۆشنبیران و بیاسه تمه ندو هونه رمه ندان و کهسانی ناسراوو ئاسایی راسته وخو به شاربان کرد له تازیکهیدا ، یا به نامو ته لگرام ماته مینی خویان پیشان دا . رۆژنامه کانی تورکیاش به مانشیتی گهوره به ته وسه وه رایسانگه یانسد : پیاوکوژه هه لاتوه که مرد .

سال به ندىخانهى به سەردا دەسەپى.

لە بە ندىخانهدا دوو رۆمان و سى سیناریۆى فلىمى درىژو با سىكى
سیاسى: دەربارەى فاشیزم دەنووسى. بو ئەم نووسینەى دوایی حەوت سال و
نیو بە ندىخانهى تر حوکم دەدرى. وتاریکی تر: چەند دەستەییکی سیاسى،
ئەو و نەدى تر حوکم دەدرى. پینچ سالى تر لەسەر نامەیهک که بو سینىور
فیراندىز هیریرای کارگىرى فېستیفالى سینەماىی قالادید لە ئیسپانىا
نووسىویتی. حەوت دەعوای سیاسى تری لە دژە، سەرجم: سەد سال
بە ندىخانه .

کۆل نادا . لە بە ندىخانهو چەند فلىمى کار دەگىرى. هاوړیکانى
کاره که جى به جى دەکەن لەسەر سەرنج و پلانەکانى خۆى. یهکى لەم فلىمانە:
مىگەل سەرکه وتنىکی زرنگەدار بە دەست دىنى لە ئەوروپادا .

سالى ۱۹۸۰ هەر بەو شیوهیه فلىمىکی تر کار دەگىرى: یۆل. بەلام
پیش ئەوێ کاروبارى فلىمه که بە یه جگارى تەواو بى، کودیتا یىکى
سەربازى بارى تورکيا دژوارتر دەکا . بەلامز گىونای سوود لە مۆلتى
دەبینى که بو چەند رۆژى پى دراوه تا لە بە ندىخانه بچىتە دەرى سەر
لە که سوکارى بدا ، دىتە دەرى، بەلام هەرگىز بو ناگەرپتەوه . لە ئەوروپا
جىگىر دەبى. دەسەلاتدارانى تورکيا که لە گىونایدا نموونەى یاخى بوون
و کەسى دەبیننەوه که دەستەو یهخە بە گىرى هیناون، جنسەتى تورکى
لى دادەمالن و، فلىم و کتیب و تەنانت و پىندکانیشى لە تورکيا دا بە
توندى قەدەغە دەکەن.

سالى ۱۹۸۲ فلىمى یۆل لە فېستفالى کاندای پىشان دەدرى، خەلاتى
یهکەم دەپچرى. سەرکه وتنىکی جیهانى. رۆژنامەکانى دنیا لەسەر فلىمه که
و کارگىرەکەى دەنووسن. ئەو رۆژنامانە که ئەگەر جار جار ناچار بسوون
لەسەر کورد سەنوسن دەربارەى تەقلای کورد چەوسینەوان بو قەلاجۆکردنى،
ئەمجارەیان بە هۆى بەلامز گىونایهوه لە بواریکی هەرگىز چاوه پرى نە
کراوهوه ناوى دەرباز دەکەن: سینەما .

سالى پاشتر، لە فرەنسادا راستەوخۆ فلىمىکی تر کار دەگىرى:
دیوار . ۱۹۸۳/۲/۲۴ بەلامز گىونای و چەند روشنبیریکی کوردى ئاوارە
ئەنستیتووى کورد لە پارىس دادەمەزرینن.

ئەگەر جونتای تورک که هەزاران پیاوکوژ لە خزمەتیا ن دەستى
نەگەبىتە گىونای، هاوکارىکی تری کاره کهى بو ئاسان کرد: نەخۆشى. بەم

۱۹۳۷ کورې له دایک ده بې: یه لّماز گیونه ی.

تا ته مه نی هه رزه کاری، یه لّماز کار ده کا و ده چې بو قوتا بخانه .
ثا مانجی باوکی: بې به قه پانچې په موو. به لام ثم لاه خو ی ده یسه وی
بسی به شتیکی تر. چي؟ خویشی نازانی.

سالی ۱۹۵۲ یه لّماز یه کم کورته چیروکی له پاشکو ی ته ده بـی
روژنامه ی (بیرگون) دا بلاوده کاته وه. هه ر له و سه رده مه دا بیرو باوه و ی
سیاسی به لای چه پدا وه رته چه رخی. سالی ۱۹۵۵ چیروکی بلاوده کاته وه کمه
له کو تایی یه که پدا جوتیاری به رووی ده ره به گه که دا ها وار ئەکا: روژی تو
کو تاییت دی | پاداشتی ثم ها وار ه بو چیروک نووس ته وه ده بی که ده سه -
لاتدارانی تورکیا به حوت سال و نیو به ندیخانه و، دوو سال و نیو دوور
خستنه وه حوکمی ده دن: تاوانی: پروپاگنده ی کو مونیست | له م حوکمه
سالی به ندیخانه و شش مانگ دوور خستنه وه نه نوشی. پاش هاتنه ده ره وه ی
سالی ۱۹۵۸ وه ک سیناریستی ها وبه ش و ئەکته ر به شداری ده کا له فلیمی
(ثا لگا یک - مامز) دا . به لام کار به ده ستان ده ست له یه خه ی به رناده ن، بو یه
ناچار ه لدی و، خویندنی ثابووری له زاشکو ی ته موول به یه جگاری
کو تایی دی. سالی ۱۹۶۱ جاریکی تر ده گیریته وه بو هژده مانگ . له
به ندیخانه دا رو مانی (به که ساسی - مردن) ده نووسی، که زور به ی
به سه رها تی ژیا نی خو یه تی.

له سالی ۱۹۶۳ به دواوه یه لّماز گیونه ی دیته وه مه یداشی سینه ما .
له میلودراما بازرگانی یه تورکی یه کاند ا سه رکه وتنیکی بی ها وتـا و
ناژناویکی تازه ی ده ست ته که وی: شا نا حه زه که ی سینه ما ی تورکی. له پینج
سالدا له (۶۰) فلیمدا ها وبه شی ئەکات .

سالی ۱۹۶۸ پاش ته وه ی خاوه ن کاره که ی ده ری ده کا چونکه کو فونیستی
جی ی نابیته وه لای، یه لّماز بو خو ی فلیمی ده رده کا: (بووکی زه وی)، که
به سه رها تی به زور شوو پی کردنی ثا فره تانی کورد چاره سه ر ده کا .

سالی ۱۹۷۲، کونه ثاشنای، به ندیخانه جاریکی تر باوه شی بو
ئه کاته وه. تاوان: شاردنه وه ی چند قوتا بی یه کی گویا ثا نارشیست . کاتی
خو ی له به ندیخانه ی سه ربازی (سه لیمی ه) دا بو نووسین ته رخا ن ده کا .

سالی ۱۹۷۴ تازه له به ندیخانه ها تو ته ده ری، له جیگایکی گشتیدا
حاکمیکی سه رخوش دی به گزیدا و نه زیقینی: ئەگه ر تو کو مونیست بی، یانی
ژسه کت سو زانی یه . ده بی به ته قه ، حاکم ده کوژی. یه لّمازیش حوکمی (۱۸)

دوا سه فدری ریوارکی نه سهروت

س . ن

له ژبانی هدر گه لیکدا گه لئ میژوو هه یه که جیگایه کی دیساری کراوی هه بی بو هدر که سی که لهو به سه رها تانه را ئه مینی که به در یژی ژبانی ئه و گه له خویان چه سپان دووه و، بوونه ته مایه ی شادی، یا دلتمنگی ئه و گه له . که باس دیته سر کورد، ئه ویش وه ک هدر گه لیککی تر، ئه و خاله زه قانه له میژوویدا زورن، به لام به پیچه وانه ی گه لانی تره وه ، زوربه ی زوری ئه و میژووانه ی کورد شادی به خشنین... په لاماردا ن، داگیر کردن، کوشتار، خیانه تکاری، له سیداره دان، جوانه مهرگی.. هتد، سه ره پای ئه مه هه مووی، شتیکی تر کورد جیا ئه کاته وه له زور گه لی تر، ئه ویش به رده وام به ربه ره کانی و، هه رگیز سه رشورنه کردنه هه ر ئه مه ییش نه یینی نه مری ئه م گه له بچوک و بی پشته، به لام نه به زه یه .

۹۱ سه پته مبه ری ۱۹۸۴ ده بیته میژووینی، که کورد له داها تـوودا یادی ده کاته وه، به لام به پهستی یه وه : له و رۆژه دا کوردی مرد . به لام هه موو رۆژی کورد ده مری، ده کوژری، قه لاجۆ ده بی: به ئه شکه نجه، به چه کی سووک و قورس، به نه خو شی، له برسا .. یا هه ر له داخدا زوو خا وه سک ده بی. راسته، به لام ۹۱ سه پته مبه ری ۱۹۸۴ کوردی مرد که به تا قی تنه ها جه نگیکی به ریا کرد، له سه ری سوور بوو، به رده وامی پی دا، چوو به گز یه کی له هه ره درنده ترین رژی مه سه رکوشکه ره کانی ئینسان به گستی و، کورد چه وسینه ره وه دا به تا بیه تی . چه پهل ترین ری یان به کار هی نا بو لال کردنی، کو لی نه دا، خه باتی خو ی به رده وام پی دا : ده رگای قه لاییکی گه لی سخته و سامنا کی کوتا، که بو گه لیککی له شارستانه یه وه دووری وه ک کورد هه ر خه ون و خه یاله : سینه ما . له وی له سه ر یه کی له قولله به رزه کانی ئالای خو ی چه قاندو، دنیا سه ری ری زی بو دانه وان دو، چه پله ی ئا فدرینه ی بو کوتا .

۹۱ سه پته مبه ری ۱۹۸۴ یه لما ز گیونای مرد .

خیزانیکی کورد له سه ر خوین نا وجهی شیقه زه ک جی دیلی و له ئه ده نه جیگیر ده بی. خیزانیکی تری کورد له بهر کاره ساته کانی سه فدر به لک له مووشه وه کوچ ده کا و ئه ویش له ئه ده نه ئه گیسیتته وه . له خیزانی یه که مه کوره جوتیاری و، له خیزانی دووه م که چه جوتیاری و، له دوانه ، سالی

شەخسەتی ئەدەبی و ھونەری جیگەرخوین لە سەرەتای سەھەکان دا پەیدا بوو . شیعەرە بەرایسەکانی رەنگدانەوی ئایدیۆلۆجیەتی نیشتمان پەرورەری و بزوووتنەوی رزگاری نەتەوایەتی کورد بوو . شاعیر ئازایانە دەنگی بەرز دەکردەو لە دژی ئەو کەسانە بە ناوی ئایینەو خەڵکی کوردیان دەچەوساندەو .

لە چەکان دا بە تاییبەتی لە ماوەی جەنگی گیتی دووھەمدا چووار-چۆھە شیعەرەکانی بە شیۆھییکی دیار فراوانتر بوو . لەم سالانە دا شاعیر بە گەرمی لە سەر ھیزی میللەتانی دەکردەو لە دژی فاشیزم ، ھەر وەھا لە ھاوکاری نیوان کوردو نەتەوہ ھاوسیکانی دەدوا لە خەباتیان دا لە دژی دوژمنی چینایەتی گشتی یان لە سەر براییەتی و ھاوکاری ھەموو نەتەوہکانی گیتی دەکردەو .

شیعری جیگەرخوین سووک و ئاسانە ، مانای ئاشکرایە ، لەگەڵ خەڵکی نەخویندەوار و ساکاری کورد قسە دەکا ، لە دلێکی پڕ سۆزەوہ دیتە دەری ، لیکسیکۆنی نەرم و نیانە ، کیش و قافیەیی سووکە ، رەمز و پیچ و پەنا و مانای شارراوہی کەمە ، بەلام کارگەرە ، چونکە وینەیی روودا و دەدا بە دەستەوہ .

بێ گومان جیگەرخوین دەوری خۆی لە ژیان دا بینی وەکو ئادەمیزا-دیگی کورد ، ئایدیۆلۆجیەتیکی نیشتمان پەرورەری و کوردایەتی و مرۆقا-یەتی بە شاعر بلۆ کردەوہ ، شیعەرەکانی ھەوینیی پەرورەدی راست-موون بوو دەوری خۆی و لە پاش خۆشی دا بوو ماوەییکی زۆر ھەر دەمیننەوہ .

سلاو لە گیانی پاکی جیگەرخوین ، ھیندەیی ووردە بەردی خاکی خۆلی نیوان ستۆکھۆلم و جزیرە و بۆتان ھیندەیی ئەستێرەیی ئاسمانی نیوان سوید و نیشتمان .

عەننا بە - ئەلجەزائیر

١٩٨٤/١١/٦

زانی ئەسزە بەکی پرشنگدار

د. مارف خەزەندەدار

هەوایی کۆچی دووایی جیگەر خوین کارێکی گەورەیی تۆی کردم، مردنی کەسی بەکارو بەبەرەم زیانیکی گەورەییە، چونکە جۆی پر نابیتتەووەو داھینانی دەووستۆ.

جیگەر خوین لە سەرەتای ئەم سەدەییەو هەر ئاوارە بوو، ژبانی تایبەتی خۆی رەنگی لە ژبانی نەتەوەکەیی وەرگرت بوو، لە دووایییش دا بە ئامانج نەگەشت و هەر لە ئاوارەییی مرد، بەلام ئەو خاکەیی چاوەرووا- نیەتی بچیتە باوەشیەو هیشتا هەر ماوەو دەمیئۆ و نەمرە.

لە سەردەمی خۆی دا، ئیمەیی مندالی کوردپەرست بە شوین هەموو شتیک دا دەگەرایین کە بۆنی کوردی لۆی بی، کە دەیان ووت بووریا و لبنان، ئەوہی بە خەیاڵمانا دەھات ئەوہ بوو کە بووریا و لبنان بریتییە تەنیا لە دوو شت، یەکەمیان "جیگەر خوین"، دووہ میان "چاپەمەنی کوردی بە لاتینی". بینینی شاعیرێکی وا ئامانجی هەموو میرد- مندال و لاویکی خۆیندەواری کوردی ئەو سەردەمە بوو.

لە پاش شوێنی ۱۴ی تەمووزی ۱۹۵۸ جیگەر خوین ھاتە بەغدا، زۆر یەکتیریمان دەدی زۆرتیریش لە زمانی کوردی دەدواین چونکە بوو بە ماؤستای شیوەی کرمانجی سەرۆکی زمانی کوردی لە کۆلیجی ئەدەبیاتی زانستگای بەغدا.

شعیری شاعیری میلیلی ناسراوی کورد جیگەر خوین بە راستی زمانی حالی خەلکی ھەژاری کورد بوو، لە هەموو لایێکی کوردەواری دا ناوبانگی دەرکردبوو و لەبەر چا و بوو. رووداوەکانی کوردستانی تورکیا لە پاش جەنکی جیھانی یەکەم کارێکی گەورەیان کردە سەر جیگەر خوین و ھەواییکی سائیکۆلۆجی نا ئاساییان لە لای دروست کرد بە تایبەتی کە جەندرمەھی تورک سەری خەلکی کوردیان دەپری لەو ناوچانەیی کە شوێشان تێدا بەرپا

زمان و ئەدەبیات

39 کانی بەرھەمئین ئەنوەر مایی ؟ د. رەھبەر ریزان

43 لاوەکی نەخوەش فرات جەوهری

رۆژا داوی ژ ژيانا مستی کورئ سالحا تەمۆ

46 شاھینی سۆرەکلی

55 نەمی و ئەیشی خەلیلی چا چان

هەلبەست

73 شاخ دایی ، دایی تۆسینی رەشیت

74 وەلاتی مە بەرتۆلت برەشت

75 ئەز و کەوی جانکورد

76 زندان مەژدەل حامی

77 یەکیتی بریندار

78 ترالی ئەحمەد

کورمی داری نە ژیا بە خەرا نابە توجاری

79 دلاوەر زەنگی

فۆلکلۆر .

80 نفر . م . لەوەندی

87 پرتووکی نۆ

دوملی

93 فۆلکلۆری ما را مالمپسانز

105 وا سووهند بو، وا شرت بو ئەنقەر گویکچە

106 جائدەیانئ ما دزی ئەنقەر گویکچە

107 ماجەرای سلەمۆنی گنجە

109 قاوخی نیرب و سیوانی پ . ل . لەرخ

112 وەلات وەلاتئ کوردۆنۆ خۆرتئ کورد

113 خۆنا حەجی

114 بیلیۆگرافیا دملی مالمپسانز

حالتەکانی جنس و بینای بەرکار لە زازادا

118 پرۆف . قاناتئ کوردۆ

ناوه رۆك

به شي كرمانجی خواروو

- ٦ د . مارف خه زنده دار رژانی ئەستیره یه کی پرشنگدار
- ٨ س . ن دوا سه فیری زینوار یکی نه سه روت
- ١٢ هه لکه وت حکیم کوچی سی به م
- شامی ها ورپیا ن ده ربارهی ژماره دوو
- ١٤ که مال میرا وده لی سه مبولیزم و رامبو
- پرسیاریک و چند سه رنجیک له روشنایی و تیشک
- ١٥ که مالی حه مه رهش
- لیکولینه وه :
- بوومه له رزه له گو می مه نگدا و به ره و ئا بو یه کی گه شتر
- ١٧ سه با حی غالب
- ٣٩ سه رنجیکی سه رپی یی - فۆلکلۆری کوردی که ریمی حسامی
- هه لبه ست
- ٤٦ سه دان ساله عه بدوللا په شیو
- ٥٠ زه نگۆله ی یاد ئه نوهر قادر جاف
- سواره
- ٥٥ ئه حمده شریفی
- چیرۆک
- ٦١ فازل که ریم ئه حمده هه لها تن
- ٧٢ سیامه ند شیخا غایی سه رشانه

به شي كرمانجی ژووروو

- 7 بیرانینا یلمه ز کیونای و جگه رخوین
- 21 ژ نامه یین هاتی
- به لگه
- 25 بیرانینین ئیحسان نووری پاشا (٢)

کرمیانج د ده وله تا دنیـدا
ثایا بچ وه جهی مانه مه حرووم ؟
بیلجمله ژبوچ بوونه مه حکووم ؟

نه حمه دی خانی

(سه دهی جه قده یهم)

شەم گۆقارە سالى دوو جار
شەنستىتووى كورد دەرى دەكا

شویا

کونارنگی رووناکیری، کشتیبه

ژماره ۳ / شویاتی ۱۹۸۵

ENSTÎTUYA KURDÎ

Enstîtuya Kurdî malbendeke çandîya serbixwe ye. Di Sebata 1983 bi destê ronakbîrine kurd ên ji her aliyên Kurdistanê, hatiye danîn. Amanca wê beşdarbûna şerê ji bo parastin û pêşvebirina çanda gelê kurd e.

Civandina gencineyên çanda kurdî, çêkirina ferheng û rêzimanên kurdî, lêgerînên li ser edebiyat, pîşe û dîroka kurdî, çapkirina kovar û kitêbên kurdî, pêkanîna kaset, sêlik û filmên kurdî şaxên bingehiyên xebata wê ne. Karekî wê yî serekeyê din jî nasandina çanda kurdî bi gelên cihanê ye.

Enstîtu dixwaze bibe cîgehekî xebatê ji bo hemû zimanzan, nivîskar, dîroknas, hinermend, pîşekar û ronakbîrên kurd û dostên gelê me.

Ew ji bo jiyana û pêşveçûna xwe, hewcê alîkarî û tevkarîya her Kurdê welatparêz e.

Himdarên Enstîtuya Kurdî :

CEGERXWÎN, Ordîxanê CELÎL:
Heciyê CINDÎ, Yılmaz GÜNEY,
HEJAR, KENDAL, Qanatê KURDO,
REMZÎ, Osman SEBRÎ, İsmet Şerif
VANLÎ, Tewfîq WEHBÎ, Nûredîn
ZAZA.

ئەنستیتووێ کورد

ئەنستیتووێ کورد مەلەندیکی کۆلتوویری سەر بەخۆیە. لە مانگی فێفربە ١٩٨٣ بە کۆشی چەندان رووناکبیری کوردی هەموو بەشەکانی کوردستان دەمەزرا، ئامانجی بەشداربوونە لە خەبات بوو پاراستن و پەرەپێدانی کۆلتوویری گەلی کوردە

کۆکردنەوێ گەنجینە کۆلتوویری کورد، نووسینی فەرھەنگ و ریزمانی کوردی، لیکۆلینەوێ دەربارە ئەدەب و ھونەر و میژووێ کورد، چاپکردنی گۆڤار و کتیی کوردی، ئامادەکردنی کاسیت و قەوان و فلمی کوردی، ئەمانە بێچینەوێ چالاکی بەکانی ئەنستیتوون .

ئەنستیتوو دەیهوێ بێ بە جیگای کارکردن بوو هەموو زمانناس، نووسەر، میژووناس، ھونەرمەند و رووناکبیریکی کورد و دوستی کورد. بوو مانەوێ ئەنستیتوو و پەرە سەندنی، پێویستی بە ھاوکاری و بەشداربوونی هەموو کوردیکی نیشتمان پەرۆەر هەیه .

شوبھا

کونکرکی روونا کبیریا کشتیہ

ژماره ۳ / شوبھا تی ۱۹۸۵